

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

YOZGAT BOZOK UNIVERSITY
Faculty of Economics and Administrative Science

YOZGAT BOZOK UNIVERSİTÄT
Fakultät für Wirtschafts- und Verwaltungswissenschaften

TÜRKİYE SİYASET BİLİMİ DERGİSİ
TURKISH JOURNAL OF POLITICAL SCIENCE
TÜRKISCHE ZEITSCHRIFT FÜR
POLITIKWISSENSCHAFT

Cilt 4 Sayı 1 Mart 2021 • Volume 4 Number 1 March 2021

TÜRKİYE SİYASET BİLİMİ DERGİSİ
TURKISH JOURNAL OF POLITICAL SCIENCE
TÜRKISCHE ZEITSCHRIFT FÜR POLITIKWISSENSCHAFT

ISSN: 2587-2346 E-ISSN: 2667-775X
Cilt 4 Sayı 1 Mart 2021 • Volume 4 Number 1 March 2021

Sahibi/Owner

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Adına
Prof. Dr. Kürşad ZORLU

Editör/Editor

Doç. Dr. Hülya TOKER

Sayı Editörü/Issue Editor

Prof. Dr. Kürşad ZORLU

Editör Yardımcısı/Sub Editor

Dr. Öğr. Üyesi Yaşar Pınar ÖZMEN

Yayın Koordinatörü/Publication Coordinator

Arş. Gör. Emre EZİN
Arş. Gör. Ranuna İklim GÜN

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Kürşad ZORLU
Doç. Dr. Hazal Ilgın BAHÇECİ BAŞARMAK
Doç. Dr. Uğur SADIOĞLU
Doç. Dr. Hülya TOKER
Dr. Öğr. Üyesi Osman Gökhan HATİPOĞLU
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZALP
Dr. Öğr. Üyesi Yaşar Pınar ÖZMEN
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa YILDIZ
Dr. Öğr. Üyesi Gökberk YÜCEL

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASİMEVİ
İncitaşı Sokak No:10
06510 Beşevler / ANKARA
Tel: 0 (312) 213 66 55

Bilimsel Danışma Kurulu/Scientific Advisory Board

• Prof. Dr. Tayyar ARI (Uludağ Üniversitesi) • Prof. Dr. Mahmut AKIN (Yozgat Bozok Üniversitesi) • Prof. Dr. Durmuş Ali ARSLAN (Mersin Üniversitesi) • Prof. Dr. Zühtü ARSLAN (Anayasa Mahkemesi Başkanı) • Prof. Dr. Hüseyin BAĞCI (Orta Doğu Teknik Üniversitesi) • JProf. Dr. Jameleddine BEN ABDELJELIL (Ludwigsburg Üniversitesi, Almanya) • Prof. Dr. Hakkı BÜYÜKBAŞ (Erciyes Üniversitesi) • Prof. Dr. İbrahim CANBOLAT (Uludağ Üniversitesi) • Prof. Dr. Ahmet Baran DURAL (Trakya Üniversitesi) • Prof. Dr. Eyyup ECEVİT (Erciyes Üniversitesi) • Prof. Dr. Erol ESEN (Akdeniz Üniversitesi) • Prof. Dr. Mustafa GENCER (Abant İzzet Baysal Üniversitesi) • Prof. Dr. Burak GÜMÜŞ (Trakya Üniversitesi) • Prof. Dr. Hans Georg HEINRICH (Viyana Üniversitesi, Avusturya) • Prof. Dr. Ahmet KARADAĞ (Onursal Üye, Yozgat Bozok Üniversitesi Rektörü) • Prof. Dr. Cem KARADELİ (Ufuk Üniversitesi) • Prof. Dr. Bekhruz KHASHMATULLA (Ulusal Üniversite Odessa Hukuk Akademisi, Ukrayna) • Prof. Dr. Olaf LEISSE (Jena Üniversitesi, Almanya) • Prof. Dr. Gerhard MANGOTT (Innsbruck Üniversitesi, Avusturya) • Prof. Dr. Mehmet ÖCAL (Erciyes Üniversitesi) • Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi) • Prof. Dr. Fahri TÜRK (Trakya Üniversitesi) • Prof. Dr. Celalettin YAVUZ (İstanbul Ayvansaray Üniversitesi) • Prof. Dr. Süreyya YILDIRIM (Yozgat Bozok Üniversitesi) • Prof. Dr. Yunus YOLDAŞ (Erciyes Üniversitesi) • Prof. Dr. Kürşad ZORLU (Yozgat Bozok Üniversitesi) • Doç. Dr. Mehmet BARDAKÇI (İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi) • Doç. Dr. Kutluhan BOZKURT (Kıbrıs Uluslararası Üniversitesi, KKTC) • Doç. Dr. Ejder ÇELİK (Yozgat Bozok Üniversitesi) • Doç. Dr. İbrahim DOĞAN (Yozgat Bozok Üniversitesi) • Doç. Dr. Alper MUMYAKMAZ (Yozgat Bozok Üniversitesi) • Doç. Dr. İsmail PIRLANTA (Yozgat Bozok Üniversitesi) • Doç. Dr. Uğur SADIÖĞLU (Hacettepe Üniversitesi) • Doç. Dr. Hülya TOKER (Yozgat Bozok Üniversitesi) • Doç. Dr. O. Can ÜNVER (İstanbul Ayvansaray Üniversitesi) • Dr. Öğr. Üyesi Tural BAHADIR • Dr. Öğr. Üyesi Esra GEDİK (Yozgat Bozok Üniversitesi) • Dr. Öğr. Üyesi Hakan KARAASLAN (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi) • Dr. Öğr. Üyesi Karol KUJAWA (Illinois Üniversitesi, ABD; İşletme Üniversitesi, Polonya) • Dr. Öğr. Üyesi Valeriy MORKVA (Kapadokya Üniversitesi) • Dr. Öğr. Üyesi Erjada PROGONATI (Süleyman Demirel Üniversitesi) • Dr. Öğr. Üyesi Recep TEMEL (Yozgat Bozok Üniversitesi) • Dr. Öğr. Üyesi Gökberk YÜCEL (Amasya Üniversitesi) • Dr. Gürsel DÖNMEZ (T.C. Cumhurbaşkanlığı) • Dr. Farid HAFEZ (Georgetown Üniversitesi, ABD) • Dr. Christian Johannes HENRICH (Siegen Üniversitesi, Almanya) • Dr. Sarajuddin RASULY (Viyana, Avusturya)

Bu Sayının Hakem Kurulu/Reviewer Board of This Issue

- Prof. Dr. Ali AYATA (Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi)
Prof. Dr. Havva KÖK ARSLAN (Üsküdar Üniversitesi)
Prof. Dr. Giray Saynur DERMAN (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Sertan AKBABA (Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi)
Doç. Dr. Arif BAĞBAŞLIOĞLU (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Doç. Dr. Alper MUMYAKMAZ (Yozgat Bozok Üniversitesi)
Doç. Dr. Gonca OĞUZ GÖK (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Kürşad TURAN (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan AK (Nişantaşı Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Şerif Onur BAHÇECİK (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Özgür GÜLDÜ (Ankara Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Levent Ersin ORALLI (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZALP (Yozgat Bozok Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Atasay ÖZDEMİR (Milli Savunma Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Yaşar Pınar ÖZMEN (Yozgat Bozok Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Çağdaş Ümit YAZGAN (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Gökberk YÜCEL (Amasya Üniversitesi)
Dr. Arş. Gör. Mesut GÖK (Karabük Üniversitesi)
Dr. Zuhal KARAKOÇ DORA (TBMM Strateji Geliştirme Başkanlığı)
Dr. Ruziye TALİ

İngilizce Editör/Editor for English

Dr. Öğr. Üyesi Yaşar Pınar ÖZMEN

Almanca Editör/ Editor for German

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa YILDIZ

Kurucular/Founders

Prof. Dr. Yunus YOLDAŞ

Doç. Dr. Özlem BECERİK YOLDAŞ

İletişim (Haberleşme) Bilgileri/ Contact Information:

Adres: Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Atatürk Yolu 10. km. 66200 YOZGAT

Telefon: (354) 242 10 42

Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi Index Copernicus International, ASOS
Index, CiteFactor, Academic Resource Index tarafından taranmaktadır.

E-mail: siyasetdergisi@yobu.edu.tr

Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi (TSBD), Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi tarafından yılda iki kez Mart ve Eylül aylarında yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir. Dergiye gönderilecek yazılar, derginin biçim kurallarına uygunluğu incelendikten sonra, iki kör hakem değerlendirmesine gönderilir. Hakem raporlarına göre dergi yayın kurulu çalışmayı yayımlar veya yayımlamaz. Dergide intihale (kendinden intihal dâhil) karşı sıkı bir politika izlenmektedir. Yazılar intihale karşı yayından önce, yayın aşamasında ve sonrasında denetlemeye tabi tutulur ve intihal bulgusu durumunda değerlendirme sürecinin herhangi bir aşamasında reddedilir. Dergide yayımlanan yazılarda ileri sürülen görüşler yalnızca yazarların kendisine aittir, yayımlanan kurumun görüşlerini yansıtmaz. Yayıncılar bu görüşler için herhangi bir yasal sorumluluğu kabul etmez.

Turkish Journal of Political Science (TSBD), is an international peer-reviewed journal published twice a year, in March and September by Yozgat Bozok University Faculty of Economics and Administrative Sciences. After a preliminary inspection, manuscripts meeting the format requirements undergo a double-blind peer review process. According to the outcome of peer review reports editorial board publish or do not publish the article. A strict policy towards plagiarism (including self-plagiarism) is followed in the journal. Manuscripts are screened for plagiarism before, during, and after publication, and if found they are rejected at any stage of processing. The opinions expressed in the published articles are the author's own and do not reflect the view of the publisher institution. Publishers do not accept any legal responsibility for these opinions.

İçindekiler

Editöryal	IX-XIV
Murat Aslan: Libya'nın 'Kalıcı Belirsizliği': Birçok Yanlıştan Tek Doğru ve Açmazlardan Bir Sonuç Çıkartmak?	1-20
Yunus Turhan: Kıbrıs Meselesinde Sarkaç Salınımı: Uluslararasılaşmadan Avrupalılaşmaya Giden Süreç	21-37
Emete Gözügüzelli: Uluslararası Deniz Hukuku ve Meis.....	39-55
Erdi Şafak, Mustafa Çıraklı, Umut Koldaş: Brexit Sonrası Doğu Akdeniz ve Kıbrıs: Birleşik Krallık İçin Fırsatlar ve Zorluklar	57-81
Bekir Yüksel Hoş, Eren Çetin, Zeynep Ceyhan: Bosna Hersek'in Deniz Yetki Alanlarını Gasp Eden Peljesac Köprüsü ve Bosna Hersek'in Deniz Koridoru	83-105
Diğer Konular	
Murat Özdemir: Foucault Sosyolojisinde İktidarın Serüveni: Pastoral İktidar, Disiplinci İktidar, Biyo-İktidar.....	109-133
Yerkebulan Sapiyev: Nursultan Nazarbayev'in Etkili Bir Siyasi Lider Olarak Bölgesel ve Küresel Güvenliği Sağlamadaki Rolü: 2015'te Rusya-Türkiye Krizinde Arabuluculuk Rolüne İlişkin Bir Vaka Çalışması	135-155
Kaan Akman: Türkiye'de Gençlik ve Siyaset: Gelecek İçin Nasıl Bir Katılım?	157-181
Röportaj	
Cihat Yayıcı - Ranuna İklim Güneş: Türkiye'nin Denizlerdeki Politikası Ne Olmalı?.....	185-204
Kitap İncelemeleri	
Demet Ceyhan: Sistem Kuramı.....	207-213
Bu Sayıya Katkıda Bulunanlar	215-223

Contents

Editorial	IX-XIV
Murat Aslan: Libya's 'Enduring Ambiguity': To Abstract a Single Correct from Many Faults, And an Outcome from Impasse?.....	1-20
Yunus Turhan: Pendulum Swings in the Cyprus Issue: Between Internationalisation to Europeanisation	21-37
Emete Gözügüzelli: International Law of the Sea and Megisti.....	39-55
Erdi Şafak, Mustafa Çıraklı, Umut Koldaş: Eastern Mediterranean and Cyprus after Brexit: Risks and Opportunities for the United Kingdom.....	57-81
Bekir Yüksel Hoş, Eren Çetin, Zeynep Ceyhan The Peljesac Bridge which Seizes Bosnia And Herzegovina's Maritime Jurisdiction Areas and the Sea Corridor of Bosnia and Herzegovina.....	83-105
Other Issues	
Murat Özdemir: The Adventure of the Power in Foucault Sociology: Pastoral Power, Disciplinary Power, Bio-Power.....	109-133
Yerkebulan Sapiyev: Nursultan Nazarbayev's Role on Providing Regional and Global Security as an Influential Political Leader: A Case Study of His Mediation Role in Russian-Turkish Crisis in 2015.....	135-155
Kaan Akman: Youth and Politics in Turkey: How to Participate for the Future?.....	157-181
Interview	
Cihat Yayıncı - Ranuna İklim Güneş: What Should Be the Maritime Policy of Turkey?.....	185-204
Book Reviews	
Demet Ceyhan: System Theory.....	207-213
Contributors to the Current Issue	225-233

Editöryal

Doğu Akdeniz geçmişten günümüze kadar jeopolitik ve jeostratejik önemini artırarak korumuştur. Kartacalılardan Romalılara, Hititlerden Türklere kadar birçok medeniyetin dikkatini çeken bu bölgeye her medeniyet farklı isimler vermiştir. Romalılar Mare Nostrum (Bizim Deniz), Yahudiler Yam Godol (Büyük Deniz), Almanlar Mittelmeer (Orta Deniz), Mısırlılar Great Green (Büyük Yeşil), Türkler de Akdeniz olarak adlandırmıştır (Koray, 2020, 2). Annemarie von Gabain, Türklerin doğu için mavi/yeşil, Batı için ak, güney için kırmızı ve kuzey yönünü işaret etmek için de kara rengini kullandıklarını ifade etmiştir (Gabain, 1962, 110).

Jeopolitik teorilerin kesişim bölgesinde Doğu Akdeniz yer almaktadır. *Kara Hâkimiyeti Teorisinde*, Dünyanın Kalbi (heartland) olarak ifade edilen Sibirya'dan Orta Asya ve Volga Havzasının çevresine Asya, Avrupa ve Afrika'yı dâhil ederek Akdeniz'i içine alan bölge, Dünya Adası olarak adlandırılmıştır. Halford Mackinder, *Tarihin Coğrafi Mihveri* adlı eserinde Akdeniz medeniyetlerinin kara ve deniz medeniyetleri olduğu için geliştiğini iddia etmiştir. *Kenar Kuşak Hâkimiyeti Teorisi*, kalpgâhı Avrasya olarak işaret etmiş, kenar kuşağın Kuzey Buz Denizinden Balkanlara, Türkiye'den İran ve Afganistan'ı içeren kuşakta olduğunu iddia etmiştir (Mackinder, 1944, s.113). Nicholas J. Spykman, kendilerini hem karada hem de denizde müdafaa eden Akdeniz gibi bölgelerin Kenar Kuşakta yer aldığını ifade etmiştir (Spykman, 1944, ss.41-44). *Deniz Hâkimiyet Teorisinde*, Barbaros Hayrettin Paşa'nın *Denizlere hâkim olan Cihana hâkim olur* tezi savunulmaktadır. Alfred Thayer Mahan, devletlerin denizlere göre konumuna, güçlü donanmalarının gerekliliğine ve Kıbrıs Adası gibi deniz üslerinin değerine dikkat çekmiştir (Mahan, 1980, ss.25-89).

Doğu Akdeniz'in önemi birçok devletin bu bölgede güçlerini sınamasına neden olmuştur. Doğu Akdeniz; medeniyetlerin çatıştığı, fay hatlarının keskin olduğu, dünya savaşlarına sahne olan bir bölgedir. Dünya ticaretinin yaklaşık %90'ının denizlerde yapıldığı günümüzde Doğu Akdeniz'in önemi büyüktür. Ticaret ve ekonomide vazgeçilmezliğinin yanı sıra teknolojinin ilerlemesi, hidrokarbon ve doğal gaz yataklarının bulunmasıyla ekonomik olarak da güçlü bir bölge haline gelmiştir. Enerji kaynaklarının belirlenmesi ve paylaşımı konusunda bölgeye komşu olan ve olmayan ülkeler arasında yeni ittifaklar yapılmaktadır.

Doğu Akdeniz; Kıbrıs Sorunu, Münhasır Ekonomik Bölgenin (MEB) sınırlandırılması, boru hatlarının, denizaltı kablolarının geçişi ve bölgede enerji kaynaklarının bulunmasıyla bölge devleti ve bölge dışı aktörlerin

buradaki güç mücadelesine sahne olmaktadır. Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin talepleri, Adalar denizinde karasuları, kıta sahanlığı, adaların silahsızlandırılması, hava sahası, Egemenliği Antlaşmaları Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar (EGAYDAAK) statüsündeki belirsizlik sürmektedir. Arap Baharı protestoları ve ülkelerin siyasi istikrarsızlığının bölgedeki yansımaları, Suriye İç Savaşı, Libya İç Savaşı, Filistin – İsrail çatışması gibi hususlar XXI. yüzyılda bölgedeki çözülmemiş çatışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çerçeveden hareketle Türkiye Siyaset Bilimi Dergisinin 8. Sayısı "Doğu Akdeniz Jeopolitiği ve Libya'da Güncel Gelişmeler" ana temasıyla yayımlanmıştır. Dergide, Doğu Akdeniz Jeopolitiği, Doğu Akdeniz'deki çözülmesi beklenen siyasi, ekonomik, hukuki krizler, Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile bölgedeki deniz alanlarındaki paylaşımında hakkaniyet isteği, Yunanistan ve Güney Kıbrıs Yönetiminin bölgedeki talepleri, Libya'daki iç sorunun bölgede yarattığı istikrarsızlık gibi konular ele alınmıştır. Bu sayıda yer alan beş makale, ana tema etrafında işlenmekte; üç makale ise diğer konular başlığı altında ele alınmaktadır. Dergide ayrıca kitap incelemesine ve röportaja yer verilmektedir.

Bu sayının ana temasına uygun olarak ilk makale Murat Aslan tarafından kaleme alınan "*Libya'nın 'Kalıcı Belirsizliği': Birçok Yanlıştan Tek Doğru ve Açmazlardan Bir Sonuç Çıkartmak*" adlı çalışmasıdır. Öncelikle tarihi sürecin özetlendiği çalışmada; Libya halkının, 2011 yılında başlatmış olduğu devrim ve Kaddafi'nin devrilmesi sonrasında siyasi birliktelikteki parçalanmışlığa işaret edilmektedir. Bu doğrultuda araştırmada, çatışma ortamının dinamikleri ve Türkiye'nin Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) lehine tavır alması gibi dönüm noktaları ele alınmaktadır. Uluslararası toplumun, ateşkes ve siyasi süreç gayretlerini incelediğini ancak Libya halkının gösterileri sonrasında yerel aktörlerin tavır değişikliği tercihinde bulunduğu ifade edilmektedir. Çatışma ortamı ve devlet inşası düzlemindeki seçenekleri 'kalıcı belirsizlikten' çıkartacak sürecin ancak -Libya halkı tarafından tayin edileceği hususu çalışmada ortaya konulan önemli sonuçlardan biridir.

Kıbrıs meselesinde değişen dinamikler çerçevesinde Türkiye-Yunanistan ilişkilerinden çok taraflı ilişkilere nasıl evrildiği hususunun incelendiği *Pendulum Swings in The Cyprus Issue: Between Internationalisation To Europeanisation* başlıklı çalışma Yunus Turhan tarafından kaleme alınmıştır. Yazar, Kıbrıs meselesinin küresel bir boyut kazanmasında etkili olan süreci üç döneme ayırmış ve her dönemi mercek altına alarak analiz etmiştir. Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin talepleri, küresel aktörlerin

bölgeye müdahil olması, adada asimetrik bir yapı ortaya çıkarmış ve uzun vadeli bir çözüme ulaşmayı engellemiş olduğu sonucuna varılmıştır.

Emete Gözügüzelli'nin hazırladığı *International Law of the Sea and Megisti* başlıklı makalede, Türkiye ile Yunanistan arasındaki deniz sınırlaması sorununun Meis üzerindeki ihtilafı ele alınmıştır. Yunanistan'ın aşırı iddialarının olası neticeleri ve potansiyel olarak Doğu Akdeniz'de istikrarsızlık ve kritik bölge yaratacak bir unsur haline geldiğinin altı çizilmektedir. Buna karşın Yunanistan'ın tutumunun, 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 74 ve 83. Maddelerinde belirtildiği üzere, uluslararası hukuk temelinde anlaşma yoluyla karar verme ilkesine ve hakça bir sonuca ulaşma gerekliliğine aykırı olduğunun altı çizilmektedir. Yazar bu çalışmada, Meis sorununu ve Yunanistan'ın aşırı (hukuk dışı) deniz yetkisi iddialarını değerlendirmiş ve *Denize Hâkim Olan Kara Prensibine* odaklanmıştır.

Erdi Şafak, Mustafa Çıraklı, Umut Koldaş tarafından hazırlanan *Birleşik Krallık'ın Brexit Sonrası Doğu Akdeniz Siyaseti ve Kıbrıs* adlı çalışmada, Birleşik Krallık'ın Doğu Akdeniz enerji ve güvenlik politikası çerçevesinde Kıbrıs Adasındaki egemen üslerinin deniz yetki alanları ve Brexit sonrasında yaşanabilecek fırsatlar ve riskler incelenmiştir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin, hidrokarbon kaynaklarını arama ve işletme faaliyetlerine başlaması ile birlikte meydana gelen "Doğu Akdeniz Krizi"nde, küresel aktörlerin soruna dâhil oluşunun çok boyutlu bir hal aldığı altı çizilmektedir. Bununla birlikte bölgeye kıyıdaş ülkelerin Doğu Akdeniz'deki doğal kaynakları paylaşma mücadelesiyle beraber Kıbrıs Adasındaki Birleşik Krallık üslerinin öneminin arttığı vurgulanmaktadır. Birleşik Krallık'ın Brexit süreci sonunda AB'den ayrılması ile birlikte bölgede daha proaktif bir politika izlemesi sonucunda bölge dengelerinin değişebileceği vurgulanmaktadır.

Bekir Yüksel Hoş, Eren Çetin, Zeynep Ceyhan'ın birlikte kaleme aldığı *Bosna Hersek'in Deniz Yetki Alanlarını Gasp Eden Peljesac Köprüsü ve Bosna Hersek'in Deniz Koridoru* adlı çalışmada, denizlerin paylaşım mücadelesinde Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de karşı karşıya kaldığı hukuksuz talep ve girişimi benzerinin de Adriyatik Denizi'nde yaşandığı iddiası çalışmanın çıkış noktası olmuştur. Hırvatistan inşa ettiği Peljesac Köprüsü, Bosna Hersek'in açık denizlere erişimi ve özellikle uluslararası hukuktan kaynaklanan ulusal haklarını ihlâli tarihsel katliamların tekrarı durumunda Boşnaklar için büyük tehlikelere neden olabileceği ihtimali üzerinde durulmuştur. Bölgenin coğrafi yapısı, Peljesac Köprüsü'nün inşa süreci, bu köprünün Bosna Hersek'in hak ve menfaatlerine etkileri incelenmiştir. Bosna Hersek'in ulusal egemenlik hakkı olan deniz koridorunun nasıl olması

gerektiği, uluslararası mahkemelerin emsal teşkil eden kararları ile açıklanmıştır.

Bu sayının genel teması dışında yer alan ve Murat Özdemir tarafından ele alınan *Foucault Sosyolojisinde İktidarın Serüveni: Pastoral İktidar, Disiplinci İktidar, Biyo-İktidar* başlıklı çalışmada, Michel Foucault'nun iktidar sosyolojisi ele alınmış ve iktidar teorilerini Foucault'nun bakışıyla eleştiriye açmak hedeflenmiştir. Çalışmanın odağı, Foucault'nun iktidar analizi olan pastoral iktidar (premodern öncesi iktidar modeli), disiplinci iktidar ve biyoiktidar kavramsallaştırmaları etrafında şekillenmiştir. Yazar, modern iktidar yapılarını ve nasıl yaklaştığını göstermeye çalışmış ve kavramsal sınırlılıklarını Foucault'nun literatürüyle çizmiştir.

Yerkebulan Sapiyev tarafından kaleme alınan *The phenomenon of influential political leader: The First President of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev's role in providing regional and global security with an example of his peacekeeping mission on solving the Russian-Turkish crisis roused in 2015* başlıklı makale; Kazakistan'ın Kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in 2015'te meydana gelen Rusya-Türkiye krizinin çözümünde gerçekleştirdiği arabuluculuk rolü ve bölgesel/küresel güvenliğin sağlanmasındaki liderlik rolüne odaklanılmıştır. Nursultan Nazarbayev'in etkili bir siyasi lider olarak kişiliğini ve uluslararası çatışmaların ve krizlerin çözümünde deneyimli bir müzakereci ve arabulucu olarak başarılı uluslararası faaliyetleri incelenmiştir.

Kaan Akman tarafından kaleme alına *Türkiye'de Gençlik ve Siyaset: Gelecek İçin Nasıl Bir Katılım?* adlı çalışmada, gençliği inceleme nesnesi olarak ele alan çalışmaların gençliğe yönelik yaklaşımları analiz edilmiştir. Türkiye'de gençlerin siyasete katılımını etkileyen sosyal, siyasal ve ekonomik gelişmeler açıklanmıştır. Makalede hem dünyada hem Türkiye'de özellikle dijitalleşme ile birlikte yaşanan değişimlerin gençliğin siyasete bakışını farklılaştırdığı ileri sürülmüş, siyasal katılımın anlamının ve araçlarının değiştirdiği vurgulanmıştır. Bu değişimin Türkiye örneğinde yasal ve kurumsal yapılara etkisi, merkezi ve yerel yönetim düzlemindeki gelişmeler ile ortaya konulmuştur.

Demet Ceyhan tarafında yapılan *Sistem Kuramı (Yunus Yoldaş)* adlı kitap kritiğinde, Genel Sistem Kuramına ilişkin temel teorik bilgiler, Yapısal-İşlevsel Sistem Kuramı, Humberto Maturana ve Francisco Varela'nın sistem yaklaşımları, Luhmann'ın, sosyal sistem yaklaşımı, Sistem Kuramının Temelleri, Sistem Oluşumunun Türleri bölümleri analiz edilmiştir.

Ranuna İktime Gün tarafından Cihat Yayı ile Doğu Akdeniz'e dair güncel meseleleri kapsayan *Türkiye'nin Denizlerdeki Politikası Ne Olmalı* konulu röportajında, mevcut yaklaşımin milli bir doktrin olarak geliştirilmesinin gerekliliğine, Mavi Vatan'ın sınırlılıklarına ve yöneltilen eleştirilere değinilmiştir. Münhasır Ekonomik Bölge (MEB)'nin ilanının nasıl gerçekleşmesi gerektiği ve Türkiye'nin MEB konusunda atması gereken adımlar üzerinde durulmuştur. Libya Krizinde Türkiye'nin yürüttüğü politikalar, Türkiye'nin bölgedeki rolü, Türkiye'ye karşı yapılan Yunanistan ve GKRY'nin başını çektiği ittifaklara karşı ulusal çıkarları doğrultusunda muhtemel müttefikleri, Rusya'nın Doğu Akdeniz ve Afrika'daki çıkarları tartişılmıştır. Adalar Denizindeki Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar (EGAYDAAK)'ı statüsüne, buna ilişkin atılması gereken adımlar, S-400'lere karşı yapılan CAATSA yaptırımlarında Türkiye'nin karşılaşacağı muhtemel riskler ele alınmıştır. Ayrıca Montrö Boğazlar Sözleşmesine ilişkin altın frank hususunun altı çizilirken Türkiye Cumhuriyeti'nin denizci devletlerarasındaki konumu, Türk gençliğine düşen görevler ifade edilmiştir.

Literatüre katkısı olacağını umut ettiğimiz "Doğu Akdeniz Jeopolitiği ve Libya'da Güncel Gelişmeler" konulu bu sayının geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmasını temenni ediyorum. Yayın sürecinde emeği geçen Editör Doç. Dr. Hülya TOKER ve Editör Yardımcısı Dr. Öğr. Üyesi Yaşar Pınar ÖZMEN, İngilizce teknik virilerde destek olan Y. Serdar DEMİRTAŐ başta olmak üzere dergimizin bu sayısına çalışmalarıyla destek veren, hakemlik yapan bütün meslektaşlarımıza teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Kürşad Zorlu

Kaynakça

- A. von Gabain, “Renklerin Sembolik Anlamları” (Açta Orientalia Hung. T. XV, 1-3, 1962; Türkçe tercümesi Semih Tezcan, Türkoloji Dergisi, cilt 3, D.T.C.F. yay. Ankara 1968, s. 107- 113
- Koray, Murat, (2020). Doğu Akdeniz’in Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi, Teknolojik Dönüşümler ve Denizaltıların Rolü, TASAM.
- Mackinder, H. J. (1944). Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction,. Middlesex: Penguin Books.
- Mahan, A. T. (1890). The Influence of Sea Power Upon History 1660-1783. London: Sampson Low, Marston and Co.
- Spykman, N. J. (1944). The Geography of the Peace. New York: Harcourt, Brace and Company.

LİBYA’NIN ‘KALICI BELİRSİZLİĞİ: BİRÇOK YANLIŞTAN TEK DOĞRU VE AÇMAZLARDAN BİR SONUÇ ÇIKARTMAK?’

Murat ASLAN*

Öz

Halife Hafter’in 4 Nisan 2019 tarihinde Ulusal Mutabakat Hükümeti’ni (UMH) devirmek üzere başlatmış olduğu saldırı, Türkiye’nin UMH’ye verdiği destek sonrası siyasi bir sürece indirgenmiştir. Ancak bu siyasi süreci, sahadaki görünür aktörlerden ziyade uluslararası toplum şekillendirmektedir. Fakat ateşkeste ve siyasi sürecin devlet inşasına dönüştürülmesinde Libya halkının Trablus ve Bingazi’de başlattığı sokak gösterileri etkili olmuştur. Öte yandan otoriter rejim – bölünme – beka – devlet inşası doğrusalında kalıcı belirsizlikle nitelendirilecek güven(siz)lik ortamı, düzen tesis etmenin olabirliğini tartışılır hale getirmektedir. Ancak Libya halkının, 2011 yılında başlatmış olduğu devrim, ‘an’ı şekillendirebilecek niteliktedir. Bu doğrultuda, araştırma öncelikle çatışma ortamının dinamiklerini ve Türkiye’nin UMH lehine tavır alması gibi dönüm noktalarını ele almaktadır. Uluslararası toplumun, Türkiye ve Rusya’nın elde ettiği inisiyatifini dizginlemek uğruna ateşkes ve siyasi süreç gayretleri incelenmekte ve ancak Libya halkının gösterileri sonrasında yerel aktörlerin tavır değişikliği tercihinde bulunduğu görülmektedir. Ulaşılan sonuç, çatışma ortamı ve devlet inşası düzlemindeki seçenekleri ‘kalıcı belirsizlikten’ çıkartacak sürecin ancak Libya halkı tarafından tayin edileceğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Libya, Halife Hafter, Ulusal Mutabakat Hükümeti, Kalıcı Belirsizlik.

LIBYA’S ‘ENDURING AMBIGUITY: TO ABSRACT A SINGLE CORRECT FROM MANY FAULTS, AND AN OUTCOME FROM IMPASSE

Abstract

The assault of Khalifa Haftar, which has started on 4 April 2019 and aims to topple down the Government of National Accord (GNA), has been channeled to a political process after Turkey provided support to the GNA. However, it is the international community, rather than visible actors on the ground, that shapes the political process. But the demonstrations of the Libyan people in Tripoli and Benghazi

* Dr. Öğr. Üyesi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, murat.aslan@hku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5128-1020>.

has become influential to convert seize fire and political process into a state building procedure. On the other hand, (in)security environment, which can be conceptualized as enduring ambiguity through authoritarian regime – partition (of Libya) – survival – state building, makes the likelihood of establishing order questionable. However, the Revolution of 2011 in Libya points out that Libyan people has the strength to shape the ‘moment’. In this context, the research investigates the dynamics of the conflictual environment and presents the technical significance of Turkish involvement in favor of the GNA as the turning point. It has been scrutinized how the international community struggled for the ceasefire and political process for the sake of restraining the initiative of Turkey and Russia, and how local actors changed their attitudes only after demonstrations of the Libyan people pushed them. All in all, it is only the Libyan people who will shape the course of pendulum of conflict and state building to break the enduring ambiguity.

Keywords: Libya, Khalifa Haftar, Government of National Accord, Enduring Ambiguity.

Giriş

Libya, Kaddafi'nin 2011 yılında devrilmesinden bu yana güvenlik sorunları ve iç karışıklıklarıyla uluslararası siyasetin gündemindedir. Devrim sonrasında uluslararası toplumun pek rağbet etmediği Libya; Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının potansiyeli anlaşıldıkça ilgi duyulan bir ülke haline gelmiş, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de meydan okumaları sonrasında da 'zikredilen' bir rejim ile kontrol altında tutulması gereken bir ülke olarak algılanmıştır (Cohen, 2020). Bu çerçevede Doğu Akdeniz ve Afrika'da ortak çıkarı olan veya olaya müdahil olma ihtiyacını hisseden devletler Libya'da Halife Hafter'i bir proje şeklinde Libya halkına sunmak ve hatta dikte etmek istemiştir (Megerisi, 2020). Esasen Hafter ile dağınık yapıdaki Libya batısı arasındaki çekişme yeni değildir.

2011 Devrimi sonrasında Hafter ile Libya batısındaki silahlı gruplar arasında sürekli gerginlikler yaşanmıştır. Hafter'in 2014 yılında, karargâhını konuşlandığı Bingazi'den Libya batısına 'radikal teröristlerle' mücadele adı altında başlattığı saldırı, Trablus'taki yönetimden o dönemde yanıt bulmuş ve benzer bir operasyon Bingazi istikametine yöneltilmiştir (Wehrey ve Ala, 2015). Sonuçta galibi olmayan çatışmalar Fas'ın Süheyraat şehrinde imzalanan Libya Siyasi Antlaşmasıyla (LSA) sonlandırılmıştır. LSA sonrasında kısmen bir çatışmasızlık ortamı sağlanmış olmasına rağmen demokratik siyasi sistemi inşa etmek için kalıcı bir güven ortamı tesis edilememiştir (International Crisis Group, 2016). Hafter, Libya doğusunda paralel bir hükümet yapılanmasına giderken başkent Trablus'daki Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) Birleşmiş Milletler (BM) kararlarıyla Libya Devleti'nin meşru yönetimi olmuştur.

Devrim sonrasında şehirlerin kontrolünü ele geçiren silahlı gruplar ise özellikle Libya batısında bölgesel ayrı güçler haline gelmiş, ancak silahlı grupların biat ettiği merkezî gücün yerine gerektiğinde yenisini koyabildiği görülmüştür. Ayrıca şehirler ekseninde teşkilatlanmış silahlı gruplar yanında Suudi Arabistan (Vahabizm) destekli Medheli Selefi gruplar da geri planda silahlanmış ve örgütlenmiştir (International Crisis Group, 2019). IŞİD'in 2016 yılında yeni bir tehdit unsuru olarak ortaya çıkması, Hafter ve UMH çatısı altında örgütlenen diğer silahlı grupları bir araya getirememiştir. İktidar hırsı belirgin olan Hafter, Trablus yanlısı silahlı grupları 'terörist' olarak nitelendirmiş ve diğer ülkelerden destek arayışına yönelmiştir. (Pack, Smith ve Mezran, 2017) Müslüman Kardeşleri tehdit olarak algılayan Mısır ve IŞİD ile mücadeleyi misyon olarak üstlenen ABD liderliğindeki koalisyon da bu arayışı karşılıksız bırakmamıştır.

Hafter'in Doğu Akdeniz, IŞİD ile mücadele, bölgesel çıkar ve jeopolitik kaygıları olan devlet aktörlerin desteğini elde etmesiyle 4 Nisan 2019 tarihinde başlattığı saldırı Libya sorunsalında yeni bir dönemin başlamasına neden olmuştur (Al Jazeera, 2020, 19 Şubat). Bu çalışmanın hipotezi olarak nitelendirilebilecek yeni dönemde; Libya'da, devlet inşası ve beka arasında uzanan ince çizginin kalıcı belirsizlik dahilinde değerlendirilmesi gerektiğidir. Araştırmanın problemi 'Libya'da düzen tesis etmenin olabirliğini' sorgulamak üzere belirlenmiştir. Bu çerçevede Libya'da son dönem içinde meydana gelen güvenlik olayları ve siyasi gelişmeler ele alınmış, olay serilerinin istikrara ulaşmada meydan okumaları değerlendirilmiş ve kalıcı siyasi çözümün sürdürülebilirliği incelenmiştir. Sonuçta, 2011 Devrimi'ne ruh katan Libya halkının tavrının belirleyici faktör olduğu hususu değerlendirilmiştir.

1. Libya'da Güvenlik Olaylarına Yönelik Bir Okuma

1.1. Çatışmaya Etki Eden Genel Ortama Yönelik Okuma

Libya, 2011 yılından bu yana Kuzey Afrika'nın zengin ve istikrarsız ülkesi haline dönüşmüştür. Petrol ihracı neticesinde Libya bütçesine aktarılan kaynak Libya Merkez Bankası tarafından kullanılırken, kaynağın paylaşımı güvenlik sorunlarının nedeni olmuştur. Devrim esnasında 30.000 civarında olan 'devrimci' sayısı, devrim bittikten sonra 200.000 civarına ulaşmıştır (Aslan, 2020). Devletten maaş almak isteyen silahlı gruplar kendilerini herhangi bir kurumun uzantısı haline getirerek meşrulaşmış ve Merkez Bankası üzerinden meşru gelir kaynağı olan bir silahlı unsur haline gelmiştir. Aynı şekilde silahlı gruplar, döviz dolaşımındaki kısıtlama ve kur farkı nedeniyle bankalar üzerinde baskı kurmuş, resmî ve serbest piyasa kur farkını

istismar ederek zenginleşen ve sonuçta düzensizliğin muhafazasını arzulayan güçler haline dönüşmüştür (Stciker, 2017). Dolayısıyla devrim sonrasında kendi içerisinde bir rant döngüsü nüksetmiştir.

Silahlı grupların kontrol altına alınması doğu-batı ayrımı yapılmaksızın ana güvenlik sorunu haline gelirken ikinci güvensizlik boyutu Hafter'in 'Kaddafileşme' ihtirasıyla dış destek elde etmeye yönelmesinden kaynaklanmıştır (BBC, 2019, 8 Nisan). Çad ile yapılan savaşta esir düşen ve esir takası sonrası Kaddafi'ye tavır alarak ABD'ye giden ve ABD vatandaşı olan Hafter, devrim esnasında Libya'da olmamasına rağmen devrimi sahiplenmek istemiştir. Bingazi'yi kendisine karargâh olarak seçen Hafter; dört sütunu olan bir strateji izlemiştir. Birinci sütunda Libya Silahlı Kuvvetlerinin tasfiye edilen ve itibarsızlaştırılan Kaddafi dönemi personeline üniforma giydirmiş, maaş bağlayarak yanına çekmiş ve sadakatlerini sağlamıştır. Ayrıca bu unsurların maaşını bir yandan Ulusal Mutabakat Hükümeti'nin Merkez Bankasına ödetmiş diğer taraftan Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) sağladığı finansal destekle ilave ödeme yapmıştır (The Middle East Eye, 2020, 1 Aralık). Oğulları aracılığıyla kontrol ettiği Kaddafi döneminin prestij kaybına uğramış askerler 'praetoryan' bir muhafız yapıya dönüştürülüp Hafter'in tesis ettiği düzen korunmuştur.

Hafter'in ikinci sütunu, Afrika ülkelerinden ve Rusya'dan getirdiği paralı silahlı gruplardır. BAE tarafından finanse edilen söz konusu özel askerî şirket ve paralı milislerin silah, araç ve gereçleri uzun bir dönem içerisinde Libya'ya intikal ettirilmiştir. (Kamel, 2020) Böylece Hafter, hiçbir maliyete katlanmadan kendisi için savaşacak yabancı milisleri ve paralı askerleri sahaya sürmüştür. Yabancı unsurların varlığı aynı zamanda dış güçlerin Libya'da inisiyatif üstlenmesi ve sahanın stratejik kaygılar istikametinde şekillendirilmesinde ana araç haline gelmiştir. Yabancı paralı milislerin, sahadaki sonucu tayin edecek ana unsurlar olması Hafter'in hem dış güçlere bağıllığını hem de bağımlılığını artırmıştır.

Hafter'i bir güç haline getiren üçüncü sütun ise Libya güneyindeki kabile yapısıdır. Libya'nın genel karakteristiği çöl olan güney kesiminde Çad ve Nijer ile Libya arasında bölünen demografik yapısıyla Tabu ve Tuareg aşiretleri ile Arap kökenli Evlad-ı Süleymaniye ve Kaddadfa aşiretlerinin rekabetlerine sahne olmaktadır (Cousins, 2018). Bu çerçevede Hafter, kabileler arasındaki çatışmaları istismar etmiş ve bunların bir kısmını yanına çekmeyi başarmıştır. Ayrıca Libya güneyinde belirgin bir hudut hattı olmaması nedeniyle aşiretlerin Çad ve Nijer'den Libya istikametine akan yasadışı göçmen ve kaçak mal akışından rant elde etmesi hususu bir imtiyaz unsuru olarak aşiretlere sunulmuştur.

Dördüncü sütun Libya'daki Suudi Arabistan destekli Medheli Selefilere. Vahabi akıma sempati duyan Medheli Selefiler, UMH kontrolü altında faaliyet gösterirken Hafter'in Trablus'a saldırısı sonrasında Sirte gibi bazı şehirlerde taraf değiştirmişlerdir (Warfalli, 2020). Bu kapsamda Sirte, Petrol Hilali'nin kapısı olma sıfatıyla Medheli Selefilerin taraf değiştirmesi sonucu Hafter'in kontrolüne geçmiştir. Suudi destekli Medheli Selefilerin, Hafter'in Trablus güneyinden çekilmesi sonrasında tekrar durum değerlendirmesi yaptıkları ve UMH ile yakınlaştıkları bilinmektedir. Nihayetinde Medheli Selefilerin halen güçlenen bir unsur olarak iktidarı ele geçirecek aktöre yakın bir pozisyonda olmayı benimsedikleri anlaşılmaktadır.

Hafter ile karşılaştırıldığında UMH'nın siyasi ve askerî yapısı dağınık ve dağıtık bir görünüm arz etmektedir. Devrimin etkisiyle şehir merkezlerinde örgütlenen silahlı gruplar, devrim sonrası idari yapının tesis edilememesi nedeniyle merkezi bir otoriteye tabi tutulamamıştır. Şehirlerde olması gereken 'Vali'lerin olmaması, bilâkis Belediye Başkanlarının etkin olması ve silahlı grupların baskın karakteri siyaset ve güvenlik bağlamında bahse konu dağınık ve dağıtık yapıyı ortaya çıkartmıştır. Bu çerçevede bazı şehirlerde Belediye Meclisleri ve Silahlı gruplar UMH ve Hafter'e biat arasında farklı tercihlere yönelebilmştir. Silahlı grupları, kendi aralarında rekabet ederken birleştiren faktör ise Hafter'in 2014 yılındaki meydan okumaları ve saldırısı olmuştur. Hafter'in saldırısına karşı başlatılan mukabil operasyon ve sonrasında Fas'ta imzalanan Libya Siyasi Antlaşması görünürde de olsa Batılı silahlı grupları UMH etrafında toparlamıştır. Öte yandan dağınık ve dağıtık yapı yolsuzluk ve güvensizlik ile ilgili şikâyetleri ön plana çıkartmıştır. Ancak Hafter'in 4 Nisan saldırısı Libya batısındaki silahlı grupları birleştirmiş, askerî bölge komutanlıklarının aktif hale getirilmesiyle dağınıklığa kısmi tedbir alınabilmştir.

Hafter'in 4 Nisan saldırısı ile birlikte, Hafter ve UMH'nin sırasıyla iktidar arzusu ve beka kaygısı dış aktörlerin yardımını gerekli kılmıştır. (TRT World, 2019). Hafter, stratejisini Doğu Akdeniz enerji-politik rekabetine veya rejim güvenliği kaygısı olan devletlerin ortak çıkarlarına dayandırmıştır. Bu kapsamda Doğu Akdeniz enerji-politiğinde beklenti ve gayretleri olan Fransa, Yunanistan, Mısır; rejim güvenliği kaygısı olan BAE, Suudi Arabistan ve Mısır Hafter'e destek sağlamıştır. Fransa, Afrika politikasında Libya'yı Afrika'nın kapısı olarak görmüş ve Hafter'i Mısır'daki askerî ihtilale benzer bir yöntemle Batı politikalarının aracı olarak algılamış ve destek vermiştir. BAE, tüm sayılan ülkelerden ayrı olarak Hafter'in kapasite geliştirmesini finanse etmiştir. Rusya ise Wagner askerî şirketi marifetiyle Akdeniz politikasının devamı olarak Suriye'den sonra Libya'da da askerî varlığını

kalıcı hale getirme ve bu girişimin maliyetini BAE'ye yüklerken özel askerî şirketin devrede olması nedeniyle hukuki ve politik sorumluluklardan kaçınma yöntemini tercih etmiştir (BBC, 2020, 7 Mayıs).

Batılı diğer aktörler bağlamında ABD, 'aktif tarafsızlık' kapsamında Libya'da askerî bir angajmana girmemiş, tarafını belli etmek için kazananı görmek istemiş ve askerî çatışmaların sona ermesi sonrasında siyasi inisiyatifi ele almak üzere BM Libya misyonu üzerindeki Amerikan nüfuzunu devreye sokmuştur. İtalya, ABD'ye benzer şekilde yasa dışı göçün önlenmesi kaygısıyla tarafsız kalmayı tercih ederken Almanya akil arabulucu olarak Libya meselesine barışçıl çözüm getirme çabası içinde olmuştur. Türkiye ise, Katar ile birlikte, UMH'yi desteklemiş ve UMH'nin meşruiyeti üzerinden ürettiği argümanla Akdeniz'in doğusunda, Türkiye'nin çıkarlarına hanel getirebilecek siyasi oluşumları önlemeye çalışmıştır. Sonuçta Libya'da çatışmaların taraflarına verilen desteğin Hafter lehine orantısız olduğu görülmüştür.

UMH ve Hafter yanında Libya halkının genel durumunun ve algısının da ele alınması gerekmektedir. Libya halkının Kaddafi döneminde yaratılmış baskı ortamıyla otoriter nitelikte bir rejimi devirme isteği 2011 yılındaki devrimle somutlaşmıştır. Kaddafi döneminin 'Cumlukkiye' anlayışıyla elinden kazancı ve 'halk' adına malına el koyulabildiği düşünüldüğünde Libyalıların yeni bir Kaddafi istemediği rahatlıkla söylenebilir (Cole, 2015). Öte yandan Hafter'in Trablus güneyinden çekilmesiyle Trablus ve Bingazi'de meydana gelen toplum hareketleri siyasi bölünme ve askerî rekabetten ziyade bir devletin aslî sorumluluğu olan hizmet sunmak, yolsuzlukların önlenmesi ve istikrarın sağlanması için icra edilmiştir. Diğer bir ifadeyle Libya halkı kişiler ekseninde şekillenen iktidar mücadelelerinden ziyade demokratik ve sivil yönetimle idare edilen hesap verebilir bir devletin sorumluluklarını yerine getirmesini arzulamaktadır (UN, 2020). Ancak daha önce ifade edilen dış aktörlerin ajandası ile Libya halkının beklenti ve algısının örtüşmediği açıkça görülmektedir. Bu nedenle dış aktörlerin ve iç çıkar gruplarının iç içe geçtiği Libya'da çatışma ortamı iniş ve çıkışlarla kendini idame ettirmeyi başarmıştır.

1.2. Çatışma Ortamına Yönelik Değerlendirme

Libya'ya yönelik herhangi bir analizin süreçler üzerinden yapılması ve askerî anlamda olay serilerinin incelenerek ele alınması faydalı olacaktır. Bu kapsamda bu çalışmada olay – zaman bağıntısı üzerinden incelenecek çatışma süreci; siyasi maksada, yabancı aktörlerin gündemine ve küresel/bölgesel dinamiklere etkisi açısından analiz edilmektedir. Ayrıca Libya özelinde askerî

bağlamda gerçekleşen vakalar beklenene yönelik emarelerine ve döngülerin kendi üzerine kapanan tekrarlarından nasıl çıkılabileceğine dair fikir verebilmektedir.

Libya'da çatışmaların uzun tarihsel sürecini, devrim öncesi gelişmelere bağlı olarak ele alabilmek mümkün olmakla birlikte, giriş bölümündeki açıklamalar sonrasında Hafter'in 4 Nisan 2019 tarihinde başlattığı saldırıya odaklanarak incelemek uygun olabilecektir. Nihayetinde Berlin Konferansı kararları ve sonrasındaki gelişmeleri Hafter'in Trablus'a saldırısı ve askerî karakterdeki mağlubiyeti şekillendirmiştir. Hafter'in terörizmle mücadele adı altında başlattığı bahse konu saldırı Trablus'un güney mahallelerine kadar ilerlemiş, Trablus limanından 3 km uzaklığa erişerek başlangıçta büyük bir başarı elde etmiştir. Hafter saldırıyı başlatırken bir kısım unsurunu Libya güneyine sevk etmiş ve çölde dağıtık yapıdaki yerleşim yerlerini kontrol altına almıştır (Al Jazeera, 2020, 19 Aralık). Bu yolla geleneksel olarak Trablus'a hükmedene biat eden Libya güneyindeki kabileleri kontrol altında tutmuştur.

Libya batısında, Hafter, bir yandan Trablus'u muhasara altında tutarken diğer yandan Tunus hududuna yakın yerleşimlerde bulunan askerî konseylerle iletişime geçmiştir. Medheli Selefilerin de desteğiyle dirençle karşılaşmadan Tunus hududuna kadar olan alanı kısa sürede ele geçirmiş ve Trablus-Misrata uzanımındaki alan hariç tüm ülkenin kontrolünü sağlamıştır. Saldırı başladığında Hafter'in silah, araç ve gereç bağlamında takviye edilmiş olduğu, hava unsurlarının saldırı görevi icra edebildiği, BAE tarafından Çin Halk Cumhuriyetinden tedarik edilen Wing Loong tipi silahlı insansız hava araçlarıyla (SİHA) desteklendiği ve bölge atışı yapabilen karmaşık silah sistemlerini faal halde bulundurduğu görülmüştür (Rakesh, 2020). Öte yandan Rusya'nın Wagner özel askerî şirketiyle Mısır'ın Hafter'e karmaşık silah sistemlerini kullanmada teknik destek sağladığı, ayrıca manevra unsuru olarak eğitim düzeyi yüksek profesyonel paralı askerlerin saldırının temposunu hızlandırdığı görülmektedir (International Crisis Group, 2020). Hafter'in icra ettiği bazı hava saldırılarında kullanılan hava araçlarının milliyetinin bilinmemesi de dış desteğin boyutunu anlamak bağlamında dikkate alınmalıdır. Öte yandan BAE ve Paris çıkışlı kargo uçaklarının veya Mısır üzerinden karayoluyla süreklilik içinde Bingazi'ye silah ve mühimmat taşıdığı bilinmektedir. Dolayısıyla Libya, aslında, vekâlet savaşının vücut bulduğu bir ülke olmuştur.

Hafter, destek bulduğu ülkeler adına hareket ederken Libya'yı kontrol altına almak için Trablus'un ağırlık merkezi olduğunu algılamış ve Trablus'u ele geçirecek bir stratejiye öncelik vermiştir. Misrata'nın askerî güç bağlamında konsolide edilmiş yapısı nedeniyle Misrata için zaman kaybetmek

istememiştir. UMH, Trablus'un başkent olması ve tüm Libya'nın geleceğini belirleyecek niteliği nedeniyle kapsamlı bir askerî operasyon başlatmıştır. Moskova Zirvesi ve Berlin Konferansı sonrasında, Trablus'un kenar mahallelerinde olması nedeniyle zafer umudu taşıyan Hafter'in uzlaşmaya itibar etmemesi UMH'nin özgün (self-help) girişimlerini ön plana çıkartmaya itmiştir. Bu kapsamda Türkiye ile 2012 yılında imzalanan askerî eğitim iş birliği anlaşmasına uygun olarak (Alyanak ve diğerleri, 2019) 27 Kasım 2019'da İstanbul'da Güvenlik ve Askerî İş Birliği Mutabakat Muhtırası imzalanmıştır (BBC, 2019, 15 Aralık).

Türkiye'nin Libya'daki çatışmalara müdahil olmasıyla Libya'da gidişat değişmiştir. Türkiye'nin sağlamış olduğu danışmanlık ve koordinasyon desteği ile eğitim faaliyetleri UMH'nin askerî yapısını düzene kavuştururken silahlı gruplar ve halk üzerinde sağlanan psikolojik destek UMH'yı edilgen tutumdan eyleme dayalı stratejiye itmiştir. Bu çerçevede başlatılan Öfke Volkanı Harekâtıyla (The Middle East Monitor, 2019) öncelikle Trablus ile Tunus hududu arasındaki sahil kesimi ele geçirilmiş ve Tunus ile kara bağlantısı sağlanmıştır. Aslında UMH harekâtının Trablus güneyinde icra edilmesini bekleyen Hafter ve destekleyen ülkeler üzerinde baskın etkisi yaratılmıştır. Böylece Trablus güneydoğusundaki bölge ve Vutiyye Hava Üssünün ele geçirilmesi mümkün olmuştur (Al Jazeera, 2020, 19 Mayıs). Trablus'a yapılan hava saldırılarında kullanılan üslerden birisi olan Vutiyye'nin düşmesi Trablus güneyindeki Hafter yanlılarını paniğe sevk etmiş, Trablus güney batısında Hafter ile iş birliği yapmakta olan silahlı gruplar ise tekrar UMH'ye destek vermiştir. Böylece UMH unsurları Tarhuna ve Bani Walid istikametine yönelebilmıştır (Al Jazeera, 2020, 6 Haziran). Diğer bir ifadeyle Vutiyye'nin el değiştirmesiyle askerî inisiyatif UMH'nin eline geçmiştir. Böylece Trablus güneyindeki Hafter unsurları, Afrika ülkelerinden getirilen milisler ve Rus Wagner unsurları ile birlikte mevzilerini terk ederek Sirte-Cufra hattına çekilmiştir.

Tarhuna ve Bani Walid'e yönelen UMH'nin hızlı ilerleyişi, bu şehirlerde yoğun çatışmalar yaşanacağı beklentisine neden olmuştur. Tarhuna'nın Hafter yanlısı güçlü silahlı unsurlara ev sahipliği yapması ve Trablus güneyinde yaşayan Tarhunalıların tavrının iç kargaşa riskini hatırlatırken Hafter yanlısı Batılı uzmanların Tarhuna'da UMH yanlısı milislerin katliam yapma ihtimalini dillendirmiştir. Ancak UMH, Tarhuna ve Bani Walid'i kısa sürede ele geçirirken Tarhuna halkına yönelik herhangi bir kötü muameleye rastlanmamış, bilakis Hafter unsurlarının Tarhuna'da infaz ettiği sivillerin toplu mezarları açığa çıkartılmıştır (The Middle East Eye, 2020, 13 Ekim). Ayrıca Trablus güneyinden çekilen Hafter unsurlarıyla paralı askerlerin tesis

ettiği mayın ve el yapımı patlayıcı tuzakları 'savaş suçu' iddialarını gündeme taşımış, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin incelemeler yapmasına neden olmuştur (International Criminal Court, 2020).

Tarhuna ve Bani Walid şehirlerinin ele geçirilmesi sonrasında, UMH dikkatini önce Sirte ve Cufra kentlerine, müteakiben Petrol Hilali bölgelerine çevirmiştir. Ancak Sirte'ye gitmek üzere olan UMH unsurlarına yönelik kimliği belirsiz uçaklarca yapılan hava saldırısı sonrası ağır zayıt verilmiş, operasyon temposu devam ettirilmesi gerekirken bir talimatla operasyon durdurulmuştur (Mahrouki, 2020). Aynı süreç Mısır'ın devreye girmesine neden olmuştur. Mısır, Sirte-Cufra hattının kırmızı hatları olduğunu ilan ederken açıkça askerî müdahale yapılabileceğini ilan etmiştir (African News, 2020). Aslında Hafter'in cephede istenen başarıyı elde edememiş olması sonrasında Hafter'i destekleyen ülkeler yeni çıkış yolları aramaya başlamıştır. Nitekim Sirte – Cufra hattı iki açıdan kritik öneme haizdir. Birincisi bu hat petrol kaynaklarının yüzde 60'ının bulunduğu Petrol Hilali'nin hemen batısında yer almaktadır. Diğer bir ifadeyle Petrol Hilali'nin ele geçirilmesi ekonomik anlamda UMH'nin herhangi bir kısıtlamaya bağlı olmaksızın otoritesini tesis etmek ve tüm ülkeye hâkim olmak şansını elde etmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca Cufra'da Libya'nın en büyük hava üssünün bulunması nedeniyle, UMH'nin ele geçirmesi halinde söz konusu üs ile tüm Libya'da hava sahasını kontrol etmesi ihtimali belirlemiştir. Bu iki koşul, Hafter'i destekleyen ve Libya üzerinden Doğu Akdeniz enerji-politiğini şekillendirmek isteyen ülkelerin ajandalarını sarsacak niteliktedir. Bu nedenle Libya'daki vekâlet savaşının bir anda bölge devletlerinin askerî müdahalesiyle devlet aktör düzeyinde çatışmaya dönüşmesi mümkün hale gelmiştir.

Krizin, bölgesel çatışmaya dönüşme olasılığı Almanya'yı harekete geçirmiş ve 19 Ocak 2020 tarihinde toplanmakla birlikte Hafter'in imzalamaktan imtina ettiği Berlin Konferansı kararları çerçevesinde ateşkes ilanı için diplomasi trafiği hız kazanmıştır. Ancak Hafter, de facto ateşkese uysa da uzun bir süre herhangi bir belgeye imza atmamıştır. Ancak Türkiye'nin Libya'da UMH lehine adım atması sonrası siyasi uzlaşa istikametinde Hafter ve onu destekleyen devletler adım atmaya kabullenebilmiştir (Declan, 2020).

Türkiye'nin dengeyi UMH lehine değiştiren adımı dört farklı dinamiğin etkin olduğu görülmektedir. Birinci dinamik sahada UMH'ye verilen teknik askerî destektir. Bahse konu destek UMH'nin dağınık askerî yapısını senkronize bir yapıya kavuşturmuş ve UMH unsurlarının koordineli taarruzlarının bir plan dahilinde icrasının önünü açmıştır. İkinci dinamik

Türkiye'nin Libya sahasında özel askerî şirket marifetiyle aktif eylemlerde bulunan Rusya ile ilişkileridir. Türkiye ve Rusya, Suriye'de aynı anda hem rakip hem de diplomatik açılımların paydaşı olma gerçeğini Libya'da tekrar etmiştir. Libya'da sahada karşıt taraflara destek veren her iki ülke 2020 yılı Ocak ayında Moskova'da UMH ve Hafter'i ateşkes görüşmesi için bir araya getirmiş, ancak 14 Ocak 2020 tarihinde Hafter'in Moskova'dan anlaşmaya imza atmadan ayrılması Rusya'nın Hafter üzerindeki etkisinin Fransa, BAE, Mısır gibi diğer destekleyen ülkelerin 'oluruna' tabi olduğu anlaşılmıştır (Al Jazeera, 2020, 14 Ocak). Üçüncü dinamik ise Türkiye'nin Libya sahasında Avrupa devletleriyle karşıt kutuplarda yer alması ve Hafter'in Sisi benzeri bir yöntemle iktidara taşınması gayretine karşı durulmasıdır. Nihayet son dinamik, Libya'nın toprak bütünlüğünün korunması yoluyla Doğu Akdeniz'e yönelik Yunan-Rum tezlerine karşı tedbir alınmasıdır (Başeren, 2020). Dolayısıyla Türkiye, UMH lehine sahada askerî yardımıyla hem diğer devletlerin gündemine ket vurmuş, hem de bölgesel gelişmeleri kontrol altında tutmayı amaçlamıştır. Ancak sahadaki gelişmelerin ve siyasi sürecin söz konusu strateji ve sonucu ne düzeyde kalıcı hale dönüştüreceği ayrıca ele alınmalıdır.

2. Siyasi Süreç ve Olabilirlik

Berlin Konferansı (UNSMIL, 2020, 19 Ocak), Türkiye ve Rusya'nın ortak girişimiyle başlayan ancak Hafter'in ateşkes anlaşmasını imza etmemesi nedeniyle başarısızlığa uğrayan Moskova görüşmeleri sonrasına denk gelmektedir. Suriye'de olduğu gibi siyasi inisiyatifi Türkiye ve Rusya'nın elde etme ihtimali Avrupa cenahında siyasi hareketlenmeye neden olmuş, Almanya 2019 yılı Eylül ayından itibaren niyet şeklinde ifade edilen bir uluslararası konferansı Berlin'de organize etmiş ve ateşkes sağlanması istikametinde Avrupa siyasi inisiyatifini ön plana çıkartmıştır (Yıldız, 2020). Diğer bir ifadeyle Suriye'de başlatılan Astana Sürecine benzer bir mekanizmanın Libya'da başat hale getirilmesi kaygı yaratmıştır. Yoğun görüşmeler neticesinde 55 maddelik karar metni üzerinde uzlaşmaya varılmış (Presse und Informationsamt der Bundesregierung, 2020), ancak Hafter karara imza atmadan Berlin'den ayrılmış, diğer bir ifadeyle kendisini Konferans kararlarıyla bağlamamıştır (DW, 2020). Nitekim 2020 yılı Ocak ayında Hafter, Trablus'un halâ güney mahallelerinde zafer beklentisi içinde olup UMH'nin dayanma gücü kalmadığı kanısındadır. Ancak Konferans kararları BM Güvenlik Konseyi kararı olarak tescil edilmiştir. (The UN Security Council, 2020)

Askerî gelişmeler neticesinde; Hafter'in Trablus güneyinden çekilmek zorunda kalması, UMH'nin Tarhuna ve Bani Walid'i ele geçirmesi sonrası

ilerleyişin Sirte-Cufra hattına yönelmesi devlet dışı aktörlerin ön planda, devletlerin geri planda olduğu Hafter cephesinde dönüşüme neden olmuştur. Mısır'ın açık askerî müdahale tehditleriyle birlikte ABD diplomatik gayretlerini yoğunlaştırmıştır. Rusya'nın Libya'da kalıcı askerî konumlanmasına yönelik basında yer alan haberlerle (Katz ve Bermudez, 2020) birlikte ABD, 'aktif tarafsızlık' politikası izlediğine yönelik açıklama yapmış ve tarafları UNSMIL (Libya'da BM Destek Misyonu) inisiyatifle görüşmelere zorlamıştır. UNSMIL Direktörlüğü ve BM Genel Sekreteri Özel Temsilciliğinden strete olduğunu belirterek 3 Mart 2020 tarihinde istifa eden Hasan Salame'den boşalan koltuğa ABD'li diplomat Stephanie Williams vekalet etmiştir (Al Jazeera, 2020, 3 Mart). ABD, Salame yerine daimî bir Özel Temsilci atanmasını önlemiş ve Williams Libya'da Berlin Kararları istikametinde başlatılan siyasi süreci yönetmiştir.

UMH, Mısır'ın tehditleri ve ABD'nin devreye girmesiyle, Sirte ve Cufra'nın düğüm noktası olduğu gelişmelere koşullar ileri sürerek cevap vermiştir. ABD ve Almanya, çıkış yolu olarak Sirte ve Cufra'nın askersizleştirilmesi önerisinde bulunmuştur. Böylece Petrol Hilali bölgesinin güvenliğinin sağlanması amaçlanmış, Hafter'in engellemesiyle durmuş olan petrol üretimi ve ihracı konusu da bahse konu şarta bağlanmıştır (Wardany, 2020). UMH, 19 Ağustos 2020 tarihinde, Sirte-Cufra hattının askersizleştirilmesi ve kalıcı ateşkes için üç şart açıklamıştır. Bu şartlar; Hafter'in Libya'nın siyasi geleceğinde yer almaması, Wagner dahil tüm paralı askerlerin Libya'dan ayrılması, Sirte ve Cufra'daki bölgenin UMH'nin kontrolünde olmasıdır. Böylece uluslararası aktörler Sirte ve Cufra'nın statüsüne ve siyasi uzlaşısı için tarafların taviz sınırlarının tespitine odaklanmıştır (Anadolu Agency, 2020). Bu çerçevede Libya merkezinde askerden arındırılmış bir bölgenin tesis edilmesi, petrol ihracının yeni bir rejime bağlanarak gelirin UMH ve Hafter arasında taksimi, aynı zamanda ABD gibi Batılı devletlerin söz konusu petrol gelirini kontrol suretiyle kazanıma odaklanması ön plana çıkmıştır. Ancak bu tasarımı, siyasi çözüm adı altında Libya'nın fiili olarak bölünmesine neden olacak girişimleri hatırlatmıştır. Böyle bir durum Türkiye'nin Libya batısındaki konumunun, Akdeniz'i etkileyemeyecek şekilde dönüşmesi anlamı taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle Libya'yı bölme, Türkiye'nin UMH ile imza ettiği Deniz Yetki Alanlarını Sınırlandırma Muhtırasını zamanla anlamsız kılacak bir projeksiyonu hatırlatmaktadır.

Siyasi sürece yönelik dış baskı arttıkça UMH cenahında hareketlenmeler başlamıştır. Ancak Trablus'ta 2020 yılı Ağustos ayında başlayan sokak gösterileri UMH Başkanlık Konseyinde aslı kaygıyı tetiklemiştir (Bajec,

2020). Gösterilerde, halka günlük yaşam kalitesini etkileyen hizmetlerin sağlıklı ve devamlı bir şekilde verilmemesi, günde 18 saate varan elektrik kesintisi ve yolsuzluk gibi hususlar protesto edilmiştir. Libya Başbakanı Serrac, gösteriler üzerine 24 Ağustos 2020 tarihinde bir açıklama yapmış ve ateşkes ilan ederek kriz kabinesi kurma niyetini beyan etmiştir (Aydemir, 2020). Serrac; ülkenin içinde bulunduğu kargaşanın ancak seçimlerle sonlandırılabilceğini, yeni kabinede herhangi bir demografik kota veya bir grubun olurluğunu almayı düşünmediği vurgulamıştır. Böyle bir adım Libya'daki farklı şehirlerin ve iç dinamiklerin bozulması anlamına gelmektedir. Ancak Serrac'ı hareketlendiren hususun Kaddafi'ye yönelik devrim benzeri bir halk hareketinin önlenmesi olduğu açıkça görülmektedir. Serrac'ın açıklamaları Avrupa ülkelerinde fırsat olarak görülmüş ve destek açıklamaları gelmeye başlamış, bu kapsamda Hafter'e destek veren Fransa Cumhurbaşkanı Macron, Serrac'ı Paris'e davet etmiştir. Avrupa merkezli açıklamalarda zahiri idealist söylemlerin dillendirilmesi, yapılmakta olan girişimlere meşruiyet kazandırılması bağlamında önem taşımaktadır. Öte yandan Tubruk Temsilciler Meclisi Başkanı Akila Salih de açıklamayı desteklediklerini duyurmuş, ancak Hafter'in sözcüsü Mismari ateşkesi tanımadıklarını ilan etmiştir.

UNSMIL koordinesinde Batı'nın diplomatik çabası, Libya Devlet Yüksek Konseyi Başkanı Halid Mışri ve Temsilciler Meclisi Başkanı Akila Salih, 6 Eylül 2020 tarihinde Fas'ta bir araya gelmesiyle yeni bir evreye taşınmıştır. (Madjoup, 2020). Toplantı öncesinde toplantı gündeminin ülkenin bütünlüğünün sağlanması, yabancı güçlerin ülkeden çekilmesi, kurumsallaşma ve hukuk düzeninin tesisi olduğu açıklanmıştır. Toplantının, Suheyra Anlaşmasının tekrar canlandırılması istikametinde yapılacağı duyurulmuştur. Görüşmeler sürerken Fas Dışişleri Bakanı Nasır Burita Mısır'ı ziyaret ederek Mısır Dışişleri Bakanı Semih Şükrü ile görüşmüştür. Görüşmelerde, Salih tarafından Türkiye'nin Libya'dan çıkarılmasına yönelik talepte bulunulduğu, ancak bu talebin Mışri tarafından geri çevrildiğine yönelik haber basında yer almıştır. Öte yandan Suudi Arabistan ve Mısır Dışişleri Bakanlarının, bahse konu görüşmeler sürerken, Türkiye'nin bölgeden çıkması gerektiğine yönelik açıklamada bulunduğu görülmüştür. Serrac, Türkiye'de görüşme yaparken bir UMH heyeti de Mısır'a gitmiştir. Sonuçta Libya'ya komşu ülkelerin daha aktif bir siyaset izlemeye başladığı bir döneme girilmiştir.

Bu dönemde Tunus, Malta, Fas, İsviçre ve Mısır'da aynı anda farklı heyetler arasında görüşme trafiği başlatılmış ve UNSMIL Direktörü Stephanie Williams tüm süreci tekeline almayı başarmıştır (UNSMIL, 2020, 31 Ekim). Bu kapsamda BM koordinesinde Montreux'de toplanan Libya Siyasi Diyalog

Timi Toplantısında, Başkanlık konseyinin, başlangıç olarak bir Başkan ve iki yardımcı olmak üzere yeniden yapılandırılması konusunda uzlaşıldığı haberi 10 Eylül 2020 tarihinde basına servis edilmiştir (Kasmira ve Parafina, 2020). Fas'ta yapılan görüşmelere paralel yürütülen toplantının, siyasi sürecin nasıl yürütüleceğine yönelik temel esaslara odaklandığı görülmektedir.

Siyasi gelişmelerde momentum elde edilirken Bingazi'de toplumsal gösteriler başlamış ve hizmetlere erişimdeki aksaklıklar ile yolsuzluğa yönelik protestolar yapılmıştır (Aydemir, 2020, 12 Eylül). Söz konusu gösteriler Hafter'i petrol üretimi ve ihracına yönelik engellemeleri gözden geçirmeye itmiştir. Dolayısıyla siyasi sürecin önündeki ekonomik engel ortadan kaldırılmıştır. Ayrıca Serrac, 15 Eylül 2020 tarihinde Bloomberg tarafından yayımlanan haber sonrasında, 16 Eylül 2020 tarihinde bir TV kanalında yaptığı halka sesleniş konuşmasında, "Ekim ayı sonunda görevlerimi yeni kurulacak hükümete ve yürütme meclisine teslim etmek istiyorum" ifadesini kullanmıştır (Atrush, 2020). Öte yandan Libya doğusunda meşru olmayan paralel hükümetin Başbakanı Abdullah El Tinni, Bingazi'deki toplum olayları nedeniyle istifa ettiğini duyurmuştur. Danışma organı niteliğiyle öne çıkan Devlet yüksek Konseyi Başkanı Halid Mışri, siyasi süreci yürüten kişi olarak 5 Ekim 2020 tarihinde Serrac'a çağrı yaparak aynı zamanda Başbakan olduğunu hatırlatmış ve istifası halinde tüm hükümetin düşeceğini idrak ederek yeni hükümet kuruluncaya kadar göreve devam etmesini istemiştir. Böylece BM çatısı altında devam eden görüşmeler iç siyasi gelişmeler doğrultusunda diplomatik ve siyasi eksende şekillenmeye başlamıştır (İbicioğlu, 2020).

Libya'daki iç siyasi hareketlenme devam ederken Berlin Konferansı telekonferans yoluyla ikinci kez 5 Ekim 2020 tarihinde icra edilmiştir. Konferans sonunda yapılan basın duyurusunda; önceki Berlin Konferansına ve 2510 (2020) sayılı BM Güvenlik Konseyi kararına referans verilmiş, Afrika Birliği'nin Addis Ababa'da toplayacağı Libya Uzlaşma Konferansına destek verilmiş, Ekim ayı sonunda toplanacak Libya Siyasi Diyalog Forumuna vurgu yapılmış, ekonomik reform ve finansal örgütlerin birleştirilmesi çağrısı yapmış ve göçmenlerin uygun koşullarda barındırılmasına yönelik temenni dile getirilmiştir (Permanent Mission of the Federal Republic of Germany, 2020). Aynı dönemde UNSMIL Vekili Stephanie Williams gözetiminde Cenevre'de icra edilen 5+5 Askerî Komite görüşmelerinde UMH'nin Silahlı Kuvvetleri ve Hafter kontrolündeki Libya Genel Komutanlığı arasında anlaşmaya varıldığı duyurulmuştur (UNSMIL, 2020, 23 Ekim). Anlaşmada;

- Kalıcı ateşkes sağlanması,
- Doksan günlük süre içinde tarafların silahlı unsurlarının üslerine geri dönmesi ve yabancı milislerin ülkeden çıkması,

- Ateşkesin BM tarafından tanınmış terörist örgütlere uygulanmaması,
- Tüm silahlı grupların belirlenmesi ve sınıflandırılarak devlet kurumlarına dâhil edilmesi,
- Güven artırıcı önlemler kapsamında ulaşım serbestliğinin sağlanması, nefret söyleminin terk edilmesi ve koruma birliklerinin yeniden yapılandırılması,
- Bu kapsamda BM Güvenlik Konseyinin ateşkese yönelik bir karar çıkartmasının kabullenilmesini,
- DDR (silahsızlanma ve entegrasyon) sürecinin görüşülmesi için 5+5 görüşmelerinin tekrar etmesini imza altına almışlardır.

5+5 görüşmeleriyle alınan kararlar BM Güvenlik Konseyi tarafından basın açıklaması şeklinde 27 Ekim 2020 tarihinde teyit edilmiştir (BM Güvenlik Konseyi, 2020). Ayrıca Libya Siyasi Diyalog Forumu sonrası, antlaşmaya uymayan silahlı grupların “terörist” sayılmasının önu açılmıştır. Böylece UNSMIL, süreci tekeline almış ve ABD güdümlü BM inisiyatifiyle yönlendirmeye başlamıştır.

5+5 Askerî Komite Toplantısı kararlarına uygun olarak UNSMIL koordinesinde Tunus'ta toplanan Libya Siyasi Diyalog Forumu'nda, serbest siyasi seçimlerin 13 ay sonra, Libya'nın bağımsızlık günü olan 24 Aralık 2021 tarihinde yapılması konusunda anlaşmaya varılmıştır (UNSMIL, 2020, 15 Kasım). Ancak kurucu meclis gibi hareket eden ve UNSMIL tarafından Suheyra'ta imza edilen Libya Siyasi Antlaşmasını geçersiz kılma imtiyazı tanınan Forum, ne istendiğine yönelik karar verebilmesine rağmen seçimlere kadar kimlerin iktidarı paylaşacağına yönelik uzlaşıda zorlanmıştır. Böylece Libya'da idealle gerçeklerin çatışmasında ideal uzlaşmayı ifade ederken gerçekler krizleri işaret etmiştir (Assad, 2020). Özellikle UMH cephesinde, siyasi sürecin somutlaşmasıyla birlikte siyasi hareketlenme artmış ve iktidara erişmek için dış aktörlerin desteğini kazanma arayışları başlamıştır. Böyle bir durum ise dış aktörlerin menfaatlerine öncelik verilmesi, çatışmaların her zaman bir alternatif seçenek olarak kabullenilmesi bu nedenle çatışma – anlaşma – devlet inşası – başarısızlık – çatışma gibi kendini tekrar eden bir döngünün ortaya çıkmasına neden olabilecektir.

Sonuç

Libya'da döngü haline gelen iç çatışmalar, Hafter tarafından 4 Nisan 2019 tarihinde tekrar tahrik edilmiştir. Libya halkı; Hafter liderliğinde Kaddafi dönemindeki totaliter rejim yapısına dönülmesi, bölünerek farklı 'devletimsi' yapıların ortaya çıkması, istikrarsızlık ve yolsuzluk gibi çözümü

demokrasi ve hesap verebilirlikte olan kronik sorunların normalleştirilmesi, meşruiyet ve demokrasi istikametinde devlet inşa faaliyetlerine başlanması gibi çatışma – düzen düzleminde seçeneklerle yüzleşmiştir. Çatışmaların sona ermesiyle başlayan siyasi süreç, söz konusu düzlemin olumlu tarafına yönelen bir seyri ortaya çıkartmıştır. Ancak siyasi çözüm için somut adımlar atılması diplomatik girişimler gibi gerçekleştirilebilir bir halde değildir. Bu çerçevede otoriter rejim – bölünme – beka – devlet inşası doğrusalında uzanan ince çizgi halen kalıcı belirsizlikle nitelendirilebilir.

Kalıcı belirsizliğin önlenmesinde aslî yöntem olarak meşruiyet çerçevesinde, 'ideali' gerçekleştirecek şekilde, serbest seçimlerle demokratik bir yönetimin kurulması ön plana çıkmaktadır. Nitekim siyasi süreç ideal olanı gerçekleştirme istikametinde uzlaşmayı amaçlamıştır. Ancak ideal siyasi süreç somut eylemlere dönüştürülürken Libya'da düzen tesis etmenin olabirliğini tartışılır hale getirmektedir. Libya'nın iç dinamikleri, dış aktörler, hibrit ve vekâlet mücadele yöntemleri ile halkın talepleri karşılaştırıldığında; Libya halkının sokaklara dökülmesi bağımsız değişken olarak çatışan taraflara geri adım attırabilmiştir. Sonuç olarak kalıcı belirsizliğin halka başvurarak önlenebileceği veya halka meydan okuyarak sürdürülmeye çalışılabileceği anlaşılmaktadır. Libya'nın 2011 yılındaki devrimi halka meydan okumak yoluyla siyasi iktidarı devam ettirmenin mümkün olmadığını göstermiştir. Aynı şekilde Hafter'in saldırıları ve UMH'nin cevabi harekâtı dış müdahalelerle kontrol altına alınır veya tahrik edilirken, Trablus ve Bingazi'deki halk hareketleri önce UMH'yi, sonra Hafter'i siyasi uzlaşma istikametinde motive eden aslî girdi olmuştur. Ancak Libya'da 2011 Devrimi sonrası yapılan birçok yanlış bir doğru şekilde 'devlet inşasını' başaramamış, Libya'nın başat aktörlerinin dış destekle iktidarı ele geçirme veya koruma amacı açmazlarla 'istenen' sonucu doğurmamıştır.

Kaynakça

- African News (2020, 22 Haziran). *Egypt threatens to intervene in Libya as pro-govt forces advance*. African News. <https://www.africanews.com/2020/06/22/egypt-threatens-to-intervene-in-libya-as-pro-govt-forces-advance/> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Al Jazeera (2020, 14 Ocak). *Libya's Haftar leaves Moscow without signing ceasefire agreement*. Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2020/1/14/libyas-haftar-leaves-moscow-without-signing-ceasefire-agreement> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Al Jazeera (2020, 19 Şubat). *Timeline: Haftar's months-long offensive to seize Tripoli*. Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2020/2/19/timeline-haftars-months-long-offensive-to-seize-tripoli> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Al Jazeera (2020, 19 Mayıs). *Libya: GNA recaptures towns near Tunisia border from Haftar*. Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2020/5/19/libya-gna-recaptures-towns-near-tunisia-border-from-haftar> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Al Jazeera (2020, 6 Haziran). *Libya: GNA forces regain control of strategic Bani Walid town*. Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2020/6/6/libya-gna-forces-regain-control-of-strategic-bani-walid-town> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Al Jazeera (2020, 19 Aralık). *What's at stake for Libya?* Interactive Al Jazeera. <https://interactive.aljazeera.com/aje/2019/whats-happening-in-libya-explainer/index.html> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Alyanak, Ç., Şenses Kurukız, H., Hongur, A., Rakipoğlu, Z., Orkan, S. (2019, Aralık 9). *Cumhurbaşkanı Erdoğan: Libya'yla anlaşmada Türkiye uluslararası haklarını kullandı*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/libya/cumhurbaskani-erdogan-libyayla-anlasmada-turkiye-uluslararası-haklarını-kullandı/1668679> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Anadolu Agency (2020, 9 Temmuz). *Libya round-up: GNA's conditions must be met for a ceasefire, says Turkey's foreign minister*. BIA News Desk, Anadolu Agency. <https://bianet.org/english/world/227149-libya-round-up-gna-s-conditions-must-be-met-for-a-ceasefire-says-turkey-s-foreign-minister> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Aslan, M. (2020). *Security Sector Reform for Libya: A Crucial Step Towards State Building*. İstanbul: SETA.
- Assad, A. (2020, 8 Aralık). *Full-quorum Libyan HoR session in Ghadames pushed to December 21*. Libya Observer. <https://www.libyaobserver.ly/news/full-quorum-libyan-hor-session-ghadames-pushed-december-21> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Atrush, S. (2020, 15 Eylül). *Libyan Prime Minister Sarraj to Resign Soon, Officials Say*. Bloomberg. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-09-15/libyan-prime-minister-sarraj-to-resign-officials-say> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).

- Aydemir, M. (2020, 12 Eylül). *Libya: Demonstrators protest worsening in Benghazi*. Anadolu Agency. <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/libya-demonstrators-protest-worsening-in-benghazi/1970923> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Aydemir, M. (2020, 17 Eylül). *Libyan PM plans to step down by end of October*. Anadolu Agency. <https://www.aa.com.tr/en/africa/libyan-pm-plans-to-step-down-by-end-of-october/1975957> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Bajec, A. (2020, 28 Eylül). *Libyan Protests in Tripoli and Beyond Signal People's Discontent at Political Elite*. *Tahrir Institutue for Middle East Policy*. <https://timep.org/commentary/analysis/libyan-protests-in-tripoli-and-beyond-signal-peoples-discontent-at-political-elite/> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Başeren, S. H. (2020, 26 Ağustos). *Mısır-Yunanistan anlaşması ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki uygulamaları*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/misir-yunanistan-anlasmasi-ve-turkiye-nin-dogu-akdeniz-deki-uygulamalari/1953584> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- BBC (2019, 15 Aralık). *Libya ile imzalanan güvenlik ve askerî iş birliği anlaşması TBMM'de*. BBC. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-50799633> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- BBC (2019, 8 Nisan). *Khalifa Haftar: The Libyan general with big ambitions*. BBC. <https://www.bbc.com/news/world-africa-27492354> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- BBC (2020, 7 Mayıs). *Wagner, shadowy Russian military group, 'fighting in Libya'*. BBC. <https://www.bbc.com/news/world-africa-52571777> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- BM Güvenlik Konseyi (2020, 27 Ekim). *Security Council Press Statement on Libya*. The UN Meetings Coverage and Press Releases. <https://www.un.org/press/en/2020/sc14339.doc.htm> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Cohen, A. (2020, 8 Ocak). *Turkey-Libya Maritime Deal Upsets Mediterranean Energy Plan*. Forbes. <https://www.forbes.com/sites/arielcohen/2020/01/08/turkey-libya-maritime-deal-upsets-mediterranean-energy-plan/?sh=69b9393c6bee> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Cole, J. (2015, 12 Şubat). *The Arab millennials will be back*. The Middle East Eye. <https://www.middleeasteye.net/big-story/arab-millennials-will-be-back> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Cousins, M. (2018, 29 Mayıs). *Chaos in southern Libya could spin out of control*. Middle East Online. <https://middle-east-online.com/en/chaos-southern-libya-could-spin-out-control> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Declan, W. (2020, 22 Mayıs). *Turkey's intervention threatens to become game-changer in Libya*. Irish Times. <https://www.irishtimes.com/news/world/africa/turkey-s-intervention-threatens-to-become-game-changer-in-libya-1.4260310> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).

- DW (2020, 20 Ocak). *Berlin: Libya peace summit agrees on commitment to UN arms embargo*. DW. <https://www.dw.com/en/berlin-libya-peace-summit-agrees-on-commitment-to-un-arms-embargo/a-52058307> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- İbicioğlu, S. (2020, 29 Ekim). *Libya Devlet Yüksek Konseyi ve Meclisi, Başbakan Serrac'ı görevine devam etmeye çağırđı*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/libya-devlet-yuksek-konseyi-ve-meclisi-basbakan-serraci-gorevine-devam-etmeye-cagirdi/2023686> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- International Criminal Court (2020, 22 Haziran). *Statement of ICC Prosecutor, Fatou Bensouda, on the discovery of multiple alleged mass graves and continued violence in Libya: "I will not hesitate to expand my investigations and potential prosecutions to cover any new instances of crimes"*. International Criminal Court (ICC). <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=200622-otp-statement-libya> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- International Crisis Group (2016). *The Libyan Political Agreement: Time for a Reset*. International Crisis Group. Brussels.
- International Crisis Group (2019). *Addressing the Rise of Libya's Madkhali-Salafis*. International Crisis Group. Brussels.
- International Crisis Group (2020, 27 Temmuz). *Averting an Egyptian military intervention in Libya*. International Crisis Group. <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/north-africa/libya/averting-egyptian-military-intervention-libya> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Kamel, M. (2020, 10 Haziran). *Libya: UN report reveals Haftar's botched mercenary plan*. Africa Report. <https://www.theafricareport.com/29592/libya-how-marshal-haftars-mercenaries-have-fallen-into-the-ridicule/> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Kasmira, J. ve Parafina, H. (2020, 10 Eylül). *Latest Libya talks raise election hopes*. Geneva Solutions. <https://genevasolutions.news/peace-humanitarian/latest-libya-talks-raise-election-hopes> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Katz, B. ve Bermudez, J. S. (2020, 7 Haziran). *Moscow's Next Front: Russia's Expanding Military Footprint in Libya*. Center for Strategic and International Studies. <https://www.csis.org/analysis/moscows-next-front-russias-expanding-military-footprint-libya> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Madjoup, K. (2020, 5 Eylül). *Morocco hosting talks between Libyan rivals: Source*. Eylül 2020 tarihinde Anadolu Agency. <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/morocco-hosting-talks-between-libyan-rivals-source/1963982> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Mahrouki, M. (2020, 8 Haziran). *Turkey crosses Russian red lines in Libya, LNA awaits Egypt's 'Plan B'*. The Arab Weekly. <https://the arabweekly.com/turkey-crosses-russian-red-lines-libya-lna-awaits-egypts-plan-b> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).

- Megerisi, T. (2020). *Libya: Into the EastMed arena*. The European Council on Foreign Relations (ECFR). https://ecfr.eu/special/eastern_med/libya (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Pack, J., Smith, R. ve Mezran, K. (2017). *The Origins and Evolution of ISIS in Libya*. Washington D.C.: Atlantic Council.
- Permanent Mission of the Federal Republic of Germany. (2020, 5 Ekim). *Statement by Federal Foreign Minister Heiko Maas after the Ministerial Meeting on Libya, October 5, 2020*. Permanent Mission of the Federal Republic of Germany to the UN in New York. <https://new-york-un.diplo.de/un-en/news-corner/201005-sautter-binuh/2402224> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Presse und Informationsamt der Bundesregierung. (2020, 19 Ocak). *The Berlin Conference on Libya: Conference Conclusions*. German Ministry of Foreign Affairs. https://unsmil.unmissions.org/sites/default/files/berlin_conference_communique.pdf (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Rakesh, A. (2020, 18 Mayıs). *Libyan Military Destroys Haftar Forces' Pantsir Air Defense Systems, Wing Loong Drones*. Defense World. https://www.defenseworld.net/news/26999/Libyan_Military_Destroys_Haftar_Forces___Pantsir_Air_Defense_Systems__Wing_Loong_Drones#.X9-9LOkzbow (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Stciker, V. (2017, 11 Nisan). *How armed groups are plundering Libya's banks*. The Middle East Eye. <https://www.middleeasteye.net/news/how-armed-groups-are-plundering-libyas-banks> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- The Middle East Eye (2020, 1 Aralık). *US Accuses UAE of Funding Russian Mercenaries in Libya*. The Middle East Eye. <https://www.middleeasteye.net/news/uae-libya-russia-us-accuses-funding-mercenaries> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- The Middle East Eye (2020, 13 Ekim). *Another three mass graves discovered in Libya's Tarhuna*. The Middle East Monitor. <https://www.middleeasteye.net/news/libya-tarhuna-more-mass-graves> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- The Middle East Monitor (2019, 8 Nisan). *Libya army launches operation 'Volcano of Rage' against Haftar*. The Middle East Monitor. <https://www.middleeastmonitor.com/20190408-libya-army-launches-operation-volcano-of-rage-against-haftar/> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- The UN Security Council (2020, 12 Şubat). *Security Council Endorses Conclusions of Berlin Conference on Libya, Adopting Resolution 2510 (2020) by 14 Votes in Favour, 1 Abstention*. United Nations. <https://www.un.org/press/en/2020/sc14108.doc.htm> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- TRT World. (2019, 8 Mayıs). *Who is supporting Libya's Khalifa Haftar?* TRT World. <https://www.youtube.com/watch?v=qcDEc7gDYGk> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).

- UNSMIL (2020, 15 Kasım). *Libyan Political Dialogue Forum*. UNSMIL. <https://unsmil.unmissions.org/libyan-political-dialogue-forum> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- UNSMIL (2020, 19 Ocak). *Berlin International Conference On Libya - 19 January 2020*. UNSMIL. <https://unsmil.unmissions.org/berlin-international-conference-libya-19-january-2020> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- UNSMIL (2020, 23 Ekim). Unsmil welcomes agreement between libyan parties on permanent country-wide ceasefire agreement with immediate effect. UNSMIL. <https://unsmil.unmissions.org/unsmil-welcomes-agreement-between-libyan-parties-permanent-country-wide-ceasefire-agreement> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- UNSMIL (2020, 24 Ağustos). *UNSMIL Statement on Protests in Tripoli on 23 August 2020*. United Nations Support Mission In Libya (UNSMIL). <https://unsmil.unmissions.org/unsmil-statement-protests-tripoli-23-august-2020> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- UNSMIL (2020, 31 Ekim). *Libyan 5+5 Joint Military Commission to Meet in Libya for the first time*. UNSMIL. <https://unsmil.unmissions.org/libyan%20A055%20A0joint-military-commission%20A0meet-libya-first-time> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Wardany, S. (2020, 19 Ocak). *Libyan oil production halts in advance of talks to end civil war*. World Oil. <https://www.worldoil.com/news/2020/1/17/libyan-oil-production-halts-in-advance-of-talks-to-end-civil-war> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Warfalli, A. (2020, 6 Ocak). *Libyan commander Haftar's forces say they have taken Sirte*. Reuters. <https://uk.reuters.com/article/uk-libya-security-idUKKBN1Z51L0> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Wehrey, F. ve Ala, A. R. (2015, 24 Haziran). *Taking on Operation Dawn: The Creeping Advance of the Islamic State in Western Libya*. Carnegie Middle East Center. <https://carnegie-mec.org/diwan/60490> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Yıldız, G. (2020, 17 Ocak). *How Russia and Turkey sidelined Europe on Libya*. Middle East Institute. <https://www.mei.edu/publications/how-russia-and-turkey-sidelined-europe-libya> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).

PENDULUM SWINGS IN THE CYPRUS ISSUE: BETWEEN INTERNATIONALISATION TO EUROPEANISATION

Yunus TURHAN*

Abstract

The Cyprus issue in Turkish Foreign and domestic policy is predominantly considered as a 'national cause' since its significance has often been perceived as having both a security and politic leverage. With the recent exploration of rich hydrocarbons and natural gas in the Eastern Mediterranean, Cyprus now also constitutes an economic ascendancy for Turkey. This article scrutinises the changing dynamics of the Cyprus issue from bilateral to multilateral levels. In particular, it seeks to explain how the Cyprus issue has evolved from a Turkey-Greece affair to international relations. This paper identifies three broad periods which set the position of the Cyprus issue globally: Internationalisation (1950-1980); Europeanisation (1980-2004); Hybrid period (2004-2020). By analysing each period, this paper claims that Greece and South Cyprus have knowingly pursued a policy to transform the Cyprus issue from the bilateral level to a multilateral dimension, aiming to legitimise their disputed Cyprus policy by bringing foreign actors into the question. This article concludes that a proliferation of global actors on the Cyprus issue causes an asymmetric relationship which poses a formidable obstacle to reaching a long-lasting resolution over the island.

Keywords: Foreign Policy, Internationalisation, Europeanisation, Turkey, Greece.

KIBRIS MESELESİNDE SARKAÇ SALINIMI: ULUSLARARASILAŞMADAN AVRUPALILAŞMAYA GİDEN SÜREÇ

Öz

Kıbrıs meselesi, sahip olduğu güvenlik ve siyasi önem açısından Türkiye'nin iç ve dış politikasında "milli bir dava" olarak kabul edilmektedir. Bu politikanın oluşumunda adanın jeopolitik ve jeostratejik konumunun yanında, zengin hidrokarbon ve doğal gaz yataklarının bulunmasıyla ekonomik olarak da önemli bir manivela gücü olması yatmaktadır. Bu makale, Kıbrıs meselesinin değişen dinamiği

* Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, yunusturhan68@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7641-9885>.

çerçevesinde Türkiye-Yunanistan ilişkilerinden çok taraflı ilişkilere nasıl evrildiğini araştırmaktadır. Özelde, Kıbrıs meselesinin küresel bir boyut kazanmasını üç farklı dönem ışığında incelemektedir: Kıbrıs sorununun uluslararasılaşması (1950-1980); Kıbrıs sorununun Avrupalılaşması (1980-2004); Kıbrıs sorununun hibrit dönemi (2004-2020). Her bir dönemi mercek altına alarak analiz eden makale, Yunanistan ve Güney Kıbrıs'ın taammüden meseleyi iki taraflı ilişki bağlamından çok taraflı düzeye taşıma politikasının, kendi ulusal çıkarlarını meşrulaştırmayı amaçlayan bir politika olduğunu iddia etmektedir. Kıbrıs konusuna farklı küresel aktörlerin müdahil olmasıyla ortaya çıkan asimetrik yapı, adada uzun vadeli bir çözüme ulaşmanın önündeki en büyük engel olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Dış Politika, Uluslararasılaşma, Avrupalılaşma, Türkiye, Yunanistan.*

Introduction

The geopolitics of the Eastern Mediterranean is once more receiving hot attention in the global order. The wave of political transformations, known as the Arab Fall started in December 2010, following a Tunisian man's self-immolation in protest against the injustices in his country, and erupted across North Africa and the Middle East including Egypt, Yemen, Jordan, Algeria, Bahrain, Libya, Morocco and Syria. The Arab Fall and the discovery of gas reserves augmented the importance of Cyprus for all stakeholders, so paving the way for a hard power strategy on Cyprus (Ulusoy, 2016:393). The political, security and economic leverage of Cyprus, has strengthened the island's geopolitics, and directed to reformulate the Cyprus policy of the concerned parties. Turkey's natural gas exploration activities in the seas off Northern Cyprus in the late 2020s, as well as South Cyprus's unilateral agreement with various regional actors, should be interpreted within the realm of a changing geopolitical dynamic of the region. This trend has resulted in a complex web of relations, departing from the bilateral level to a multilateral dimension.

The island became a regional power hub for a large number of states. While the Turks believe in the possibility of peace by respecting the Turkish-origin people living on the island, in contrast, the Greek Cypriots seek justice, claiming that it has never been maintained (Bryant, 2001:893). Despite the early constructive approach of Turkey and Greece to solve the problem, the Cyprus issue later become the sole obstacle for regional stability due to the latter's uncompromising stance. The present so-called realist and pragmatic Greece and European Union (EU) policy towards Cyprus is counter-productive, undermining all normative principles that the EU adheres to, including promotion of democracy and human rights (Stavridis, 1999:95).

Therefore, Greece and South Cyprus's internationalisation of the Cyprus issue over the last five decades has destabilised Turkey's amicable approaches to both Cyprus and Greece. It is clear that separating the Cyprus issue from the context of bilateral relations and grounding it in a more global dimension will not facilitate a solution.

Based on this background, this paper considers the Cyprus issue in the context of regional and international perspectives. Dividing into three broad periods, the first part of the article concerns the emergence of the Cyprus issue in the Turkish foreign policy realm. The second part of the article reveals how Cyprus became a key factor in Turkey's transatlantic relations with particular focus on the US President Johnson's Letter. This is the period of "Internationalisation of Cyprus". The third section focuses on the "Europeanization of Cyprus issue" period, which started after Greece joined the European Union in 1981. The final part, namely "Hybrid period of Cyprus issue" started in the early of 2000s as South Cyprus sought both International and European level of support simultaneously.

1. The Emergence of Cyprus as a "National Cause" in Turkish Foreign Policy

Turkey's engagement in Cyprus dates back to 1571, when the island became part of the Ottoman Empire until 1879. Throughout the three centuries, the two communities, the Greek and Turkish Cypriots have lived side-by-side without any deep robust confrontation. In 1878 the United Kingdom took over the administration of the Island, first as a protectorate, then as part of the British Empire and finally a colony until 1960 when the London-Zurich accords established the Republic of Cyprus. Three guarantor states, Turkey, Greece and Britain signed a treaty to preserve national unity under the system of a quasi-federal Republic of Cyprus. This treaty also allowed the right of military intervention by any of the guarantors if the conditions of the treaty were threatened (Müftüler-Bac and Güney, 2005:282). Although this accord aimed to set-up a peaceful solution based on bi-national independence, administrative partnership and political equality (Müftüler-Bac and Güney, 2005:282), this agreement, which is the closest to the ideal solution, was not implemented on the ground. Therefore, Cyprus experienced a tumultuous independence movement, launched by nationalist Greek Cypriots, which culminated with intense clashes between the two communities (Camp, 1980:43).

In a broadest sense, there are three basic phases and/or landmark events that intensified the significance of the Cyprus issue globally. Changing the

dynamic nature of the Cyprus issue from the bilateral to international level has come into prominence in these periods. The first phase started after WWII, when the idea of Enosis (unification of all Greek lands) created a catastrophic relationship between Turkey and Greece¹. Yet, between 1945 and 1952 Turkey pursued the Cyprus issue adopting a low-level engagement, since the Soviets were seen as the main threat in Turkey's security perception. For this reason, Turkey maintained a passive policy on the Greek initiatives due to a lack of political will, accompanied with the belief that the Cyprus issue was perceived as an internal problem of the UK. Yet, after the London Conference on June 30, 1955, Turkey became an official partner to the problem in order to protect the rights of Turks living on the island. Around this time, Greek politicians persistently brought the issue to the international platform, both to the UN (1955) and to the European Human Right Commissions, to gain foreign support and expand its manoeuvring space. Therefore, the first period, from 1950 to 1980, can be considered as the Internationalisation of the Cyprus issue, as the island divided into North and South in 1974.

The second phase started when Greece joined the European Community (EC) in 1981 (later renamed as the European Union with the Maastricht Treaty). Greece's acceptance into the EU without solving historical problems, including the continental shelf and Cyprus issue with Turkey, brought a new dimension to their relationship. As Onis states, "the asymmetry caused by Greece's early incorporation into the EU as a full member continues to pose a major obstacle to the resolution of long-standing tensions in such key spheres as the Aegean Sea and the Cyprus disputes" (Önis, 2001:31). From that time onward, the Cyprus problem ceased to be just a problem between Turkey and Greece, but moved to the EU platform, influencing purposefully with the Turkey-EU process (Bağcı and Uslu, 2006; Mor, 2008). The period, from 1980 to 2004, can be classified as the Europeanisation of the Cyprus issue.

The third phase began with the Republic of Cyprus's official joining to the EU on May 1, 2004, despite the Greek Cypriots overwhelming rejection of the UN proposed and internationally supported Annan Plan. In this period the policy of Greece and Greek Cypriots has been to ground the Cyprus issue both in the EU and International platform. In addition to its possible EU membership in 2002, the South Cyprus started to make Exclusive Economic Zone (EEZ) agreements with other riparian countries, Lebanon, Syria, Israel and especially Egypt in the Eastern Mediterranean. The final period is referred to as the Hybrid period, since South Cyprus appealed for full support from both the EU and at the International level simultaneously. During each of these periods the issue of Cyprus, as Firat says, made major contributions to Turkish

Foreign Policy. Firstly it helps to understand how the Turkish government is isolated without any support from international circles; secondly the Cyprus issue is being utilized by opposition groups to create a sense of pressure on the government to redirect foreign policy domestically (Firat, 1997:4).

2. Internationalisation of the Cyprus Issue: A Focus on President Johnson's Letter

The world saw an unprecedented wave of democratisation movements in the post-World War II period. Cyprus, which had been subject to British colonial power since the 19th century, found a favourable atmosphere to declare its new autonomous governmental system. Upon the British decision to withdraw from the island, Turkey and Greece both declared rights over Cyprus, which set in motion a series of disputes over the island. When Greece failed to achieve its policy, it pursued the issue through the United Nations (UN) to make a decision in its favour in the early 1950s. When Greece failed to reach its Cyprus policy under the UN flag, due to blockage by the UK and the USA, it agreed to negotiate with Turkey in London in 1955. Following a series of unsuccessful negotiations, Greece once more took the issue to the UN platform in 1957 but was again rejected, as the UN General Assembly bid a solution, stating that the Cyprus Issue needs to be handled between co-riparians.

On the other hand, the British government, one of the powerful actors in the Cyprus issue, presented various self-government plans to both Turkey and Greece such as the Radcliffe Proposal (1956), Foot Plan (1957) and the Macmillan Plan (1958). While Turkey gave its full support to the Macmillan Plan, which proposed to share power among the three states (Turkey, Greece and Cyprus) within a transition period of seven years, it was rejected by the Greek authorities (Bolukbasi, 1998:414). One year later, in the London Summit (1959) between Turkey, Greece, Britain and Cyprus, the leaders decided to guarantee the independence of the island.

Despite several local and international initiatives to end political divisions, civilian casualties increased over this period. The establishment of a terrorist organisation known as EOKA (Ethniki Organosis Kypriou Agoniston) in 1955 for the realization of *enosis* created a challenge for the Turkish side and jeopardised the balance of power against Turkey. In response to EOKA's civilian attacks, Turkish Cypriots formed the Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) in 1958 which supported Turkish Cypriot's rights (Yüksel, 2018:311). TMT aimed to protect the minority Turkish Cypriot population, which lacked foreign support and faced a policy of forceful deportation and

killing, orchestrated by nationalist Greeks. In response to attacks on the Turkish community and a coup d'état against the Cypriot government, Turkey launched a military operation on July 20, 1974, in accordance with Article 4 of the London and Zurich Agreement. This operation constituted a new parameter for the regional dynamics where the US's stance over the issue moved to support the Greek side. Previously, when Cyprus achieved statehood, its external supporters the European empires were in decline, and due to the Cold War rivalry with the Soviet Union, the US's foreign policy was in line with Turkey.

In fact, the transformation of the Cyprus issue from a regional issue to a global issue through the involvement of the US goes back to the late 1950s. In this change, Greece and Cyprus utilised an utmost benefit by siding with the US policy. Therefore, the first political cleavage between Turkey and the US on the Cyprus issue occurred in the late 1950s, when the US's reluctance to approve Turkey's aspiration to prevent Greek Cypriots civilian attacks deteriorated the credibility of the US in Turkish policy thinking. In addition to several localised civilian conflicts, the Greek Cypriot's attacks forced Turkish authorities to take actions, but the US always set the limits to obstruct Turkish demands. In particular, following the period known as "Bloody Christmas", which started on December 21, 1963, when a total of 364 Turkish Cypriots died and thousands were displaced, Turkey once more applied a diplomatic solution which failed. Turkish Prime Minister İnönü, in a speech, made it public that the behaviour of the US towards Turkey is hostile, because US authorities prevented Turkey from intervening in Cyprus while the situation in Turkish villages was deteriorating day by day due to attacks by the Greek Cypriots. İnönü's claim that he could not intervene in Cyprus due to US opposition, has also been interpreted as a tactic to excuse his political stalemate. He also stated that if the US continues to act in this manner, the Western alliance (Turkey & the US) will break up (Bolukbasi, 1993:507). This is the first instance, where it can openly be seen, that Turkish policy makers started to change their perception vis-à-vis the US, who until then had been the natural ally of Turkey for years.

In point of fact, the US was always perceived as the natural ally by Turkish policy makers, even the membership of Turkey to NATO in 1952 was considered as making Turkey the US's closest ally in the Middle East. However, this idea began to decline once the Cyprus question came into play. On the one hand, the US's reluctance to play an active role in solving the dispute, on the other, the harsh letter sent by President Johnson to Prime Minister İsmet İnönü, was responded to with a deep disappointment by

Turkey. The feeling on the street was that the US was the main obstacle to Turkey's Cyprus operation, which eventually triggered the anti-American social movements of the late 1960's. Strong public pressure obliged the ruling elites to adopt a harsh political discourse which caused a rift in Turkey's transatlantic relations. İnönü also used the US failure in mediation as a means to ward off criticism on Turkey's defensive foreign policy behaviours.

The greatest anti-American sentiments culminated on June 5, 1964, when Prime Minister İnönü informed Raymond Hare (US Ambassador in Turkey) that Turkey was planning to intervene in Cyprus. Hare immediately consulted with the US and President Johnson penned a letter to PM İnönü. This harsh letter warned Turkey that there would be repercussions if Turkey acted unilaterally without consent of the US, a statement that alienated Turkish policy makers from the US.

I must, therefore, first urge you to accept the responsibility for complete consultation with the United States before any such action is taken... NATO allies have not had a chance to consider whether they have an obligation to protect Turkey against the Soviet Union if Turkey takes a step which results in Soviet intervention... I must tell you in all candor that the United States cannot agree to the use of any United States supplied military equipment for a Turkish intervention in Cyprus under present circumstances.(Johnson and Inonu, 1966).

İnönü's response to this letter also contained some rebukes:

...From the outset we have taken a special care to consult US on this matter... we have informed US... to be answered that US was not a party to the issue... We complied with your request without any satisfactory results being secured at the United Nations (Johnson and Inonu, 1966:388).

Johnson's urgent and cautionary letter included a hidden threat that the US would not help if the USSR were to invade Turkey in the follow-up of Turkey's Cyprus operation (Sönmezoğlu and Bağcı, 1994). In fact, it was not only Johnson's letter regarding Cyprus but also other factors that affected İnönü's disinclination to intervene in Cyprus. As Bolukbasi states there were three factors weighing heavily in İnönü's decisions (Bolukbasi, 1993:519). First, İnönü rather preferred a peaceful settlement by seeking US mediation; second, there was unfavourable global opinion against the unilateral action of Turkey; third, the Greek Cypriot leader Makarios had gained support from the USSR. Therefore, conditions for an early military operation were not prevailing, since it would have borne a heavily political and economic cost for

Turkey, at a time that the Turkish armed forces were not prepared for a solo overseas military involvement (Bolukbasi, 1993:519).

When it comes to the 1970s, Turkish leaders showed a robust will in launching a military action to Cyprus on July 20, 1974 to protect the rights of Turkish Cypriots. The Peace Operation was declared by the former Prime Minister Bülent Ecevit: “The Turkish Armed Forces [TSK] will not open fire as long as it is not fired upon, they are in Cyprus not for war but for peace. [The TSK] is in Cyprus not for an occupation but to stop an occupation. With its operation launched at dawn, [the TSK] will save both Turkish and Greek Cypriots from the darkness of the oppressive regime”(Ahlas, 2019). Turkish intervention in Cyprus in 1974 has enabled Greece to build closer relations with the United States, European Community (EC) and other Non-allied movement countries to increase its security and balance the power in the region (Önis, 2001:34). Since then, the southern part of the country has been under the control of the internationally recognized government of the Republic of Cyprus (also referred to as South Cyprus) and the northern part under the control of the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC), recognized only by Turkey.

3. Europeanisation of the Cyprus Issue

Turkey applied to the EC in 1987 in parallel with the Greek Cypriot application. The initial strategy of Turkey was to isolate its membership process from the Cyprus issue, as it believed that any linkage could jeopardize Turkey’s military stance on the island. Therefore it tried to separate its European integration from the Cyprus issue during the application process (Ulusoy, 2008:314). However, despite the intensive efforts of Turkish politicians, the Greek side and European leaders insistently handled the issue as a Turkey-EU-Cyprus triple equation. In reaction to such policies the deputy Prime Minister at that time Mesut Yılmaz stated that, “Turkey’s EU membership could not be associated with a settlement of the Cyprus issue” (Kyris, 2011:99).

Turkey’s inflexible stance on supporting Turkish people on the island based on a fair and equitable power sharing (Cankara, 2016:18), continued in the following years. Turkish bureaucrats rejected any attempts to link the process to relations with Greece or the Cyprus issue. By the same token, Denktaş criticised the EU’s unfair and partial approach to the issue, claiming that the EU’s decision to accept Cyprus would impede a solution. As Ulusoy points out, “the governing elite in Turkey tended to interpret the EU’s involvement in the Cyprus dispute as threatening to Turkey’s strategic interest

in the Eastern Mediterranean, if the island became an EU member before Turkey”(Ulusoy, 2008:314).

Nevertheless, a robust turn in Turkey’s rapprochement to the Cyprus issue came about in the early 2000s, when the Justice and Development Party (AK Party) won the elections with a landslide victory, Ankara’s orthodox policy towards the Mediterranean soon changed (Kinacioğlu and Oktay, 2006:261; Kyris, 2011; Ulusoy, 2008:317). From the start of Turkey’s involvement on the island, Ankara tended to pursue a firm policy towards the solution of the Cyprus problem. However, this policy paradigm was moderated, and a flexible foreign policy behaviour was pursued by the newly elected government. This new impetus was accompanied with the Annan Plan, which aimed to find a solution through a comprehensive agreement. The Annan plan was presented by the Secretary General of the United Nations, Kofi Annan, based on a two-side solution regarded as one of the most all-inclusive agreements. The important point was the creation of a loose confederation², the United Cyprus Republic, with two equal and constituent states. However, all efforts of Annan were in vain due to the uncompromising policy of Greek Cypriots.

In fact, the AK Party opened up a new opportunity for both sides as the traditional hard-line and status quo foreign policy favoured a flexible stance to the Cyprus problem. In January 2003, Erdoğan voiced expressions for renewal, raising his new approach about the Cyprus issue, in contrast to Turkey’s policy over the previous 30 years, sending a message to the world leaders that he was the one who could solve the problem. He even furthered his message, stating: “I’m not in favour of the continuation of the policy that has been maintained in Cyprus over the past thirty to forty years [...] we will do whatever is required of us; this is not Mr. Denktaş’ private matter”(Cumhuriyet 2003). Erdoğan and his cabinet had rather divergent policies, aiming not to stick to the status quo both in foreign and domestic policy (Kinacioğlu and Oktay, 2006). However, unlike some arguments claiming that the AK Party government managed to shift Turkey’s position on the Cyprus problem(Kyris, 2011:98), Ulusoy purports counterarguments saying that even the AK Party utilized the Cyprus issue to manage domestic political problems and it remained at the level of voiced rhetoric rather than structural change (Ulusoy, 2008:327).

Despite the presence of diverse ideological and political views in Turkey, the importance of the Cyprus issue had always been seen as a “national cause”³ which became the *sine qua non* principle in Turkish foreign and domestic policy for its political leaders. Even, Erdoğan himself defined the Cyprus issue

as a “*National cause*” (Hürriyet, 2003), while advancing an unorthodox approach to the issue. There are several reasons that explain why TFP towards the Cyprus issue significantly changed when the AK Party came to power. First is the domestic factor, as many critics believe that Erdoğan was using the Cyprus issue for the promotion of his own reputation (Kinacıoğlu and Oktay, 2006:264). Since he was considered as the leader of a “moderate Islamic” party, his policy behaviour was noted sceptically by the secular Turkish establishment. That is to say the early conciliatory approach of the AK Party government towards the Cyprus issue was seen as a suitable way to gain wide-ranging support and appeal to public sympathy, to act as leverage to further its position domestically (Kinacıoğlu and Oktay, 2006:263). Moreover, a pro-resolution statement from Erdoğan, in contrast to Denktaş and other leaders, was considered as a means to elevate Erdoğan’s popularity abroad to further strengthen his political position in Turkey (Kinacıoğlu and Oktay, 2006:264).

Another factor which softened Turkey’s political stance to the Cyprus issue was the self-assurance of the newly elected government, which was riding on a wave of popular support even beyond Turkey. Winning the election with great success offered the government the opportunity to change certain structural behavioural patterns, including those related to the Cyprus issue. AK Party, in fact was trying to find its own way of policy implication under the heavy military and bureaucratic oversight, since the political weight of the Turkish military has always overshadowed the decisions of the policy-makers over the previous decades.

This stark deviation of Turkish Foreign Policy on Cyprus created an anti-government response that impacted the Turkish Cypriot domestic political dynamics as well. For this reason, the Turkish position on Cyprus was divided mainly into two camps (Kinacıoğlu and Oktay, 2006:265). On the one hand there were several anti-plan supporters including Ahmet Necdet Sezer (former President of Turkey), the former TRNC President Rauf Denktaş, and the Turkish military. On the other hand, there were pro-Annan plan supporters including Erdoğan’s party leaders and the opposition parties in the TRNC. Erdoğan’s new revisionist approach was welcome in many circles from business to NGOs, from journalists to politicians. All other political parties in Turkey including the Republican People’s Party and Süleyman Demirel continued to support the former policy. Despite Erdoğan’s strong stance on the Cyprus issue, several political figures in his cabinet, including Yaşar Yakış and Abdullah Gül, pursued a moderate approach to ease the tension, demonstrating that the AK Party leader’s Cyprus policy does not need to be interpreted as “give-out-and-disburden”(Akşam, 2003). Therefore, this

polyphonic attitude amongst the AK Party leaders should be interpreted within the real politics, which predicts that any politics will be based primarily on considerations of circumstance.

As of 2004, the linkage between Turkey's membership to the EU and the Cyprus issue became clearer. This was the accomplishment of Greece and South Cyprus, who are confident in the unilateral support of the EU. Turkey's pro-solution statements on the Cyprus issue are in vain as the EU's attitude towards Turkey's membership is openly hypocritical. On the one hand, while the European Council acknowledged that Turkey was a successful candidate in fulfilling the Copenhagen criteria, which urged that negotiations should be opened without delay; on the other hand, they put forward several other pre-conditions, including the requirement to solve the Cyprus question before membership. In this atmosphere, the Cyprus issue underwent a rather interesting twist in 2004. The Turkish government worked hard to accept the Annan Plan, since the political leaders' priorities were to solve the Cyprus issue before the Republic of Cyprus officially became a member of the EU. Therefore, a referendum on the Annan Plan was held on April 24, 2004 with the hope of achieving a lasting solution for the island. In this referendum, the government of Greece was also supportive of the Annan plan, yet the result was surprising for them⁴. Although the Turkish Cypriot's returned a positive vote for the Plan with a 64.9 per cent majority, the Greek Cypriots in the south rejected it with an emphatic 75.8 per cent majority. The result of the referendum was surprising for many EU leaders since they were not expecting a rejection of the plan by the Greek Cypriots. As Kınacıoğlu and Oktay say "the reason why an overwhelming majority of the Greek Cypriots voted "no" was because of their anticipation of a better deal once they became EU members"(Kinacıoğlu and Oktay, 2006:269).

Just one week after this referendum, on May 1, 2004, the Republic of Cyprus as representing the whole island, was accepted as a member of the EU. With membership, the leaders of South Cyprus considered that the EU, as an external power, could compel Turkey to act in favour of their policy. Most importantly, they now had the power to block Turkey's membership to the EU by veto or the option to use the threat of a veto as blackmail while negotiating(Tan, 2016:40). Consequently, despite the majority "no" vote of Greek Cypriots, so destroying the UN and the EU backed Annan Plan, they were rewarded by membership of the EU. There has been a pattern of stalling Turkey in its accession process. Cyprus started official negotiations with the EU by March 31, 1998, after which Turkey was officially recognised as a candidate for full membership to the EU on December 12, 1999. Consequently

within 5 years Cyprus signed the accession agreement on April 13, 2003 and joined the EU on May 1, 2004 just a year later. While Turkey's negotiations for full membership of the EU were not started until October 3, 2005 and yet 15 years later, as of 2021, there has been no significant advancement in the process. Since then, the EU has recognised the Republic of Cyprus as the legitimate government on behalf of the entire island, while the Turkish Cypriot's full support for the Annan plan has given them no benefits. It has been claimed that this achievement of Cyprus is interpreted as victory of Hellenism (Bağcı and Uslu, 2006:271). Predictably, the Turkish public's positive perception of the EU has decreased dramatically, as demonstrated by a poll which reported that the Turkish support for EU membership has dropped from 62% in 2004 to 47% in 2010 (Kyris, 2011:103).

In fact, Cyprus's accession process into the EU without solving the problem has constituted the main source of conflict since Greek Cypriots do not appear to favour any permanent solution after having guaranteed their place in the EU. It appears that EU leaders thought that the Cyprus problem could be solved more practically within the EU, that somehow Turkey's overall EU aspiration will eventually force Turkey to recognize the Republic of Cyprus. However, this was a misguided calculation as Turkey's status quo has not changed much. Despite several counterstatements to the EU's Cyprus policy being consistent with Turkish policy, there is no doubt that the positive announcements were aimed to pacify the reaction expected from Turkish side and to recover the EU's credibility in Turkey.

In short, the accession of South Cyprus to the EU was a more beneficial policy for the Greek Cypriot side as they gained legal and institutional leverage that can be used against Turkey in every occasion. It should be remembered that Turkey's positive approaches towards the Cyprus issue in fact worked against its' interests. From this time onward, the Cyprus issue became an impediment for the European Integration of Turkey. Garnering the support of all the European Union (EU) members, the Cyprus issue became one of the setbacks for Turkey's future engagement with the EU. Moving the Cyprus issue from the Turkey-Greece bilateral relations to the EU-Turkey relations level, can be called Europeanization of the issue.

4. Re-Internationalisation of the Cyprus Issue: Hybrid Period

The re-internationalisation of Cyprus started from the early 2000s when exploratory work confirmed predictions about the existence of rich natural gas resources in the eastern Mediterranean. As of 2002, the Republic of Cyprus has started to make Exclusive Economic Zone (EEZ) agreements with other

riparian countries, Lebanon, Syria, Israel and especially Egypt. This was a new step, combining international alliance, EU level support (with EU membership in 2004) and regional cooperation. The discovery of rich hydrocarbon reserves in the eastern Mediterranean has led to the establishment of new areas for co-operation between South Cyprus and other regional powers. The most tangible initiative was launched in 2010 as Greece and other states signed an official agreement regarding the discovery of rich hydrocarbon deposits in the eastern Mediterranean. Activity further increased with the influx of large international energy companies to the region, the largest being French Total, Italian ENI, USA's Exxon Mobil and Noble, all engaged in the exploratory activities within the framework of their agreements with Cyprus.

Following this Israel and Egypt signed an agreement to transfer their newly found natural gas reserves in Tamar, Leviathan, Zohr and Aphrodite via a pipeline which passes through Cyprus's southern continental shelf. South Cyprus, Egypt, Jordan, Palestine, Italy, Greece and Israel, met in Cairo in January 2019 to announce that they had established the Eastern Mediterranean Gas Forum. A comprehensive economic and political arrangement through Gas Forum which aims to transform the Eastern Mediterranean into a new energy base should be seen as yet another policy to isolate Turkey in the context of Cyprus, thereby taking the issue to an international platform.

Cyprus's regional base initiatives gathered all regional stakeholders while notably side-lining Turkey and Northern Cyprus, a move which also received strong support from both the US and the EU (BBC News Türkçe). This latest period therefore can be called *Hybridisation* of the Cyprus issue. This term refers to the fact that the Cyprus issue is now on the agenda of the UN, the EU and Regional Block countries. In this equation Turkey, which is one of the leading countries in the Eastern Mediterranean, and Turkish Cypriots on the island, have faced a new exclusion by their supposedly strategic partners, the US and EU. Greek authorities assume that their new strategy has borne fruit, which is the weakening of Turkey's hand. The immediate step that Turkey should take is to involve other powerful actors into this new parameter, including China and Russia, for gas discovery initiatives to stabilise the asymmetric balance of power which has emerged in favour of South Cyprus and Greece.

Conclusion

The Cyprus issue still occupies the top place as one of the most major foreign policy issues for both Turkey and Greece. While Turkey has largely

agreed to ratify the UN-supported Cyprus plans, Greece has tended to claim a unilateral unification of the Island under its' representation. Whenever the tension has been raised between Turkey and the US, the EU and latterly other Mediterranean states, Greece has always found that conditions have evolved which enable it to achieve a favourable strategic gain. Greece and South Cyprus have therefore shifted the geopolitical space to include the US, EU, Israel and Egypt, to further exert their influence over the Cyprus issue.

In response to this change, Turkish has pursued a fluctuating policy regarding the Cyprus issue. For instance, in the first period (1960-1980), Turkey followed a firm stance utilising all means available. However, its policy choice has switched from a traditional hard-line policy to a moderate approach from the 1990s to 2010. Despite Turkey's solution-oriented Cyprus policy, it has gradually become a precondition to Turkey's accession to the EU. It is not surprising that Greece and South Cyprus always seek to take full advantage from their EU membership through exercising their veto power in the course of the Turkey-EU negotiating process. Therefore, it appears that the Cyprus issue will continue to be a major issue in Turkish Foreign Policy in coming years. Due to its strategic location, offering great advantage for military dominance in the Mediterranean Sea, as well its economic leverage for developing states, the Cyprus issue will play a crucial role for Turkey's relations with its neighbours and even further afield.

To summarise, the island's political and security significance has once more been overtaken by the economic dimension. In order to balance the regional power structures, Turkey has utilised both hard-line (as seen in 1970s) and soft-oriented policy (from 2003-to 2006) for the Cyprus issue. However, this flexibility in policy has not received an equitable support from the external actors. Turkey has acted in accord with the UN principles during the referendum and the majority of votes from Turkish Cypriots supported this stance, yet Greek Cypriots responded with a 'No' overwhelmingly, and they were never-the-less accepted into the EU as the representatives of the whole island. The inclination of Greek politicians has been to move from the international platform (UN) to the regional platform (EU), therefore a hybrid strategy can be explained through the rational choice perspective, whereby they would benefit due to the support of like-minded groups in the EU and the UN. The political elite in Greece considered that the Cyprus issue would be a toolkit to level its advantage up throughout the Turkey-EU negotiating process, while having a regional agreement with other states to exploit natural resources, motivated it to legitimate its legal status. At this juncture, the endeavours of Greek Cypriots to appeal for their side at different levels has

boosted their position, while diminishing the chance of a long-lasting solution with Turkey. Recent initiatives on searching for gas and oil within the Cyprus hinterland, pave the way for the re-internationalisation of the Cyprus issue once more, as many global stakeholders are attached to the issue. Within the present parameters, Turkey should manifest a new strategy in order to meet its security and economic considerations with the multiple actors in the region. This strategy prognosis is based primarily on considerations of the best given circumstance and factors.

References

- Ahlas, A. M. (2019). 45 Years on, Turkey's Peace Operation in Cyprus Still Echoes. Retrieved December 19, 2020, from <https://www.aa.com.tr/en/turkey/45-years-on-turkey-s-peace-operation-in-cyprus-still-echoes/1536769>
- Akşam (2003, 27 Ocak). *Kıbrıs'daki Milli Dava Polemiği*.
- Armaoğlu, F. (2003). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*. İstanbul: Alkim Publication.
- BBC Türkçe (2009). *Doğu Akdeniz- Kıbrıs Açıklarında Doğalgaz Arama Krizi Nasıl Başladı, Hangi Ülke Ne İstiyor?* Retrieved January 14, 2021, from <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48225246>.
- Bolukbasi, S. (1993). The Johnson Letter Revisited. *Middle Eastern Studies*, 29(3), 505–525.
- Bolukbasi, S. (1998). The Cyprus Dispute and the United Nations: Peaceful Non-Settlement between 1954 and 1996. *International Journal of Middle East Studies*, 30(3), 411–34.
- Bryant, R. (2001). Justice or Respect? A Comparative Perspective on Politics in Cyprus. *Ethnic and Racial Studies*, 24(6), 892–924.
- Camp, G. D. (1980), Greek-Turkish Conflict over Cyprus. *Political Science Quarterly*, 95(1), 43–70.
- Cankara, Y. (2016). Doğu Akdeniz'in Artan Petropolitik Önemi ve Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs Siyaseti. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (47), 18–35.
- Cumhuriyet (2003, 1 Şubat). *AKP, Denktaş'la İpleri Koparıyor*. 01.02.2003.
- Dağı, Z., Hüseyin B., and Nasuh U. (2006). Kıbrıs Sorunu ve AB: Son Gelişmeler ve Tarafların Tavrı. *Doğu'dan Batı'ya dış politika: AK Parti'li Yıllar*. Ankara: Orion Publication.
- Fırat, M. (1997). *1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu*. Ankara: Siyasal Publication.
- Hürriyet (2003, 28 Ocak). *Erdoğan'dan Denktaş'a Yanıt: Dava Şahıslara İndirgenemez*.
- Johnson, L. B, and Ismet I. (1966). President Johnson and Prime Minister Inonu: Correspondence between President Johnson and Prime Minister Inonu. *Middle East Journal*, 20(3), 386–93.
- Kinacıoğlu, M. and Emel O. (2006). The Domestic Dynamics of Turkey's Cyprus Policy: Implications for Turkey's Accession to the European Union. *Turkish Studies*, 7(2), 261–73.
- Kyris, G. (2011). Turkey, Cyprus and the Turkish Cypriot Political Parties: The Ephemeral Catalyst of EU. *Turkish Policy Quarterly*, 10(2), 97–105.

- Mor, H. (2008). Kıbrıs Sorununun Türkiye-AB İlişkilerine Endekslenmesi Süreci. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1). 983–1026.
- Müftüler-Bac, M. and Aylin G. (2005). The European Union and the Cyprus Problem 1961–2003. *Middle Eastern Studies*, 41(2). 281–93.
- Önis, Z. (2001). Greek-Turkish Relations and the European Union: A Critical Perspective. *Mediterranean Politics*, 6(3). 31–45.
- Sönmezoğlu, F. and Hüseyin B. (1994). *Türk Dış Politikasının Analizi*. Ankara: Der Publication.
- Stavridis, S. (1999). Double Standards, Ethics and Democratic Principles in Foreign Policy: The European Union and the Cyprus Problem. *Mediterranean Politics*, 4(1). 95–112.
- Tan, Ö. (2016). Türkiye'nin Avrupa Birliği Sürecinde Kıbrıs Sorunu. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10). 40–47.
- Ulusoy, K. (2008). The Europeanization of Turkey and Its Impact on the Cyprus Problem. *Journal of Southern Europe and the Balkan*, 10(3). 309–29.
- Ulusoy, K. (2016). The Cyprus Conflict: Turkey's Strategic Dilemma. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 18(4). 393–406.
- Yüksel, D. Y. (2018). Kıbrıs'ta Yaşananlar ve Türk Mukavemet Teşkilatı (1957-1964). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 34(98). 311–76.

¹ According to Armaoğlu, as Greek politicians obtained 12 islands from Italy 10 February 1947, which triggered their embedded desire of Megalo Idea (a great idea that anticipate the reuniting of ex-Greek zone) became much clear, thus, their next objective become to success Enosis, unification of all Greek lands. See more detail,(Armaoğlu 2007:529)

² Turkey supports “Belgian Formula” which is based on the Belgian federal model. According to this model a loose federation of strong constituent states.

³ The term of “National Cause” has often been stated by political leaders, including Rauf Denktaş, Recep Tayyip Erdoğan, Kemal Kılıçdaroğlu and several others.

⁴ The former Head of EU's enlargement Verheugen said that: “I am deceived by Greek Cypriots”. (Mor, 2008:1016).

INTERNATIONAL LAW OF THE SEA AND MEGISTI

Emete GÖZÜGÜZELLİ*

Abstract

This article underlines the dispute of the maritime delimitation problem on the Megisti between Turkey and Greece. Megisti is one of the tiny islands of Greece. While excessive claims by Greece still unresolved, claimed demands potentially carry an element to create instability and a critical zone in the Eastern Mediterranean. Greece's attitude challenges the "Principle of Determining by Agreement" based on international law and the necessity of reaching an equitable result, as stated in Articles 74 and 83 of the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS). The median line is not a priori delimitation rule. Inevitably, this study evaluates the question of Megisti, excessive maritime jurisdiction claims of Greece, and concentrates on the "Land Dominates the Sea Principle".

Keywords: Turkey, Greece, Maritime Delimitation, Megisti.

ULUSLARARASI DENİZ HUKUKU VE MEİS

Öz

Bu makale, Türkiye ile Yunanistan arasındaki deniz sınırlaması sorununun Meis üzerindeki ihtilafını ele almaktadır. Meis, Yunanistan'ın küçük adalarından biridir. Yunanistan'ın aşırı iddiaları hala çözülmemiş olsa da iddia edilen talepler potansiyel olarak Doğu Akdeniz'de istikrarsızlık ve kritik bölge yaratacak bir unsur taşımaktadır. Yunanistan'ın tutumu, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 74 ve 83. Maddelerinde belirtildiği üzere, uluslararası hukuk temelinde anlaşma yoluyla karar verme ilkesine ve hakça bir sonuca ulaşma gerekliliğine aykırıdır. Orta hat, öncel bir sınırlandırma kuralı değildir. Kaçınılmaz olarak bu çalışma, Meis sorununu ve Yunanistan'ın aşırı deniz yetkisi iddialarını değerlendirmekte ve "Denize Hâkim Olan Kara Prensibi"ne odaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Yunanistan, Deniz Sınırlandırması, Meis.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Kıbrıs Akademik Birimi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Bölümü, Milletlerarası Hukuk Ana Bilim Dalı, emete.gozuguzelli@asbu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4659-3000>.

Introduction

The issue of maritime delimitation has become more vital and complex issue for states. It is no coincidence that the issue, now popular and with potential security risks, purely reasons of maritime delimitation raise disputes with technical and legal practice. The power in the maritime areas (trade and navy) is also effective in politics in the world. Geographers currently stated that an agreement has been reached on a fraction of much less than the potentially existing 400 borders (around 180 borders) (US State Department Limits in the Sea, No.108). Maritime jurisdiction areas constituting the main part of the foreign policies require the employment of more technical experts on “hydrography, geology, geodesy, cartography, navigation, satellite, defence and so on” (Beazley, 1994:1). Determination of the jurisdiction of the coastal state on its maritime boundary can be defined as the process of creating the line separating the spatial area over the subsoil and the seabed.

However, the expression that has become the subject of dispute in the issue of maritime delimitation is the problem created by the attempts to establish a border that completely coincides with the sovereignty of another state. Tanaka, considering the characteristics of the maritime delimitation, proposes that “maritime delimitation” may be defined “as the process of establishing lines separating the spatial ambit of coastal jurisdiction over maritime spaces where legal title overlaps with that of another state” (2006:7). In the absence of any delimitation agreement pertaining to such an overlap, we are concerned only with the depiction: of a maritime limit. However, Maritime Limit and Maritime Delimitation are two different concepts in the Law of the Sea. International Court of Justice (ICJ, 1982) Report propounds that the very nature of the maritime boundary is 'international' (p. 87). Tanaka emphasizes that the Maritime Limit has one-sided character: unilateral (Tanaka, 2006:8).

It is important for coastal states to determine whether their neighbors (opposing or supporting) in their geography have a conflict area for their own sea areas. “The spatial ambit of coastal jurisdiction may overlap by opposite coasts, and by adjacent coasts. While the meaning of the term 'opposite' is evident, the term 'adjacent' is used to refer to the lateral boundaries of the maritime zones between two adjoining states.” (Aasen, 2010:5). Indeed, Turkey and Greece are countries with two opposing and adjacent borders. None of them is an archipelago state, but they have islands in the Aegean and Mediterranean. The region lies in the semi-enclosed Mediterranean basin and in the closed Aegean; hence, they have maritime delimitation problems. In

fact, overlapping claims stem from the complex geography of the region. The delimitation dispute is divided into three:

- Delimitation of territorial waters,
- Delimitation of the continental shelf, and
- Delimitation of the exclusive economic zone.

Another problem between the sides is related to the islands' situation, which may also be divided into three major headings:

- a) Islands entitlement,
- b) Sovereignty issue of undefined islands, and
- c) Armament of islands

There are problems in determining the maritime jurisdiction areas stemming from the *baselines*, *starting point of delimitation*, and *end points*. This study is only an attempt in examining the delimitation issue.

1. Maritime Jurisdiction Areas in UNCLOS

1.1. Territorial Waters

Baselines play an important role in defining the limits of the territorial sea, as it is defined with a “breadth” criterion suggesting an ambit not more than 12 nautical miles from baselines (Articles 3, 4, 5 – UNCLOS). A coastal state has full and exclusive sovereign rights over territorial sea including upper airspace (Article 2 – UNCLOS). The rule concerning the “Delimitation of the territorial sea between States with opposite or adjacent coasts” as defined in Article 15 suggests a general rule for drawing a median line for delimitation (Article 15 – UNCLOS). The Article 15, however, stipulates that the median line cannot be used if there are any historical rights or special circumstances prevailing; but if historical rights and special circumstances exist, another methodology can be used to reach an equitable result.

1.2. Contiguous Zone

The measurement starts from the baselines and ends in 24 nautical miles. “12+12 rule” is accepted; the zone may not be prolonged more than 24 nautical miles. Each coastal state has the right to proclaim its contiguous zone. This *de jure* prerogative provides certain right of sovereignty for the state in controlling the other states’ fiscal, sanitary, immigration and customs laws activities within 24 nautical (Article 33 – UNCLOS).

1.3. Continental Shelf

Each coastal state in the matter of continental shelf “that constitutes a natural prolongation of its land territory into and under the sea exist ipso facto (by itself), and ab initio (from the beginning), by virtue of its sovereignty over the land, and as an extension of it in an exercise of sovereign rights for the purpose of exploring the seabed and exploiting its natural resources” (North Sea Continental Shelf Cases, 19, International Court of Justice, 1969).

It starts from baseline and ends in 200 nautical miles (nm). If geography is suitable, it may be extended up to 350 nm. The Continental shelf comprises subsoil and seabed of the submarine zones. Legal regime thus established allows sedentary fishing (Articles 76-85 – UNCLOS).

1.4. Exclusive Economic Zone

The coastal state exercises sovereign jurisdictions over the superjacent waters, seabed and subsoil, managing and conserving rights over the natural resources and rights for the purposes of exploration and exploiting can be used from the baselines and not extend more than 200 nautical miles (Articles 55-78 – UNCLOS).

1.5. Maritime Delimitation

The baselines may include either of the low-water (geodesic) line along the island coasts or mainland or straight baselines including the river mouths, gulfs or bays with closing lines or external ports or delta baselines are decisive in determining the maritime jurisdiction areas, as suggested in “The Territorial Sea (Baselines) Order 2014” issued by the UK. Turkey and Greece have not declared their official baselines at the UN.

2. Special Case: Megisti

Turkey and mainland Greece are two countries situated opposite/adjacent to each other in the Aegean Sea. The detached Megisti Island, the focus of dispute, lies in the northwestern part of the historical Mediterranean Sea. This tiny island situated in the Eastern Mediterranean covers an area of 12 square kilometres, and has a population of only 500 (Bekdil, 2020:1-4), and is the closest Greek island bordering Turkey. Greece is situated to the opposite/adjacent coasts of Turkey in the Aegean Sea.

The dispute is the controversial maritime delimitation zone between the island of Megisti and Turkey. In fact, the present disputes between the Parties are set within a historical context dating back to the Ottoman Period. Ottoman

State ruled the island from 1512 to 1912 when Italy occupied the island and later in assigned to Greece with the Paris Peace Treaties of 1947.

In fact, recent events proved once more that Turkey and Greece need rapprochement on maritime boundary delimitation zones despite their policies. Neither side could agree on the demands hitherto put forward for this area. Turkey submitted its Note Verbal to the UNSG in 2004 (Law of the Sea Bulletin, No. 54) and details of geographical coordinates of its continental shelf in the Mediterranean, which is published at the Law of Sea Bulletin (March 18, 2020 letter by the Permanent Representative of Turkey to UNSG). However, marine coordinates for Greek claims in the Mediterranean have not yet been established, published or declared at the UN. The Turkish Foreign Ministry said “Turkey has *ab inito* and *ipso facto* arguments on the Megisti Island, but Greece has no rational argument on the effects of Megisti island, situated at a distance of two kilometers off the Turkish mainland, and 580 kilometres from mainland Greece to create a continental shelf of 40,000 sqm.” (Theodolou, 2020).

Greece asserts, “[its] claims are based on the law of the sea whose provisions concern the delimitation of the continental shelf, including the territorial waters, and the exclusive economic zone. Greece ratified the Convention that entered into force 21 July 1995; but Turkey, although joined and gave support to the LOSC codification conferences since the League of Nations neither signed nor ratified the Convention.

Georgios Chrysochou and Petros Siousiouras (2013) assert that Turkey and Greece have maritime dispute regarding the continental shelf and on the exclusive economic zone since the 1970s in the Aegean region (p. 115). Greece claimed that the islands are to be entitled to the exclusive jurisdiction of their continental shelf and should be defined on the basis of the median line in terms of Hydrocarbon Law 2289/1995 but Turkey asserts that the Greek claims are groundless as they were situated in the Turkish maritime jurisdiction (Chatzichristofi, 2017). Turkey points out that median line alone is not possible for application, owing to relevant/special circumstances. Ioannis N. Grigoriadis and Lennart T. Belke stated that “the recent agreements Greece made with Egypt and Italy have shown that the states in the Mediterranean Region are willing to respect international law, especially the UNCLOS, on the limitation of maritime borders” (2020:1-8). G.A. Sgouros (2010:382) claims that the limits of Greece’s EEZ in Aegean Sea from the Strait of Çanakkale to Megisti is based on Voronoi method. Konstantina A. Kapsi argues that strategic importance of Megisti Island is a cluster for extending Greek EEZ, but Turkey refused the right of Greece EEZ over the Megisti as it

violated the principle of equity (2019:189). Constantinos Yiallourides (2020) claims that the island of Megisti and small parts of the coast of Rhodes have not been included in the “Greece-Egypt delimitation agreement” to avoid confrontation with Turkey. Whereas “states friendly to Turkey, such as Qatar, Azerbaijan, Pakistan, recognize Megisti as under the Turkish area of sovereignty (Dulgarian, 2020) which renegotiates the principles of Lausanne Treaty. It remains as an option for Turkish Grand strategists in achieving mutual understanding of the problems, goodwill, and demise of unchallenged crises between both countries.

Greece wants to apply directly to ICJ, whereas, Turkey states that the disputes on maritime jurisdiction and delimitation should first be taken in hand mutually, without prejudices, by the two countries with an aim to negotiate and reach an agreement before resorting to a tribunal. Greece claims that its lands have the right of exercising their sovereign rights over the territorial sea and the other jurisdictions mentioned in UNCLOS (Stanicek: 6). However, Greece has not submitted its geographical coordinates to the United Nations Secretary-General for publicity. Turkey stresses that Megisti and other Greek islands do not have the right to have a continental shelf and EEZ (*Aegean Issue*, Turkish Foreign Affairs). Merve Sebnem Oruç (2020) propounds that Greece’s claims over territorial waters extending from Crete to Rhodes and Megisti, close off the Turkish coastline, are not congruent with the stipulated maritime jurisdiction rights as it covers an area 4,000 times larger than its own landmass. Moreover, the concept of *land dominates the sea* underlines the territorial aspects, as asserted in *Serpent’s Island* case in 2009, where the International Court of Justice maintained that an equitable solution should be adopted instead of equidistance rule of delimitation.

In fact, there is no consensus over the subject of the maritime delimitation between the parties. The subject-matter of the dispute concerns the delimitation of the maritime boundary on the territorial waters between Turkey and Megisti Island in the Eastern Mediterranean with respect to the particular coastal length and direction. This article evaluates the demands Greece raised and Turkey’s line of argument on maritime delimitation over the Megisti Island.

3. Territorial Sea, Continental Shelf, and Exclusive Economic Zones

Territorial sea is an exclusive zone under the sovereignty of any coastal state as defined by the UNCLOS Article 15. Historical rights and special circumstances related to geomorphological and geological features prevent the usage of the median line alone. In this context, the questions to be asked

should be “Is there any agreement addressing to the delimitation of territorial sea, either by signing or tacit agreement?” “Are there any published official coordinates of baselines for Megisti or Anatolian coasts in the United Nations?” The answer is clear. There is no publication relating to the drawing of a baseline, although it is the primary condition in determining the territorial waters and other maritime jurisdiction areas. Distance criteria have been used in deciding for the baselines and exclusive economic zones.

The last status of Megisti was established by the Lausanne Treaty Article 15 (*Treaty of Peace 1919-1923*, Vol. II, 1924). Turkey and Italy tried to negotiate in the many rounds of talks held; however, at the end they agreed to go to the court. Both sides agreed on a Special Agreement, related to the delimitation of the territorial waters, to be submitted to the Permanent Court of International Justice (PCIJ). The case at PCIJ came to be known as “Delimitation of the Territorial Waters between the Island of Casetellorizo and the Coast of Anatolia” (PCIJ, 1933:1-7). It should be mentioned that PCIJ application was only related to the territorial waters between the coasts of Anatolia and Megisti Island.

As a result, no agreement on Megisti’s maritime borders with Turkey and Greece has been reached up to date. Moreover, the sovereign status of the Rodos and Strongyli islands do not belong to Greece as it was neither defined in the Treaty of Lausanne or in the Peace Treaty signed with Italy in 1947.

It could be an inference as long as the coastline facing the Anatolian coasts. The parties have agreed on the status of the island of Megistias it was stipulated in the Lausanne Treaty of 1923, but not on the delimitation of territorial waters. There is no comprehensive agreement over the territorial waters between both parties, other than the direction of coasts discussed for delimitation. Megisti Island is only 2 km away from Turkey, lying in the Turkish territorial waters. Greece alleges “Greek islands have rights to an Exclusive Economic Zone (EEZ) and continental shelf” (US State Department 2020). Turkey states that claim is not applicable as it cuts off the Turkish coasts to high seas.

For Turkey, case laws and international customary laws provide that maritime boundaries can only be delimited by an agreement to be reached by the parties for an equitable result. Good faith and political will are necessary to resolve the dispute as the nature of the rules of law of sea demands.

Greece’s claims on median line by maritime delimitation with Turkey displaying geographical coordinates have never been submitted to the UN

officially. That is the only political excessive maritime claim. As result, Greece's national legislation, unilateral in character, prevents Megisti issue from reaching an equitable result. Legislation adduced by Greece does not give a clear enough indication of an equitable result.

Turkey and Greece have not reached an agreement of any sort concerning the territoriality of the sea. Turkey's and Greece's domestic legal rules regulate the vision of the parties on the maritime demands. Greek Law 230/1936 predicts that the territorial sea width shall be 6 nm from the coast but Turkey's Law 476/1964 does not state the breadth of Turkish territorial rights in the Aegean, as the Turkish baselines will determine the future of the territorial waters. For Greek analysts, "the extension of its territorial waters to 12 nautical miles will disproportionately shift the balance of interest in the Aegean in favor of Greece with its 4,000 islands" (Granitsas and Bouras, 2013). Additionally, Greek claims on median line for maritime delimitation with Turkey have never been put forward by any agreement nor published officially with geographical coordinates by the UN. Whereas articles 74(1) and 83(1) clearly state that each agreement shall be based on an agreement proving an equitable result.

4. The Geography

It is wrong to define the geographical positions of Rhodes, Kerpe, Çoban, Meis, and Crete with the term "Aegean". These islands are located in the Mediterranean. The view suggesting Greece and Turkey are geographically parts of the same continent is wrong and unfounded. On this basis, the maritime delimitation of these two countries, situated on two different continents, can only be taken into consideration in accordance with the varying characteristics of two different geographies, and hence, it will become evident that it is not possible to project a sea area to the islands claimed by Greece, as "the Mediterranean is a closed sea. Mediterranean air is not a homogeneous region; 22 states bordering the Mediterranean belong to European, Asian, and African [continents]" (Kliot, 1989).

Even a simple evaluation of the thesis, put forward by Greece in defining the islands in the Aegean, proves its baselessness. The Greek aim is to bring the Seville map, prepared by Juan L.S. de Vivero and Juan C.R. Mateos from Seville University in the early 2000s, to existence, which clearly serves its interests by showing the islands as connected to Greek mainland. In fact, the first form of the map, which is known as Seville Map, was prepared by the Geology Unit of America in 1969 and published in 1972 (Gözügüzelli, 2020).

Figure 1. An Alleged Map by US Department State on the Exclusive Economic Zones in the Mediterranean Basin.

Source: US Department of State (1972); Blake (1981).

Greek claims for Megisti, situated in the Turkish territorial sea in the Eastern Mediterranean are highly disputable. There are disputed claims by Greece for Megisti situated in Turkey's territorial sea in the Eastern Mediterranean. Turkey and Greece are two opposite states in terms of their mainlands, and owing to the positions of the small Greek islands, they are both opposite and adjacent states, bordering mainly with Aegean, and yet they are also riparian states.

Turkish argument over the limited maritime zones for Megisti is based on Turkey's geographical superiority with its coastal length as mainland in the Eastern Mediterranean. Turkish territorial waters are the exclusive sovereign maritime zones of the country. The maritime jurisdiction areas are only measured in terms of baseline. The baseline is considered to be the starting point for measurement of the maritime zones for territorial waters, contiguous zone, continental shelf, and foreexclusive economic zone.

The Law 230, issued on 17 September 1936, defines Greek baseline as coastline (normal baselines).

Figure 2. Greek Claims on Baselines

Source: (EMODnet, 2018). Hellenic Navy Hydrographic Service (HNHS) Law defining the Greece baseline Law 230 issued on 17 September 1936. The baseline is defined as the coastline

Turkey has not still published its baselines with official coordinates including latitude and longitude with base points. In 1964 Law of Turkey, Turkish coasts were published in the Law of the Sea Bulletin titled “Baselines: National Legislation with Illustrative Maps” (United Nations, 1989: 313-314). The baseline follows the general direction of the coast and close dependence of the territorial sea on the land domain (ICJ, 1951:133). Baselines demonstrate the outer limits of the internal waters which Turkish coasts are, in essence, deeply intended with a few islands around the Anatolian coasts of the Megisti. The straight baseline prescribed first time by Law 476 issued on 15 May 1964, and a scale copy of the Turkish chart is reprinted in Limits in the Seas of 36 (1981), but could not have been used due to objections raised by the USA (Limits in the Sea, No.32). Whereas Turkey stated that the implementation of the system of straight baselines and/or the exercise of the right of historic bays by Turkey will be implemented in the context of international law. (A/74/550 Letter to UN by Turkey dated 15 Nov 2019). As it is seen that making reference in UNGS with an official letter to the first time on straight lines and historical bays after 1964 is an important step by Turkey. On the other side, Greek Law 230 of 17 September 1936 states “failing specific rules it can be affirmed that the principle of the low water line.” In fact, most of the countries in the Mediterranean preferred to use the system of straight baseline.

However, with the signing of the UN Convention on the Law of Sea in 1982, the problems of delimitation of maritime zones in the world became more apparent. Agreement through dialogue between the parties was given a priority in solving the problems related to marine environment. The goodwill principle is very important for cooperation and mutual respect for rights and responsibilities. Rights should not be misused. Law protects rights. Turkey, since the beginning of the process, argued for the importance of a stable policy for dialogue, and never gave up its determinants which would otherwise lead to *fait accompli*. Turkey knows that equity is not inequity. Equity is not equal sharing in maritime delimitation.

As a result, “no maritime delimitation between States with opposite or adjacent coasts may be effected unilaterally by one of those states” (Worldcourts, 1984, prg. 112). It should be mentioned that the islands have always been at the core of maritime delimitation disputes, no matter in what typology they fall into:

- a) Island states,
- b) Detached islands –located far from the mother state and constitute the sole unit of entitlement,
- c) Islands from the wrong side which are straddling the equidistance line or lie beyond that line,
- d) Offshore islands (Tanaka, 2006:185).

In this respect, Megisti is a small island covering about twelve square kilometers. Turkey is a mainland, having a 2200 km coastal length and the total population is 80 million. Greece’s claim to 200 nautical miles for Megisti is unacceptable for Turkey. Greece is too far from international law. No demands of Greece are based on international law; the claims are only related to their domestic law. Because, the legislation of Greece envisages only the median line in any maritime delimitation without relevant circumstances (Law no. 2289/1995, and Law no. 4001/2011).

In the context of the Megisti, Greek and Turkish coasts are much longer than that of Megisti and that Turkish coastline has a concave feature in the Eastern Mediterranean. In any event, the status of Megisti island was of no consequence. It should be stated that some of the islands elsewhere in the world were disregarded in the delimitation process because they were too small and detached from the mainland:

- a) Tunisia vs. Libya Case, Djerba island receive no effect.

- b) Guinea and Guinea-Bissau, Coastal Islands, Bijagos Islands, and Southern Islands received no effect
- c) St. Pierre and Miquelon, Eastern Part receives no effect
- d) Eritrea and Yemen, al-Tayr and al Zubayr receive no effect
- e) Qatar and Bahrain, Qit'atJardah and Fasht al Jarim islands receive no effect

“No effect” means not taken into consideration in any delimitation processes.

The land dominates the sea is the principle derived from the notion of *terredomine la mer* which means that “projection of coasts or the coastal fronts” (ICJ, 2009, prg. 77). Maritime areas can be generated only from land territory which prescribed by many international courts (ICJ, 2012, prg. 140; ITLOS, No.16, prg.185). Turkey emphasized as always, the principle that the land dominates the sea. The principle of land dominates sea was first time described in 1969 (ICJ, 1969, prg. 96). In fact, islands have never generated full maritime zones. From this stance, Megisti cannot generate a full effect or half effect, let alone absolute cut off effect of the projection of Turkey’s coastal front does not create sufficient criteria for taking account only “Megisti’s demands, 40.000 sqm” (Mehmet, 2020). Despite the Qatar/Bahrain case, the International Court of Justice expressly stated that ‘islands, regardless of their size, in this respect enjoy the same status, and therefore generate the same maritime rights, like that of other land territories’ the fact is clear, and geography defines the status of effect. No country has a right to reshape the geography. It should be noted that Megisti is situated at an average distance of 580 nm off the mainland Greece. Obviously Megisti is far away from the mainland, and thus renders the delimitation difficult which should be affected between coasts of Anatolia and Megisti which was also prescribed in 1933 by the International Court of Justice as the sole unit of entitlement without any continental shelf.

5. Claimed Maps

Turkey submitted its geographical coordinates to the United Nations Secretary General on 18 March 2020 but noted its *ab initio* and *ipso facto rights* since 2 March 2004 Note (Law of the Sea Bulletin, No. 54). Greece does not have any publicity in the UN for its claimed maritime borders, only Seville University prepared a map for Greece. In fact, a similar claim on exclusive economic zone was first published by American Geography Centre in 1971. The lines thereby drawn are the *de facto* lines of maritime zones as they are not based on official maritime delimitation agreement, therefore are

not binding. Maritime limits only have a unilateral character, only consist of claimed zones, but delimitation has the universal effect as it is realized with another party upon an agreement reached within the context of international law for an equitable result.

Figure 3. Greek Excessive Claims on EEZ as reflected in the Seville Map

Note: The Seville map displaying theso-called Turkish EEZ inred, and the so-called Greek EEZ in blue.

The detached status of the islands cannot be considered as an influence on the delimitation process, if the island in question is in another country's territorial waters (Tanaka, 2006).

Greece claimed maritime zones in the Eastern Mediterranean, targeting "closed off" for Turkish mainland to high seas. The application/interpretation of the UNCLOS for the island's rights is in a conflict between Turkey and Greece. There are three basic propositionsto be taken into account when interpreting a treaty: ordinary meaning given to the terms of the treaty, the context of the treaty, and the latter's object and purpose (Churchill and Ulfstein, 2006:567). The Greek government's argument ignores the second and third of those principles.

Greek claims pose a considerable controversy over the legal nature of the maritime zones of Megisti. In the Greek view, various maximalist maps are presented and the locations of the exclusive economic zones are simply shown.

Conclusion

Megisti is not a mainland, it covers an area of almost 12 km², Turkey is an important mainland (with its 80 million inhabitants) having the longest coastline on the Mediterranean. Megisti is an island which represents approximately $1,5 \times 10^{-3}$ [0,0015] % of the Turkish mainland, constitutes an important limitation on the process. The effect of the discontinuation of the sea access is not an equitable result for Turkey's landmass. For that reason, Megisti does not constitute a relevant circumstance for maritime delimitation with Greece.

According to the international law, the delimitation of the maritime areas is to be decided objectively on geographical configuration of the coasts. The maritime restriction is not a way of dispensing the justice. For this proposition, it relies on the principle of "*sic utere jure tuo alienum non laedas*." It means that the principle of "use your property in such a way that you do not injure other peoples" (Legal Dictionary, n.d.) still requires a respectful policy.

Greece has long deviated from these principles.

"*The land dominates the sea*" has been taken as an important factor for the islands (Papanicolopulu, 2018:41); here, domination of territorial status of Turkey is a regime of "the coast over the legal status." Geographical facts are primary condition "for since the land is the legal source of power which state may exercise over territorial extensions to seaward" (ICJ, 1969, prg. 96), which is based on the Roman doctrine "*la terre domine la mer*" [land dominates the sea] and not vice versa. This is the right to exercise jurisdiction and sovereignty over its territorial sea and other maritime jurisdictions. Although the legal doctrine of "*ex injuria jus non oritur*" [right does not arise from injustice] comes front over the Greek evaluation of excessive demands for Megisti, Greece insists on making a wrong and tries to create illegal occupation to support its claims. Even, Ioannis Corantis who was an ambassador to Ankara stated, "Greece should have limited rights on its maritime zones" (Bekdil, 2020:4).

In sum, the Turkish State rejects the Megisti's full effect for delimitation. Megisti should also have limited territorial waters. Turkey puts its reactions forward in a political manner in every field, within the notion of "*la terre domine la mer*" principle held in high esteem in international law. This rule provides superiority to longest coasts. As result, the legal doctrine of "*ex injuria jus non oritur*" prevents illegal occupation or demands over the territorial waters or extended maritime jurisdictions just across the Turkish mainland. As a result, it should be pointed out that Turkey did, does, and will not allow any *fait accompli* over its maritime jurisdictions.

References

- Aasen, P. J. (2010). The Law of Maritime Delimitation and the Russian-Norwegian Maritime Boundary Dispute, *Fritjof Nansens Institue (FNI)*, Norway. Retrieved December 2, 2016, from <https://www.files.ethz.ch/isn/112944/FNI-R0110.pdf>
- Ankara University Law Faculty Notes. “Disarmament Issue” between Turkey and Greece.
- Beazley, P. B. (1994). *Technical Aspects of Maritime Boundary Delimitation*. Durham University. Retrieved March 2, 2020, from <https://www.dur.ac.uk/ibru/publications/view/?id=225>
- Bekdil, B. (2020). Megisti: Tiny Island, Colossal Dispute. *BESA Centre Perspectives Paper*, No.1,479, March 11, pp.1-4.
- Blake, G. H. (1981). Offshore jurisdiction in the Mediterranean. *Ekistics*, Vol. 48, No 290; 339-344, Planning for the Mediterreanean p. 343.
- Chatzichristofi, S. (2017, October, 9). New international hydrocarbons offshore tenders launched for Crete and Ionian Sea. Retrieved September 1, 2020, from <https://www.internationallawoffice.com/Newsletters/Energy-Natural-Resources/Greece/Rokas-Law-Firm/New-international-hydrocarbons-offshore-tenders-launched-for-Crete-and-Ionian-Sea>
- Chrysochou G., and Siousiouras P (2013). Maritime Delimitations in the Context of Recent Jurisprudence and the Greek-Turkish Issues. The A38, *Journal of International Law*,2(2).
- Churchill R., and Ulfstein G. (2006). The Disputed Maritime Zones around Svalbard. Power Point presentation, *Virginia University*, pp.551-593,
- Dulgarian, J. (2020). Megisti is the Key to Turkish & Greek Ambitions in the Eastern Mediterranean. *Global Security Review*, July 29.
- EMODnet (2018, December 14). Phase III, National coastlines and baselines – data set collection for European countries. Reports, Contract Number – EASME/EMFF/2015/1.3.1.7/SI2.742125, pp.1-32.
- Gözügüzelli, E. (2020). Hidrokarbon Faaliyetlerinin Uluslararası Hukuktaki Yeri ve Güney Kıbrıs. *Turkish Studies*, 15(6), 2939-2956 DOI: <http://dx.doi.org/10.47356/TurkishStudies.45746>
- Granitsas, A.and Bouras, S. (2013, March 7). Greek Maritime Claims Rock Boat with Turkey. Retrieved February 1, 2021, from <https://www.wsj.com/articles/SB10001424127887323978104578332352776971978>.
- Greece maritime boundary and agreements, retrieved March 3, 2020, from: [https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILE S/GRC.htm](https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILE/S/GRC.htm)
- Grigoriadis, I.N. and Belke L. T. (2020). UNCLOS and the Delimitation of Maritime Zones in the Eastern Mediterranean. *Hellenic Foundation for European & Foreign Policy (ELIAMEP)*. Policy Brief 131/2020, pp.1-8.

- ICJ (1951). Fisheries Case between UK and Norway. *International Court of Justice*. Retrieved March 3, 2020, from <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/5/005-19511218-JUD-01-00-EN.pdf>
- ICJ (1969). North Sea Continental Shelf Cases. *International Court of Justice*. Retrieved March 3, 2020, from <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/52/052-19690220-JUD-01-00-EN.pdf>
- ICJ (1982). The Continental Shelf Case between Tunisia and Libyan Arab Jamahiriya. *International Court of Justice*. Retrieved February 3, 2021, from <https://www.icj-cij.org/en/case/63>
- ICJ (2009). Maritime Delimitation in the Black Sea between Romania v. Ukraine. *International Court of Justice*. Retrieved March 3, 2020, from <https://www.icj-cij.org/en/case/132/judgments>
- ICJ (2012). Territorial, Maritime Dispute between Nicaragua v. Colombia *International Court of Justice*. Retrieved February 3, 2021, from <https://www.icj-cij.org/en/case/124>
- International Maritime Boundaries, *American Society of International Law*, Jayewardence, pp. 368-371.
- Kapsi K. A. (2019). The Greek Exclusive Economic Zone. R.N 18027 Thesis, University of Piraeus.
- Kliot, N. (1989). Cooperation and conflicts in maritime issues in the Mediterranean Basin. *GeoJournal*, 18(3), 263-272.
- Law No: 2289/1995 amended by Law No. 4001/2011, Annex, United Nations. Retrieved March 3, 2020, from https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/GRC_2011_Law.pdf
- Law of the Sea Bulletin, No.54. Retrieved September 1, 2020, from <https://www.un-ilibrary.org/content/books/9789210581141/read>
- Legal Dictionary (n.d.). Sic utere tuo ut alienum non laedas. Retrieved March 2, 2020, from <https://legal-dictionary.thefreedictionary.com/sic+utere+tuo+ut+alienum+non+laedas>
- Mehmet, O. (2020, September). Co-ownership: a just solution to Greco-Turkish maritime dispute, *Cyprus mail*.
- Oruç, M. Ş. (2020, July 20). Megisti: One of Turkey and Greece's interrelated controversies. *Daily Sabah*.
- Papanicolopulu, I. (2018). The land dominates the sea (dominates the land dominates the sea)", QIL, Zoom-in 47, 39-48, Retrived from: http://www.qil-qdi.org/wp-content/uploads/2018/02/03_Whats-an-island_PAPANICOLOPULU_FIN.pdf
- PCIJ (1933). The Delimitation of the Territorial Waters between the Island of Castellorizo and the Coasts of Anatolia. No.51, Series A/B, Permanent Court of International Justice (PCIJ) XXVI Session, pp.1-7.

- Sgouros, G.A. (2010). The Greek EEZ: Principles of a Geopolitical Analysis. *Athens*. pp. 365-392. Retrieved March 3, 2020, from http://scholar.uoa.gr/sites/default/files/yianmazis/files/li._the_greek_eez-_principles_of_a_geopolitical_analysis.pdf
- Stanicek, B. (2020). *Turkey: Remodelling the eastern Mediterranean*. European Parliamentary Research Service, pp.1-6.
- Tanaka, Y. (2006). *Predictability and Flexibility in the Law of Maritime Delimitation*. Bloomsbury Publishing.
- The Territorial Sea (Baselines) Order 2014. Retrieved March 2, 2020, from [https://www.marineregions.org/documents/The%20Territorial%20Sea%20\(Baselines\)%20Order%202014.pdf](https://www.marineregions.org/documents/The%20Territorial%20Sea%20(Baselines)%20Order%202014.pdf)
- The Treaties of Peace 1919-1923, United Nations Treaties Series.
- The Treaty of Peace between Turkey and Greece (1914), *The American Journal of International Law*, Vol. 8, No. 1, Supplement: Official Documents pp. 46-55: Retrieved October 3, 2020, from <https://www.jstor.org/stable/2212405>
- Theodolou, N. (2020). Turkey calls Athens ‘maximalist’, EU tells Ankara: take your disputes to international courts. *Cyprus Mail Newspaper*. Retrieved February 3, 2020, from <https://cyprus-mail.com/2020/07/22/turkey-calls-athens-maximalist-eu-tells-ankara-take-your-disputes-to-international-courts-updated/>
- Turkish Ministry of Foreign Affairs (n.d.). *Lausanne Peace Treaty*. Retrieved October 3, 2020, from http://www.mfa.gov.tr/lausanne-peace-treaty-part-i_-political-clauses.en.mfa
- United Nations (1989). The Law of the Sea-Baselines: National Legislation with Illustrative Maps. Newyork. Retrieved September 1, 2020, from <https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/publications/E.89.V.10.pdf>
- United Nations Treaty Series (1950). Vol. 49, Treaty of Peace, 1947 with Italy.
- US Department of State (1972). *Theoretical Allocations of Seabed to Coastal States*. Office of the Geographer. Washington, pp. 11-34.
- US State Department (2020). Greek Islands Have EEZ, Continental Shelf; Provocations Must Stop. *The National Herald Newspaper*. Retrieved February 3, 2021, from https://www.thenationalherald.com/greece_politics/arthro/us_state_dep_greek_islands_have_eez_continental_shelf_provocations_must_stop-386903/
- Worldcourts (1985, June 3). International Court of Justice Continental Shelf Libya v. Malta. Retrieved March 9, 2021, from http://www.worldcourts.com/icj/eng/decisions/1985.06.03_continental_shelf.htm
- Yiallourides, C., (2020, August 25). Part I: Some Observations on the Agreement between Greece and Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone. *EJITALK*. Retrieved March 10, 2021, from www.ejitalk.org/18969-2/

BREXIT SONRASI DOĞU AKDENİZ VE KIBRIS: BİRLEŞİK KRALLIK İÇİN FIRSATLAR VE ZORLUKLAR

Erdi ŞAFAK*

Mustafa ÇIRAKLI**

Umut KOLDAŞ***

Öz

Hukuki ve siyasi anlamda birçok sorunu bünyesinde barındıran Doğu Akdeniz bölgesi, keşfedilen enerji kaynakları ile birlikte küresel aktörlerin rekabet ettiği bir coğrafya haline gelmiştir. Birleşik Krallık ise Kıbrıs'ta bulunan egemen üsleri aracılığıyla Doğu Akdeniz bölgesinde küresel aktör olma potansiyeli olmakla birlikte, bölgeye kıyaslı olan üslerinin deniz yetki alanları iddiasını dile getirmesi, bölgesel dengeleri önemli ölçüde değiştirebilecektir. Haziran 2016'da gerçekleşen Brexit referandumunu sonrası başlayan geçiş döneminin tamamlanmasının ardından Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği (AB) ile yaklaşık 50 yıldır sürdürdüğü tarihi birliktelik sona ermiştir. Bu bağlamda Birleşik Krallık'ın Brexit sonrası değişikliğe uğraması beklenen dış politika tercihlerinden Doğu Akdeniz bölgesine yönelik atacağı adımlar ise bölgede yeni bir sürecin başlamasına neden olabilecektir. Bu çalışmada Brexit sonrasında Birleşik Krallık'ın Doğu Akdeniz politikasında yaşanabilecek değişiklikler ve bölgede Birleşik Krallık açısından oluşabilecek fırsatlar ve zorluklar, Birleşik Krallık-AB ilişkileri, Birleşik Krallık'ın Kıbrıs'ta bulunan üslerinin hukuki statüsü ve genel olarak Doğu Akdeniz bölgesine yönelik dış politika öncelikleri irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, Kıbrıs, Birleşik Krallık, Brexit, Birleşik Krallık Egemen Üsleri.

EASTERN MEDITERRANEAN AND CYPRUS AFTER BREXIT: RISKS AND OPPORTUNITIES FOR THE UNITED KINGDOM

Abstract

Following the recent discovery of energy resources in the region, the Eastern Mediterranean, which hosts several legal and political disputes, has witnessed intense

* Dr. Öğr.Üyesi, Yakın Doğu Üniversitesi, Yakın Doğu Enstitüsü, Hukuk Fakültesi, erdi.safak@neu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4000-2468>

** Dr. Öğr.Üyesi, Yakın Doğu Üniversitesi, Yakın Doğu Enstitüsü, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, mustafa.cirakli@neu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5758-644X>

*** Doç. Dr., Yakın Doğu Üniversitesi, Yakın Doğu Enstitüsü, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, umut.koldas@neu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5819-6363>

competition among international actors for regional influence. The United Kingdom (UK), through its sovereign bases in Cyprus, has the potential to be an influential actor in the region and could potentially change the existing balance of power by declaring rights of maritime jurisdiction over areas around the island. With the completion of the transition period, which was set in motion with the June 2016 Brexit referendum, the United Kingdom has ended its 50-year relationship with the European Union (EU). In this respect, its future foreign policy choices toward the region are expected to undergo significant change following Brexit and they carry the potential to set in motion new dynamics for the region. This study deliberates on the risks and opportunities such changes in British foreign policy would entail with reference to EU-UK relations, the legal status of the British sovereign bases in Cyprus and the overall British foreign policy priorities in the Eastern Mediterranean.

Keywords: Eastern Mediterranean, Cyprus, United Kingdom, Brexit, British Sovereign Bases.

Giriş

Doğu Akdeniz, Süveyş Kanalı üzerinden gerçekleştirilen dünya deniz ticaretinin önemli bir bölgesi olmakla birlikte, petrol zengini Orta Doğu coğrafyasına olan konumu itibariyle de stratejik bir değere sahiptir. Bölgede 2001 yılında keşfedilen enerji kaynakları ise bu coğrafyanın daha değerli bir hale gelmesine sebep olmuştur. Ancak keşfedilen enerji kaynakları neticesinde bölgesel ve küresel dengeler değişikliğe uğramış, bölgede mevcut bulunan ülkeler arasındaki ilişkiler ise karmaşık bir hal almıştır. Bu coğrafyada yer alan Kıbrıs Adası ise gerek bölgeye olan hâkimiyeti nedeniyle gerekse bölgesel dengelerin belirlenmesinde son derece kritik bir rol oynamaktadır. Birleşik Krallık, Kıbrıs'ta bulunan iki egemen üssü aracılığıyla Doğu Akdeniz'de, bölge dengelerini değiştirebilecek önemli bir aktör olarak mevcudiyetini sürdürmektedir.

1914 yılında Birleşik Krallık, Krallık Konseyi kararı ile Kıbrıs'ı topraklarına katmış ve bu durum Kıbrıs'ın bağımsızlığını kazanmasına kadar devam etmiştir. 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte Birleşik Krallık, Adadaki tek egemen güç olma konumunu kaybetmiş ancak Ada üzerindeki varlığını bağımsızlık sonrası kurulan anayasal düzen içerisinde elde ettiği iki egemen üs bölgesi ile devam ettirmiştir. Kıbrıs'ta bulunan Birleşik Krallık üsleri, Doğu Akdeniz'de Kıbrıs etrafındaki hidrokarbon kaynaklarının keşfedilmesi ile birlikte ortaya çıkan deniz yetki alanları paylaşımı konusunda önemli bir etken oluşturmaktadır.

Birleşik Krallık'ın 2020 yılında Avrupa Birliği (AB)'den ayrılması ile birlikte Kıbrıs'ta bulunan üslerin geleceği ise ayrı bir tartışma konusu olmuştur. Brexit olarak ifade edilen AB'den ayrılma süreci sonrasında

Birleşik Krallık'ın Doğu Akdeniz bölgesi ile AB'den ayrı olarak daha yakından ilgileneceği olasılığı dikkat edilmesi gereken bir dinamik olarak ortaya çıkmaktadır. Brexit süreci ve Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) başlayacak olan Biden dönemi ile birlikte Birleşik Krallık'ın Doğu Akdeniz'e yönelik daha aktif bir dış politika izleyeceği düşünülmektedir. Bu bağlamda Birleşik Krallık'ın Brexit sonrası süreçte Adada bulunan üsleri aracılığıyla Doğu Akdeniz enerji ve güvenlik denkleminde önemli bir aktör olacağı ifade edilebilir.

Bu çalışmanın temel amacı Brexit sonrasında Birleşik Krallık'ın genelde Doğu Akdeniz ve özelde Kıbrıs politikasında yaşayabileceği değişiklikleri irdelemektir. AB'den ayrılan Birleşik Krallık'ın dış politikada daha aktif bir rol üstleneceği yönündeki öngörüler bu çalışmanın odak noktasını oluşturmuştur. Bu bağlamda Brexit'in yaratacağı etkinin boyutları ve sınırlarını incelemek, farklı krizlerin kıskacında bulunan Doğu Akdeniz'de sürecin neler getireceğini anlamak açısından son derece önemlidir. Çalışmada Brexit süreci sonrasında Birleşik Krallık'ın Doğu Akdeniz ve Kıbrıs politikasında yaşanabilecek değişiklikler ve bölgede Birleşik Krallık açısından oluşabilecek fırsatlar ve zorluklar; dört alt-başlık altında irdelenmiştir. İlk başlık altında Birleşik Krallık'ın Kıbrıs siyaseti kısa bir şekilde incelenmiştir. İkinci başlık altında Birleşik Krallık'ın mevcut pozisyonu bağlamında Doğu Akdeniz enerji ve güvenlik politikası ele alınmıştır. Üçüncü başlık altında Birleşik Krallık-AB ilişkilerinin Brexit sonrası dış politika yansımaları irdelenmiştir. Dördüncü başlık altında Kıbrıs'ta bulunan Birleşik Krallık üslerinin hukuki statüsü incelenmiştir. Son başlık altında ise Brexit süreci sonrasında Birleşik Krallık'ı dış politika açısından Doğu Akdeniz'de bekleyen zorluklar ve fırsatlar ele alınmıştır.

1. Tarihsel Perspektifte Birleşik Krallık'ın Kıbrıs Siyasetine Genel Bakış

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanya yanında yer alması üzerine Birleşik Krallık, 5 Kasım 1914 tarihinde bir Krallık Konseyi (*Privy Council*) emriyle Kıbrıs'ı ülkesine katmıştır (Gürel, 1984:65). Bu durum 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye tarafından da tanınmıştır. Lozan Barış Antlaşması'nın 20. Maddesinde; “*Türkiye, Britanya Hükümeti tarafından Kıbrıs'ın 5 Kasım 1914'te ilan olunan ilhakını tanıdığını beyan eder*” cümlesi, Kıbrıs'ın Birleşik Krallık'a katılmasını Türkiye'nin tanıdığını bildirmektedir. Lozan Antlaşması'nın 21. Maddesi ise 5 Kasım 1914 tarihine kadar Kıbrıs'a yerleşmiş bulunan Türklerin İngiliz ya da Türk uyrukluğu arasında seçme hakları bulunduğunu belirtmiştir (Parla, 1987:7).

1931 yılından itibaren Kıbrıslı Rumlar, Yunanistan ile birleşme taleplerini yoğunlaştırmışlardır. Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleştirilerek, tamamen bir "Elen" adası haline getirilmesi şeklinde özetlenebilecek olan "ENOSİS" kampanyasına, İkinci Dünya Savaşı sürecinde hız verilmiş ve Kıbrıslı Rumlar ile Adada bulunan İngiliz kuvvetleri arasında çatışmalar yaşanmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2020). Bu süreç İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasında da devam etmiştir. Savaştan sonra Birleşik Krallık'ta iktidara gelen İngiliz İşçi Partisi'nin, Rumların ENOSİS isteklerine tamamen duyarsız kalması mümkün olmamıştır. Ancak, Orta Doğu'da yükselen Arap milliyetçiliği İngiltere'nin Orta Doğu'da ve özellikle Mısır'da uzun süre kalamayacağına sinyallerini vermiş ve Akdeniz'de askerî varlığını sürdürmek açısından Kıbrıs'ın Londra için stratejik önemi artmıştır. Bu bağlamda Kıbrıs'ta ENOSİS'e karşı çıkan Kıbrıslı Türklerin varlığına vurgu yapan Birleşik Krallık, 23 Ekim 1946'da Kıbrıs'ta siyasal ve ekonomik reformlar gerçekleştireceğini açıklamıştır (Fırat, 2009:596).

1950'li yıllarda gerçekleştirilen Süveyş harekâtının Birleşik Krallık açısından başarısızlığı ise Kıbrıs'ın kaderinde de bir dönüm noktası olmuştur. Birleşik Krallık bu harekâttan sonra, Orta Doğu bölgesinde etkin güç olma konumunu yitirmiş ve 1975 Eisenhower Doktrini ile bölgede Batı'nın çıkarlarını koruma ve kollama görevini ABD'ye devretmiştir. Bu durum Birleşik Krallık'ın Kıbrıs politikasına önemli derecede yansımıştır. Artık Kıbrıs'ın Birleşik Krallık için stratejik değeri azalmış, Adada egemen üslerinin bulunması askerî açıdan yeterli hale gelmiştir (Fırat, 2009:604).

1950 sonrası Kıbrıs'ta olumsuz gelişmeler yaşanırken Birleşik Krallık'ın Kıbrıs'a ilişkin anayasa tasarıları hazırlaması esnasında Yunanistan'ın Kıbrıs sorununu uluslararasılaştırma çabaları, Birleşik Krallık'ın Kıbrıs siyasetinin seyrini etkileyen bir diğer önemli gelişme olmuştur. Birleşik Krallık 1950'li yılların başına dek Kıbrıs sorununun kendi iç meselesi olduğunu iddia ederken, 1950'li yılların sonundan itibaren sorunun uluslararası niteliğini vurgulamaya başlamıştır. Kıbrıs'ta edinilecek üslerle yetinme arzusunda olan Birleşik Krallık, iç politikada ve dış politikada başına dert olan Kıbrıs sorunundan kurtulmak istemiştir. Birleşik Krallık'ın Adaya yönelik politika değişikliğinin diğer nedeni Orta Doğu'da değişen dengeler ve Birleşik Krallık Başbakanı Harold Macmillan'ın, Kıbrıs sorununun Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization-NATO) çerçevesinde çözümleneceğini açıklaması olmuştur (Fırat, 2009:605).

Kıbrıs sorunu 1959 Londra ve Zürih Antlaşmaları çerçevesinde 16 Ağustos 1960 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ile farklı bir seyir almıştır. 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ömrü uzun sürmemiş

ve 1963 yılı sonlarında Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios (Mihail Hristodulu Muskos)'un yerel yönetim ve maliye konularında önerdiği Anayasa değişikliğinin Türk tarafı ve Türkiye tarafından reddedilmesi üzerine Rumlar tarafından Adada Türklere yönelik saldırılar gerçekleştirilmeye başlamıştır. Bunun üzerine Lefkoşa bir ateşkes hattı ile ikiye bölünmüş, Türk uçakları Ada üzerinde ihtar uçuşu yaparken, Mart 1964'de BM Güvenlik Konseyi Adaya Barış Gücü gönderilmesi kararı almıştır (Sönmezoğlu, Güneş ve Keleşoğlu, 2011:153). Bu süreçten sonra İngiltere yukarıda da belirtildiği üzere Kıbrıs Sorununun uluslararası işbirliği çerçevesinde çözülmesinden yana tavır almış ancak bölgenin önemini de göz önünde bulundurarak adadaki üslerini muhafaza etmeye devam etmiştir.

Sonuç olarak Kıbrıs, Birleşik Krallık için önemli bir sorun olmanın ötesinde, Doğu Akdeniz ve Orta Doğu bölgesine olan konumu nedeni ile stratejik değere sahiptir. Bu nedenle Kıbrıs Adasında bulunan üsleri ile bölgedeki çıkarlarını koruyan Birleşik Krallık, yine Doğu Akdeniz'de bölgesel dengelerin belirlenmesi sürecinde önemli bir rol oynama potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde Birleşik Krallık'ın mevcut pozisyonu çerçevesinde Doğu Akdeniz güvenlik ve enerji politikası irdelendikten sonra, Brexit süreci ile birlikte bu politikaların ne şekilde değişebileceği ele alınacaktır.

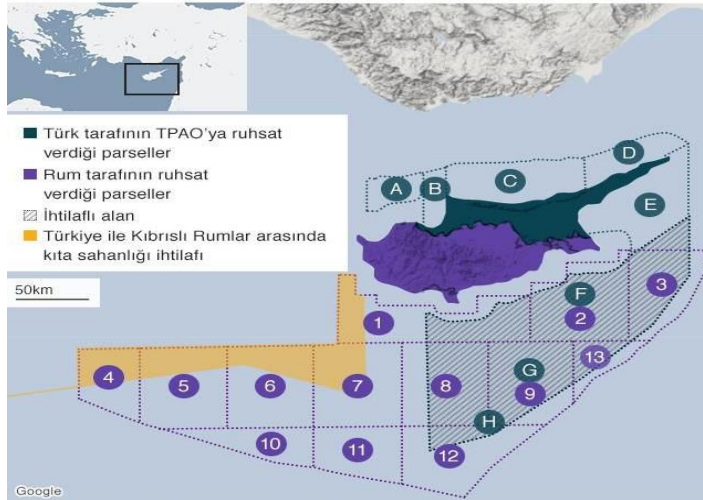
2. Birleşik Krallık'ın Mevcut Pozisyonu Çerçevesinde Doğu Akdeniz Güvenlik ve Enerji Politikası

Birleşik Krallık'ın mevcut durumdaki güvenlik politikasınının i) askerî güvenlik ve uluslararası siyaset; ii) enerji güvenliği ve ekonomi-politiği ve iii) küresel-bölgesel ve yerel stratejik güvenlik olmak üzere üç önemli bileşeni göz önünde bulundurmaması mümkün görünmemektedir.

Askerî güvenlik ve uluslararası siyaset açısından Birleşik Krallık'ın birincil amacının geçmişte olduğu gibi Brexit sonrasında da Doğu Akdeniz'de Birleşik Krallık çıkarlarına zarar getirebilecek nitelikte büyük bir askerî ve politik istikrarsızlığa izin vermemek için Kıbrıs başta olmak üzere siyasi ve askerî varlığını sürdürmek olduğunu belirtmek mümkündür (Tüzünkan ve Koldaş, 2013:98). Bu anlamda geleneksel olarak bir yandan Avrupa ve Atlantik ötesi müttefiklik ilişkilerini muhafaza ederken diğer yandan Rusya'yı doğrudan karşısına almadan dengesel denetimi sağlamaya çalışan Birleşik Krallık, Brexit sonrasında, üzerinde Avrupa Birliği'nin uyumluluk ve denetim baskısını hissetmeden bu denge politikasını daha rahat bir şekilde hayata geçirebilme şansına sahip olmuştur (Tüzünkan ve Koldaş, 2013:99).

Enerji güvenliği ve ekonomik açıdan Birleşik Krallık mevcut durumda ve Brexit sonrasında gerek enerji denklemindeki yerini korumak/sağlamlaştırmak ve gerekse ekonomik alanda Brexit'in olası etkilerini bertaraf etmek için hükümet ve özel sektör nezdinde belirli ön alıcı hamleler yapmıştır (Tüzünkan ve Koldaş, 2013:99). Bu doğrultuda Birleşik Krallık hükümeti Mısır (Kotb, 2020), Lübnan (FCO, 2019a), Türkiye (FCO, 2020), İsrail (Times of Israel, 2020), Filistin (FCO, 2019b) ile Serbest Ticaret anlaşmaları imzalayarak yeni bir serbest ticaret alanı yaratmıştır. Sonraki süreçte başta *British Petroleum* (BP) olmak üzere diğer İngiliz ve Birleşik Krallık kayıtlı enerji şirketleri Mısır ve İsrail ile Brexit öncesinde imzaladıkları anlaşmalara Brexit sürecinde (Egypt Today, 2018) yenilerini ekleyerek (Egypt Independent, 2021) enerji ve ekonomi güvenliğini pekiştirme yönünde adımlar atmıştır. Bununla birlikte ABD ve Fransa'nın kurumsal ilişki kurma eğiliminde olduğu (Middle East Monitor, 2020) Türkiye'nin üye olmadığı East-Med Gas Forum'a daha mesafeli yaklaşan Birleşik Krallık, bölgedeki hassas dengeleri göz önünde bulunduran tutumunu sürdürmüştür. Kıbrıs özelinde ise Birleşik Krallık şirketleri faaliyetlerine Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ile yapmış oldukları anlaşmaya (Reuters, 2015) istinaden 12. Parselde devam etmektedir. Bu bağlamda bölgesel ve dolayısıyla küresel enerji güvenliği Birleşik Krallık'ın genel güvenlik politikasının önemli bileşenlerinden biri olmaya devam edecektir.

Harita 1. Doğu Akdeniz'de İhtilaflı Parseller

Kaynak: BBC Türkçe, "Doğu Akdeniz: Kıbrıs açıklarında doğalgaz arama krizi nasıl başladı, hangi ülke ne istiyor?" <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48225246>

Stratejik güvenlik açısından Birleşik Krallık'ın geleneksel olarak temel önceliği ise Doğu Akdeniz bölgesindeki egemen üslerinin uluslararası,

bölgesel ve iç hukuk ile dengelere dayalı varlığını muhafaza etmek olmuştur (Tüzünkan ve Koldaş, 2013:98). Bu bağlamda tarih boyunca Doğu Akdeniz'deki uluslararası, bölgesel ve ulusal dengeler matrisinin *sina qua non* (olmazsa olmaz) aktörlerinden biri olarak kendisini konumlandırmayı başaran Birleşik Krallık'ın Brexit sonrası dönemde bu konumundan vazgeçebileceğine dair somut bir gösterge ya da açıklama henüz bulunmamaktadır. Birleşik Krallık'ın bu yeni dengeler matrisinde stratejik ortak, müttefik, lider ya da hegemon olarak stratejik anlamda akıl ve karar verici bir rolü devam ettirip ettiremeyeceğini, askerî, siyasi ve ekonomik yetkinliklerini sahaya ne kadar yansıtıp yansıtamayacağı belirleyecektir.

Bu bağlamda AB üyeliği Birleşik Krallık'ın geleneksel stratejik etkinliğine gerek karar alma mekanizmalarındaki yavaşlık ve çok başlılık gerekse stratejik önceliklerin uyuşmazlığı nedenleriyle uzun zaman ket vuragelmıştır. Brexit'in bu anlamda Birleşik Krallık'ın stratejik karar alma ve uygulama reflekslerini hızlandıracağı öngörülebilir. Zira, Birleşik Krallık Brexit sonrası dönemde AB'nin üretken olmayan ve üyelerinin öncelik farklılıkları nedeniyle iç tutarlılık sorunlarına ve uygulama sınırlılıklarını haiz karar alma mekanizmalarından ayrılacaktır. Bu ayrılış, Birleşik Krallık'a dış politikada daha bağımsız ve kendi çıkarları doğrultusunda hareket etme avantajı sağlayabilecektir. Ancak, Birleşik Krallık bu avantajını Akdeniz'de küresel-bölgesel-ulusal denge ve ittifakları da göz önünde bulundurarak ve bölgede yapı-bozumsal kontrolsüz bir çatışmaya izin vermeden nasıl kullanabileceği sorusu bölgeye yönelik İngiliz dış ve güvenlik politikasının önemli paradokslarından birini oluşturabilir.

Birleşik Krallık Akdeniz'de mevcut güç boşluklarını doldurmaya çalışırken ABD ile stratejik ortaklığı ekseninden sapmadan, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi daimî üyeleri Rusya'yı ve Çin'i doğrudan karşısına almadan; AB ile çatışmadan politikalar hayata geçirmektedir. Bununla birlikte Birleşik Krallık, Akdeniz'de etkin aktörler konumuna gelmeye başlayan Körfez ülkelerinin Akdeniz'deki faaliyetlerine yönelik politikalar belirlerken de bu siyasaların Körfez'deki ve diğer Birleşik Krallık etki alanlarındaki hassas dengeleri de düşünmek durumundadır. Doğu Akdeniz bölgesinde Brexit ile birlikte yaşanacak değişim ile bu ve benzeri paradokslar ilerleyen bölümlerde değerlendirilecek olup, bir sonraki bölümde Brexit sonrasında Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden farklılaşması ve bunun bölgeye yansımaları irdelenecektir.

3. Brexit sonrası Birleşik Krallık'ın AB ile Dış Politikada Farklılaşması ve Doğu Akdeniz'e Yansımaları

Birleşik Krallık'ın Avrupa ile ilişkileri yakın tarihin tüm dönemlerinde içinde kimi sorunları barındırmış, AB üyesi olmakla birlikte Birleşik Krallık kıta bütünleşmesinin dışında kalma alışkanlığını sürdürmüştür (Geddes, 2004:57-93). Nitekim, 1973 yılında Avrupa Topluluğu'na (AT) üye olan Birleşik Krallık'ın üyelik süreci tuhaf ortaklık (awkward partnership) şeklinde tanımlanmış (George, 1998) ve bu bağlamda Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinden anladığı ve bu doğrultuda kurguladığı ilişki “siyasi bütünleşme” yerine ortak çıkarlar doğrultusunda pragmatik ekonomik ortaklık olmuştur (Moravcsik, 1991, 1998; Marshall, 2013:15-28). Nitekim Brexit müzakereleri boyunca Birleşik Krallık tarafının ısrarla üzerinde durduğu temel parametrelerin finansal konularla, ticari haklarının korunması olarak öne çıkması ve “güvenlik” ile “dış politika” gibi siyasi konuların arka planda kalması bu durumun somut bir yansımasıdır (Schimmelfennig, 2018:1156; Bond, 2020). Diğer bir deyişle, Brexit'in ekonomiyi olumsuz yönde etkileyeceğini kabul eden Birleşik Krallık'ın dört yıllık müzakere sürecinde bu konuya öncelik vermesi ilk bakışta anlaşılabilir bir durum olarak değerlendirilebilir. Ancak bu durumun tarihsel arkaplanında Birleşik Krallık'ın geleneksel olarak dış işleri ve güvenlik politikalarının asıl adresi olarak NATO ve Atlantik ittifakını görmesi, AB'yi ise İkinci Dünya Savaşı sonunda ortaya çıkan güç dengeleri sonrası ulusal çıkarlarını korumak için pragmatik bir yaklaşımla bir araç olarak değerlendirmiş olması bulunmaktadır (Sanders, 2017:139). Nitekim, 1962 yılında eski ABD Dışişleri Bakanı (1949-1953) Dean Acheson'ın ifade ettiği unutulmaz sözle, bu yeni dönemde, Birleşik Krallık, “Bir imparatorluğu kaybetmiş ve yeni bir rol arayan bir ülke” (Britain has lost an empire and not found a role) pozisyonunda olmuştur (Brinkley, 1990:608). Bu paradigma doğrultusunda, Birleşik Krallık'ın AB siyasi ve ekonomik bütünleşme süreçlerine kendi çıkarlarına hizmet ettiği sürece destek vermiş olduğunu ve bu desteğin 23 Haziran 2016 tarihinde gerçekleştirilen referandum sonucunda, ülkenin AB üyeliğinden ayrılma kararı ile birlikte sonlandığını söylemek mümkündür.

Referandum sonucunun iktisadi, siyasi, sosyal ve hukuki nedenleri birçok farklı çalışmanın konusu olmuş ve farklı boyutları ile incelenmiştir. Yaşanan tartışmaların ve ortaya çıkan analizlerin bulunduğu ortak nokta ise kuşkusuz AB'den ayrılma sürecindeki pozisyon ve stratejilerin tarihsel bağlamdan ayrı düşünülmemeyeceği olmuştur (Grin, 2019). AB-Birleşik Krallık ortaklığının yakın tarihi AB'ye temel olarak ekonomi boyutunda yaklaşan Birleşik Krallık Başbakanı Margaret Thatcher tarafından şekillendirilmiş, bu yaklaşım 1990'lı yılların ortasına kadar ülkeyi yöneten

Muhafazakâr Parti tarafından da benimsenmiştir (Shrimley, 2018). Thatcher'dan 1992 yılında görevi devralan bir diğer Muhafazakâr lider John Major AB'ye karşı göreceli olarak daha yapıcı ve pragmatik bir yaklaşım sergilemiş olsa da o da egemenlik konusunda selefi ile aynı kaygıları taşımıştır. Zira bu doğrultuda Major hükümeti “Maastricht Antlaşması Sosyal Politika Protokolü” gibi siyasi bütünleşmeye doğru atılan adımlarda “egemenlikten taviz vermeme” fikrini benimsemiştir (Headmaster ve Sanklecha, 2004:60). 1997 yılında düzenlenen seçimlerde Muhafazakâr Parti'nin derin yara alması ve İşçi Partisi'nin 30 yıl aradan sonra Tony Blair liderliğinde iktidara gelmesi ile birlikte başlayan dönemin AB-Birleşik Krallık ilişkilerinde ayrı bir önem teşkil ettiği belirtilmektedir. Bunun sebebi Başbakan Blair'ın on yıllık görevi süresince AB ile bütünleşme için genişleme, adalet ve içişleri alanlarında pek çok önemli karar almış olmasıdır (Bulmer, 2008). Özellikle bu dönemde üye ülkeler arasında uzlaşılması en zor konulardan olan dış politika ve savunma alanında Blair hükümetinin AB Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası'nın (ODGP) oluşumuna öncülük etmiş olması çeşitli değerlendirmelerde Birleşik Krallık'ın AB'ye bakışında “devrim” niteliğinde bir değişim olarak nitelendirilmiştir (Howorth, 2000:33; Heisbourg, 2000).

Ancak bu noktada Birleşik Krallık'ın ODGP'nin oluşumundaki rolünü iki farklı şekilde değerlendirmek mümkündür. Bunlardan ilki Maastricht ile hızlanan Avrupalılaştırma sürecinin Birleşik Krallık üzerindeki etkisi üzerine odaklanırken (Williams, 2002), ikincisi Birleşik Krallık'ın bu alandaki rolünü Londra'nın değişmeyen kuşkucu (Euroscptic) ve Amerikancı (Atlanticist) tutumu üzerinden değerlendirmiştir (Gegout, 2002; Whitman, 2006).

Birinci yaklaşım çerçevesinde ODGP için bir dönüm noktası teşkil eden St. Malo Zirvesi'nde Birleşik Krallık'ın Fransa gibi geleneksel anlamda dış politikasını ABD'nin kıta üzerindeki etkisini kırmak üzere şekillendirmiş bir ülke ile mutabık kalmasını “Avrupalılaştırma” paradigması ile izah eden Williams, bu yaklaşımın üç noktada somutlaştığını iddia etmiştir (s.1): i) Birleşik Krallık dış politikasının ideolojik ve siyasi bağlamı, ii) Dış politika yapma mekaniği ve iii) Dış politikanın güncel içeriği. İlk başlığa bakıldığında; tüm Batı demokrasilerinde, bu dönemde dış politikanın ideolojik ve siyasi bağlamının liberal demokrasi ilkelerine göre şekillendirildiği değerlendirilmiştir. Zira Williams bu dönemde sağ ve sol partiler arasında bile (Tony Blair döneminden itibaren) büyük ölçüde benzer anlayışlar oluştuğunu ve serbest piyasa ekonomisi temelinde tarihi bir uzlaşma yaşandığını belirtmektedir. İkinci olarak Williams; ODGP'nin oluşum aşamasında Birleşik Krallık dış politika mekaniğinin AB kurumlarında izlenen süreçler ile

benzer bir hâl aldığını iddia etmiştir. Williams'ın çalışması son olarak konjonktür bakımından 1990'lı yıllarda hızlanan AB bütünleşme sürecinin niteliğinin, dış politika alanında üye ülkelerin bağımsız dış politika izlemelerini zor hale getirdiğini öne sürmektedir (Williams, 2002).

Diğer taraftan ikinci yaklaşım; Birleşik Krallık'ın dış ilişkileri ve güvenlik politikasının oluşumunda takındığı ve “Avrupacı” olarak nitelendirilen tavrın arkasında AB'nin askerî kapasitesini güçlendirecek her adımın aslında Atlantik ittifakına da yarar sağlayacağı argümanı olduğuna işaret etmiştir (Gegout, 2002:75). St Malo'ya giden sürecin hemen öncesinde patlak veren Kosova Krizi karşısında AB'nin sergilediği başarısızlık ile bu argümanın daha da güçlendiği de unutulmamalıdır (Shepherd, 2009:513-530, Steinbruner, 1999). Bu çerçevede Kosova Krizi İngiliz güvenlik stratejisi açısından bir hüsrana neden olmuş (Shepherd, 2009:516), Avrupa Birliği'nin yetersiz kalması üzerine İngiliz dış politikasında, “AB'nin daha etkin bir dış politika ve güvenlik mekanizması geliştirerek, kriz durumlarında ABD'ye destek olması gerektiği” ve bu anlamda “Avrupa'nın daha fazla sorumluluk alması gerektiği” yönündeki söylem egemen olmuştur (Shepherd, 2009:516). Birleşik Krallık'ın AB güvenlik ve dış politika alanlarında rolünü Londra'nın değişmeyen kuşkucu (Euroseptic) ve Atlantikçi (Atlanticist) tutumu üzerinden değerlendiren bu anlatımda Londra'nın öncelik ve çıkarlarını gerçekleştirmek adına gerçekleşen entegrasyon süreçlerine dahil olduğu, ancak çıkarlarına aykırı bulduğu konularda — aynen Irak Savaşı'nda da olduğu gibi (Whitman, 2006: 39) — AB'den bağımsız bir politika izlediği değerlendirilmiştir. Bu tür Atlantikçi bir dış politika ve esnek/kuşkucu bir Avrupa diskurunun, İngiliz politik elitleri arasında hem sağ hem sol kesimden destek gördüğü de farklı çalışmalarda ortaya konulmuştur. Zira Daddow, Gifford ve Wellings (1997), Thatcher'in meşhur 1988 Bruges konuşmasında “Avrupa'nın kıtadaki 40 yıllık barışı NATO'ya borçlu olduğunu” vurguladığını belirtirken (s.15), Rutten (2001) “en Avrupacı lider” olarak değerlendirilen Blair'in İngiliz dış politikasının her zaman için birinci önceliğinin ABD ile olan müttefiklik ilişkisi olduğunu ortaya koymuştur. Dumbrell de bu “esnek” ve Atlantikçi tutumun ilerleyen yıllarda gerek siyasi söylemlerde, gerekse güvenlik stratejilerinde açık bir şekilde sürdürüldüğünü göstermektedir (Dumbrell, 2012).

2021 yılı itibarı ile artık AB'den resmî olarak ayrılmış bulunan Birleşik Krallık'ın izleyeceği dış politika stratejisinin ipuçları “Global Britain: Delivering on Our International Ambition” (Küresel Britanya: Uluslararası Önceliklerimizi Gerçekleştirmek) başlıklı bir dizi strateji belgesi ve Başbakan Boris Johnson'un gerçekleştirdiği konuşmalarında verilmiştir (FCO, 2018).

Bu stratejinin öne çıkan unsuru değişen dünyada Brexit ile birlikte Birleşik Krallık'ın yeniden dünyanın farklı coğrafyalarına yönelik olarak aktif politikalar geliştirebilen ve bu süreçte karşısına çıkacak fırsatları etkin bir biçimde değerlendirebilen bir konumda olacaktır. Diğer bir önemli unsur ise “esneklik” vurgusudur. Global bir ülke olan Birleşik Krallık'ın Brexit sonrası dönemde küresel bir dış politika izleyeceği ve ulusal çıkarların belirleyeceği bu politikanın daha esnek ve çevik olacağına altı çizilmektedir (FCO 2018b).

Brexit sonrası dönem için kurgulanan bu “esnek” ve “çevik” dış politika stratejisi için üç gerekçe öne sürülmektedir. Birincisi, dünyanın son yıllarda oldukça karmaşık bir hale gelmesi tehlikesi karşısında Birleşik Krallık'ın geçmişte olduğu gibi küresel sorumluluklar üstlenmesi, uluslararası düzen açısından oldukça faydalı hale gelebilecektir. İkincisi, dünyada ticaretin hiç olmadığı kadar arttığı bu çağda, Birleşik Krallık'ın serbest ticarete önderlik etmesinin küresel bir sorumluluk olduğu belirtilmektedir. Sonuncusu, Birleşik Krallık'ın öncelik ve değerlerinin bu şekilde daha iyi korunacak olmasıdır (FCO, 2018a). Strateji'de öne çıkan bir diğer husus ise transatlantik ilişkiler ile ilgilidir. Bu bağlamda Birleşik Krallık Dışişleri Bakanlığı'nın (Foreign and Commonwealth Office) belirlediği stratejide, Birleşik Krallık'ın en önemli ve hayati ortaklığının (most vital bilateral partnership) ABD ile mevcut ittifak ilişkisi olduğu belirtilmiştir. Buna karşılık, AB ile ilişkilerin Brexit sonrası dönemde önemli dış işleri ve güvenlik öncelikleri (a major priority) arasında yer alacağı ve bu çerçevede Birleşik Krallık'ın AB üye ülkeleri ile uzun vadeli ortaklıklar (bilateral strategies aimed at securing long-term partnerships) kurmayı hedeflediği ifade edilmiştir (FCO, 2018a). Burada ayrıca transatlantik ilişkileri AB'ye yeğ tutan ifadelerin Birleşik Krallık'ın yeni dönemde AB ile ilişkilerine sınırlı bir bakış açısını getirdiği de görülmektedir. Bu doğrultuda AB ile ilişkilerini “Avrupa Birliği üye ülkeleri ile ilişkiler” şeklinde kurgulamakla Birleşik Krallık'ın Brexit ile birlikte kıta ile ilişkilerini AB kurumsal yapısı üzerinden değil, ikili ilişkiler ve minitarafhlılık (minilateralism) olarak tanımlanan daha ufak ittifaklar üzerinden yürüteceğinin sinyallerini verdiğini söylemek mümkündür.

Birleşik Krallık'ın Brexit sonrası dönemde gerek AB gerek ise ABD ile ilişkilerinde izleyeceği bu tutumun; Doğu Akdeniz ve Kıbrıs'a önemli yansımaları olacağını şimdiden söylemek ise yanlış olmayacaktır. Her ne kadar mevcut “Küresel Britanya” stratejisi (FCO, 2018a) dışında tutulsa da, AB'nin dolaylı yoldan müdahil olduğu Doğu Akdeniz ve kendisinin egemen üsleri ve anayasal haklar temelinde doğrudan müdahil olduğu Kıbrıs, Brexit sonrası dönemde Birleşik Krallık için önemli manevra alanları sunmaktadır. Bununla birlikte yukarıda değinilen dış politika paradigması ve mevcut

konjonktür, Birleşik Krallık'ın Doğu Akdeniz'de ve Kıbrıs'ta izlediği pasif dış politika anlayışının yerini Brexit sonrası dönemde aktif dış politika anlayışına bırakması olasılığını güçlendirmektedir. Bu öngörünün arka planıyla ilgili dört temel faktör gösterilebilir: Öncelikle 2016 Haziran ayı ile başlayan Brexit süreci, geçen dört yıl zarfında Birleşik Krallık dış politikasının manevra kabiliyetini oldukça daraltmıştır. Zira Brexit müzakereleri boyunca ülkede dört yıl gibi kısa bir sürede üç kez başbakan değişikliğine, iki kez erken seçime ve sayısız kabine değişikliğine gidilmiştir. Bu tür iç siyasi gelişmeler Doğu Akdeniz'de ve Kıbrıs özelinde sağlıklı, istikrarlı ve aktif bir dış politika izlenmesinin önüne geçmiştir. İkinci olarak Doğu Akdeniz'de kriz ortamının 2014 sonrası dönemde her geçen gün büyümesi neticesinde Birleşik Krallık, buradaki gelişmelere daha fazla müdahil olmanın ülke çıkarları açısından yarardan çok zarar getireceğine kanaat getirmiştir. Buna ilişkin Yunanistan ile Türkiye arasındaki gerilimin çok daha ciddi sonuçlara yol açma olasılığının yanı sıra; Türkiye ile bu dönemde müzakere edilen ticaret anlaşması (British Foreign Policy Group, 2020); Birleşik Krallık'ın AB ile müzakere ettiği Brexit Anlaşması ve Birleşik Krallık'ı da etkileyen Suriye kaynaklı mülteciler meselesi gibi etkenlerin Londra'nın Doğu Akdeniz'deki gelişmelere daha itidalli yaklaşmasını zorunlu kıldığını söylemek mümkündür. Nitekim Fransa gibi bazı AB üye ülkelerinin GKRY ve Yunanistan'a verdiği açık desteğin aksine Birleşik Krallık diyalog mesajı vererek bir denge politikası izlemiştir. Son olarak ülkedeki ana gündem maddesi Brexit tamamlanmadığı ve stratejik müttefiki ABD'den bu konuyla ilgili somut bir adım gelmediği için Londra, Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmeler ile ilgili olarak şimdiye kadar doğrudan pozisyon almamayı tercih etmiştir. Buna karşın tamamlanan Brexit süreci ve ABD'de başlayacak olan Biden dönemi ile birlikte ve Birleşik Krallık'ın da BMGK daimî üyesi olması dikkate alındığında Birleşik Krallık'ın Doğu Akdeniz'e yönelik daha aktif bir dış politika izlemesi olasıdır (Whitman, 2020: 227-229).

Bu bölümde Birleşik Krallık'ın geleneksel kuşkucu (Euro sceptic) ve Atlantikçi (Atlanticist) tutumu doğrultusunda Brexit sonrası dönemde AB'den bağımsız bir dış politika izleyeceği değerlendirilmiştir. Zira güvenlik ve dış politika alanlarında Birleşik Krallık'ın tarihsel olarak ulusal çıkarlara dayalı ve "esnek" bir tutum sergilediği görülmektedir. Bununla birlikte Brexit sürecinde yayımlanan resmî demeçler ve strateji belgelerinin ve aynı dönemde Doğu Akdeniz bağlamında yaşanan gelişmelerin; Birleşik Krallık'ın bölgeye yönelik izlediği itidali tutumun Brexit sonrası dönemde yerini aktif bir dış politika anlayışına bırakacağına sinyallerini verdiğini söylemek mümkündür. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde Birleşik Krallık'ın Adada bulunan üslerinin hukuki statüsü ve deniz yetkileri konusunda var olan hakları konusu

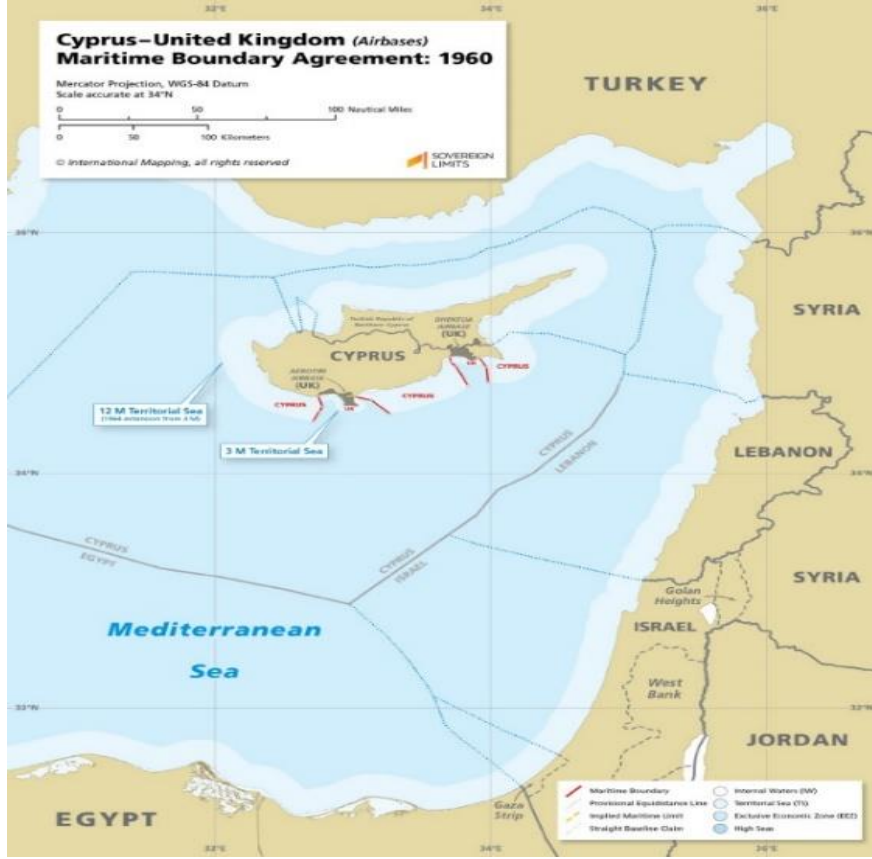
ve Brexit süreci sonrasında üsleri ile ilgili yaşanabilecek sorunlar ele alınacaktır.

4. Birleşik Krallık'ın Kıbrıs'ta Bulunan Egemen Üslerinin Hukuksal Durumu ve Doğu Akdeniz Enerji Denklemine Yansımaları

Brexit süreci sonrasında Doğu Akdeniz'de aktif bir rol oynaması beklenen Birleşik Krallık'ın bölge ile ilgili en önemli avantajı, Kıbrıs'ta bulunan üsleridir (Tamçelik, 2011:1513). Birleşik Krallık üslerinin Doğu Akdeniz enerji denklemine ya da deniz yetki alanlarında söz sahibi olabileceği yönündeki söylemler beraberinde bazı tartışmaları da gündeme getirmiştir. Çalışmanın bu bölümünde Birleşik Krallık üslerinin hukuki statüsü ve bölge enerji denklemine ne gibi bir rol oynayabileceği konusu irdelenecektir.

Kıbrıs'ta bulunan Birleşik Krallık egemen üslerinin statüsü 1960 yılında imzalanan Garanti Antlaşması'nın 3. Maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: *“Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti Ada'daki Egemen İngiliz Üslerinin bütünlüğüne riayeti ve Teessüs Antlaşması ile tanınan hakların Birleşik Krallık tarafından kullanılmasını ve bunlardan faydalanılmasını garanti etmişlerdir.”* Dikelya ve Ağrotur Birleşik Krallık egemen üslerinin deniz yetkileri ile ilgili statüsü ise Garanti Antlaşması'nın Ek A, 3. Bölümünde düzenlenmiş olup, üslerin kıyı alanlarının karasularına sahip olduğu şu şekilde açıklanmıştır: *“Kıbrıs Cumhuriyeti, işbu kısmın 2 nci fıkrasında gösterilen hat I ve hat II arasındaki veya hat III ve hat IV arasındaki suları, kara suyunun bir kısmı olarak talep etmeyecektir”* (Kıbrıs Kurucu Antlaşmaları, 1965). 1960 Garanti Antlaşması'nın 1. Maddesi Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ülkesini tanımlarken, Ek A, Birleşik Krallık egemenliğine bırakılan alanların bunun dışında kaldığını belirtmektedir. Başka bir ifadeyle Ek A'nın 3. Bölümünün 1. Fıkrası, Birleşik Krallık egemen üsleri Dikelya ve Ağrotur kıyılarından çizilen dört çizgi arasında kalan deniz alanlarının Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından kendi karasularının bir parçası olarak ileri sürülemeyeceğini belirtmektedir (Pazarcı, 2015:196).

Harita 2. Akrodit ve Dikelya Üslerinin Karasuları

Kaynak: Sovereign Limits (t.y.).

1960 Garanti Antlaşması Sözleşme Ek A'ya konulmuş karasularına ait bir madde Doğu Akdeniz bölgesinde deniz yetki alanlarının belirlenmesi konusunda önemli bir ayrıntı olarak değerlendirilebilir. Öncelikle belirtilen deniz alanlarının İngiliz egemen üslerinin karasuları olarak kabul edildiğini söylemek mümkündür. Başka bir ifadeyle, anılan madde ile Kıbrıs Cumhuriyeti karasuları ile İngiliz üsleri karasularının sınırlarının belirlendiği de ifade edilebilir (Başeren, 2010:6). Sözleşme Ek A'ya karasuları ibaresi eklenmesi ile ilgili bir diğer önemli ayrıntı ise Birleşik Krallık'ın henüz gelişmekte olan deniz hukuku ve devletlere ait deniz alanları konusunda aşırı öngörülü hareket ettiği ve bölgede deniz yetki alanlarında söz sahibi olma düşüncesi taşıdığı şeklindedir. Böylece Birleşik Krallık egemen üslerinin etkin kullanımı, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin karasuları iddiasıyla

kısıtlanamayacaktır. (Erhan, Özçelik ve Bostan, 2018:529-530). Sözleşme Ek A'da karasuları ibaresinin yer alması beraberinde üslerin kıta sahanlığı ilan etme hakkına sahip olup olmadığı konusunu da tartışılır hale getirmiştir.

1965 yılında imzalanan “Kıbrıs Cumhuriyetinin Teessüsüne Mütâallik Antlaşma”nın 2. Maddesi “Ağrotur Egemen Üs Bölgesindeki ve Dikelya Egemen Üs Bölgesindeki askerî üslerin güvenliğini ve müessir işletilmesini, ve işbu Antlaşma ile bahşolunan haklardan Birleşik Krallık'ın tam istifade etmesini sağlamak için Kıbrıs Cumhuriyeti Birleşik Krallık ile tam iş birliği yapar” şeklinde düzenlenerek önemli bir konuya vurgu yapmaktadır. Antlaşma iki bölgenin de “egemen” üs olduğunu belirtmekte ve bu iki bölgenin sadece askerî amaçla kullanılmasının ötesinde “tam istifade etmesini sağlamak...” diyerek üslerin diğer amaçlar ile de kullanılabileceğine dikkat çekmektedir. Başka bir ifadeyle Kıbrıs Kurucu Antlaşmalarında (Kıbrıs Kurucu Antlaşmaları, 1965) bölgenin Birleşik Krallık toprağı olduğunu, başka bir devlete bağımlı olmadığını, öteki devletlerle hukuken eşit olduğunu belirtmek için “egemen üsler” ibaresi yer almıştır. Yine belirtmek gerekir ki Adadaki üsler Birleşik Krallık hukukunun geçerli olduğu İngiliz toprağı sayılmaktadır. Bu bağlamda Birleşik Krallık'ın karasuları hakkına sahip olmasının ötesinde, egemen üslerin deniz alanlarında kıta sahanlığı hakkına da sahip olabilmesi mümkün müdür?

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi madde 77, kıta sahanlığı üzerinde kıyı devletinin egemen haklara sahip olduğunu bildirmektedir. Bu egemen hakların kıyı devletinin doğal olarak sahip olduğu hakları oluşturdukları görülmektedir. Zira, kıyı devletinin bu haklara sahip olması için herhangi bir biçimde bu alanda bizzat birtakım eylemlerde bulunması ya da bu alan üzerindeki söz konusu haklarını ilan etmesi gereğı yoktur. Bu nedenle Uluslararası Adalet Divanı 20.02.1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları kararında (International Court of Justice, 1969:3) kıyı devletinin haklarının kıta sahanlığı üzerinde fiilen (ipso facto) ve başlangıçtan beri (ab inito) var olduğunu belirtmektedir (Pazarcı, 2020:302). Böylece Birleşik Krallık üslerinin doğal uzantısını oluşturan kıta sahanlığı üzerindeki haklarının kendiliğinden doğması nedeniyle, bölgedeki doğal kaynaklardan ekonomik olarak yararlanabileceğı söylenebilecektir (Özgöker ve Çelik, 2016:536-537).

1960 yılında Kıbrıs Kurucu Sözleşmeleri akabinde Birleşik Krallık Hükümeti tarafından yapılan “Majeste Hükümetinin, Hükümet Üs Alanlarının Yönetimi İle İlgili Bildiri”de (Kıbrıs Kurucu Antlaşmaları, 1965: Ek O) üslerin sadece askerî amaçlar çerçevesinde kullanılacağını belirtmesi, üslerin ekonomik amaçlar çerçevesinde kullanılmasının mümkün olup olmayacağı ile

ilgili bir diğer önemli soruyu gündeme getirmiştir. Belirtilen bildirinin ilgili maddeleri şu şekildedir; Madde 2. Egemen (askerî) üsler askerî amaç dışında kullanılmayacaktır. Madde 3. Yalnızca askerî gereklilik ve güvenlik ihtiyacı ile bağlı kalmak koşuluyla... (Kıbrıs Kurucu Antlaşmaları, 1965). Birleşik Krallık Hükümeti tarafından yayınlanan bildiri, üslerin sadece askerî amaçlar çerçevesinde kullanılacağını belirttiikten sonra bu durumda yalnızca gereklilik ve güvenlik ihtiyacı olduğunda gerçekleşeceğini bildirmektedir. (Kıbrıs Kurucu Antlaşmaları 1965: Ek O).

Birleşik Krallık Hükümeti tarafından yayınlanan bildiri, isteğe bağlı bir bildirim özelliği taşımaktadır. Uluslararası hukukta isteğe bağlı bildirimlerin hukuksal etkisi ancak ilgili devletin tek taraflı değerlendirmesini kayıtlara geçirmek ve haklarını saklı tuttuğunu açıklamak biçiminde kendisini göstermektedir (Pazarıcı, 2020:129). Bu bağlamda, uluslararası hukuk açısından tek taraflı bir işlem olan Birleşik Krallık Hükümeti bildirisi, herhangi bir bağlayıcılık taşımamakta ve bu nedenle Birleşik Krallık Hükümeti daha sonra yayınlacağı bir başka bildirim ile üslerin kullanımına yönelik bazı düzenlemeler yapma hakkına sahip olabilecektir.

Doğu Akdeniz bölgesinde karasuları hakkına sahip olan Birleşik Krallık üslerinin, olası bir kıta sahanlığı hakkının da olduğunu dile getirmesi bölge enerji denklemini ciddi anlamda değiştirecektir. Zira bilindiği üzere bölgede yer alan enerji şirketleri GKRY'nin ruhsatlandırmış olduğu deniz alanlarında arama ve sondaj faaliyetleri gerçekleştirmektedir (Tiryakioğlu, 2019). Birleşik Krallık üslerinin kıta sahanlığı hakkına sahip olduğunu ifade etmesi neticesinde, GKRY'nin ruhsatlandırmış olduğu deniz yetki alanlarının revize edilmesi ve enerji şirketlerinin arama ve sondaj faaliyetleri için Birleşik Krallık hükümetinden ruhsat alması gerekecektir.

Bu noktada bir diğer önemli mesele 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye Kıbrıs'ın tamamını temsilen üye olan GKRY'nin enerji konusunda AB tarafından destek alması ve Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasından sonra AB – Birleşik Krallık çıkarlarının Doğu Akdeniz enerji denkleminin ne şekilde belirleneceğidir. Brexit süreci sonrasında Doğu Akdeniz'de Birleşik Krallık'ın deniz yetki alanlarını kullanması neticesinde AB üyesi olan GKRY ile arasında oluşacak bir kriz durumunda, AB üye ülkeler ve/veya komşu ülkeler arasında deniz yetki alanlarına ilişkin olası uyuşmazlıkların kaldırılabilmesi için yargısal çözüm yolları da dahil olmak üzere her türlü girişimi desteklemektedir. Bununla birlikte uygulamada AB üyesi ülke ile komşu ülkeler veya aday ülkeler arasındaki sınırlandırma müzakerelerinde üye ülkenin açık bir avantajı olduğu görülmektedir. Genel olarak Birlik kendi üyesi olan ülkenin tezlerine yakın bir duruş sergilemektedir. Üyelik isteğinde

olan aday ülke için sınır sorunlarının çözümüne ilişkin süreç zorlu bir pazarlığa dönüşmektedir (Aksu, 2013:159-196). Bu bağlamda Birleşik Krallık'ın Doğu Akdeniz deniz yetki alanlarını kullanma yetkisinin olması, sadece bölge ülkeleri ile değil, AB ile de bazı sorunlar yaşamasına neden olabilecektir.

Sonuç olarak Birleşik Krallık egemen üsleri her ne kadar askerî amaçlar çerçevesinde kullanılacağı belirtilmiş olsa da karasuları hakkına sahip olması, beraberinde kıta sahanlığı hakkını kullanması sürecini de getirebilecektir. Birleşik Krallık'ın böyle bir adım atması bölge enerji denklemini ciddi anlamda değiştirecektir. Zira Birleşik Krallık böylece hem bölge ülkeleri ile deniz yetki alanlarının belirlenmesi konusunda antlaşmalar yapmak durumunda kalacak hem de bölgede arama ve sondaj faaliyetleri yürüten şirketler ile yeni bir ruhsatlandırma çalışmaları gerçekleştirecektir.

5. Brexit Sonrası Birleşik Krallık Dış Politikasının Doğu Akdeniz ve Kıbrıs'a Yansımaları

Brexit sonrası dönemin ilk aşamalarında Birleşik Krallık'ın gerek Türkiye-Kıbrıs-Yunanistan gerekse Libya, Lübnan, Suriye ve İsrail-Filistin konularında temkinli bir dış politika söylemine/yaklaşımına sahip olduğu ve bekle/gör stratejisi ile hareket ettiği görülmektedir. Ancak ilerleyen süreçte Birleşik Krallık'ın dış politika seçimlerinin hangi çizgide gerçekleşebileceğine dair net bir gösterge bulunmamaktadır. Bununla birlikte Doğu Akdeniz ile ilgili sürecin barındıracağı muhtemel riskler ve fırsatların analizi olası gelişmeleri öngörebilme adına önem teşkil etmektedir.

Birleşik Krallık'ın Brexit süreci sonrasında elde edeceği fırsatlardan ilki Doğu Akdeniz bölgesindeki öz askerî güvenlik yapılanmasını bölge ülkeleri ile stratejik istişareler, ortaklıklar ve müttefiklik ilişkileri içinde kuvvetlendirebileceği ile ilgilidir. Nitekim Mısır gibi bazı ülkeler Birleşik Krallık'ın Brexit sonrası Doğu Akdeniz'deki bölgesel güvenliği sağlamak adına daha etkin bir yol izlemesi ve müttefiklerinin iç istikrarını sağlamak için askerî destek sağlaması beklentisi içindedir. Birleşik Krallık tarafından yapılan açıklamalar ilk aşamada daha temkinli bir tavır alınacağını ve çatışma alanlarında özellikle diplomatik çözümlerin bulunması noktasında daha etkin olunacağı mesajını vermektedir (Time, 2020). Bununla birlikte bu temkinli tavır Brexit sonrasında Birleşik Krallık'ın Avrupa ile Asya arasındaki Süveyş Kanalı güzergâhında ticaret ve enerji üretim/nakil hatlarını korumak; Orta Doğu'daki önemli devletlerin gözetimini Akdeniz'deki üsleri aracılığıyla ve stratejik ortakları ile işbirliği içinde yürütmek ve Avrupa'ya göçü kontrol etme çabalarına destek vererek bölgede kendisi açısından yönetilebilir bir istikrara

katkı koymak adına askerî varlığını pekiştirmeyeceği anlamına da gelmemektedir.

Birleşik Krallık'ın Brexit süreci sonrasında elde edeceği fırsatlardan bir diğeri ise bölgedeki etki alanını kuvvetlendirmek olacaktır. Birleşik Krallık bölgede enerji ve silahlanma endüstrilerinin konumlarını daha da iyileştirmek için Akdeniz havzasının iki kıyısı arasında yerel rekabetleri kontrollü ve kendince yönetilebilir bir şekilde kısırtma ve geleneksel bölerek yönetme stratejisini de hayata geçirebilecektir. Özellikle *British Petroleum*'un Doğu Akdeniz'de açık deniz gaz sahalarının işletilmesi perspektifiyle geliştirdiği ve uygulamaya koyduğu politikalar böylesi bir stratejinin Birleşik Krallık'ı bölgede yeniden başat ve ihtiyaç duyulan bir aktör haline getirmek için araçsallaştırılması olasılık dâhilinde görünmektedir.

Birleşik Krallık'ın bölgedeki deniz yetki alanları ile ilgilenmesi ya da yalnızca petrol ya da doğal gazdan "pay alma" biçimindeki bir yaklaşımı ise ülke için riskli bir senaryoyu gündeme getirecektir. Zira en başta, Doğu Akdeniz bölgesinde Birleşik Krallık gibi güçlü bir devletin müdahalesi siyasal ve diplomatik olarak sorunları daha da arttıracaktır. İkinci olarak ise, Birleşik Krallık'ın petrol ve doğal gazdan pay alma isteğinden ne Rumlar ne de Kıbrıslı Türkler ve Türkiye memnun olacağı için konunun hukuksal bir uyuşmazlığa dönme olasılığı da bulunmaktadır. Böyle bir durumda, Kıbrıs Cumhuriyeti kuruluşuna ilişkin Antlaşması'nın 10. Maddesi (1965), eğer taraflar arasında bir çözüm bulunamazsa, Antlaşma'nın yorumuna ilişkin olarak Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin birlikte oluşturacakları uluslararası bir mahkemeye gidilmesini öngörmektedir (Pazarcı, 2015;198).

Birleşik Krallık'ın Brexit süreci sonrasında AB'den ayrılması ile birlikte Kıbrıs'ta bulunan üsleri ile ilgili mesele de, üslerin deniz alanlarının AB üyesi olan GKRY ile çakışması durumunda neler yaşanabileceğidir. GKRY, Doğu Akdeniz'de ilan etmiş olduğu münhasır ekonomik bölgede ruhsat alanları ile ilgili ihaleye çıkarken, bunu 4.5.2007 tarihli AB Resmî Gazetesinde yayımlayarak bölgenin AB müktesebatının uygulandığı Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ulusal yetki alanı olarak da teyit ettirmiştir (Official Journal of the European Union, 2007). Ancak Kıbrıs Cumhuriyeti adına Kıbrıslı Rumlar ve AB arasında yapılan katılma antlaşmasına Birleşik Krallık egemen üslerine ilişkin olarak üç sayılı protokol eklenmiştir. Belirtilen Protokol'ün 5. Maddesinin 1. Fıkrası "*Kıbrıs Cumhuriyeti, kara ve deniz sınırlarının kontrolünü Egemen Üs Bölgeleri üzerinde yapması gerekmeyecek ve gerçek kişilerle ilgili olarak, dış sınırların geçişine ilişkin Topluluk kısıtlamaları uygulanmayacaktır*" (12003T/PRO/03) şeklindedir. Bu protokol ile Kıbrıs'taki Birleşik Krallık egemen üsleri, gümrük konuları dışında AB

müktesebatının dışında bırakılmıştır. AB'nin GKRY ile yapmış olduğu Katılım Antlaşmasında İngiliz üslerinin gümrük konuları dışında muaf tutulması, Doğu Akdeniz deniz alanlarında yetkilerinden tamamen vazgeçtiğini şeklinde değerlendirmek doğru olmayacaktır. Brexit süreci sonrasında AB'nin EUROSUR (*European Border Surveillance System*) çerçevesinde Doğu Akdeniz'de Birleşik Krallık'ın yürüttüğü faaliyetlerle ilgili olarak devreye girme olasılıkları bulunmaktadır. Yine, AB'nin denizlerde arama ve kurtarma konusunda koordinasyon faaliyetleri ile NAVTEX Seyir Uyarı Sistemi çerçevesinde Birleşik Krallık ile karşı karşıya gelme olasılıklarından da söz edilmektedir (Aksu, 2013:176-184).

Sonuç olarak Brexit süreci ile birlikte Birleşik Krallık dış politikasını Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Adasında bulunan üsleri genelinde zorlu bir süreç beklemektedir. Birleşik Krallık bölgedeki enerji kaynaklarında söz sahibi olma ya da bölge güvenliğinde etkin bir aktör olma konusunda, bölgenin karmaşık yapısı düşünüldüğünde Doğu Akdeniz bölgesi ile ilgili atacağı adımlara son derece dikkat etmek zorundadır.

Sonuç

Jeopolitik konumunun bölgeye sağladığı avantajların yanında, enerji arzının sağlanmasında güvenilir geçiş güzergâhlarına ve kilit noktalara sahip olan Doğu Akdeniz, bu özellikleriyle Soğuk Savaş döneminden günümüze devletlerin menfaatlerinin çatıştığı stratejik bir bölge olmuştur. Özellikle 2000'lerin başlarından itibaren Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji sahalarının kıyıdaş ülkeler arasında deniz alanlarına ilişkin anlaşmazlıklara sebep olması, Doğu Akdeniz'i politik olarak “enerji savaşlarının” yaşandığı bir coğrafya haline dönüştürmüştür.

Küresel aktörlerin Doğu Akdeniz'e artan ilgisi ile birlikte, Birleşik Krallık'ın bölgede yaşanan gelişmelere tarafsız kalması beklenmemelidir. Kıbrıs'taki üç garantör devletten biri olan Birleşik Krallık'ın, Kıbrıs adasının güneyinde bulunan iki askerî üssü bölgeye olan ilgisini daha önemli hale getirmiştir. Ayrıca Birleşik Krallık'ın gerek askerî güvenlik ve uluslararası siyaset açısından, gerekse ekonomik, enerji güvenliği ve stratejik açılardan Doğu Akdeniz'de önemli çıkarları mevcuttur. Çalışmamızın ilgili bölümlerinde de belirttiğimiz üzere Brexit sonrası dönemde Birleşik Krallık'ın Doğu Akdeniz'e yönelik daha aktif bir dış politika izleyeceği muhtemeldir. Bu argümanın temel dayanağı Birleşik Krallık'ın geleneksel kuşkucu (Euro sceptic) ve Atlantikçi (Atlanticist) tutumu ve tarihsel anlamda AB üyeliği boyunca ulusal çıkarlara dayalı ve AB'den “bağımsız” bir tutum sergilemiş olmasıdır. Brexit'in bu anlamda Birleşik Krallık'ın stratejik karar

alma ve uygulama reflekslerini hızlandıracağı öngörülmektedir. Bu bağlamda yine çalışmamızda belirttiğimiz üzere Birleşik Krallık'ın, üslerinin olası bir kıta sahanlığı hakkının olduğunu dile getirmesi, bölge enerji denklemini ciddi anlamda değiştirebilecektir. Özellikle British Petroleum'un Doğu Akdeniz'de açık deniz gaz sahalarının işletilmesi perspektifiyle geliştirdiği ve uygulamaya koyduğu politikalar böylesi bir stratejinin Birleşik Krallık'ı bölgede yeniden başat ve ihtiyaç duyulan bir aktör haline getirmek için araçsallaştırılması olasılık dâhilinde görünmektedir. Diğer taraftan Birleşik Krallık'ın bölgedeki deniz yetki alanları ile yakından ilgilenmesi ülke için, AB ile deniz yetki alanlarının çatışması, bölgeye kıyası olan ülkelerin Birleşik Krallık ile deniz yetki alanları konusunda uzlaşamaması gibi bazı riskli bir senaryoları da gündeme getirebilecektir.

Sonuç olarak Brexit süreci ile birlikte Birleşik Krallık dış politikasını, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Adasında bulunan üsleri genelinde zorlu bir süreç beklemektedir. Birleşik Krallık'ın bölgedeki enerji kaynaklarında söz sahibi olma ya da bölge güvenliğinde etkin bir aktör olma konusunda atacağı yanlış adımlar, bölgede var olan mevcut sorunlar düşünüldüğünde Doğu Akdeniz bölgesini küresel siyaset açısından daha karmaşık bir hale getirme potansiyeline sahiptir.

Kaynakça

- Aksu, F. (2013). Doğu Akdeniz Yetki Alanları Sorunu ve Türkiye – AB İlişkileri. S.H. Başeren (Yayına Hazırlayan). *Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset*. Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları. 159 – 196.
- Başeren, S. H. (2010). Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı. İstanbul: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı.
- Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi.
<https://denizmevzuat.uab.gov.tr/uploads/pages/uluslararası-sozlesmeler/denizhukuku.pdf> (Erişim Tarihi: 29.01.2021).
- Bond, I. (2020). Post Brexit foreign, security and defence co-operation: We dont want to talk about it.
https://www.cer.eu/sites/default/files/pbrief_brexit_forpol_26.11.20.pdf (Erişim Tarihi: 15.01.2021).
- Brinkley, D. (1990). Dean Acheson and the Special Relationship: The West Point Speech of December 1962. *The Historical Journal*, 33(3), 599-608.
- British Foreign Policy Group (BFPG) (2020, 12 Kasım). Muddy Waters – What’s Behind the Evolving Tensions between France, the EU, the UK and Turkey? <https://bfp.org.uk/2020/11/france-turkey-uk/> (Erişim Tarihi: 15.01.2021).
- Bulmer, S. (2008). New Labour and the European Union 1997-2007: A Constructive partner?
https://www.swpberlin.org/fileadmin/contents/products/arbeitspapiere/bulmer_KS.pdf (Erişim Tarihi: 15.01.2021).
- Daddow, O., Gifford, C. ve Wellings, B. (2019). The battle of Bruges: Margaret Thatcher, the foreign office and the unravelling of British European policy. *Political Research Exchange*, 1 (1), 1-24.
- Dumbrell, J. (2009). The US–UK Special Relationship: Taking the 21st-Century Temperature. *The British Journal of Politics and International Relations*, 11(1), 64-78.
- Dumbrell, J. (2012, 14 Mart). David Cameron, Barack Obama and The US-UK ‘Special Relationship’. <https://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/special-relationship-dumbrell/> (Erişim Tarihi: 15.01.2021).
- Egypt Independent (2021, 2 Ocak). Egypt signs 9 oil and gas exploration agreements for Mediterranean and Red seas. <https://egyptindependent.com/egypt-signs-9-oil-and-gas-exploration-agreements-for-mediterranean-and-red-seas/> (Erişim Tarihi: 05.01.2021).
- Egypt Today (2018, 14 Ağustos). Egypt signs 3 new agreements for oil, gas exploration:
<https://www.egypttoday.com/Article/3/55971/Egypt-signs-3-new-agreements-for-oil-gas-exploration> (Erişim Tarihi: 25.12.2020).
- Erhan, Z. Özçelik, S. ve Bostan, A. (2018). İngiltere Egemen Askerî Üslerinin Akdeniz’deki Deniz Yetki Alanlarına Etkisi. VI. Uluslararası Mavi Karadeniz

- Kongresi Uluslararası İlişkiler ve Yeni Dünya Düzeni Tam Metin Kitabı. İstanbul: Marmara Üniversitesi, ss 529-530.
- FCO (2018a). *Global Britain: Delivering on our international ambition*. FCO (Foreign and Commonwealth Office). <https://www.gov.uk/government/collections/global-britain-delivering-on-our-international-ambition> (Erişim Tarihi: 15.01.2021).
- FCO (2018b). *Written Evidence - FPW0027*. FCO (Foreign and Commonwealth Office). <http://data.parliament.uk/writtenevidence/committeeevidence.svc/evidencedocument/international-relations-committee/foreign-policy-in-changed-world-conditions/written/79900.html> (Erişim Tarihi: 15.01.2021).
- FCO (2019a). *Continuing the United Kingdom's Trade Relationship with the Republic of Lebanon*. FCO (Foreign and Commonwealth Office). https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/840602/UK_Lebanon_trade_parliamentary_report.pdf (Erişim Tarihi: 03.01.2021).
- FCO (2019b, 18 Şubat). *UK and Palestinian Authority sign trade continuity agreement*. FCO (Foreign and Commonwealth Office). <https://www.gov.uk/government/news/uk-and-palestinian-authority-sign-trade-continuity-agreement> (Erişim Tarihi: 25.12.2020).
- FCO (2020, 29 Aralık). *UK and Turkey sign trade deal*. FCO (Foreign and Commonwealth Office). <https://www.gov.uk/government/news/uk-and-turkey-sign-trade-deal> (Erişim Tarihi: 03.01.2021).
- Fırat, M. (2009). Kıbrıs Sorununun Gölgesinde Dostluk. B. Oran (Ed.). *Türk Dış Politikası* İstanbul: İletişim Yayınları. 598 – 604.
- Fox, L. (2018, 20 Kasım). Brexit Can Supercharge Britain's 'Special Relationship' with the U.S. <https://time.com/5467867/liam-fox-brexit-trade-us/> (Erişim Tarihi: 15.01.2021).
- Geddes, A. (2013). *Britain and the European Union*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Gegout, C. (2002). The French and British change in position in the CESDP: A Security Community and Historical-institutionalist Perspective. *Politique Europeenne*, 4(8), 62-87.
- George, S. (1998). *An Awkward Partner: Britain in the European Union*. Oxford: Oxford University Press.
- Grin, G. (2019, 30 Eylül). An Historical Perspective on Brexit: Six Theories. <http://dcubrexitinstitute.eu/2019/09/a-historical-perspective-on-brexit-six-theories/> (Erişim Tarihi: 15.01.2021).
- Gürel Şükrü S. (1984). *Kıbrıs Tarihi (1878–1960)*. İstanbul: Kaynak Yayınevi.
- Headmaster, S.A. ve Sanklecha, P. (2004). United Kingdom: A Comparative Case Study of Conservative Prime Ministers Heath, Thatcher and Major. *The Journal of Legislative Studies*, 10(2), 53-65.

- Heisbourg, F. (2000, 1 Temmuz). European defence takes a leap forward. <https://www.nato.int/docu/review/articles/2000/07/01/european-defence-takes-a-leap-forward/index.html> (Erişim Tarihi: 15.01.2021).
- Howorth, J. (2000). European Integration and Defence: The Ultimate Challenge? *Chaillot Papers*, (43). <https://www.iss.europa.eu/content/european-integration-and-defence-ultimate-challenge> (Erişim Tarihi: 15.01.2021).
- International Court of Justice (1969). *North Sea Continental Shelf Cases*. <https://www.icj-cij.org/en/case/52> (Erişim Tarihi: 29.01.2021).
- Kıbrıs Kurucu Antlaşmaları, Resmî Gazete ile yayımı: 10.4.1965 - Sayı: 11976.
- Kotb, A. (2020). Egypt-UK: Stabilising bilateral trade post Brexit. <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/50/1202/396939/AlAhram-Weekly/Economy/EgyptUK-Stabilising-bilateral-trade-post-Brexit-.aspx> (Erişim Tarihi: 25.12.2020).
- Marshall, P. (2013). Forty Years on: Britain in the EU. *The Round Table*, 102(1), 15-28.
- Middle East Monitor (2020, 17 Ocak). France and US request to join East Mediterranean Gas Forum. <https://www.middleeastmonitor.com/20200117-france-and-us-request-to-join-east-mediterranean-gas-forum/> (Erişim Tarihi: 26.12.2020).
- Moravcsik, A. (1991). Negotiating the Single European Act: national interests and conventional statecraft in the European Community. *International Organization*, 45(1), 19-56.
- Moravcsik, A. (1998). *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. Londra: UCL Press.
- Official Journal of the European Union (2007). "Notice from the Government of the Republic of Cyprus concerning Directive 94/22/EC of the European Parliament and of the Council on the conditions for granting and using authorisations for the prospection, exploration and production of hydrocarbons". <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52007XX0504%2802%29&qid=1614019276512>. (Erişim Tarihi: 20.02.2021).
- Özgöker, U. ve Çelik, H. (2016). Kıbrıs'ta Enerji Politikaları ve İngiltere'nin İlgişi. *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu* (s.531-549). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Parla, R. (1987). *Belgelerle Türkiye Cumhuriyeti'nin Uluslararası Temelleri Lozan – Montrö*. Lefkoşa: Özdilek Matbaacılık.
- Pazarcı, H. (2015). *Türk Dış Politikasının Başlıca Sorunları*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Pazarcı, H. (2020). *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Prentis, J. (2020, 21 Ocak). Britain looks to Egypt in post-Brexit era as major economic deal agreed. <https://www.thenationalnews.com/world/brexit/britain->

- looks-to-egypt-in-post-brexit-era-as-major-economic-deal-agreed-1.967411 (Erişim Tarihi: 25.12.2020).
- Reeve, R. (2019, 12 Eylül). The UK Military in the Eastern Mediterranean. <https://www.oxfordresearchgroup.org.uk/org-explains-11-the-uk-military-in-the-eastern-mediterranean> (Erişim Tarihi: 26.12.2020).
- Reuters (2015, 12 Eylül). BG Group pays \$165 million for stake in Cyprus gas field. <https://www.reuters.com/article/uk-cyprus-energy-noble-energy/bg-group-pays-165-million-for-stake-in-cyprus-gas-field-idUKKBN0TC1BQ20151123> (Erişim Tarihi: 25.12.2020).
- Rutten, M. (2001). From St-Malo to Nice: European Defence Core Documents. <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/cp047e.pdf> (Erişim Tarihi: 15.01.2021).
- Sanders, D. (2017). *Losing an Empire, Finding a Role: British Foreign Policy since 1945*. New York: Springer.
- Schimmelfennig, F. (2018). Brexit: differentiated disintegration in the European Union. *Journal of European Public Policy*. 25(8), 1154-1173.
- Shepherd, A.J.K. (2009). A Milestone in the History of the EU: Kosovo and the EU's International Role. *International Affairs*, 85(3), 513-530.
- Shrimpsley, R. (2018, 14 Aralık). Brexit: The Conservatives and their thirty years' war over Europe. <https://www.ft.com/content/0dee56c0-fdfa-11e8-ac00-57a2a826423e> (Erişim Tarihi: 25.12.2020).
- Sönmezoğlu, F., Güneş, H. ve Keleşoğlu, E. (2011). *Uluslararası İlişkilere Giriş*. İstanbul: Der Yayınları.
- Sovereign Limits (t.y.). Cyprus–United Kingdom (Akrotiri and Dhekelia). <https://sovereignlimits.com/boundaries/cyprus-united-kingdom-maritime> (Erişim Tarihi: 29.01.2021)
- Steinbruner, J. D. (1999, 1 Mart). The Consequences of Kosovo. <https://www.brookings.edu/research/the-consequences-of-kosovo/> (Erişim Tarihi: 25.12.2020).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2020). Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2020). *Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi*. http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa (Erişim Tarihi: 30.01.2021).
- Tamçelik, S. (2011). Kıbrıs'taki İngiliz Üslerinin Stratejik Önemi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 8(10), 1510-1539.
- Time (2020). Britain Ends Its Long Brexit Journey with an Economic Break from the E.U. <https://time.com/5925700/britain-brexit-eu/> (Erişim Tarihi: 03.01.2021).
- Times of Israel (2020, 6 Şubat). Israel, UK to begin talks on establishing post-Brexit free trade zone, PM says. <https://www.timesofisrael.com/israel-uk-to-begin-talks-on-establishing-post-brexit-free-trade-zone-pm-says/> (Erişim Tarihi: 25.12.2020).

- Tiryakioğlu, M. B. (2019, 9 Mayıs). Doğu Akdeniz’de Enerji Denklemi. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/dogu-akdenizde-enerji-denklemi-1/1474137>. (Erişim Tarihi: 01.02.2021).
- Tüzünkan M. ve Koldaş, U. (2013). “Hükümlerlikten Annan Planına: Ana Hatlarıyla İngiltere Dış Politikasında Kıbrıs: 1878-2004”, Akademik Ortadoğu Dergisi. 8(1), 71-101.
- Whitman, R. (2006). United Kingdom and the ESDP. [https://www.ies.be/files/private/8\)%20Brummer%20-%20Big%203%20and%20ESDP.pdf](https://www.ies.be/files/private/8)%20Brummer%20-%20Big%203%20and%20ESDP.pdf) (Erişim Tarihi: 26.12.2020).
- Whitman, R. (2020). Missing in action: The EU–UK foreign, security and defence policy relationship after Brexit. *European View*, 19(2), 222-229.
- Williams, P. (2002). The Europeanization of British Foreign Policy and the Crisis in Zimbabwe. <https://www.lse.ac.uk/international-relations/assets/documents/efpu/conference-2002/paper-Williams.pdf> (Erişim Tarihi: 26.12.2020).
- Zawya (2018, 9 Aralık). Deal signed to sell part of Egypt's Nour gas field to BP and Mubadala. https://www.zawya.com/mena/en/business/story/Deal_signed_to_sell_part_of_Egypt's_Nour_gas_field_to_BP_and_Mubadala-ZAWYA20181209152117/ (Erişim Tarihi: 26.12.2020).

BOSNA HERSEK'İN DENİZ YETKİ ALANLARINI GASP EDEN PELJESAC KÖPRÜSÜ VE BOSNA HERSEK'İN DENİZ KORİDORU

Bekir Yüksel HOŞ*

Eren ÇETİN**

Zeynep CEYHAN***

Öz

Dünya'nın farklı bölgelerinde denizlerin paylaşım mücadelesi devam etmektedir. Denizlerin paylaşım mücadelesinde Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de karşı karşıya kaldığı hukuksuz talep ve girişimlerin bir benzeri de Adriyatik Denizi'nde Hırvatistan tarafından Bosna Hersek'e dikte edilmektedir. Hırvatistan, ülkenin karayolu bütünlüğünü sağlamak adına Peljesac Köprüsünü inşa etmektedir. Peljesac Köprüsü, Bosna Hersek'in açık denizlere erişimi ve özellikle uluslararası hukuktan kaynaklanan ulusal hakları açısından büyük tehlike arz etmektedir. Bosna Hersek ve Hırvatistan arasında deniz yetki alanlarının sınırlandırılması yapılmadan başlanılan köprü inşaatı, bölgedeki deniz yetki alanlarının paylaşımı konusunda Bosna Hersek aleyhinde bir oldubitti ihtimalini beraberinde getirmiştir. 1992-1995 yılları arasında Bosna Hersek'te savaş suçlarının işlendiği ve soykırıma kadar giden çatışmalar vuku bulmuştur. Bu tarihsel olaylar, Peljesac Köprüsü'nün yaratacağı etkiler değerlendirilirken göz önünde bulundurulmalıdır. Keza Peljesac Köprüsü'nün inşaatı deniz yetki alanlarının sınırlandırılması yapılmadan tamamlanırsa, Hırvatistan, Bosna Hersek'te 1992-1995 arasında meydana gelen olayların benzerlerinin yaşanması durumunda Peljesac Köprüsü altından geçişleri engelleyebilecektir. Böyle bir eylem, Bosna Hersek'e gereken yardımların ulaştırılamamasına ve ülkede olası insani krizlerin ciddi boyutlara ulaşmasına neden olacaktır. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında izlenen prensipler gereğince Bosna Hersek'in haklı tezlerini dayandıracığı hukuk kuralları mevcuttur. Aynı şekilde uluslararası mahkemelerin deniz koridorları hususunda emsal teşkil eden dava kararları da bulunmaktadır. Bu çalışma, Bosna Hersek'in savaş ve barış durumunda açık denizlere erişimini taahhüt eden bir "deniz koridoru" oluşturulmasının gerekliliğini savunmaktadır. Çalışmada, söz konusu bölgenin coğrafi yapısı, Peljesac Köprüsü'nün inşaa süreci, Bosna Hersek'in uluslararası hukuktan kaynaklanan ulusal hakları ve bu köprünün Bosna Hersek'in hak ve menfaatlerine etkileri irdelenecektir. Bosna Hersek'in ulusal

* Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü, Balkan Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, yukselhos@trakya.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3136-0896>

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, erenchetin41@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-5767-5672>

*** Uzman Araştırmacı, Bahçeşehir Üniversitesi, Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi, zceyhan@wellesley.edu, <https://orcid.org/0000-0002-7487-9404>

Bekir Yüksel Hoş, Eren Çetin, Zeynep Ceyhan

egemenlik hakkı olan deniz koridorunun nasıl olması gerektiği, uluslararası mahkemelerin emsal teşkil eden kararları ile açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Bosna Hersek, Hırvatistan, Peljesac Köprüsü, Deniz Yetki Alanları, Deniz Koridoru.*

THE PELJESAC BRIDGE WHICH SEIZES BOSNIA AND HERZEGOVINA'S MARITIME JURISDICTION AREAS AND THE SEA CORRIDOR OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract

The struggle of sharing the seas is continuing in different regions of the world. In the Adriatic Sea, Croatia has been dictating to Bosnia and Herzegovina similar illegal demands and attempts that Turkey has been facing in the Eastern Mediterranean. Croatia has been building Peljesac Bridge in order to ensure integrity of the country's highways. Peljesac Bridge poses a great danger to Bosnia and Herzegovina's access to the high seas and exclusively to its national rights arising from international law. The bridge construction started before the achievement of the delimitation of maritime jurisdiction areas between Bosnia and Herzegovina, thus, Croatia has brought the possibility of a "fait accompli" against Bosnia and Herzegovina on sharing of maritime jurisdiction areas in the region. Between 1992-1995, war crimes and conflicts have led up to atrocities such as genocides in Bosnia and Herzegovina. These historical events should be taken into consideration while evaluating the effects of the Peljesac Bridge. Likewise, if the construction of Peljesac Bridge is completed before a delimitation of maritime jurisdiction areas has been made, Croatia might block passages under the Peljesac Bridge in case of similar incidents that occurred in Bosnia and Herzegovina between 1992-1995. Such an action will cause the inability to deliver the necessary aids to Bosnia and Herzegovina and the possible humanitarian crises in the country to reach serious levels. There are legal rules which Bosnia and Herzegovina will base its justified theses in accordance with the principles followed in the delimitation of maritime jurisdiction areas. Similarly, there are case decisions of international courts that test case regarding sea corridors. This study advocates the necessity of creating a "sea corridor" which guarantee Bosnia and Herzegovina's access to the high seas in times of war and peace. The geographical structure of the region in subject, the construction process of Peljesac Bridge, the national rights of Bosnia and Herzegovina arising from international law and effects of this bridge on the rights and interests of Bosnia and Herzegovina will be examined in the study. How Bosnia and Herzegovina's national sovereign right to a sea corridor shall be will be explained by the precedent decisions of international courts.

Keywords: *Bosnia and Herzegovina, Croatia, Peljesac Bridge, Maritime Jurisdiction Areas, Sea Corridor.*

Giriş

Akdeniz; Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının merkezi konumundadır. Üç kıtanın kesişme noktası olan bu denizin birçok farklı etkenden doğan bir önemi vardır. Hem deniz ticareti rotaları, hem elektrik ve internetimizin devamlılığını sağlayan deniz altı kablolarının bu denizden fazlasıyla geçiyor olması, hem de üç kıta arasında enerji kaynaklarının ulaşımını sağlaması bakımından büyük bir kesişme noktasıdır. Son yıllarda Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji kaynakları ile denizlerin paylaşım mücadelesinin ana sahnesi haline gelmiştir. Doğu Akdeniz özelinde denizlerin paylaşım mücadelesi incelendiğinde, Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin girişimleri başta olmak üzere, Türkiye'nin deniz yetki alanları üzerinde hukuksuz girişimlerin mevcut olduğu görülmektedir. Seville Üniversitesi'nde yayımlanan haritanın yaklaşık 10 km²'lik Meis adasını temel alarak Türkiye'yi Antalya Körfezi'ne hapsedmeyi öngörmesi, Yunanistan'ın Adalar Denizi'nde karasularını 12 deniz miline çıkarma arzusu ile attığı adımlar ve bunun sonucunda Türkiye'nin Adalar Denizi'nden açık denizlere çıkamayacak bir pozisyonda bırakılması ihtimali, belkide bu hukuksuz girişimlerin akla gelen ilk örneklerindedir. Fakat denizlerin paylaşım mücadelesi sadece Türkiye'yi hukuksuz girişimler ile karşı karşıya bırakmamaktadır. Orta Akdeniz'in yukarısında, İtalya ve Yunanistan arasından yukarıya uzanan Adriyatik Denizi'nde de en az Doğu Akdeniz ve Adalar Denizi'ndeki kadar büyük bir mücadele bulunmaktadır. Adriyatik Denizi'ne kıyısı olan Bosna Hersek'in açık denizlere ulaşımı, Hırvatistan'ın bir set niteliğindeki Peljesac Köprüsü projesi ile engellenmek istenmektedir. Bu bağlamda Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin denizleri üzerine uygulanan hukuksuz girişimlerin bir benzeri, Adriyatik Denizi'nde Bosna Hersek'e uygulanmak istenmektedir.

Hırvatistan, ülkenin güneyinde, Hırvat toprakları ile kara bağlantısı olmayan Dubrovnik Neretva Yönetim Birimi ve Hırvat ana karası arasındaki karayolu bağlantısını sağlamak amacıyla Peljesac Köprüsü'nü (Peleşats şeklinde okunur) inşa etmektedir. Halihazırda denizin üzerinde sütunları inşa edilmiş olan köprünün 2021 sonbaharında tamamlanması planlanmaktadır. Peljesac Köprüsü, Bosna Hersek'in ulusal hak ve menfaatleri, denizcilik faaliyetleri ve açık denizlere erişimi açısından tehlike arz etmektedir. Çünkü bu köprünün inşasına iki ülke arasında kalan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması yapılmadan başlanılmıştır. Köprünün inşasının deniz yetki alanlarının sınırlandırılması yapılmadan tamamlanması, deniz alanlarının paylaşımı hususunda Bosna Hersek aleyhinde bir oldubitti "fait accompli" yaratacaktır. Bu durum uluslararası hukukun bir ihlalidir. Uluslararası deniz hukuku doğrultusunda, bu çalışmada, Hırvatistan ve Bosna Hersek arasında

hukuka uygun sınırlandırmanın nasıl olması gerektiği belirtilecektir. Uluslararası hukuka uygun bir deniz yetki alanı sınırlandırması, Hırvatistan'ın Bosna Hersek'in haklarını gasp etmesini engelleyecek en büyük unsurdur. Dolayısıyla bu yazıda Hırvatistan'ın Peljesac Köprüsü ile hedeflediklerine değinilecek, köprü'nün Bosna Hersek'in ulusal hak ve menfaatleri açısından doğuracağı sonuçlar analiz edilecek ve uluslararası deniz hukuku bağlamında var olan problemlerin nasıl düzeltilebileceğine dair önerilerde bulunulacaktır.

Harita 1. Peljesac Köprüsü'nün Konumu

Kaynak: Wikimedia Commons, 2014.

1. Tarihsel Süreç

Siyasi Coğrafya'da ilk kez Friedrich Ratzel tarafından ifade imkânı bulan "Raum" yani "alan" kelimesi hiçbir zaman son 100 yıldaki kadar önemli olmamıştır. Alan, bir ülkenin yaşam alanı olduğunda, onun varlığı, egemenliği, denizlere çıkışı ve en önemlisi tüm bunları yaptığı süre içerisindeki yaşam savaşı ve devlet olarak hayatiyetini sürdürdüğü ya da sürdürmesine müsaade edecek alan anlamına gelir. Ratzel, devletlerin yaşamalarına uygun bir "Lebensraum" yani "yaşam alanından" bahsederken kastettiği budur. Tarih boyunca çeşitli güç mihverlerinin arasında yer alan ve denize çıkışının hayatiyetini sürdürmesi ile eş anlamlı olduğu şüphe götürmez ülkeler de vardır. Örneğin 1. Dünya Savaşı'nın sonunda Polonya, denize çıkış için bir "koridora" ihtiyaç duymuş ve Versay Antlaşması'nın 3. Bölüm, 11. Kısım ve 100. Maddesi uyarınca Polonya'ya Danzig şehri yakınlarında bir koridor verilmiştir.

Alman topraklarından verilen bu sahaya dair “koridor” kelimesinin ilk kullanımı tartışmalıdır. Alman tarihçi Hartmut Boockman’a göre “Koridor” kelimesi ilk olarak Leh Politikacılarca kullanılmıştır (Boockmann, 2002:401). Henüz yüzyılın başlarında 17 Mart 1919 tarihli New York Times gazetesi makalesinde Polonya’nın koridorundan açık şekilde bahsedilmekte idi (The Newyork Times, 1919a). Yine 18 Mart 1919 tarihli aynı gazetenin makalesinde ise bu koridorun tasarısının Paris belgelerinde önerildiği de belirtilmektedir (The Newyork Times, 1919b). Danzig Koridoru, 2. Dünya Savaşı’nın da sebeplerinden birisi olmuş, Merkezi Alman topraklarından yine Almanya’ya doğru uzanan Doğu Prusya bölgesine giden yolların aradaki Polonya deniz koridorundan geçmek zorunda olması ve kesintiye uğraması sonucu Almanlar bunu topraklarının devamlılığına tehdit olarak görmüşlerdi. Benzer bir durum, Hırvatistan’ın yol güvenliği, yol seyir rahatlığı, pasaport kuyruklarında turistlerin bekletilmemesi gibi sebepler ile ülkenin birbirinden kara bağlantısı olmayan iki kesimi arasında Bosna Hersek’in egemenlik haklarını ihlal ettiği köprü ile yeniden belirlemektedir. Siyasi Coğrafya’da “koridor” şeklinde ifade bulmuş bir terminolojinin varlığı Yirmi birinci yüzyıl boyunca uluslararası mahkemelerin deniz yetki alanlarını sınırlandırma davalarında da kendine yer bulmuştur. Deniz ulaşım özgürlüğü niteliğindeki deniz koridorları, bir ülkenin denize çıkışı, serbest ticareti ve dünyadaki tüm limanlarla bağlantısını herhangi bir aracı ülkeye bedel ödmeden yapacağı serbesti açısından hayattır. Dünyada bu şekilde dar bir koridor ile denize çıkışı olan ülkeler mevcuttur. Bunlar arasında Ürdün ve Demokratik Kongo gibi ülkelerin denize çıkışları, kıyı gerisindeki karasal bölgeleri ile kıyaslandığında hayli kısıtlı deniz çıkışlarıdır. Kimi ülkeler ise Moldova örneğindeki gibi Tuna’ya kavuşan Prut Nehri’nin denizden 130 km içerideki bir mesafesinde denizcilik faaliyetlerini yürütecek kısıtlı imkânlarla sahiptir. Moldova’dan çıktıktan yarım kilometre sonra Tuna’ya kavuşan Prut Nehri, Moldova’ya bu imkânı vermekte iken Dinyester Nehri denize çok kısa bir mesafede olmasına ve Karadeniz’e neredeyse Moldova’yı kavuşturuyor olmasına rağmen bir denizcilik imkânı sunmaz. Çünkü Dinyester, bu bölgede bulunan bir Lagün set gölüne akar ve bu gölün ağzı bir kıyı seti ile yarı kumul bir halde kapalıdır. Bu durumda denize yakınlıktan ziyade denizciliğe el veren denizden uzak bir akarsu limanı olan Giurgiuleşti, Moldova’nın denizcilik faaliyetlerini kolaylaştırmaktadır.

Her ne kadar bir akarsu limanı deniz ticareti faaliyetlerine izin verse dahi bir denize kavuşmadığı sürece onlara tam bir “Denizcilik hakkı” vermez ve bu gibi limanlar ülkelerin ekonomilerine ticari katkıdan öteye geçmez. Denize çıkışını kaybetmiş olan Bolivya ve yakın denebilecek bir zamanda bu çıkışı kaybeden Etiyopya’nın deniz ticareti de komşu ülkeler üzerinden söz konusu

olmaktadır. Ne var ki Bosna Hersek için bundan da fazlası söz konusudur. Bosna Hersek'in, Adriyatik'e 24 kilometrelik kıyısı vardır ve 27 metrelik su derinliği ile bu deniz kıyısı, Bosna Hersek'e ağır gemilerin yaklaşabilmesine olanak tanır. Monaco gibi 2 kilometrelik kıyısı olan bir ülkenin serbest deniz ticareti ve Kruvaziyer turizmde yeri olduğu göz önünde bulundurulduğunda Bosna Hersek'in 24 kilometrelik kıyısının küçümsemeyecek bir kıyı olduğunun altını çizmek gerekir. Bu kıyının bir nevi gaspı yerine geçecek olan Peljesac Köprüsü, Hırvatistan tarafından Bosna Hersek kıyılarının önünü kapatacak şekilde inşa edilmektedir ve ülkenin egemenliği ve denizlere serbest ulaşımını olduğu gibi gasp etmektedir. Meselede Hırvat tarafı, köprü'nün Bosna Hersek'in deniz ulaşımını aksatmadığını belirterek meseleyi bir geçiş problemine indirgemektedir. Uluslararası Adalet Divanı ve Uluslararası Tahkim Mahkemesinin deniz koridorları hususunda emsal teşkil eden dava kararları bulunmaktadır. Hırvatistan'ın tezleri ise, esasen, Bosna Hersek'in uluslararası hukuktan kaynaklanan egemenliğinin bir oldu bitti ile gasp edilme çabasının perdelenmesidir.

2. Bosna Hersek'in Kara ve Deniz Sınırları

Bosna Hersek, Avrupa'nın güneydoğusundaki Balkan Yarımadası'nın batı kısmında bulunan bir ülkedir. 42° 33' 00" ve 45 ° 316' 30" Kuzey ve 15 ° 44' 00" ile 19 ° 37' 41" Doğu Boylamları arasında yer alır. 51.209 km²'lik ülkenin denize çıkışı, 24 kilometrelik bir kıyı ile mümkündür (Ahmetbegovic, 2014:98). Bu kıyı, Bosna Hersek'in tek kıyısıdır. Osmanlı döneminde Ragusa Cumhuriyeti'nin Venedik ile ortak bir sınır paylaşmamak amacıyla KB ve GD yönlerinden Osmanlı'ya verdiği bu iki kıyıdan günümüze sadece Neum kıyısı kalabilmiştir. Buna rağmen bu kıyı, önünü kapatan bir büyük Hırvat yarımadası olan Peljesac tarafından denize doğrudan çıkışı coğrafi olarak engellenen bir kıyıdır. Saha, coğrafi kıyı tiplerinde her biri aynı yöne doğru bakan ada, yarımada ve körfezleri ile "Dalmaçya kıyı tipinin" dünya literatürüne geçtiği bir sahadır ve Dalmaçya kıyı tipi, bu bölgenin karakteristiği yanında siyasi kaderini de belirlemektedir. Bu sahada bir kıyıya sahip olmaktan ziyade o kıyının önündeki adalar ve yarımadalara da sahip olmanın önemi apaçık şekilde Bosna Hersek kıyı problemi örneği ile bariz bir hal almaktadır. Mevcut hali ile Bosna Hersek'in kıyıları, uzun bir körfezin içerisinde yer alır. Bir körfezin dibinde kıyısı olan bir ülke için körfezin kendi kontrolünde olmayan kısımları, uluslararası su yolu olarak kullanılır. Zira İsrail ve Ürdün'ün Kızıldeniz'in uzantısı olan Akabe Körfezi'ndeki hakları bu yöndedir. Mısır ve Suudi Arabistan arasında Tiran Boğazı'nı kapatacak ya da geçişi kısıtlayacak bu yönde bir köprü projesi de gündemde olmakla birlikte İsrail'in tepkisi ile karşılaşılmaktadır. Fakat Hırvatistan'ın AB üyeliği ile birlikte sağladığı AB desteği ve bunun sağladığı uluslararası siyasi güç, Bosna

Hersek'in kendi hakkını aramasını politik bir düzleme oturarak zorlaştırmaktadır. Bu durum Doğu Akdeniz'deki güncel konjektür ile benzerlikler taşımaktadır. Yunanistan Doğu Akdeniz'de denizlerin paylaşım mücadelesini nasıl bir Yunanistan-Türkiye sorunundan bir AB-Türkiye sorununa ve sonrasında da bir ABD-Türkiye sorununa dönüştürmüşse, aynı politika Adriyatik Denizi'nde de Bosna Hersek'e karşı uygulanmaktadır. Hırvatistan, Hırvatistan-Bosna Hersek sorunu olan Peljesac Köprüsü ve deniz yetki alanlarının sınırlandırılması mücadelesini, bir AB-Bosna Hersek sorununa çevirmeyi başarmıştır.

Harita 2. Bosna Hersek Kıyılarının Hırvat Adaları ve Yarımadalrı Arasındaki Konumu

Kaynak: Hoş, 2021.

Öte yandan Peljesac Köprüsü'nün ele alınması esnasında söz konusu bölgenin yaşadığı sosyolojik ve psikolojik yaşanmışlıkların siyasi ve hukuki bir süzgeçten geçirilmesi de ayrı bir önem teşkil etmektedir. Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin Bosna Hersek topraklarında yayılcı politikalar izlemesi, 1992-1995 yılları arasında Sırp kuvvetleri tarafından Bosnalı Müslümanlara karşı soykırım yapılmasına sebep olmuştur. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) müdahalesi sonucunda çatışmalar sona ermiş, 1995'te imzalanan Dayton Antlaşmasıyla Bosna Hersek'in sınırları güncel

olarak deklare edilmiştir. Ayrıca kara ve deniz sınırlarının belirlenmesi amacıyla 1999'da "Hırvatistan Cumhuriyeti ve Bosna Hersek Cumhuriyeti Arasında Devlet Sınırına İlişkin Antlaşma" imzalanmıştır. Antlaşmanın 4. maddesine göre: denizdeki devlet sınırı, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) uyarınca Hırvatistan ve Bosna Hersek ana karaları arasında ortay hat metodu ile belirlenmektedir (Treaty on the State Border between the Republic of Croatia and Bosnia and Herzegovina, 1999). Fakat 1999 tarihli bu antlaşma, ne Hırvatistan ne de Bosna Hersek'in yasama organları tarafından hala onaylanmamış ve yürürlüğe girmemiştir. Dolayısıyla bu antlaşmanın hukuki geçerliliği yoktur. Bu minvalde iki devlet arasında deniz yetki alanları sınırlandırılmasının yapılması gelecekte karşılaşılabilecek sorunları engellemek açısından da elzemdir.

3. Peljesac Köprüsü'nün Bulunduğu Coğrafya

Aşağıdaki Harita 3'te Peljesac Yarımadası'nın uzanışı görülmektedir. Bu yarımada, son derece engebeli bir rölyefe sahiptir ve kireçtaşından müteşekkil tepeler ve sarp uçurumlara sahiptir. Bu yarımada'nın Latince adı, Puncta Stagni, yani denizciler noktası iken, Puncta Parduae, Ratanea Chersonesus gibi isimler de almıştır. Bölgeye uzun yıllar hâkim olan İtalyanlarca adı "Sabioncello" şeklindedir ve bu da kum dolu alan, kum taşı bölge manasına yakın bir mana ifade etmektedir. Sahanın eski yerlileri olan İtalyanlardan günümüze birkaç düzine insandan başka kimse kalmamıştır. Bölge bir Hırvat bölgesidir ve bu sahada yaşayanlar da bağcılık, midye ve istiridye avcılığı ve turizm ile geçinmektedirler (Marieni, 1845:297). 8 bin kadar insanın yaşadığı bu yarımada Hırvatistan ekonomisinde oldukça önemsiz bir yer kaplamakla birlikte kıyıları da falezli yapı sebebiyle turizme uygun değildir.

Harita 3. Peljesac Yarımadasını Gösterir Yakınlaştırılmış Harita Kesiti

Kaynak: Hoş, 2021

Harita 4. Klek Yarımadası ve Önündeki Köprüyü Gösterir Harita Kesiti

Kaynak: Hoş, 2021.

Nitekim Peljesac Yarımadası'nın önünü kapattığı Klek Yarımadası da farklı durumda değildir. Bu yarımada da Dalmaçya kıyılarında karakteristik bir durum olarak gözlenebilen kumsalları az, kireçtaşı, az kumullu taşlık bir yapıdadır. Klek Yarımadası, adeta Peljesac Yarımadası'nın küçük bir modeli gibidir ve bu yarımada üzerinde de yerleşik nüfus yoktur. Yarımada ayrıca Rizvanbegoviç Ali Paşa'nın vakfına ait olarak bilindiği için Boşnaklarca önemli yere sahiptir. Nitekim vakıf kayıtlarına ilişkin belgelerin çoğu savaşta yanmış ve elde kalan belgelerin de yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

4. Peljesac Köprüsü

Peljesac Köprüsü'nün yapılmasındaki ana amaç, Bosna Hersek'in Neum şehri ile ayrılan Hırvatistan'ın kuzey ve güney topraklarının Adriyatik Denizi üzerinden karayolu bağlantısıyla birleştirilmesidir. Köprü inşası Hırvatistan'a: ülke çapında ulaşım bütünlüğü ve Dubrovnik-Neretva Bölgesi'nin ekonomisine ve turizmine katkı konularında getiri sağlayacaktır (Croatia begins to bypass Bosnia with bridge project, 2018). 1998'de resmi olarak parlamento'ya sunulan köprü projesi, 2003'te Hırvatistan Başbakanı Ivo Sanader tarafından "kutsal bir hedef" olarak nitelendirilmiştir (Pelješac Bridge – Will It Ever Be Built?, 2018).

Avrupa Birliği (AB), Ocak 2014'te, Peljesac Köprüsü için hukuki ve jeopolitik risk değerlendirmesi yaptığı bir fizibilite raporu yayınlamıştır. Bu raporda AB, Peljesac Köprüsü'nün yaratabileceği potansiyel hukuki problemlerden birinin de "köprünün herhangi bir ülkenin denize ulaşımını engellemesi ve sınır sorunları oluşturabileceği" olduğunu belirtmiştir (Pre-feasibility Study for The Possible Transport Connection of Croatian Territory,

2014). Bu rapora rağmen köprünün yapımı konusunda ekonomik zorluk yaşayan Hırvat hükümeti ile Avrupa Komisyonu 2017'de bir antlaşma imzalamış, köprünün yapım masraflarının %85'i (357 milyon Euro) AB tarafından Hırvatistan'a hibe edilmiştir (Croatiaweek, 2017). AB'nin muazzam bütçe desteği sağladığı Hırvatistan hükümeti, Nisan 2018'de Çinli “China Road and Bridge Corporation” ile Peljesac Köprüsü ve bağlantı yollarının yapımı için 2,08 milyar Kunalık bir sözleşme imzalamıştır. Hırvatistan Başbakanı Andrej Plenkovic, imza töreninde Peljesac Köprüsü'nün “tüm ülke için stratejik ve uzun vadeli öneme sahip bir proje” olduğunu ifade etmiştir (Contract to Build Peljesac Bridge Signed in Dubrovnik, 2018).

Görsel 1. Peljesac Köprüsü

(Photo credit: Hrvatske Ceste)

Kaynak: Milat Gazetesi, 2021

5. Peljesac Köprüsü'nün Bosna Hersek'in Denizlerdeki Hak ve Menfaatlerine Etkisi

Mali Ston Kanalı'nın dar coğrafi yapısı sebebiyle Bosna Hersek karasuları kadar deniz yetki alanına sahiptir. Halihazırda iki ülke arasında bir deniz yetki alanları sınırlandırılması yapılmamış olduğundan Bosna Hersek'ten Adriyatik Denizi ve açık denizlere erişim için Hırvatistan'ın “*de facto*” karasularından geçilmesi gerekmektedir (Hoş, 2012:732). Esasen BMDHS uyarınca Bosna Hersek'in her devlet gibi açık denizlere erişim hakkı vardır. Açık denizlere erişim serbesitesi, Bosna Hersek'in ulusal egemenliğinin ve güvenliğinin sağlanması açısından önemli bir faktördür.

Bosna Hersek, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi 2. maddesi uyarınca ulusal karasularında, kara ülkesinde geçerli olan ulusal egemenlik haklarının tümüne sahiptir (Kurumahmut ve Yayıcı, 2011:22-23). Esasen karasuları ve içsuları haricinde devletlerin deniz yetki alanları üzerinde tam egemenlik hakları yoktur. Karasuları ve iç sular dışında kalan deniz yetki alanlarında devletlerin sadece belli başlı idari ve münhasır ekonomik hakları bulunmaktadır (Yayıcı, 2019:6-9). Devletlerin Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinin 3. maddesi, her devlete karasularının genişliğini tespit etme hakkı tanımıştır lakin Bosna Hersek'in günümüzde Birleşmiş Milletlere deklare ettiği bir deniz yetki alanları uygulaması bulunmamaktadır (Kurumahmut ve Yayıcı, 2011:27-28).

1999'da imzalanan Hırvatistan Cumhuriyeti ve Bosna Hersek Cumhuriyeti Arasında Devlet Sınırına İlişkin Antlaşma yürürlüğe girmediği için Hırvatistan ve Bosna Hersek arasındaki deniz yetki alanları sınırları resmen belirlenmemiştir. İki devlet arasındaki deniz yetki alanları sınırlarının belirlenmeden Peljesac Köprüsü'nün inşasının başlaması ve tamamlanması, Bosna Hersek'in denizlerdeki hak ve menfaatlerine hanel getirmiş ve getirmeye devam edecektir.

Hırvatistan, Peljesac Köprüsü sayesinde Mali Ston Kanalı ve Adriyatik Denizi arasındaki geçişleri kontrol etme gücüne sahip olacaktır. Bu minvalde, Hırvatistan, Bosna Hersek'ten veya Bosna Hersek'e yapılacak olan deniz trafiğini, açık denizlere erişimi, ulusal çıkarları doğrultusunda BMDHS'ye aykırı olarak engelleme şansını yakalayacaktır (Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi [BMDHS], 1982). Ayrıca Hırvatistan, Bosna Hersek'in turizmini ve turizmüne bağlı ekonomisini de doğrudan etkileme gücüne sahip olacaktır (Hoş, 2012:727-731). Olası bir iç savaş veya insani kriz durumunda Bosna Hersek'e denizden yardım ulaştırılması Hırvatistan'ın inisiyatifine kalacaktır. 1992-1995 yılları arasında Bosna Hersek'te meydana gelen çatışmalar ciddi yıkımlara ve insan hakları ihlallerine yol açmıştır. Savaş suçlarının işlendiği ve soykırımı kadar giden çatışmalar, bu bölgede değerlendirme yapılırken Bosna Hersek özelinde göz önünde bulundurulması gereken tarihsel bir gerçektir. Hırvatistan, ulusal çıkarları ve politikalarına aykırılık teşkil etmesi durumunda, Bosna Hersek'te 1992-1995 arasındaki iç savaşta yaşanan soykırım ve benzeri bir olay karşısında Peljesac Köprüsü altından geçişleri engelleyebilecektir. Böyle bir eylem, Bosna Hersek'e gereken yardımların zamanında yapılamamasına ve ülkede olası insani krizlerin ciddi boyutlara ulaşmasına neden olacaktır.

Peljesac Köprüsü inşaatının tamamlanması ile Bosna Hersek'e karşı önemli bir diplomatik ve stratejik koz elde edecek olan Hırvatistan, yukarıda belirtilen eylemleri hayata geçirmesi durumunda uluslararası hukuka aykırı hareket etmiş olacaktır. Bosna Hersek'in uluslararası hukuktan kaynaklanan denizlerdeki hak ve menfaatleri zarar görmüş olacak, ulusal egemenliği ve güvenliğinin sağlanması açısından riskli durumlar belirecektir.

6. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sürecinde Kullanılan Uluslararası Hukuk İlkeleri

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması uluslararası bir süreç olmakla birlikte en temelinde hukuksal bir süreçtir (United Nations Office of Legal Affairs Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs, 2000:18). Herhangi bir sınırlandırmanın hukuki bir düzlemde yapılması gerekmektedir. (Kuzey Denizi Davası Kararları, 48, 1969; Tunus-Libya Davası Kararları, 60, 1982; Gine-Gine Bissau Davası Kararları, 193, 1985). Esasen alakadar ülkelerin kendi aralarında anlaşarak sınırlandırmayı gerçekleştirmeleri önerilir fakat ülkeler kendi aralarında uzlaşmıyorlar ise, o halde uluslararası hukuka uygun bir şekilde sınırlandırmanın sonuçlandırılması gerekmektedir. İki veya daha fazla ülke arasında yapılacak herhangi bir deniz yetki alanları sınırlandırılmasında, sınırlandırma uluslararası mahkemelerin içtihatlarından doğan hukuk prensipleri doğrultusunda yapılır. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında izlenen uluslararası hukuk prensipleri, sınırlandırılmanın hakkaniyetli yapılacağıının teminatını sağlamak üzere geliştirilmiştir (United Nations Office of Legal Affairs Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs, 2000:18). Hakkaniyet prensibinin öngördüğü sınırlandırmaya tam anlamıyla ulaşılabilmesi için, sınırlandırma esnasında “Orantılılık”, “Kapatmama” ve “Coğrafya'nın Üstünlüğü” gibi prensipler de göz önünde bulundurulmalıdır. (Yaycı, 2020:58-62).

Orantılılık prensibi, iki ana kara ülkesinin sınırlandırmaya konu olan sahil şeritleri uzunlukları arasındaki oranı göz önünde bulundurarak, her iki devlete uygun görülen deniz alanlarının bu oran ile uyumlu olmasını uygun görür (Yaycı, 2020:60). Kapatmama prensibi ise her ülkenin sınırlandırmaya konu olan sahil şeridinde bitişik deniz alanlarına sahip olma hakkını temel alır (United Nations Office of Legal Affairs Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs, 2000:19). Yani kapatmama prensibine göre bir ülkenin, sahil şeridinde bitişik olan deniz alanlarına çıkışı kapatılmamalıdır. Böyle bir engel sınırlandırmayı hakkaniyetsiz kılacaktır (Yaycı, 2020:60). Coğrafyanın üstünlüğü prensibi, ana karaların sınırlandırma

sürecinde adalar ve diğer deniz formasyonlarından daha öncelikli bir şekilde ele alınacağına ifadesidir (Kuzey Denizi Davası Kararları, Par. 91, 1969; İngiltere-Fransa Davası Kararları, Par. 96, 1977). Benzer şekilde coğrafyanın üstünlüğü prensibi, deniz yetki alanları sınırlandırılmasında ele alınan bölgenin kendine has jeofiziki özelliklerinin de sınırlandırma sürecinde ele alınmasını öngörür. Bütün bu prensiplerin varlığı, sınırlandırmanın Hakkaniyet prensibi uyarınca yapılması için oluşturulmuştur. Hukukun amacı, hakkaniyeti sağlamak olduğundan bu prensipler de deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında vazgeçilmez öğelerdir.

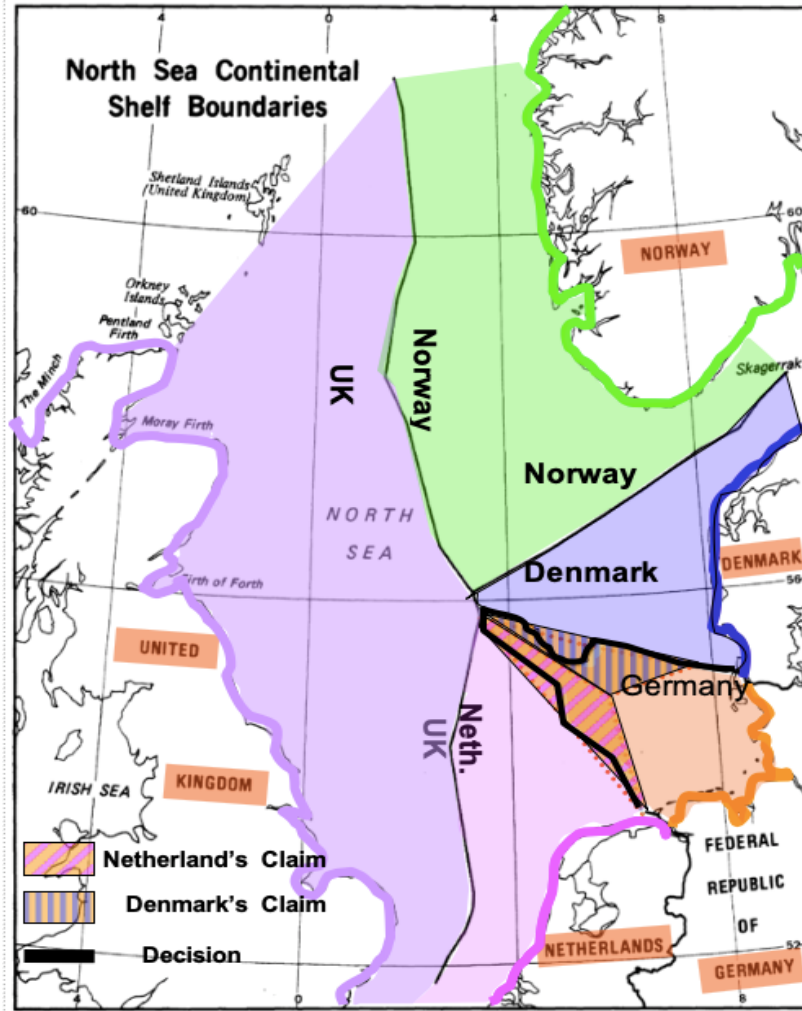
7. Bosna Hersek ve Hırvatistan Arasında Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Nasıl Olmalıdır?

Yukarıda belirtilen uluslararası hukuk prensiplerinin uygulandığı ve sınırlandırmanın Bosna Hersek özelinde deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasının nasıl olması gerektiğine dair fikir sağlayan birçok dava olmakla beraber, ana örnek olarak baz alınabilecek üç dava vardır. Bunlar: 1969 Uluslararası Adalet Divanı (UAD) Kuzey Denizi Davası, 1992 UAD Fransa-Kanada St. Pierre ve Miquelon Davası ve 2017 Uluslararası Tahkim Mahkemesi (UTM) Slovenya-Hırvatistan Davası'dır.

7.1. UAD 1969 Kuzey Denizi Davası Kararı

Öncelikli olarak 1969 UAD Kuzey Denizi Davası'nın uluslararası hukukta deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında büyük önem arz eden başlıca davalardan biri olduğunun altı çizilmelidir. Sınırlandırmanın Hakkaniyet prensibi çerçevesinde yapıldığını teyit eden Kapatmama ilkesi, ilk defa bu davada kullanılmıştır (Kuzey Denizi Davası Kararları, 31, 1969). Hollanda ve Danimarka "eşit uzaklık" metodunun uygulanmasını ve Almanya'ya buna uygun bir deniz yetki alanı verilmesini istemiştir. Eşit uzaklık doğrultusunda bu iki ülkenin deniz yetki alanları, Almanya'nın deniz yetki alanını kısıtlayıp kapatma eğilimi göstermektedir. Mahkeme ise bu durumu Hakkaniyet prensibine uygun bulmamış ve Orantılılık prensibi gereğince Almanya'ya daha uzun bir alan tahsisini uygun görmüştür (İngiltere-Fransa Davası Kararları, Par. 182, 1977; Fransa-İspanya Antlaşması, 1974; Hollanda [Antilles]-Venezuela Antlaşması, 1978). Sonuç olarak Hakkaniyet, Orantılılık ve Kapatmama prensipleri uyarınca Almanya hem daha büyük bir deniz yetki alanına sahip olmuş hem de sahip olduğu bu deniz yetki alanı açık denizlere ulaşır konuma getirilmiştir (Kuzey Denizi Davası Kararları, Par. 37-59, 1969).

Harita 5. 1969 UAD Kuzey Denizi Davası Kararı

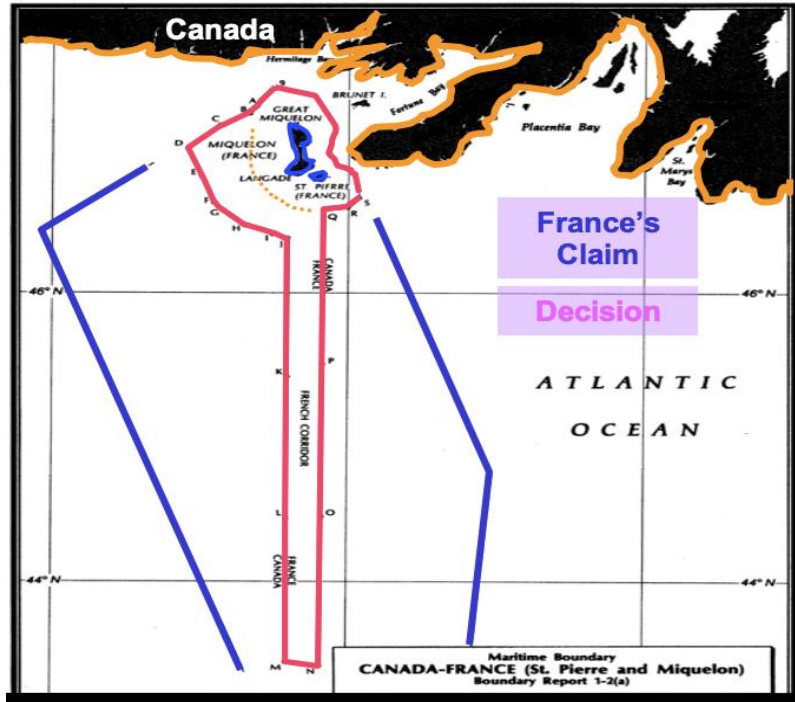
Kaynak: Bahçeşehir Üniversitesi Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi, 2020.

7.2. UAD 1992 Kanada-Fransa Davası Kararı

UAD'nin 1992 tarihli Kanada-Fransa St. Pierre ve Miquelon Davası'nda ise mahkeme, deniz yetki alanlarının belirlenmesinde kullanılan sınırlandırma çizgisinin, bir başka ülkenin deniz alanlarını kısıtlamasını veya kapatmasını uygun bulmamıştır (Kanada-Fransa Davası Kararları, Par. 70, 1992). Bu davada Mahkeme sıkça bir ülkenin ana karasının doğal uzantısı olan ve bu minvalde bir bütünlük arz eden deniz alanlarının, diğer bir ülkenin deniz

alanları tarafından kısıtlanmaması ve kapatılmaması gerektiğini belirtmiştir. Mahkeme böyle bir kısıtlama ve kapatmanın Hakkaniyet prensibine aykırı bir durum teşkil edeceğinin altını çizmiştir. Dolayısıyla mahkeme, Kanada sahillerine yakın bir mevzide bulunan ve bu nedenden Kanada kıta sahanlığında bir nevi hapsolan St. Pierre ve Miquelon adalarına açık denizlere ulaşabilmesi için bir koridor vermeyi öngörmüştür. Bu koridor, Fransız adalarından başlayarak güneybatıya doğru inmekte olan 188 deniz mili uzunluğunda ince uzun bir deniz alanıdır (Kanada-Fransa Davası Kararları, 1169, 1992).

Harita 6. UAD 1992 Kanada-Fransa Davası Kararı

Kaynak: Bahçeşehir Üniversitesi Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi, 2020.

7.3. UTM 2017 Slovenya-Hırvatistan Davası Kararı

Son olarak, en önem arz eden örnek ise 2017 UTM Slovenya-Hırvatistan Davası kararıdır. 1969 Kuzey Denizi Davası ile benzerlik gösteren bu davada Slovenya'nın deniz yetki alanları, Hırvatistan'ın iddia ettiği deniz yetki alanları nedeni ile kısıtlanmış ve kapatılmıştır. Adriyatik Denizi'nin en kuzeyinde yer alan Slovenya, Hırvatistan'ın hak iddia ettiği deniz alanlarından

dolayı Adriyatik Denizi'nin açık deniz bölgelerine ulaşamaz bir halde bırakılmak istenmiştir. Fakat mahkeme orantısız ve hakkaniyetsiz olan bu durumun hukuk kurallarını ihlal ettiğini belirtmiştir (Slovenya-Hırvatistan Davası Kararları, Par. 1009, 2017). Mahkemenin bu kararının, sınırlandırma esnasında herhangi bir ülkenin deniz alanlarının kapatılmasından kaçınılması gerekliliğinin bir içtihat haline gelmesinden ve Kapatmama ilkesinin bir gerçeği olmasından kaynaklandığı söylenebilir (Slovenya-Hırvatistan Davası Kararları, Par. 1012, 2017). Dolayısıyla mahkeme, kararında, Slovenya'ya 2.5 deniz mili genişliğinde "junction area" yani bağlantı alanı olarak adlandırdığı bir deniz koridoru tahsis etmiştir (Slovenya-Hırvatistan Davası Kararları, Par. 1067, 2017). Bu bağlantı koridoru hem Slovenya'dan Adriyatik Denizi'ne hem de Adriyatik Denizi'nden Slovenya'ya sivil ve askerî tüm gemilerin ulaşımına olanak vermiştir (Slovenya-Hırvatistan Davası Kararları, Par. 1023-1028, 2017). Mahkemenin yargıçları bu koridorun Hırvatistan'ın bölgesel egemenliğini güvence altına alacağını, fakat aynı anda Slovenya'nın kendi bölgeleri arasında da iletişimini sağlama hakkına ve açık denizlere ulaşma hakkına da bir güvence sağlayacağını ifade etmişlerdir (DW, 2017).

Harita 7. UTM 2017 Slovenya-Hırvatistan Davası Kararı

Kaynak: Bahçeşehir Üniversitesi Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi, 2020.

8. Bosna Hersek'in Hakkı: Deniz Koridoru

Deniz yetki alanları sınırlandırılmasında, Peljesac Köprüsü'nün ve temel aldığı iddiaların, sınırlandırmayı hakkaniyetsiz kılacağı ve Orantılılık ile Kapatmama prensiplerine aykırı bir girişim olması nedeni ile uluslararası deniz hukuku bağlamında kabul edilebilir bir durum olmadığı netleşmektedir. Öncelikli olarak bu köprü sadece Bosna Hersek'in deniz alanlarını kısıtlayıp kapatmakla kalmamakta aynı zamanda bu köprü'nün temel aldığı deniz alanı paylaşımı hususunda Bosna Hersek'in rızası alınmamaktadır. Nitekim AB'nin bu projeye hazırladığı fizibilite raporunda AB de bunu kabul etmiş, potansiyel hukuki sorunların çıkmasını muhtemel bir problem olarak saptamıştır. AB sadece potansiyel hukuki sorunlar gibi genel bir ifade kullanmamış, “bir devletin açık denizlere ulaşımı” tabirini kullanarak esasında sorunun Bosna Hersek'in şu anki kısıtlanmış durumu olduğunu ima etmiştir.

“Eşit uzaklık” metodunun Hırvatistan ve Bosna Hersek arasında uygulanması, Bosna Hersek'in deniz yetki alanlarını kısıtlamakta ve kapatmakta olduğundan hakkaniyetsiz bir sınırlandırma ortaya çıkaracaktır. Bu gibi durumlarda hukuk, eşit uzaklık çizgisi ile çizilen taslak sınırın; Hakkaniyet, Orantılılık ve Kapatmama prensipleri uyarınca düzenlenmesini öngörmektedir (Kuzey Denizi Davası Kararları, 1969). Eğer bu düzenleme yapılırsa, Kanada-Fransa ve aynı Slovenya-Hırvatistan Davası kararlarında görüldüğü gibi Bosna Hersek'in açık denizlere ulaşabilmesi ve diğer ülkelerinde Bosna Hersek'e Hırvatistan sularından geçmeden ulaşabilmesi için bir koridor verilmesi gerektiği barizdir. Bu koridor, Bosna Hersek'in haklarını koruduğu gibi Hırvatistan'ın da haklarını koruyacak şekilde yapılabilmektedir. Nitekim Slovenya-Hırvatistan Davası'nda bu koridor, Hırvatistan'ın da hukuki hassasiyetlerini gözetenek oluşturulmuştur.

Bu minvalde esasında Bosna Hersek'te de benzer öneriler dillendirilmektedir. Özellikle Bosnalı STK'lar tarafından geliştirilen formüllerde de açık denizlere erişim için bazı önerilere yer verilmiştir. Bunlar arasında Harita 8'de verilen rota, dikkate değerdir.

Harita 8. Bosna Hersek Denizcilik Birliğinin Açık Denizlere Erişimine Dair Suyolu Önerisi

Kaynak: Hoş, 2021.

Sonuç

Üç farklı kıtanın kesişme noktası olan Akdeniz; ticari, lojistik, enerji ve güvenlik alanlarındaki önemi ile denizlerin paylaşım mücadelesinin yaşanmakta olduğu başlıca denizlerden biridir. Son 20 yılda Doğu Akdeniz’de enerji kaynaklarının keşfedilmesi ile denizlerin paylaşım mücadelesi açısından hem Türkiye hem de başka devletlerin ilgi odağı haline gelmiştir. Doğu Akdeniz’e bakıldığında Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin hukuksuz girişimleri görülmektedir. Türkiye’nin deniz yetki alanları üzerinde bu hukuksuz girişimleri ile hem Türkiye’nin deniz alanlarını gasp etmek hem Türkiye’yi kendi deniz alanlarında bulunan doğal kaynaklardan uzakta tutmak hem de Türkiye’nin açık denizlere erişimine hanel getirmeye gayret sarf etmektedirler. Denizlerin paylaşım mücadelesi sadece Türkiye’yi hukuksuz girişimler ile karşı karşıya bırakmamaktadır. Adriyatik Denizi’nde de Doğu Akdeniz’deki kadar büyük bir mücadele bulunmaktadır. Bosna Hersek’in açık denizlere ulaşımı, Hırvatistan’ın Peljesac Köprüsü projesi ile bir oldubitti sayesinde engellenmek istenmektedir. Anlaşıldığı üzere Doğu Akdeniz’de Türkiye’ye uygulanan hukuksuz girişimlerin benzeri Adriyatik Denizi’nde de Bosna Hersek’e uygulanmaya çalışılmaktadır.

Uluslararası mahkemelerin başta 1969 Kuzey Denizi, 1992 St. Pierre ve Miquelon, 2017 Slovenya-Hırvatistan davaları olmak üzere tüm içtihatlarından yola çıkıldığında Hırvatistan’ın, Peljesac Köprüsü’nün ve bu köprünün inşasına temel oluşturan Hırvatistan’ın deniz yetki alanı iddialarının hukuksuz olduğu net bir şekilde ifade edilebilir. Hırvatistan, UTM’nin Slovenya-Hırvatistan Davası kararını uygulamadığı gibi şimdi de

Bosna Hersek'in haklarını gasp etmeye teşebbüs etmektedir. Hırvatistan'ın, daha deniz yetki alanları sınırlandırılması yapılmadan bir emrivaki ile bu köprüyü yaparak Bosna Hersek'in deniz alanlarını gasp etmesi, hukuksuz olduğu kadar "iyi niyet" gözetmeyen bir tutumdur. Bütün bunların ışığında, AB'nin bu projeye hukuki sorunlarını bile bile destek olması ise AB'nin bir kurum olarak yanlış bir politika izlediğinin çeşitli örneklerinden biridir. Bosna Hersek, kendisinin haklı olduğu bu hukuksuz ve iyi niyet dışı durum karşısında uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarını mutlaka savunmalıdır.

Peljesac Köprüsü'nün yapımı tamamlandığında, Bosna Hersek'in açık denizlere erişim hakkının Hırvatistan tarafından engellenebilmesinin önü açılacaktır. Ayrıca Hırvatistan, Avrupa Birliğinin ve NATO'nun istekleri doğrultusunda, Bosna Hersek'in denizlerdeki ulusal hak ve menfaatlerine karşı da bu eylemi gerçekleştirebilecektir. Bir ülkenin ana karası ile bütünlük arz eden deniz alanlarının ulusal ülkenin bir parçası olması sebebiyle, böyle bir durum karşısında Bosna Hersek'in ulusal egemenliği zarar görecektir.

Köprü'nün bir bölümünün, Klek Yarımadası'nın burnu baz alınarak belirlenecek olan Boşnak karasuları sınırlarının içinde yer alma ihtimali mevcuttur. Bu durum, köprü'nün Bosna Hersek'in ulusal egemenlik alanından geçmesine ve Bosna Hersek'in de köprüde hak sahibi olmasına neden olacaktır.

Gelecekte olası bir krizin önlenmesi, Bosna Hersek'in ulusal haklarının korunması ve Hırvatistan ile Bosna Hersek arasındaki ilişkilerin barışçıl ve iyi niyetle sürdürülebilmesi adına Peljesac Köprüsü'nün yapımı, iki ülke arasında deniz yetki alanları sınırlandırılması sonlandırılana kadar Hırvat hükümetince askıya alınmalıdır. Keza köprü yapımının, iki ülke arasında hukuki bir sınırlandırma sonuçlanmadan tamamlanması, Bosna Hersek'in egemenlik haklarının zarar görmesine ve ileride ciddi insani sorunların meydana gelmesine neden olabilecek bir oldubitti "fait accompli" yaratacaktır.

İlerleyen yıllarda bölgede barışın korunması ve güvenliğin sağlanması minvalinde Mali Ston Kanalı'nda Hırvatistan ve Bosna Hersek arasında deniz yetki alanlarının sınırlandırılması için Hırvat ve Boşnak hükümetleri diplomatik temaslarda bulunmalı ve hedefe yönelik somut adımlar atılmalıdır. Bosna Hersek'in savaş ve barış durumunda açık denizlere erişimini taahhüt eden bir "deniz koridoru" oluşturulmalı, bu doğrultuda devletler arasında ikili bir antlaşma imzalanmalıdır. Hırvatistan ve Bosna Hersek arasında deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin ikili antlaşma, hakkaniyet ve iyi niyet gözetilerek hazırlanmalıdır. Deniz koridoru oluşturulmasına ilişkin antlaşma

aynı zamanda Bosna Hersek için bir “hava sahası koridoru” da oluşturacaktır. Bu sayede, olası bir kriz durumunda Bosna Hersek'e denizden ve havadan zamanında insani yardım ulaştırılması ve duruma erken müdahale edilebilmesi garanti altına alınacaktır. Böylece 1992-1995 yılları arasında ülkede meydana gelen iç savaşın ve insani krizin bir benzerinin yaşanma olasılığı azaltılabilecek, Bosna Hersek'in ulusal egemenliğine ve denizlerdeki hak ve menfaatlerine hanel getirilmeyecektir.

Bosna Hersek ve Hırvatistan arasındaki Peljesac Köprüsü meselesinin hukuki bir düzlemde ele alınması önem teşkil etmektedir. Bu vaka hususunda verilecek kararlar ile kabul edilecek uygulamalar denizlerin paylaşım mücadelesinde iyi niyet ve hakkaniyet ilkelerinin gözetilmesinde ve oldubittelerin yaratılmasının önünde bir engel teşkil edecektir. Bu bağlamda Bosna Hersek örneği, Doğu Akdeniz'de de hakkaniyetli bir deniz yetki alanları sınırlandırılmasının gözetilmesine katkıda bulunacaktır. Uluslararası hukuk kurallarının rehberliğinde yapılacak analizler ise hem Türkiye'ye, hem Bosna Hersek'e hem de hukuk taraftarı diğer tüm ülkelere fayda sağlayacaktır.

Kaynakça

- (2014). *Pre-feasibility Study for The Possible Transport Connection of Croatian Territory*. <http://europski-fondovi.eu/sites/default/files/dokumenti/SC13-121%20-%20PFS%20-%20vf.pdf> (Erişim Tarihi: 31.01.2021).
- (2018). *Malostonski Kanal*. <https://proleksis.lzmk.hr/1547/> (Erişim Tarihi: 31.01.2021).
- About Us. <https://crbc-croatia.com/en/about-us-2/> (Erişim Tarihi: 31.01.2021).
- Ahmetbegovic, S. (2014). Reljef Kao Faktor Razmještaja Stanovništva U. Bosni I Hercegovini. *Acta geographica Bosniae et Herzegovinae*. 1, 97-111.
- Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi. (1982, 10 Aralık).
- Boockmann, H. (2002). *Ostpreussen und Westpreussen*. Siedler.
- Çoğuz, T. A. "The Law of Maritime Delimitation in the Croatia/Slovenia Final Award" İsimli Makalenin Özet Ve Yorum Çalışması. <https://baudegs.com/the-law-of-maritime-delimitation-in-the-croatia-slovenia-final-award-isimli-makalenin-ozet-ve-yorum-calismasi/> (Erişim Tarihi: 09.02.2021).
- Contract to Build Peljesac Bridge Signed in Dubrovnik (2018). <https://www.croatiaweek.com/contract-to-build-peljesac-bridge-signed-in-dubrovnik/> (Erişim Tarihi: 31.01.2021).
- Croatiaweek (2017, 7 Haziran). EU Grant Deal Signed for Pelješac Bridge. *Croatiaweek*. <https://www.croatiaweek.com/eu-grant-deal-signed-for-peljesac-bridge/> (Erişim Tarihi: 31.01.2021).
- DW (2017). Slovenia Wins Maritime Border Dispute, Croatia Defiant. *DW*. <https://www.dw.com/en/slovenia-wins-maritime-border-dispute-croatia-defiant/a-39483284> (Erişim Tarihi: 09.02.2021).
- Fransa-İspanya Antlaşması. (1974).
- Hollanda (Antilles)-Venezuela Antlaşması. (1978).
- Hopkins V. (2018). Croatia begins to bypass Bosnia with bridge project. <https://www.ft.com/content/a189405e-9b65-11e8-9702-5946bae86e6d> (Erişim Tarihi: 31.01.2021).
- Hoş, B. Y. (2012). Bosna Hersek Siyasi Coğrafyasında Geçmişten Günümüze Kıyı Sınırındaki Değişimler Ve Denize Çıkış Sorunu. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(8), 722-741.

- Klemencic, Mladen. (2000). The Border Agreement Between Croatia and Bosnia-Herzegovina: The First but Not The Last. *IBRU Boundary and Security Bulletin*. 7(4), 96-101.
- Kurumahmut A. ve C. Yayıncı. (2011). *Deniz Subayları İçin Temel Deniz Hukuku Barış ve Savaş Dönemi*. İstanbul: Deniz Kuvvetleri Kültür Yayınları.
- Marieni, G. (1845). *Portolano of the Adriatic Sea*. (2). Vienna: Tipografia dei PP. Mechitarists.
- Pavlic V. (2018). Pelješac Bridge – Will It Ever Be Built? <https://www.total-croatia-news.com/politics/24921-peljesac-bridge-will-it-ever-be-built> (Erişim Tarihi: 31.01.2021).
- The New York Times (1919a, Mart 17). Plan to Give Germany Land Communication Across Polish Corridor to the Baltic. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/1919/03/17/archives/plan-to-give-germany-land-communication-across-polish-corridor-to.html> (Erişim Tarihi: 16.02.2021).
- The New York Times (1919b, Mart 18). Outlines Polish "Corridor."; Paris Paper Sketches Proposed Strip to Danzig. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/1919/03/18/archives/outlines-polish-corridor-paris-paper-sketches-proposed-strip-to.html> (Erişim Tarihi: 16.02.2021).
- Treaty on the State Border between the Republic of Croatia and Bosnia and Herzegovina. (1999, Temmuz 30).
- Uluslararası Adalet Divanı Gine-Gine Bissau Davası Kararları. (1985).
- Uluslararası Adalet Divanı İngiltere-Fransa Davası Kararları. (1977).
- Uluslararası Adalet Divanı Kanada-Fransa Davası Kararları. (1992).
- Uluslararası Adalet Divanı Kuzey Denizi Davası Kararları. (1969).
- Uluslararası Adalet Divanı Tunus-Libya Davası Kararları. (1982).
- Uluslararası Tahkim Mahkemesi Slovenya-Hırvatistan Davası Kararları. (2017).
- United Nations Office of Legal Affairs Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs. (2000). *Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries*. New York: United Nations Publications.
- Yayıncı, C. (2019). *Sorular ve Cevaplar ile Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Kavramları*. İstanbul: Deniz Basımevi Müdürlüğü.
- Yayıncı, C. (2020). *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.

Yaycı, C. (2020). Examples of the International Court of Justice and the International Court of Arbitration Decisions Supporting the Exclusive Economic Zone Agreement Signed Between Turkey and Libya. <https://baudegs.com/examples-of-the-international-court-of-justice-and-the-international-court-of-arbitration-decisions-supporting-the-exclusive-economic-zone-agreement-signed-between-turkey-and-libya/> (Erişim Tarihi: 09.02.2021).

Diğer Konular / Other Issues

FOUCAULT SOSYOLOJİSİNDE İKTİDARIN SERÜVENİ: PASTORAL İKTİDAR, DİSİPLİNCİ İKTİDAR, BİYO-İKTİDAR

Murat ÖZDEMİR*

Öz

Bu çalışma Michel Foucault'nun iktidar sosyolojisini ele almakta, iktidar teorilerini Foucault'nun bakışıyla eleştiriye açmaktadır. İktidar mefhumunu analizinde statik makro çatışmacı ya da uzlaşmacı tanımlamalardan kaçan Foucault, modern iktidarın üretici mantığına vurgu yaparak toplumsalın bedenine nüfuz etmiş liberal kapitalist değerlerin varlığını tarihsel iktidar analizleriyle ortaya koymaktadır. Bu bakımdan çalışma Foucault'nun iktidar analizi olan pastoral iktidar (premodern öncesi iktidar modeli), disiplinci iktidar ve biyoiktidar kavramsallaştırmaları etrafında ilerlemektedir. Modern tarihin rasyonel aklını iktidar bağlamıyla düşünen Foucault, analiz ettiği iktidar modelleriyle iktidarın mikro mantığını ortaya koymuş ve modern tarihin baskıcı ve uysal bedenleri inşa edici yönünü analiz etmiştir. Bu bağlamda çalışma Foucault'nun modern iktidar yapılarına ve aklına nasıl yaklaştığını göstermeye çalışmakta, kavramsal sınırlılıklarını Foucault'nun literatürüyle çerçevelemektedir. Modern iktidarın yeni bir vehçesi olan neoliberal iktidar aklı bu çalışmanın dışında bırakılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İktidar, Foucault, Biyopolitika, Disiplin, Yönetim.

THE ADVENTURE OF THE POWER IN FOUCAULT SOCIOLOGY: PASTORAL POWER, DISCIPLINARY POWER, BIO- POWER

Abstract

This study deals with the sociology of power of Michel Foucault, and opens the theories of power to criticism from Foucault's point of view. Fleeing static macro-confrontational or compromising definitions in the analysis of the concept of power, Foucault reveals the existence of liberal capitalist values that have penetrated the body of the social by emphasizing the productive logic of modern power through historical power analyzes. In this respect, the study proceeds around the concepts of pastoral power (pre-premodern power model), disciplinary power and biopower, which is Foucault's analysis of power. Thinking of the rational mind of modern history

* Arş. Gör., Ankara Bilim Üniversitesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü, murat.ozdemir@ankarabilim.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-0371-9128>.

with the context of power, Foucault has revealed the micro logic of power and analyzed the oppressive and submissive aspects of modern history. In this context, the study tries to show how Foucault approached modern power structures and his mind, frame his conceptual limitations with Foucault's literature. In this study, neoliberal power, which is a new tool of modern power, was excluded from the study.

Keywords: Power, Foucault, Biopolitics, Discipline, Government.

Giriş

Avrupa toplumunda kapitalizmle beraber ortaya çıkan kentleşme, üretimde endüstrileşme momentleri toplumsal alanda hem özne üzerinde hem de toplumsal kurumlar nezdinde zorunlu dönüşümlerin meydana gelmesine yol açmıştı. Kısaca liberal kapitalist Batı tarihinin temelini kuran bir dizi değişimin vücut bulması hem bireysel hem de iktidar yapıları bağlamında dönüşümleri yaratmıştı. Foucault çalışmalarında Batı'daki değişimleri analiz ederken liberal bağlamdaki siyasal akılsallığı, kapitalist bağlamdaki ekonomik akılsallığı birbiriyle ilişkili olarak çözümlenmeye çalışır. Üretim sistemlerindeki köklü değişikliklerin uzamsal mekânları da dönüştürmesi, güvenli işletilmesi amaçlanan kent ticaret yaşamında iktidar fenomenlerinin kurulmasına yol açar. “Yeni bir “iktidar ekonomisi” gelişir. Bu “ekonomik” iktidar mekanizmaları, şiddet/alıkoyma ilkesinden çok üretim/kâr ilkesine riayet eder ve bireyleri jestlerine, tavırlarına, davranış biçimlerine ve alışkanlıklarına varıncaya dek tayin eden “iktidarın bedenselleşmesine” izin verir” (Lemke, 2016:112).

Foucault açısından iktidar kavramı bir yönetim sanatını işaret etmektedir. Bireyin kılcal damarlarından başlayıp toplumsalın en büyük makro yapısı olan devleti saran bir yönetim akılsallığı: “Ama ben iktidar mekanizmasını düşündüğümde, iktidarın bireylerin tohumuna kadar ulaştığı, bedenlerine eriştiği, hal ve tavırlarına, söylemlerine, öğrenimlerine, gündelik yaşamlarına sindiği kılcal var olma biçimini düşünüyorum” (Foucault, 2015c:23). İktidar parçalanmış, yersiz yurtsuzlaşmıştır. Foucault'nun iktidar analizi durağan ve sabit değildir, toplumsalın dinamikleriyle beraber hareket eder, kendini dönüştürür, değiştirir. Yarattığı uysal bedenler üzerinden kendini gerçekleştirir. Foucault'nun iktidar merkezini özne oluşturur; özne üzerinden yayılıp toplumsalın tüm değer ve katmalarını kat eden, kendini ilişkiselliklerde gösteren yönetim teknolojileri toplamına işaret eder. Foucault'nun, iktidarın merkezine aldığı özne tasavvuru tamamlanmış, bir kişilik değildir, sürekli özneleşme fenomenleriyle ilişkide olurken hem söylem yoluyla dönüşür hem söylem yoluyla dönüştürür. Kısaca özne hem

kendi üzerinde hem de ilişkide bulunduğu diğer özneler üzerinde hem fail hem de kurban rollerini oynar.

Batı'nın ekonomi politik rasyonel aklını analiz eden Michel Foucault, tarihsel süreçte öznedey meydana gelen dönüşümleri iktidar ölçüğünde düşünerek, Batı'nın özne sorunsalını analiz eder. Foucault açısından özne ve toplumsal beden üzerinde belirleyici olan iktidar aklı modern ve premodern dönemlerde farklı iktidar tekniklerini kullanarak kendini gerçekleştirmiştir. Premodern öncesi dönemin iktidar türünü pastoral iktidar olarak tanımlayan Foucault'ya göre bu dönemde iktidar gücünü dinsel alanla sınırlı tutmaktaydı. Sonrasında kapitalist iktisadi sürecin başlamasıyla modern iktidar teknikleri devreye girer. Erken kapitalist dönemde toplumsal üretim süreçleri için sakıncalı olanların disipline edilmesine yönelik olarak on yedinci yüzyılda disiplin teknikleri sahneye çıkar. On sekizinci yüzyılda ise tüm toplumsal bedeni hedef alan biyo-politik teknikler ile toplumsallığın tamamı kontrol ve yönetilmeye çalışılır. Foucault açısından biyo-politik dönüşümün meydana gelmesi, geleneksel iktidarın dönüşümüne, ırkçılığın yükselişine, liberal değerlerin öznelerin yaşam algısında bireyselleşmesine ve içselleşmesine yol açar. Biyo-politik iktidarlar tahakkümü dıştan değil, bedenin ve ruhun içinde yaratır. Mücadelenin merkezi de beden olur artık. Bu bedenle hayat üzerinde denetimin kapsamının genişlemesine karşı yine hayatın kendisi toplumsal direnişin merkezine dönüşür. Foucault açısından tahakküme karşı yapılması gereken hayatı ve hayatı saran söylemsel yapıları ve üretimini sorgulamaktır. Sağlığa, deliliğe, hukuka, kriminolojiye, psikolojiye, psikiyatrye, eğitim ve disiplinci askerî mantık kurumlarına karşı algılara eleştirel olarak bakmak gerektiğini bize göstermeye çalışır.

1. İktidar Teorilerine Farklı Yaklaşımlar

Toplumsal yaşamda bireyden başlayıp toplumsal alanın tümüne sirayet eden, kurumlar arasındaki ilişkiler ağının merkezi noktası iktidar mefhumuna dayanmaktadır. Siyaset teorisi açısından tarihsel izlekte iktidar mefhumunun ne olduğu sorunsalına yönelik yapılan yorumlama, açıklama ve tanımlamalar Lukes'un (2005) düşüncesiyle iki hat üzerinde ilerlemektedir. "İlk hat Platon'dan, Hannah Arendt ve Talcott Parsons'a kadar farklı yazarları barındırırken; Thomas Hobbes, Max Weber ve Karl Marx da ikinci geleneğe dahildir. Lukes'a göre ilk kuramsal model iktidar kavramının iş birliği ve uzlaşısı (konsensüs) olarak görülürken, ikincisi iktidarı hiyerarşi ve tahakküm olarak kavrar. Her iki yorum hattı da kökleri Antik döneme kadar dayanan çok uzun bir tarihe sahiptir" (Lemke, 2015:13). Sonuç olarak uzlaşısı ve dayanışmaya dayanan simetrik gelenek ile çatışma, mücadele, tahakküm ve hiyerarşiye dayanan asimetrik gelenek iktidarı tanımlamada makro politik

yöntem ile iktidar sorunsalını ele almaktadırlar. İster simetrik isterse asimetrik gelenek olsun, iktidarı statik, makro ve devredilebilen bir bakışla anlama yoluna gitmişlerdir. Bu bakımdan her iki geleneğe göre iktidarın tarihsel derinliği devlet merkezli olarak düşünülmüş ve iktidar bütünsel olarak teorileştirilmeye çalışılmıştır.

İktidar kavramı merkezi dinamiği içinde “güç, etki, telkin, yönlendirme” gibi çağrışmsal anlamları içinde barındırır. Çünkü herhangi bir iktidar ilişkisi başkalarının eylemleri üzerinde etkide bulunmayı zorunlu kılar. Bu etki rıza yoluyla olabileceği gibi şiddet ve kuvvet yoluyla da olabilmektedir. Bu nedenle iktidarı rıza ve güç ilişkisiyle ele almak onu anlamayı daha mümkün hale getirmektedir. Dolayısıyla bireylerarası ilişkilerde ve devlet toplum ilişkilerindeki iktidar ilişkileri rıza ve güç kavramları temelinde incelendiğinde iktidar olgusunu tanımlama daha niceliksel boyut kazanmaktadır. İktidara niceliksel boyut bağlamında yaklaşan Weber (1996), Russell (1976), iktidar türlerini sınıflarken, geleneksel ve modern iktidar düşüncelerinden yola çıkarak iktidar teorilerini oluşturmuşlardır. Russell açısından iktidar toplumsal yaşamda kaçınılmaz bir fenomendir. “İnsanlık yönetime muhtaçtır, ne varki anarşinin hüküm sürdüğü bölgelerde insanlık, önce yalnız despotizme boyun eğecektir” (Russell, 1976:31-32). Russell bu tanımlamasında iktidara pozitif değer atfediyor gibi görünse de onun açısından iktidar ilişkilerinin temel nosyonu etkidir. İktidar ilişkilerinde etki mekanizması devreye girdiğinde “birey şu yollardan etki altına alınabilir: A. Bedeni üzerine, doğrudan doğruya bir güç uygulayarak (mesela, hapsederek, öldürerek), B. Kandırma ve belli bir yöne sevk etme aracı olarak mükâfat ya da ceza vererek (mesela, iş vermek veya işsiz bırakmak), C. Fikirlerini etkileyerek (mesela, en geniş anlamıyla propaganda)” (Russell, 1976:44). İktidarı etki nosyonunun merkezine oturtarak çözümlemeye çalışan Russell (1976), iktidar türlerini niceliksel sınıflandırmalarla (örneğin, ruhban sınıf iktidarı, yalın iktidar, ihtilal iktidarı, iktisadi iktidar, kral iktidarı, fikir üzerindeki iktidar) tanımlar. Diğer taraftan Weber ise (1996), iktidarı üç kategoriye indirgeyerek (geleneksel iktidar, karizmatik iktidar, rasyonel-bürokratik iktidar) politika biliminin kapsamında iktidarı siyasal yönetimle sınırlar. İktidar analizinde iktidarı sosyal ilişkiler, üretim ilişkileri bağlamında çok boyutlu olarak ele alan Sennet (2014) ise tarihsel bağlamda iktidarı paternalist üretim mantığına oturtarak ele almaktadır.

Geleneksel politika bilimi açısından iktidar teorileri ve analizleri siyasal iktidar ve devlet aygıtıyla sınırlı tutulurken Foucault açısından iktidar bireyin bedeninden ve ruhundan başlayarak toplumun tüm alanlarına sirayet eden nitelik taşımaktadır. Devlet merkezli geleneksel iktidar anlayışını aşmaya ve

geliştirmeye çalışan Foucault, iktidar analizini yaparken bireyi, toplumu, toplumsal kurumları, normları, söylemleri tarihsel bağlama oturtarak tanımlamaya çalışır. Foucault'nun iktidar analizi liberal akılsallığın, tarihsel süreçte özneyi, toplumsal bedeni ve devlet kurumlarını nasıl dönüştürdüğünü çözmeye yöneliktir. Foucault, Batı'da Orta Çağ sonrası meydana gelen büyük değişimlerdeki merkezi iktisadi mantığın maddi koşullarına bağlı olarak değişen özne, toplum ve toplumsal kurumlar üzerindeki liberal kapitalist politik akılsallığın haritasını çizme amacını taşır. Bu bağlamda Foucault'nun iktidar analizi liberal kapitalist toplumlarda toplumu bütünsel olarak tarihsel bağlamda analiz etmeyi amaçlamaktadır. Foucault'nun iktidar analizi her ne kadar Avrupa kıtasını kapsamı içine alıyor olsa da Batı değerlerinin diğer coğrafyaları da etkilemesi, bu coğrafyalara sirayet ederek birey ve toplumsal kurumları değiştirmesi nedeniyle, liberal kapitalist değerlere eklenmiş ya da eklenmekte olan ülkelerin iktidar fenomenlerini anlamaya da yol göstermektedir.

Foucault'nun iktidar kavrayışının öncelikle "her yerde" olmaya (yani gündelik hayata kadar sirayet etmeye) vurgu yaptığına işaret etmek gerekir. Bu anlamda önemli olan devlet ya da devletin tahakkümcü işlevleri değil, devleti ya da devletin tahakkümünü aşan iktidar pratiklerinin her yerde nasıl işlediğidir. Bunu mümkün kılsa "güç ilişkilerinin her alanında birer taktik öge ya da blok" olan söylemlerdir" (Özmkas, 2012:58). Söylemler tarihsel uzamda iktidarın, devlet ve hukuk boyutunu aşan alanlarında doğallaşmış ve meşrulaşmıştır. Toplumun bedeni üzerinde verili kodlar bağlamında işlev görür. Tıbbi söylemler, kriminolojik söylemler, psikiyatrik söylemler geçmiş ve bugünün bağlamının ilişkiselliğinde toplumsal olarak içselleştirilmiştir.

Geleneksel iktidar anlayışında iktidarın sahiplenilebilen, ele geçirilebilen bastırma, şiddet tekeli ile sınırlandırılmış devlet aygıtı olarak ifade edilmesi Foucault'nun iktidarı tanımlama mantığında yer bulamaz. "Devlet aygıtı, iktidar ilişkilerinin yalnızca "yoğunlaşmış bir biçimi" ve onları aşan bir sonucudur, öyleki ki ne bu aygıtın kontrolü ne de yok edilmesi belirli iktidar biçimlerini ortadan kaldıramayacaktır" (Lemke, 2015:153). Foucault'nun iktidarında "devlet aygıtı, yasalar ya da diğer hegemonik biçimler, iktidarı tanımlayan stratejilerin kristalize olarak aldığı biçimlerden ibarettir. İktidar ancak işlediği zaman varolduğu için, onun işleyişinin analizini yapmak, hangi durumlarda hegemonik biçimlere büründüğünü saptamak gerekir (Aksay, 2004:10-11). "Devlet, "iktidar ilişkilerinin kurumsal entegrasyonu"ndan ibarettir" (Bidet, 2016:114). Foucault için devlet aygıtını belirleyen bireyden toplumsal kurumlara, normlara, söylemlere yerleşen birbiriyle ilişkisel olan, birbirlerini üreten fenomenler toplamıdır. Foucault iktidarı yalnızca devlet

aygıtı problemi, yönetici sınıf, hegemonik yapılara gönderme yapması, bireylerin gündelik yaşam pratiklerinde kendini gösteren incelmış ve mikro düzeyde işleyen süreksiz iktidar ilişkilerini analiz eder (Foucault, 2015c:48). Foucault'nun bu tanımlamasında Marksist düzlemin tarif ettiği devlet aygıtı, yönetici sınıf, hegemonik iktidar görüldüğü gibi tamamen yok sayılmamıştır. Yalnız Foucault açısından Marksist düzlemin bu iktidar tanımlamaları yetersizdir. Çünkü makro iktidarların anlaşılması mikro düzlemlerdeki iktidar ilişkilerinin tahliliyle mümkün olacaktır; toplumsal saran değerlerin, kurumların, normların anlaşılması en küçük mikro iktidar ilişkilerinin analizi ile başlamalıdır. Foucault'nun iktidar analizi bir nevi iktidarı hücrelerine ayırıp bir otopsi sürecinden geçirmektir. Çünkü Foucaultcu mantık iktidarın yaşamı içerden şekillendirdiğini söyler: “İktidar “şey”leri tanımlayan, arzunun ne olduğunu öğreten, bilgiyi biçimlendiren ve söylemi üretendir. Kısaca, zevki, bedeni, hayatı, anlamı tanımlayandır iktidar” (Akt. Sancar, 2014:145). İktidar devlet aygıtının ve kapsamının dışında bedende, cinsellikte, benlik sunumunda, aile-akrabalık ilişkilerinde, bireyin toplumsal kurum ve normlarla kurduğu ilişkilerde kendini inşa eder.

2. İktidar İlişkileri

İktidar kurduğu bireyin üzerinden işler (Foucault, 2011:106). İktidar açısından mikro olarak özne, makro olarak toplumsal beden bilgi nesnesine dönüştürülerek kontrol edilir ve yönetilir. Foucault'nun iktidar analizi pratikler içinde gözlemlenir. İktidar ilişkilerinin bütünselliğini söylemler oluşturmaktadır. Foucault açısından söylem; mekânsal, sembolik, dilsel göstergelerin birbirleriyle ve bedenlerle meydana getirdikleri karmaşık süreksiz ağlardır. İktidar ilişkileri yöneten ve yönetilen, hiyerarşik mübadele ilişkilerini yansıtmaz. İktidar ilişkileri merkezsiz, özneyi aşan ama özneyi kapsayan mikro ve makro alanların birbirleriyle oluşturduğu dinamik birlikteliklerdir.

İktidarın sahiplenilen bir güç olarak değil de bir strateji olarak düşünülmesini, iktidar egemenliğinin etkilerinin sahiplenmeye değil de düzenlemelere manevralara taktiklere, tekniklere, işlevlere bağlanmasını öngörmeleri gerektiği kanısını taşıyan Foucault (Urhan, 2013:239) iktidara niceliksel bir olgu olarak bakmaktan ziyade, iktidarın pratikler içinde gözlemlendiğini, tarihsel ve sürekli dinamik ağlar içinde hesaplanabilir özelliğini silikleştirerek, stratejik ilişkiler bağlamıyla birbirine bağlı söylem yapılarıyla hareket ettiğini savunur. “İktidar ilişkilerinin neticelerini fiziki baskının ve ideolojik manipülasyonun etkilerine indirgeyen yaklaşımların ötesine geçer ve iktidar süreçlerinin teknolojik üretken niteliğinin altını çizer” (Lemke, 2016:160). İktidar ilişkileri toplumsal momentlerinin yarattığı

zorunluluk dinamiklerine dayanır; toplumsal momentler birbirlerini değiştirir, dönüştürür, yeni söylem yapılarını meydana getirir; tıp psikiyatrisini, psikiyatri hukuk ve ceza yasalarını etkiler, yeni hakikat söylemlerinin oluşmasına sebep olur; böylece toplumsalın tarihsel zihinsel kodları birbirini etkileyerek, dönüştürerek yeni formlara ve değersel yapılara dönüşür. Dinamik söylem yapıları hitap ettiği toplum tarafından benimsenir ve içselleştirilir.

İktidar ilişkileri karşıtlık üzerinden kendini meşrulaştırır. Deli-akıllı, hasta-sağlıklı, serseri-efendi, yoksul-zengin, tembel-çalışkan ayrımı boyunca birincileri tecrit edip kapatmak ve böylece normal-anormal ayrımını kurmaktır. İnsan bilimlerinin de alanlarını tanımlayan bu ayrım, iktidar teknikleri aracılığıyla öznenin kişilikleştirilmesi ve bilginin üretilmesidir (Sancar, 2014:146-147). Özneden başlayıp kurumları, normları, sembolleri birbirini bağlayarak mikro alanlardan makro alanları yönetir. İktidar ilişkilerinin merkezi yeri beden ve ruhtur: "...çünkü iktidar ilişkileri tenimizden, bedenimizden, sinir sistemimizden geçer" (Foucault, 2015b:272).

İktidar ilişkisi, genel veya belirli bir alanda kendini göstermekten ziyade, "komşu kavgaları, ebeveyn ve çocuklar arasındaki kavgalar, ev içi anlaşmazlıklar, seks ve şarap düşkünlüğü, sokak dalaşmaları ve bir yığın gizli işler" gibi en ufak tekilliklerin ve kuvvet ilişkilerinin bulunduğu her yere girer" (Deleuze, 2013:47). İktidar ilişkileri gündelik yaşamın en sıradan hallerinde kendini gösterir. Toplumsal özne üzerinde kurucu rol oynayan iktidar mantığı öznenin tüm eylemsel ilişkilerinde kendini gösterir. "Bireyin, özel alanın toptan siyasallaştırılmasıyla en küçük bir sığınağı bile kalmaz, yaşam bir kamp alanına veya kışlaya döner" (Akt. Özden, 2016:101). Özne üzerinde örgütlenmiş iktidar söylemleri kendini her alanda görünür kılar: Evde, okulda, işyerinde ya da hastanede. Yaşamın tüm alanı kuşatılmış hem öznenin hem de toplumsal bedenin varoluş şekli iktidar ilişkilerinin hizmetine girmiştir.

Liberal kapitalist iktidar ilişkilerini analizinde Foucault iktidarın çeşitliliğinden söz eder. İktidar parçalı, çoklu, sürekli değişken formlardadır. Foucault, Marx'ı yeniden okumada ve anlamada da saptamalarda bulunur:

Kapital'in II. cildinde bulabileceğimiz şey, ilk olarak bir iktidarın değil; birçok iktidarın var olduğudur. İktidarlar, yani örneğin atölyede, orduda, köleci tipteki bir mülkiyette veya serflik ilişkilerinin var olduğu bir mülkiyette yerel olarak işleyen tahakküm biçimleri, bağımlılık biçimleri. Tüm bunlar, iktidarın yerel, bölgesel biçimleridir ve kendi işleyiş kipleri, yöntemleri ve teknikleri vardır. Bütün bu iktidar biçimleri heterojendir. Bu durumda, eğer bir iktidar analizi yapmak istiyorsak iktidardan değil, iktidarlardan söz etmemiz ve iktidarların

yerini kendi tarihsel ve coğrafi spesifiklerinde belirlememiz gerekir (Foucault, 2014:145).

Bu bağlamda Foucault açısından iktidar ve iktidar ilişkilerinin modern ıslah edici analizi, bilginin arkeolojik alanı ve iktidarın soybilim ilişkilerine bakılarak tarihsel bir zemine oturtulmalıdır: Tarihsel olana bakılmadan güncel olan anlaşılabilir. Foucault açısından bilgi alanları üzerindeki bakışlarımızın tarihsel dönüşümüne bakılmalı, bilgi alanlarının birbirleriyle kurduğu ilişki ve alışveriş ya da zaman içinde iç içe geçme halinin tarihsel anatomisine odaklanılmalıdır. Bunun neticesinde güncel yaşamın içeriğini dolduran söylemlerin iktidar bağlantıları anlaşılabilir.

Foucault gerçekten de toplumsal olanla ilgilenir. Bununla birlikte ona göre toplumsal ilişkiler evrimleri içinde süresizdir, bu ilişkiler, zamanla aralarında bir bütünlük oluşturmaz; tek bir türden doğmaz, genel bir ilkeye uymaz ve bir bütünlüğe tamamlamazlar. Onun yapıtları, varolan sosyolojileri bir anlamda gizeminden kurtarsa da ortak bir sorunsal çevresinde gelişirler (Tekelioğlu, 2003:12). Ortak payda özne ve hakikattir. Arkeoloji bilgi safhasında öznelliklerimizi kuran hakikatlere sahip olduğunu iddia eden söylemlerin, bilgilerin oluşum koşulları incelenir (Koloş, 2015:40). Bilgiler iktidar yapılarına, iktidar yapıları öznellik deneyimlerine bağlanarak birbirleri arasındaki ilişkiler çözümlenir, böylece mikro olarak özne, makro olarak toplumsal bedeni şekillendiren söylemler, söylemler arası ilişkiler deşifre edilir.

İktidar ve iktidar ilişkileri Foucault açısından somut olarak ele alınıp incelenemez, bir varlık ya da devri gerçekleşebilecek bir yapı değildir. “İktidar işler, iktidar bir ağ biçiminde işler ve bu ağda bireyler yalnız dolaşıma girmekle kalmaz, aynı zamanda ona boyun eğmek ve onu uygulamak durumundadır. Bireyler hiçbir zaman iktidarın atıl ve onaylayıcı hedefleri değil, tam tersine her zaman iktidarın aracısıdır. Başka bir deyişle, iktidar bireyleri geçiş yolu olarak kullanır, bireylere uygulanmaz” (Foucault, 2011:106). Beden üzerinde iktidar bireyselleşmiş olsa da sonsuz ağlar içinde niceliksel görünümü kaybetmektedir.

Liberal kapitalist akılsallığı tanımlarken Foucault “tutumlu yönetim” (Foucault, 2015a:25) ifadesiyle özne ve toplumsal bedenin liberalleşen değerlerin paradigmasına yönelik olarak kontrol edildiğini ve yönetildiğini ifade eder. Üreten ve değer yaratan öznenin verimliliğinin artırılması ve kontrol edilmesi düşüncesi bireyden başlayıp toplumu saran yeni yönetim teknolojilerinin meydana gelmesine sebep olur:

Yani kişiyi yönetimselleştirilebilir (governmentalisable) kılan, onu iktidara tabi tutan şey, sadece ve sadece homo economicus olması. Bu demektir ki birey ve iktidar arasındaki bağlantı noktası, birey üzerindeki iktidarın düzenleniş ilkesi bu homo emocomicus düzeneğinden ibaret olacaktır. Homo economicus yönetim ve bireyin ara birimidir. Bu da her bireyin her öznenin ekonomik insan olduğu anlamına gelmiyor (Foucault, 2015a:209).

Foucault için siyasetin insanın biyolojik varlığını kuşatması ve iktidarın doğrudan yaşamı hedef alması modern bir olgudur (Özden, 2016:88). Sanayileşmenin yarattığı yeni toplumsal düzende liberal kapitalist sistemin gereği olarak bedenler üzerinde yeni formların uygulanması zorunluydu. Tehlike olarak görülen ya da işlevsiz hallerdeki bedenlerin ıslahı gerekliydi. Çünkü zaman zaman kıtlık sıkıntısının yaşanması, veba hastalıkları, toplumsal hijyen sorunu gibi vakalar toplumsal düzeni tehdit etmekteydi. Bu nedenle herhangi bir isyana karşı önlem ve toplumsalın sağlıklı kılınabilmesi için bedenler üzerinde disiplin mekanizmaların devreye girmesini sağlayan iktidar teknolojileri ortaya çıktı.

Bireyin karakterini ıslah etmeye yönelik girişimler ıslahevleri, hapishane, klinik gibi yerlerde yoğunlaştı. Modern iktidarın disipline dayalı ıslah mantığı ailede, okulda, orduda, hapishanelerde ve daha pek çok kurumun işleyişinde ve normunda kendisi gösterir. “Bu “hukukçular” tarafından değil, cezaevi müdürleri, hovardalar, öğretmenler, doktorlar, psikiyatristler vb. tarafından geliştirilmiş bir alt-hukuk, bir karşıt hukuk yarattı. İktidar ilişkileri, “doğaları” gereği tarihsiz, sabit veya yasal olarak belirlenmiş değerlerdir ancak açık-uçlu ve çoğu zaman kurallaştırılmamıştır” (Tekelioğlu, 2003:154). Sonsuz ağlar içinde dağılmış, toplumsalın verili kodları haline dönüşmüş, dinamik süreksiz ilişkilerle birbirlerine bağlı ve birbirlerini keserek hareket eden bu ilişkiler yumağı söylem yapılarının birbirleriyle olan ilişkileri bağlamında anlaşılmalıdır. Örneğin hukuku psikiyatri ile psikiyatriyi kriminoloji ile ya da tıbbi mekânlarla/normlarla düşünme gibi.

3. Pastoral İktidardan Bilgi Üretici İktidara

Batı’da on altıncı yüzyıldan itibaren özne-yapı ilişkiselliği bağlamında yapısal alanların özne üzerinde meydana getirdiği disiplin ve kontrol mekanizmaları yoğun bilgi alanlarının ortaya çıkmasına ve genişleyerek toplumun dokusuna nüfuz etmesine sebep olmuştur. Foucault’nun tespitlerinin temel noktası “yönetim akılsallığı” üzerinedir. Foucault, Orta Çağ yönetim anlayışından yola çıkarak hükümdarlık ve feodal sistemlerin çöküşüyle beraber yeni bir yönetim anlayışının meydana geldiğini ve bu yönetim tekniğinin temel hedefinin toplumu kontrol ederek mikro alanda özne

üzerinde, makro alanda toplumsal beden üzerinde kapsayıcı ve yönetilebilir tekniklerin yaratılması ve sürdürülmesi olduğunu düşünür. Orta Çağ Hıristiyanlık öğretilerinde kurtuluşu erme yolundaki anlayışın ruhların terbiye edilmesine dayandığını belirten Foucault, seküler anlayışın liberal akılsallıkla genişlemesinin neticesinde artık ruhlar yerine dünyevi yaşama ve bedene odaklanan politik bir akılsallığın doğduğu saptamasını yapar. Bu bağlamda “Foucault’nun çözümlenmeleri belirgin bir biçimde toplumsaldır – toplumsal ilişkileri oluşturan bilgi tipleri üzerine odaklanır” (Tekelioğlu, 2003:11)

Orta Çağ’da Avrupa kıtasında egemen olan değerler Hıristiyan öğretisiydi ve bu öğretiyi yaşamın tüm alanlarının işleyişinde belirleyici güce sahipti. Sadece inanlar açısından değil devlet örgütlenmesi de Hıristiyan öğretisinin etkisiyle yönetilmekteydi. Hıristiyanlık öğretilerinde hükümdar Tanrı’nın yeryüzündeki yüzüydü. Foucault’nun tabiriyle hükümdar Tanrı’nın çobanıydı ve Tanrı tarafından görevlendirilmiş, hüküm sürdüğü toplumun selameti için vardı. Bu tür bir yönetim anlayışına “pastoral iktidar” diyen Foucault, on altıncı yüzyıldan itibaren bu iktidar anlayışının ortadan kalktığını, toplumu disipline eden yeni bir iktidar anlayışının doğduğunu belirtir. Dolayısıyla güncel yaşamdaki iktidar ilişkilerinin tarihselliğine gönderme yaparak daha kapsayıcı iktidar analizinin şifrelerini çözer: Pastoral iktidar, disipline edici iktidar (hükümdarlık iktidarı) ve biyo-iktidar (kontrolcü/güvenlikçi) iktidar. Pastoral iktidar anlayışında “hükümlanlık bir toprağın sınırları içinde uygulanır, disiplin bireylerin bedenleri üzerinde uygulanır, güvenlik ise bir nüfusun bütünü üzerinde uygulanır” (Foucault, 2013:12).

On yedinci yüzyılda Avrupa devletleri arasındaki rekabetin, ticaretin gelişmesi; devletlerarası askerî tekniklerin ve diplomatik stratejilerin büyümesine neden olurken, güçlü bir rekabetin sağlanması için nüfusun verimliliğinin artırılması anlayışı benimsendi ve polis teşkilatı da bu bağlamda düşünülerek kuruldu. Güçlü bir toplumun yaratılması için gereken tedbirlerin alınması mantığı yaygınlaştı. Özneden başlayarak toplumun tamamını kapsayan bir anlayış; ıslah edici ve disipline edici tekniklerin doğuşuna ve büyümesine sebep oldu. Böylece giderek bu anlayışlar devletin kademelerine sirayet etti ve yasaklayıcı, sınırlayıcı iktidardan başlayarak sonrasında düzenleyici iktidarın doğmasına giden yol inşa edilmiş oldu. Hükümdarlık iktidarından, düzenleyici denetleyici iktidara kadar giden bir süreç. Hükümlanlık toprak egemenliği üzerinde toprağın kapitaleştirilmesini tanımlar, disiplin mekân inşa eder ve nesnelere işlevsel boyutlarına göre sıralar, güvenlik ise değişen dönüşen ortam üzerinde kontrol gücü elde etmeye çalışır (2013:22). Mekânların düzenlenmesi ve bu mekânların işleyişinin

sağlanması için gerekli hukuksal, yasal işlemlerin oluşturulmasına örnek olarak kentleşmeyle beraber kent güvenliğinin sağlanması için polis teşkilatının kurulması, malların yani ticaretin selameti için gerekli tedbirlerin alınması; kapitalist verimlilik mantığına uymayanların kapatılması, sonrasında da daha incelikli tekniklerle ayrıştırılarak ıslah edilmeye çalışılması, tahıl ürünlerinde zaman zaman yaşanan fiyat dalgalanmalarını sabitlemek için uzamdaki ulaşım ağının düşünülerek çözümler üretilmeye çalışılması çabaları ortamların yeniden düzenlenmesine sebep oldu ve bu ortamların yaşam üzerinde form oluşturuca rolü zamanla giderek arttı.

Ortama yönelik bu yeni düzenleyici tedbirlerin sürdürülebilir olması için toplum tarafından içselleştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Foucault'nun tabiriyle yeni "hakikat rejimleri"nin kurulmasına gidildi. Psikoloji, hukuk, tıp, kriminoloji başta olmak üzere hem mekânsal hem yasal düzenlemeler ile özne ve toplumsal bedeni formlaştırma gücü yaratıldı. Bu alanların zamanla birbirlerinin içine geçmesi daha karmaşık ilişkilerin oluşmasına yol açtı. "İktidar mekanizmaları bu ilişkilerin tümünün ayrılmaz parçasıdır, döngüsel biçimde sebep ve sonucudur" (Foucault, 2013:4). Dolayısıyla Foucault açısından güncel iktidar ilişkilerinin işleyişindeki mantığın tarihsel kökenleri bu "hakikat rejimleri"nin tarihselliği içinden bakıldığında anlaşılabilir. Kısaca bugünün tarihini anlamak istiyorsak söylem alanlarının tarihselliğine inmemiz gerekmektedir.

Rasyonel akılsallığın yarattığı yönetimsel durum, liberal ve kapitalist akılsallığın gereklerine göre hareket etmekteydi. Yani ekonomik verimlilik ve istikrarın sağlanması için gerekli rasyonel hesaplamalardı. Örneğin kriminoloji biliminin doğuşuna sebep olan "aslında temel sorun ekonomidir, yani suçun maliyeti ile suçun bastırılmasının maliyeti arasındaki ekonomik ilişkidir" (Foucault, 2013:10). Suçun şiddetle eski yöntemlerle bastırılmasına karşı bireyin disiplin altına alınarak ıslah edilmesi uzun vadede daha ekonomik çıkar sağlamaktaydı. Böylece diğer söylem alanlarında da aynı gelişmeler yaşandı: Tıp, psikoloji, hukuk, güvenlik gibi söylem alanları öznenen toplumsalın bedenine doğru kapsayıcı işlev görerek nüfusun ve ekonominin istikrarı için yeni "hakikat rejimleri" meydana getirdiler.

Foucault, on yedinci yüzyıl olarak adlandırdığı Klasik Çağ'da disipline edici tekniklerin doğduğu dönem olarak dışlama usullerinin meydana geldiğini vurgulayarak, inşacı disiplinci bağlamın emek gücüne uygun olmayanların ıslahını amaç edindiğini, toplumsal bir sınıflamaya gidildiğini söyler: "Elbette disiplin, bireyleri, yerleri, zamanları, hareketleri, edimleri, işlemleri çözümler ve ayrıştırır" (Foucault, 2013:50). Disiplinci iktidar bu bağlamda anormal olarak belirlenenleri tek tek hedef alarak onları kapatma

mekânlarında ıslah etme amacı güder. “Foucault’ya göre Klasik Çağ’da kapatmanın, bu kitlesel olayın birinci işlevi ve meselesi, asayişin sağlanmasıdır; burada asayiş zenginlerin zenginlikleri artanların fakirleri çalışmaya zorlamaları anlamındadır. Kapatmanın ikinci işlevi ise Foucault, işsizlik dönemlerinde olası ayaklanmaların potansiyel kitlesi olan aylakların, toplumsal korumanın sağlanması amacıyla kapatılması olarak sunmaktadır” (Koloş, 2015:191).

Kapatma tekniklerinde ve ıslah süreçlerinde amaçlanan uysal bireyi meydana getirmek için “Bilimsel” bir bilgi, teknikler, söylemler oluşmakta ve cezalandırma erkinin uygulanmasıyla iç içe geçmektedirler” (Foucault, 1992:27). Klasik çağda hızla yükselen disiplin teknikleri görünür olur, okullar, kışlalar, atölyeler, kapatma mekânları başta olmak üzere mekânların yönetim aygıtına dönüşmesi söz konusudur. Ayrıca, göç sorunu, malların güvenli şekilde dolaşıma sokulması, kent sağlığı için hijyenin önem taşıması, nüfusun kontrol edilmesine yönelik teknikleri devreye sokar. Böylece tarihsel bağlamda yaşamın bütünselliği üzerindeki iktidarın sürdürülmesinde insana ve topluma yönelik bilimsel tekniklerin kurumsallaşması meydana gelir. Mekânlardan toplumsal örgütlenmenin değer ve normlarına doğru genişleyen söylemler alanı yaratılır.

Mekânların devreye girmesiyle özneler üzerinde kimin hangi kuruma gireceğinin ayrıştırılması söz konusu iken “insan bilimleri de bireylerin kim olduklarını, kimin normal olduğunu kimin olmadığını, kimin akli başında olduğunu kimin olmadığını, kimin neye yeteneği olduğunu ve ne yapabileceğini, bireylerin öngörülebilir davranışlarının neler olduğunu, hangi davranışların ortadan kaldırılması gerektiğini tanımayı sağlayan bilgilerdir” (Foucault, 2011:211-212). İnsana ve topluma yönelen bu bilgi türlerinin mantığının altında burjuva ideolojisi yatmaktadır. Burjuva, hegemonyasını garanti altına almak ve meşruluğunu sağlamak için geleneksel bastırma ve şiddet temelli iktidar stratejileri gütmemesi gerektiğini iyi bilmekteydi. İktidarın etkilerini, gücünü tüm sosyal alanın en derin gözeneklerine bilimsel alanların iş birliğiyle geri dönülemeyecek şekilde inşa etmesi siyasi bir devrimin ötesini geçmiş ve Batı toplumu yeni değerler ve yaşam formlarına göre şekillendirilmeye başlamıştı.

Burjuvanın egemen olmak için geliştirdiği yöntemler, bireysel-toplumsal disiplinden, gözetimden denetlemeye evrilen Batı toplumunun iktidar tarihi, bilgi alanlarının tarihiyle örtüşmektedir. Merkantilist ve burjuvanın ideolojik akılsallığı ekonomik verimliliği merkeze alırken, toplumsal bütünlüğün sağlanması için rasyonel ilerlemeci inancın nimetlerinden istifade ederek aynı değer ve inançları paylaşacak öznelerin inşası için çaba sarf etti. Özne üzerine

yapılan bilimsel çalışmalar iktidar ve iktidar ilişkisinden bağımsız değildi. Foucault ifadesiyle bilimsellik adı altında yürütülen çalışmalar masum değildir, “yani söz konusu olan, hakikat “namına” yürütülen bir kavga değil, hakikatin statüsü ve oynadığı siyasi ve ekonomik rolle ilgili olan bir kavgadır” (Foucault, 2011:83).

Foucault, Nietzsche'nin açtığı yoldan ilerleyerek, mutlak hakikat ve genel geçer olgulara karşı şüphecidir. Onun açısından Batı toplumunun bilgi ve hakikat inancının eleştirisi noktasında Nietzsche merkezi önemdedir. Pozitivist şaşmaz, doğrusal ilerlemeci rasyonel anlayış Nietzsche tarafından şiddetle eleştirilmiştir. Nietzsche felsefesi öznenin temsil, hakikat sistemi içinde aktif fail varlık olarak geleneksel Batı felsefesindeki yerini sarsar, nesnel hakikat savları yerine bireysel ya da toplumsal kurgulara yönelmiş, öznenin dil ve metaforik düşüncenin ürünü olduğu yaklaşımını ortaya koyar.

“Hakikat”, sözcelerin üretimi, düzenlenmesi, dağılımı, dolaşımı ve işleyişi için düzenlenmiş bir prosedürler bütünü olarak anlaşılmalıdır (Foucault, 2011:83). Foucault açısından bilgi ve hakikat inancının üretici motoru iktidar ve iktidar ilişkileridir. Herhangi bir bilgi alanı iktidardan bağımsız düşünülemez. Çünkü “iktidar “dışlamakta”, “bastırmakta”, “püskürtmekte”, “maskelemekte”, “soyutlamakta”, “sansür etmekte”, “saklamakta”dır. İktidar fiili durumda üretmektedir, hakikiyi üretmektedir. Birey ve ona ilişkin olarak elde edilebilecek bilgi bu üretime aittirler” (Foucault, 1992:243) “Hakikat” kendisini üreten ve destekleyen iktidar sistemleriyle ve kendisinin meydana getirdiği ve kendisini yayan iktidar etkileriyle döngüsel bir ilişki içindedir: Hakikat rejimi” (Foucault, 2011:83). İktidarın varlığı bilgi alanlarının varlığıyla mümkündür. İktidar gerçekliğini ve meşruluğunu yarattığı bilgi alanları yoluyla gerçekleştirir. Dolayısıyla tarihsel süreçte iktidar mantığı değiştikçe bilgi alanları da meşruluk ve hakikilik noktasında değişmiştir. Orta Çağ'da egemen olan mistik ruhani iktidar anlayışı beraberinde mistik ve soyut bilgi alanlarının, güçlü metafizik öğretilerin yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Aydınlanmayla beraber rasyonel merkezli iktidar anlayışı da pozitivist değersel bilgi alanlarının inşasını meydana getirirken eski metafizik öğretileri ise değersizleştirmiş ve hakikiliğini geçersiz kılmıştır.

4. Disiplinci Toplumun Doğuşu

Modern öncesi feodal toplumlarda şiddet gündelik hayatın ve iktidarın temel bir bileşenidir. Toplumsalın inşasında ve sürdürülmesinde temel yönetim aygıtıdır. “Onun için yalnız fiilen uygulanmakla kalmaz, seyirlik hale de getirilir. Hükümdar iktidarını öldürme fiili üzerinden, kan dökmek

vasıtasıyla ilan eder. Kamusal alanlarda sahnelenen kanlı seyirlikler, iktidarını ve haşmetini kurgulamak içindir. Şiddet ve şiddetin teatral sahnelenişi burada iktidarın ve hegemonyanın önemli birer aracıdır” (Han, 2017a:16). Vahşi, öldürücü şiddet, şaşalı gösteri ile hükümdarın haşmetini ve gücünü yeniden tesis eder. Kanın simgesel gücü işlevsel araçtır. İktidarın formülü, şiddet, kan, işkence, kan simgeleriyle mühürlüdür. Bu nedenle şiddet çıplak açık ve sergiseldir. Ahlaki olarak utanmaz, sürekli kendini sergileyerek konuşur, kendini anlatır “Şiddetin çok boyutlu iletişimsel rolü iktidarların meşruluk kaynağıdır. “Mülkiyetin şiddetle intikali” (Foucault, 1992:107) söz konusudur.

Feodal toplumlarda iktidar özünde göstergeler ve el koyma aracılığıyla etkisini koruyordu. Bir yanda feodal lordlara, ritüellere, törenlere, vb. sadakat göstergeleri, öbür yanda vergiler, yağma, avlanma, savaş vb. biçimini alan el koyma. On yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda ise etkisini toplumsal üretim ve toplumsal hizmet yoluyla kurmaya başlayan bir iktidar biçimi doğar (Foucault, 2011:75). Bu yeni iktidar biçiminde öznelerin üretken değeri politik akılsallığın temel hedefidir. Bu nedenle öznelerin her türlü yaşamsal edimleri kontrol edilmeye ve ekonomi politiğin amaçlarına yönelik uysallaştırılmaya çalışılır. Böylece yeni iktidar modeli kendini yaşamın içinde kurgular. Bedenlerde, eylemlerde, tutum ve davranışlarda; kısaca gündelik hallerin en sıradan performansında yeni iktidar modelinin izi vardır. On yedinci yüzyılda beliren disiplinci iktidar, on sekizinci yüzyılda kendini kontrol/denetimci iktidar anlayışına bırakır. Disiplinci iktidar döneminde toplumda değerden düşürülmüş, dışlama usulleri söylemleriyle anormalleştirilmişlerin ıslahına yönelik yönetim teknolojilerinin uygulandığı dönemdir. Bu yönetim teknolojileri on sekizinci yüzyılda toplumun yani nüfusun geneline yönelir. Artık toplumsal bedenin tamamı iktidarın söylem yapılarıyla kuşatılmıştır.

Pastoral iktidarın disiplinci iktidara dönüşümüyle cezalandırma da değişmiştir. “Beden, ceza ile yıldırmanın ana hedefi olmaktan çıkmıştır” (Foucault, 1992:9). “Bedeni kudurtan kefarete cezasının yerine kalp, düşünce, irade, ruhsal durum üzerine derinlemesine etki eden bir ceza” (Foucault, 1992:19-20) sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Disiplinci iktidar anlayışında yaşam üzerinde inşacı iktidar pratikleri hâkimdir. Disiplinci iktidarla beraber “bir yanda cezanın seyirlik bir unsur olmaktan çıkması vardır. Cezanın törensel yanı karanlığa bürünerek, artık yeni bir usul veya yönetim edimi haline gelme eğilimine girmiştir” (Foucault, 1992:9). Artık “şiddet kendini gururla sahnelemek yerine utançla gizlemektedir” (Han, 2017a:17). Şiddet artık politik ve toplumsal iletişimin bir parçası değildir. İletişimin satır

aralarına, derinin altına çekilir, kılcal damarlara, ruhun iç mekânlarına sinmeye başlar (Han, 2017a:18). Bu dönüşümün temel mantığı ıslaha dayanır. İslah, insani hümanist boyutuyla değil ekonomi politik zorunluluğun dayattığı erkle devreye girer. “Kölelik veya serflik gibi tahakkümün çok daha geleneksel biçimlerinin aksine disiplin, bedenün ekonomik üretimselliğinin artmasına olanak sağlarken aynı zamanda politik tabiiyeti garanti altına almaya zorlayan güçleri zayıflatır. Ekonomik ve politik buyrukların birbirine bağlanması tam da disiplinin tanımlanmasını ve bir teknoloji olarak statüsünün kurulmasını sağlar” (Lemke, 2013:57).

Disiplin, ne kurumlarla ne de aygıtlarla ilişkilidir; ne sadece hukuki veya ekonomik gerekçelere atfedilebilir ne de baskıcı veya ideolojik etkilere indirgenebilir (Lemke, 2016:109). Disiplin bedenün, ekonomik güncü yükseltmekle beraber bedeni politik itaate yerleştirir, özgür bir iktidar yaratır. Dolayısıyla beden üzerinde örgütlenen disiplin teknikleri ekonomi politik bağlamda birbirlerini tamamlarlar. “Birini nasıl gözetlemeli, davranışını, tavrını, becerilerini nasıl denetlemeli, performansını nasıl pekiştirmeli, yeteneklerini nasıl çoğaltmalı, en yararlı olacağını yere onu nasıl yerleştirmeli” (Foucault, 2014:149-150) tüm bunlar disiplinci mantığın iktidar stratejilerini gösterir. İnsan bedenini kuşatan bilgi alanları, bedeni, yaşamı nesneleştirerek, uysallaştırma ilişkilerini birbirine bağlar “Bu bedenün terbiyesi, yeteneklerinin arttırılması, güçlerinin ortaya çıkarılması, yararlılığıyla itaatkârlığının koşut gelişmesi, etkili ve ekonomik denetim sistemleriyle bütünleşmesi, bütün bunlar disiplinleri şekillendiren iktidar yöntemleriyle sağlanmıştı: insan bedeninin anatomo-politikası” (Foucault, 2007:102).

Tarihsel dönüm noktası olarak

“1- Orta çağların sonlarında cüzzamlı evlerinin tahliyesi,

2- 1656’ta Paris’te modern alıkoymanın ilk kurumu olan Genel Hastanenin (L’Hopital General) kurulması” (Tekelioğlu, 2003:30) disiplinci akılsallığın arkeolojik kökenini göstermektedir. Toplum sağlığı için cüzzamlıların şehir dışında kapatma alanlarına yerleştirilmesi, veba salgınına yakalanmışların kurulan genel hastane mekânlarında tedavi edilmesi mantığı zamanla toplumsal alanda farklı öznelliklerin yaşamına müdahale kapsamını genişlettir. Böylece “bu yerlere, güçten düşmüş fakir insanlar, yoksulluk içindeki yaşlılar, dilenciler, müzmin işsizler, zührevi hastalar, sefahat düşkünleri, ailelerinin veya kraliyet iktidarının kamusal bir cezaya çarptırılmalarını istemedikleri kişiler, müsrif aile babaları, kilise yasaklarına karşı gelmiş din adamları, kısacası toplumun, ahlakın ve sağduyunun düzenine

yönelik “rahatsızlık” sinyalleri veren herkes kapatılmaya başlanır” (Foucault, 2013:83).

Disiplinci iktidar “XVI. yüzyılın iç savaşları ve din savaşlarının sona ermesinin ardından ortaya çıkar” (Foucault, 2002:61). Disiplinin itici motoru, veba salgınlarından, isyanlardan, asker hizmetinden kaçanların, başıboş yaşayan insanların yarattığı korkunun bastırılması yatmaktadır. Bu nedenle klasik dönemde, iktidar bedeni nesneleştirir, onu biçimlendirmeye, terbiye etmeye çalışır. Uysal, itaatkâr beden yaratmak hedefi olarak beden üzerinde oynanan kurucu disiplin teknikleri ekonomi politiğin bedene doğru genişlemesinin veçhesini gösterir. Kapitalist ekonominin gelişmesinin, beden üzerinde işleyen iktidar olarak anatomo-politik’in devreye sokulmasını mümkün (Koloş, 2015:204) hale getirmesi bilgi nesnesine dönüştürülen özne hakkında yönetilebilir iktidar ilişkilerinin uzamını arttırdı. Psikolojik söylemler, kriminolojik söylemler, tıbbi söylemler yeni hakikat rejimleriyle öznelerin toplumsal alandaki faaliyet hareketlerini liberal akılsallığın özgürlük içselliğine uygun olarak formlaştırdı.

Siyasal bağlamda liberalizmin, üretim bağlamında kapitalizmin yaygınlaşmaya başlaması, üretim gücü olarak toplumsal alanda yetersiz emek gücüne sahip olanların disiplin altında ıslahını meydana getirmiştir. Islaha yönelik yeni yönetim teknolojilerinin oluşturulması yeni bilgi alanlarının da meydana gelmesine yol açmıştır. Böylece bedeni ve ruhu inşaya yönelik pozitif iktidar teknolojileri toplumsal uzamda nüfus üzerinde hiyerarşik sınıflandırmaya ve bölünmeye neden olarak normal ve anormal diktomisine sebep olmuştur. Verimlilik değerini üretmeyenler toplumsalın içinde olumsuz temsillerle ifade edilir. “Serserilik suçlarının arkasında tembellik vardır; mücadele edbilmesi gereken odur” (Foucault, 1992:132). “Dilencileri, aslında çirkef kuyuları olan iğrenç hapisanelere kapatarak başarıya ulaşılmayacaktır”, onları çalışmaya zorlamak gerekmektedir. “İstihdam etmek onları en iyi cezalandırma yoludur” (Akt. Foucault, 1992:132). Toplumun refahı için, temel amaç verimliliği arttırmak ve verimliliğin değerinden beslenen, verimsiz bireyleri de çalışma ekonomisine kazandırmaktır. Dolayısıyla gerekli ıslah mekanizmalarının devreye sokulması elzem olmaya başlar.

5. Disiplinci İktidardan Biyo-İktidara Geçiş

Biyoteknolojik yeniliklerin etkisi hayat sürecinin dönüştürülebilir ve giderek artan derecelerde denetim altına alınabilir olduğunu göstermiştir, bu düşünceye göre insanın dokunmadığı bakir doğa düşüncesi köhneleşmiştir. Bu nedenle doğa, ancak doğa-toplum ilişkilerinin bir parçası olarak görülebilir

(Lemke, 2013:19). Doğa bilimlerinin gelişmesi, canlılar üzerine bakışı da değiştirir. Kendiliğinden çevre ile uyumlu canlılar, mühendislik bilgisi gibi ele alınıp yönetilebilir hale gelir, özellikle biyoloji biliminin yarattığı veriler, rasyonel aklın canlıların türsel varlığı üzerine mühendis bakışıyla eğilmesine sebep olur. Modernliğin rasyonelleşen aklı doğa üzerinde egemen olma fikrini taşıırken, canlıların yaşamsal dünyasını kontrole başlar. Böylece ıslah bilimsel verilerden yararlanarak kendini gerçekleştirir.

Biyo-politika, iktidarın uygulanmasının özel bir modern biçimine işaret eder (Lemke, 2013:53). Foucault'ya göre "biyo-politikanın ne olduğunu ancak liberalizmin ne olduğunu anladığımız zaman kavramaya başlayabiliriz." Bu nedenle biyo-politika araştırması aslında bir liberal iktidar kavrayışı araştırmasıdır" (Özmkas, 2012:60). Çünkü biyo-politik modernite, liberalizmin doğuşuna işaret eder. Biyo-politika yaşamın regülasyonunu, ekonomik ve toplumsal işleyişi, milietçiliği, öznenin kendi üzerindeki denetimini ve başkası üzerindeki iktidar anlayışını, ötenaziye başta olmak üzere birçok liberal akılsallığın değerlerine dayanır.

Foucault'ya göre devlet ve özne birbirinden ayrı düşünülemez. Devlet aklının tarihselliği öznenin bedensel ve ruhsal tarihselliğini anlamada yol göstericidir. Çünkü liberalizmin akılsallığı yaşam üzerindeki her anı devlet aklıyla bütünleştirmiştir. Liberalizmle beraber iktidar teknolojisi, bireyden başlayıp toplumsalın bedenini, hazlarını, değerlerini, arzularını inşa eder. "Foucault, modern iktidarın, kişinin öznellik kiplerini edinip kendi kendisine ve kendi iradesiyle yüklenmesi olduğunu da düşünür" (Koloş, 2015:120). İktidar teknolojilerinin bu yaşam üzerindeki yönetsel aklı, üretimin, sağlığın, güvenliğin ve refahın tarihsel ilkelerine dayanır. Karmaşık çok boyutlu iktidar teknolojileri zamanla devlet aklıyla bütünleşir. Bireysel ve toplumsal yaşamın varlığı devletin güvenliği ve saadeti için düşünölmeye başlanınca, nüfus üzerinde tasarruf hakkını yaratır. "Devlet aklı ilkesine göre yönetmek, devletin sağlam ve kalıcı kılınması, zenginleştirilmesi ve onu yok edebilecek her şeyin karşısında güçlendirilmesi anlamına gelir" (Foucault, 2015a:6). Dolayısıyla gücünü öznenin, toplumsal nüfustan alan modern yönetim teknolojisi yaşamı hedef alır. Üretken öznelliklerin, yararlı toplumsal bedenin inşası için düzenlemeler yapar. "Devletin özgürlüğü ve çoğulluğu" (Foucault, 2015a:7) yaşamın üzerinde kapsayıcı şekilde işler. Böylece "Foucault, iktidar kavramını egemenlik kavramı üzerinden, sadece kısıtlayan, sınırlandıran ve baskı kuran bir şey olarak değil, aynı zamanda oluşturan, inşa eden ve düzenleyen bir şey olarak düşünmemiz gerektiği konusunda bizi uyarır" (Oranlı, 2012:43). Biyo-politika toplumsal yaşamın tüm alanına yönelir, aynı zamanda her birey sıradan, gündelik hayatına, en mahrem alanına müdahale

eder. Bu nedenle modernliğin cinselliği ve hazları, biyo-politik iktidarın akılsallığından bağımsız düşünülemez.

Foucault açısından liberal kapitalist devlet aklının tarihsel analizi yaşamı inşa eden biyo-iktidarın akılsallığını çözümler. Modern devlet, insan ve toplum üzerine eğilen stratejilerin yarattığı bilgi alanlarıyla ilişkilidir. Nüfus ve bireyler adına üretilen bilgi alanları yönetsel aklı, devletin niteliğini ve niceliğine değiştirir. Dolayısıyla, özneleşme ve nesneleşme modern devletin tarihiyle ilişkiseldir. Cüzzam, veba, kıtlık, güvenlik, kentleşme gibi tarihsel momentlerin tetiklediği yeni yönetim hem devletlerarası rekabette hem de devletin kendi sınırları içindeki güvenin ve verimliliğin tesisi için tüm toplumsal bedeni iktidar teknolojilerinin nesnesi haline getirir. “Çünkü tam da diğer devletlerle rekabet içinde girebilmek, yani sürekli olarak dengesiz bir dengede durabilmek, diğer devletlerle rekabet dengesini koruyabilmek için, yöneticinin tebaasının yaşamını, ekonomik faaliyetlerini, üretimlerini, ürünlerini sattıkları ve satın aldıkları fiyatları vs. kontrol etmesi gerekir” (Foucault, 2015a:9). İktidar böylelikle insanların bilincinin ve bedenlerinin – aynı zamanda bütün toplumsal ilişkilerin- derinliklerine kadar işleyen bir kontrol mekanizması olarak kendini gösterir (Hardt ve Negri, 2015:45-46)

Biyopolitika başlı başına siyasetin nesnesinin değişmesidir (Özmkas, 2012:55). Geleneksel iktidar anlayışında yönetimin hedef ilkesi toprak parçasının sınırlarını güvenlik altına almak, genişlemesi için stratejik taktikler geliştirmektir. Modernleşmenin dinamiği ile topraklar üzerindeki egemenlik anlayışı nüfusa yönelir. Geleneksel iktidar anlayışında egemenliğin gücü toprağa dayanırken, liberal yönetselliğin mantığı nüfusun gücünü keşfeder, çünkü artık üretim ve üretim ilişkileri değişmiştir. Nüfusu inşa etmeye yönelik geliştirilen yönetsellik biyo-politik toplumsal bedenin üretimini medyana getirir. Sağlık sistemi, yaşam süresi, doğum ve ölüm oranları, biyo-politikanın kontrolü altına girer. Bunları etkileyecek önlemler üzerinde kontrol sağlanmaya çalışılır. Bu nedenle müdahale ve düzenleyici teknikler kaçınılmaz olarak devreye sokar.

Nüfusun biyo-politikası disiplinci toplumdan kontrolcü topluma geçişi tanımlar. “Kontrol toplumu dediğimizde, komuta mekanizmalarının giderek daha fazla “demokratik” giderek daha fazla toplumsal alana içkin hale geldiği, yurttaşların beyinleri ve bedenleri üzerinden dağıtıldığı (modern dönemin son döneminde gelişen ve postmodern döneme açılan) bir toplum anlaşılır” (Hardt ve Negri, 2015:44). Kontrol toplumu, demek ki ortak ve gündelik pratiklerimizi içsel olarak canlandıran normalleştirici disiplin aygıtlarının güçlendirilmesi ve genelleştirilmesi olarak tanımlanabilir; ama disiplinin aksine, bu kontrol mekanizması esnek ve değişken ağlar yoluyla toplumsal

kurumların yapılaşmış alanı dışına da pekâlâ uzanabilir (Hardt ve Negri, 2015:44). Biyolojik yaşamın tüm alanına sirayet etmeye çalışan biyo-iktidar yaşamın kapsamını ve sınırlarını inşa eder. “O halde biyo-iktidar, iktidar konusunda asıl meselenin bizatihi hayatın üretimi ve yeniden üretimi olduğu bir durumu anlatır” (Hardt ve Negri, 2015:45).

Liberal yönetimsellik anlayışında öznelerin kendi kendini yönetimi ve bu yönetimi sağlayan araçların bütünü, hükmetme taktiklerinin toplum içindeki bireyler tarafından içselleştirilmesi ve doğallaştırılmasıyla gerçekleşir. Bu yönetimsel mantığın tarihselliği söylemsel yapıların inşasını ve bunların birbiriyle olan bağının kurumsallaşmasını doğurur. Böylece tarihsel bağlamın içinde dünyaya gelen özne kaçınılmaz olarak liberal akılsallığın yönetimsel mantığıyla kimliğini bulur. Dilsel, mekânsal, hukuki söylemlerin örgütlenmesi bu süreçte iktidarın kontrolü ve denetimi altında meydana gelir. on yedinci yüzyılda Avrupa’da devletlerarası rekabetin artması, savaş stratejisinin ve türünün değişmesi disiplinci söylemsel aygıtların güçlenmesine yol açarken, bu taktiksel yönetimselliğin inşa edilen mekân örgütlenmesinin dışına taşarak tüm toplumu kapsayan hale gelmesi biyo-politik siyasetin tarihselliği içinden geçmiş nüfusların ortaya çıkmasına yol açar. “Foucault’ya göre disipline edici olmayan ancak onu aşan bu biyo-politikanın uygulandığı yer, bedenle ilgilenen disiplinden farklı olarak, insanların yaşamlarıdır; başka deyişle, anatomo-politika beden-insan ile ilgilenirken biyo-politika yaşayan yani canlı bir varlık olan tür-insan ile ilgilenir” (Koloş, 2015:273). Bidet’e göre disiplin toplumunda mekânsal-zamansal özneleştirme söz konusu iken, panoptikon biyopolitik toplumsallıkta toplumsal beden tümleyici olarak hedeftedir:

“Disiplin”, muhtelif modern toplumsal “dispozitifler”de ortak olan yeni bir düzen ilkesi gibi görünür; buradan da yeni bir bireyleştirme biçimi doğar. Daha önce gördüğümüz gibi disiplin, mekânın (kapatma, güvenlik bölgelerine ayırma, saflar, şehirler, izlenecek yollar...) ve zamanın (muntazam ve dolu dolu mesai programı, bu programı oluşturan eylemlerin, görevlerin ve aşamaların standartlaştırılması) sömürgeleştirilmesi anlamına gelmektedir. Böylece bireylerin bireylerin, sahnesini bu zamansal-mekânsal çerçevenin oluşturduğu sınavlara göre sınıflandırılmasını sağlar: hiyerarşikleştirme, damgalama, ödüllendirme, normların icrası, arşivleme, muayene, üstünlüğe ya da dışlamaya doğru giden muhtelif güzergâhlar. Panoptikon kavramıyla izah edilen tam tekmil bir toplumsal denetim hedefler (Bidet, 2016:160)

On dokuzuncu yüzyılın en temel olaylarından biri, yaşamın iktidar tarafından göz önüne alınması diyebileceğimiz şeydir: bir anlamda, canlı varlık olarak insan üzerinde bir iktidar kurma, biyolojik olanın bir

devletleştirilmesi ya da en azından biyolojik olanın devletleştirilmesi diyebileceğimiz bir şeye götüren belirli bir eğilim oldu (Foucault, 2002:245-246). Foucault'ya göre, iktidarın on yedinci yüzyılda başlayan kapatma tekniklerinin insan bedenini "anatomipolitiği"ni hedef alarak değiştirmesi ve dönüştürmesi anlayışının on sekizinci yüzyılda insan türünün "biyopolitiği"ne yönelmesi, nüfusun toplam bağlamda dönüşümüne yol açar. Biyopolitik teknolojilerin "disiplinden farklı olarak hedeflediği şey, bireyin bedeni değil, hukuki kategorilerde sözleşmenin taraflarından olan bireylerin toplum şeklinde algılanmayan, bağımsız bir (biyolojik) mevcudiyet şeklinde meydana çıkan toplumun bedenidir. Bu iktidar teknolojisi, bireylerin ve toplumun yanında yeni bir yekpare "beden"i ortaya çıkmasını sağlar: Nüfusun" (Lemke, 2016:198). Nüfus üzerinde genel dengeyi sağlama noktasındaki uygulanan tekniklerin tümünü biyo-iktidar olarak ele alan Foucault, biyo-iktidarın ölümleri, üremeyi, nüfusun doğurganlık süreçlerini kontrol etmeye ve yönetmeye çalıştığını söyler. Biyo-iktidarın biyo-politik tekniği disiplinci iktidarın kapsamını içinde barındırmakla beraber, onu aşar, tüm nüfusun gücü arttırılmaya çalışılır. Diğer nüfuslarla olan rekabet şiddetlenir. Nüfusun bedeni ve ruhu fabrika nesnesi gibi sürekli düzenlenir.

Biyo-politik akılsallıkta nüfus üzerindeki güvenlik teknikleri, nüfusun istenilen verimlilik enerjisine ulaştırılmasında, dönüştürülmesinde polis teşkilatını devreye sokar. Polis teşkilatının varlığı nüfusun selameti için değildir; malların dolaşımı ve nüfus üzerindeki biyo-iktidar gücünün tesis edilmesinde gardiyan rolü üstlenmesidir. "Polisin dünyası, bütünü düzenini temin etmek amaçlı süregelen gözaltını ve gözetlemeyi gerektiren, kuşatıcı bir düzenleme ve bireyleri disiplin altına alma dünyasıdır" (Lemke, 2016:240). Özellikle salgın hastalıkların önlenmesinde kentsel yaşamda bölge bölge nüfusun gözetimi polisin etki gücünü arttırır. Nüfus üzerinde tek tek bireyler polis tarafından kontrol edilir, kayıtları tutulur. Kent içinde malların dolaşımı için gerekli güvenlik önlemleri polis teşkilatı tarafından sağlanır. Nüfusun gözetlenmesi, nüfus içinde hastalık gibi olumsuz bir durumun tespiti için polisin şebekeler kurarak vakaları kayıt altına alması sürekli bir gözün varlığına işaret etmektedir. Bu polis teşkilatı genel dengeyi sağlamak için gerekli güvenlik teknolojilerini devreye sokar. Kısaca Foucault'nun ifadesiyle polis teşkilatı liberal piyasa kurumu olarak işler:

Kısacası malların mübadelesi, dolaşımı, üretimi ve dolaşıma sokulması meselesidir bu. İnsanların birlikte var olması, malların dolaşımı. Ama bunu şu şekilde tamamlamak gerekir: İnsanların ve malların birbirleriyle ilişkili olarak dolaşımı. Mesela burada ortaya çıkan şey bu başboşların, bir yerden bir yere hareket halinde olan insanların yarattığı sorundur. O halde şöyle diyebiliriz: Polis esas olarak şehre ve ticarete

dairdir - daha kaba bir şekilde söylersek, polis çok geniş anlamda bir piyasa kurumudur (Foucault, 2013:292).

Biyo-politik iktidar ekonomisinde üretimin değersel varlığı olan nüfus geleneksel iktidar anlayışından kopmuş, yaşamın her alanını kontrol ve yönetmeye kendini adanmıştır. “Öldürten veya yaşamasına izin veren egemenlik iktidarının tersine bu yeni iktidar, ölmeye bırakır ve yaşatır. Ölümün üzerindeki iktidar yaşamın üzerindeki iktidara, hukukun öznelinden çok canlı varlıklarla ilgilenen bir biyoiktidara dönüşür” (Lemke, 2016:196). On sekizinci yüzyılın ikinci yarısı, tıbbi bilmenin türdeşleştirilmesi, normlaştırılması, sınıflandırılması, merkezileştirilmesine yönelik büyük bir çalışmaya tanık oldu... Bunun sonucu hastanelerin, dispanserlerin, Kraliyet Tıp Derneği'nin kuruluşu, tıp mesleğinin düzenlenmesi, çok büyük bir halk sağlığı kampanyasıyla birlikte, çok büyük bir çocuk ve yeni doğan sağlığı kampanyasının da yapılması oldu (Foucault, 2002:190-191). On sekizinci yüzyılın sonunda göz önüne alınmaya başlanan ve, şimdi, tıbbi tedavilerin eşgüdümünü, bilginin merkezileşmesini, bilmenin normalleştirilmesini sağlayan organizmalarla, başlıca kamu sağlığı görevini üstlenecek olan ve hijyen eğitimi ve nüfusu tıbbileştirme kampanyası işleyişine de bürünen bir tıbbin kuruluşuna götüren bu görüngülerdir (Foucault, 2002:249-250).

Biyo-politik ekonominin merkezini cinsellik, ırk, sağlık, güvenlik, ahlak oluşturur. Bu iktidar ekonomileri bedenlerin ve ruhların sömürsüne dayanmaz, onların inşa edilmesine neden olur. Çünkü Foucault açısından biyo-politikanın tarihi bedenlerin tarihsel inşasına, birbiriyle ve dünyayla olan ilişkisine gönderme yapar. “Foucault, biyo-politikayı sadece “ırkın düzenlenmesi” (Agamben) olarak değil, tercihleri ve bireysel kararları teşvik ederek öznelliği kurmak amacıyla, dispoitiflerin heterojenliğinin yaşam koşullarının bütününe müdahale ettiği bir “toplum” politikası olarak yeniden tanımlar. İktidar tam da bu anlamıyla “mümkün eylemler üzerinde bir eylem”, olaylara bir müdahaledir” (Lazzarato, 2018). Bedenin yaşamını hedef alan biyo-politika akılsallık beden toplumsal yaşamdaki varlıksal durumuna odaklanır. Yaşamın döngüsünü, sınırlarını çizer, yaşanması gereken ve yaşanmaması gereken normları belirler. İçsel ve dışsal olan yani normal ve anormal olan saptanır. Yaşam bu belirlenimler içinde nefes alır, büyür, gelişir ve bir bilince sahip olur. Kapatma disiplin teknikleri böylece zihinsel örüntüler içine zamanla yerleşerek, ruhların zihinsel hapisanesine yol açar.

Foucault, kapitalizmi ekonomik sistem, liberalizmi ise yönetimsel bir siyasal akıl olarak düşünür, kapitalizmi yeniden üretenin yönetimsel siyasal akıl olduğunu söyler (Oranlı, 2012:48). Liberal yönetimsellik anlayışı devletleşen öznelerin, özneleşen devletlerin tarihine göndermede bulur.

“Devlet, bireyi ve sosyal hayatı gözetlemeye, iktidarını bireylerle beraber ve bireyin gövdesinde kurmaya başlar” (Tekelioğlu, 2003:226). Dönemin liberal siyasal figürleri ve ekonomistleri üretime ve verimliliğe dayanan nüfusların yönetimine odaklanır. “Nüfus, zenginlik ilkesi, üretici güç, disiplinci çerçeveleme: Bütün bunlar, merkantilistlerin politik düşüncesi, projesi ve pratikleri içinde birleşir” (Foucault, 2013:63). Tahıl üretiminde ve tüketiminde sık sık yaşanan dengesizlik, Nüfus artışının bu dengesizliği şiddetlendirmesi geleneksel iktidar anlayışından farklı yeni yönetim sanatını doğurur; nüfusların regülasyonu ve yönetimi durumu.

Sonuç

Batı tarihinin yönetim aklını anlamaya çalışan Foucault, tarihsel izleğin meydana getirdiği iktidar türlerini analiz ederek, günümüz dünyasında iktidara daha derinlikli bakılmasını mümkün kılmıştır. Her ne kadar Foucault'nun ölmeden önce kısmen de olsa dile getirdiği neoliberal bir yönetim aklı modern iktidarın nihai sonucu olarak belirmiş olsa da güncel dünyanın iktidar ilişkilerini ve altında yönetilen toplumsal bedeni anlama noktasında Foucaultcu düşünce dünyası tarihselliğin gelişim sürecini iktidar bağlamıyla anlamının yolunu açmıştır. Modern tarihin iktidar aklını çözümlenmede öznenen başlayarak toplumsallığı saran devlete kadar iktidar şebekelerini genişleten Foucault açısından iktidar, tarihsel dinamiğin içinde durağan değil, hareket eden, ilişkilerde kendini gösteren, sonsuz ağlar içinde uzayan ve genişleyen, tarihsel koşulların değişim gücü ile hareket eden ağlar toplamını işaret etmektedir. Bu bakımdan iktidar ele geçirilebilen, devredilebilen ya da somut durağan olarak beliren bir şey değildir. Siyaset bilimi açısından iktidarın devlet aygıtı ile sınırlandırılmasına karşın Foucault açısından devlet iktidar ağlarının toplam nihai durumunu teşkil etmektedir. Bu bakımdan devlete bakılarak modern iktidarın aklı anlaşılabilir. Yapılması gereken aşağıdan yukarıya doğru bir iktidar modeli geliştirmektir. Bu nedenle özne-hakikat ilişkisi, iktidarın ilk kurulum alanı olarak ortaya çıkar. Böylece iktidar, öznenen başlayarak söylemsel alanları inşa eder. Söylem, dil ve dil dışı modern yapıların, sembolik göstergelerin toplamı olarak düşünülmelidir. Bu nedenle iktidarın pozitif-kurucu bir yönü de modern tarih içinde meydana gelir. Çünkü sadece kısıtlayan, zorlayan, baskı uygulayan bir iktidar modeli sanayi toplumu için mümkün görünmemektedir. Pozitif olarak nüfuslar üzerinde etkide bulunan, toplumsal bedeni kontrol eden, üretim enerjisini geliştiren bir akıl olarak modern iktidar biyopolitik olarak işler.

Foucault'nun modern iktidar analizi, bir yönüyle Marksist literatür ile kesişmektedir. Çünkü modern iktidar aklı Foucault açısından temelde emeğin kontrolü ve yönetimi etrafında örgütlenmiş ve sistematikleşmiştir. Bu

bakımdan her ne kadar Foucault, Marks'ın karşısına dikilen bir güç olarak düşünülse de temelde "Foucault, iktisadi sömürü ile siyasal tahakküm arasında "sınıfsal" bir bağlantı olduğunu kabul eder elbette. Ancak tam anlamıyla Marksçı sınıf ve devlet kavramlarına karşı mesafeli durur. Marksist iktisat analizine karşı tam bir kayıtsızlık içindedir" (Bidet, 2016:32). Çünkü Foucault açısından tarihsel burjuva üretim modeli üretim ve üretim ilişkilerinin ötesinde tarihsel olarak kurulan genişleyen yönetsel rasyonalitelerin toplamını ifade etmektedir. "Marx, kapitalist üretimin nesnesinin Adam Smith'in tabiriyle "ulusların zenginlikleri" yani somut zenginlik, kullanım değeri değil, soyut zenginlik yani artık değer olduğunu göstermek ister. Oysaki Foucault liberal siyasal iktisadın tam tersine yaşamı, nüfusu, somut zenginliği ve toplumun gücünü hedef aldığını göstermeye çalışır" (Bidet, 2016:43-44). Bu bakımdan Foucault'nun iktidar aklının merkezinde beden ve ruh vardır. Bedeni ve ruhu kontrol eden, yöneten ve onu liberal kapitalist sistemin ereklerine göre kimlikleştiren şebekeler Foucault'nun modern iktidar modelinin kalbini oluşturur.

Kaynakça

- Aksay, G. (2004). Ne Olduğunu Olumsuzlamanın Hazzı. *Marx'tan Sonra* (Çev. G. Aksay) s. 9-21. İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi.
- Bauman, Z. (2017). *Modernlik ve Müphemlik*. (Çev. İ. Türkmen) İstanbul: Ayrıntı.
- Bidet, J. (2016). *Foucault'yu Marx'la Okumak*. (Çev. Z. Cunillera) İstanbul: Metis.
- Deleuze, G. (2013). *Foucault*. (Çev. B. Yalın ve E. Koyuncu) İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu*. (Çev. M. A. Kılıçbay) Ankara: İmge.
- Foucault, M. (2001). *Kelimeler ve Şeyler*. (Çev. M. A. Kılıçbay) Ankara: İmge.
- Foucault, M. (2002). *Toplumu Savunmak Gerekir*. (Çev. Ş. Aktas) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Foucault, M. (2003). *Abnormal, Lectures at the College de France 1974...1975*. (Çev. G. Burchell) London: Verso.
- Foucault, M. (2007). *Cinselliğin Tarihi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2011). Analitik Siyaset Felsefesi. *Entelektüelin Siyasi İşlevi, Seçme Yazıları 1* (Çev. I. Ergüden) s. 194-212. İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (2011). Hakikat ve İktidar. *Entelektüelin Siyasi İşlevi, Seçme Yazıları 1* (Çev. O. Akınbay) s. 58-84. İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (2011). İki Ders. *Entelektüelin Siyasi İşlevi, Seçme Yazılar 1* (Çev. F. Keskin) s. 85-116. İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (2012). *Bilme İstenci Üzerine Dersler*. (Çev. K. Eksen) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2013). *Güvenlik, Toprak, Nüfus*. (Çev. F. Taylan) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2014). İktidarın Halkaları. *Özne ve İktidar, Seçme Yazıları 2* (Çev. I. Ergüden) s. 140-161. İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (2014). Özne ve İktidar. *Özne ve İktidar, Seçme Yazıları 2* (Çev. O. Akınbay) s. 57-82. İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (2014). Siyasi Aklın Bir Eleştirisine Doğru. *Özne ve İktidar, Seçme Yazılar 2* (Çev. O. Akınbay). İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (2015). *Büyük Kapatılma, Seçme Yazılar 3* (Cilt 4. Basım). (Çev. I. Ergüden) İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (2015a). *Biyopolitikanın Doğuşu*. (Çev. A. Tayla) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2015b). *Büyük Kapatılma, Seçme Yazılar 3* (Cilt 4. Basım). (Çev. I. Ergüden) İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (2015c). *İktidarın Gözü, Seçme Yazıları 4* (Cilt 4. Basım). (Çev. I. Ergüden) İstanbul: Ayrıntı.

- Fuchs, C. (2015). *Dijital Emek ve Karl Marx*. (Çev. T. Kalaycı ve S. Oğuz) Ankara: NotaBene.
- Han, B.-C. (2017a). *Şiddetin Topolojisi*. İstanbul: Metis.
- Han, B.-C. (2017b). *Şeffaflık Toplumu*. İstanbul: Metis.
- Hardt, M. ve Negri, A. (2011a). *Çokluk*. (Çev. B. Yıldırım) İstanbul: Ayrıntı.
- Hardt, M. ve Negri, A. (2011b). *Ortak Zenginlik*. İstanbul: Ayrıntı.
- Hardt, M. ve Negri, A. (2015). *İmparatorluk*. (Çev. A. Yılmaz) İstanbul: Ayrıntı.
- Kapani, M. (2007). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi.
- Koloş, U. (2015). *Foucault, İktidar ve Hukuk*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Lazzarato, M. (2018). <http://www.demokratikmodernite.org/biyopolitika-ve-biyoekonomi-bir-cokluk-politikasi/>, <http://www.demokratikmodernite.org/http://www.demokratikmodernite.org/biyopolitika-ve-biyoekonomi-bir-cokluk-politikasi/> (Erişim Tarihi: 05.21.2018).
- Lemke, T. (2013). *Biyopolitika*. (Çev. U. Özmakas) İstanbul: İletişim.
- Lemke, T. (2015). *Foucault, Yönetimsellik ve Devlet*. (Çev. U. Özmakas) Ankara: Pharmakon.
- Lemke, T. (2016). *Politik Aklın Eleştirisi: Foucault'nun Yönetimsellik Çözümlemesi*. (Ö. Karlık, Çev.) Ankara: Phoenix.
- Lukes, S. (2005). *Power, A Radical View*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Oranlı, İ. (2012). Biyopolitikanın Doğuşu ve Foucaultcu Eleştiri. *Cogito(70-71)*, 39-51.
- Özden, Ö. (2016). Biyolojik Ufka Karşı İki Modern: Agnes Heller Ferenc Feher. O. Kartal içinde, *Biyopolitika, Foucault'dan Günümüze Biyopolitikanın İzdüşümleri* (Cilt 2, s. 87-108). Ankara: NotaBene.
- Özmakas, U. (2012). Foucault: İktidardan Biyoiktidara. *Cogito(70-71)*, 53-81.
- Paras, E. (2016). *Foucault, Öznenin Yitiminden Yeniden Doğuşuna*. İstanbul: Kolektif.
- Revel, J. (2012,). Kimlik, Doğa, Yaşam, Üç Biyopolitika Yapıbozumu. *Cogito (70-71)*, 9-20.
- Russell, B. (1976). *İktidar* (Cilt İkinci Baskı). (Çev. M. Ergin) İstanbul: Altın Kitaplar.
- Sancar, S. (2014). *İdeolojinin Serüveni* (Cilt 3. Basım). Ankara: İmge.
- Sennett, r. (2014). *Otorite* (Cilt 4. Baskı). (Çev. K. Durand) İstanbul: Ayrıntı.
- Tekelioğlu, O. (2003). *Foucault Sosyolojisi*. Bursa: Alfa Aktüel.
- Urhan, V. (2010). *Foucault, Fikir mimarları Dizisi -24* (Cilt 1. Baskı). İstanbul: Say.
- Urhan, V. (2013). *Michel Foucault ve Düşünce Sistemleri Tarihi*. İstanbul: Say.
- Weber, M. (1996). *Sosyoloji Yazıları*. (Çev. T. Parla) İstanbul: İletişim.

**NURSULTAN NAZARBAYEV'S ROLE ON PROVIDING
REGIONAL AND GLOBAL SECURITY AS AN INFLUENTIAL
POLITICAL LEADER: A CASE STUDY OF HIS MEDIATION ROLE
IN RUSSIAN-TURKISH CRISIS IN 2015**

Yerkebulan SAPIYEV*

Abstract

Since gaining independence in 1991, there has been a colossal role of the first President of Kazakhstan- Nursultan Nazarbayev, on the foundation and development of Kazakhstan, on the process of setting up international organizations in the post-Soviet geography and on the formation of the multi-vector foreign policy of Kazakhstan. The article examines the role of the Nazarbayev's successful international activities as an experienced negotiator and mediator in resolving international conflicts and crises. In this context, his peacekeeping mission on solving the Russian-Turkish crisis in 2015 has been examined by revealing his influence on providing regional and global security.

In the first part of the article, the early life and political career of Nursultan Nazarbayev are examined by describing his character as a person, as an influential political leader and an outstanding statesman. The second part, in the post-Soviet period, Kazakhstan's foreign policy as an independent republic, and its contribution to providing regional and global security are explained. In this process, the meaningful role of the Kassym-Jomart Tokayev, President of the Republic of Kazakhstan is evaluated as well. In the third part, the Russian-Turkish crisis, its reasons, and Nursultan Nazarbayev's mediation role are evaluated.

Keywords: *Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, Kassym-Jomart Tokayev, Multi-vector Foreign Policy of Kazakhstan, Turkish-Russian crisis.*

**NURSULTAN NAZARBAYEV'İN ETKİLİ BİR SİYASİ LİDER
OLARAK BÖLGESEL VE KÜRESEL GÜVENLİĞİ SAĞLAMADAKİ
ROLÜ: 2015'TE RUSYA-TÜRKİYE KRİZİNDE ARABULUCULUK
ROLÜNE İLİŞKİN BİR VAKA ÇALIŞMASI**

Öz

1991 yılında bağımsızlığını kazandığından bu yana, Kazakistan'ın kuruluşunda ve kalkınmasında, Sovyet sonrası coğrafyada uluslararası örgütler kurma sürecinde

* Kazakistan Aşkabat (Türkmenistan) Büyükelçisi, Doktora öğrencisi, İstanbul Aydın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, yerkebulansapiyev@stu.aydin.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3366-7496>.

ve Kazakistan'ın çok vektörlü dış politikasının oluşumunda Kazakistan'ın ilk Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in devasa bir rolü vardır. Makale, uluslararası çatışma ve krizlerin çözümünde deneyimli bir müzakereci ve arabulucu olarak Nazarbayev'in başarılı uluslararası faaliyetlerinin rolünü incelemektedir. Bu bağlamda, 2015 yılında Rusya-Türkiye krizini çözme konusundaki barışı koruma misyonu, bölgesel ve küresel güvenliğin sağlanmasındaki etkisi ortaya konarak incelenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde, Nursultan Nazarbayev'in bir kişi, nüfuzlu bir siyasi lider ve seçkin bir devlet adamı olarak karakterini anlatılarak erken yaşamı ve siyasi kariyeri incelenmektedir. İkinci bölümde, Sovyet sonrası dönemde Kazakistan'ın bağımsız bir cumhuriyet olarak dış politikası ve bölgesel ve küresel güvenliğin sağlanmasına katkıları anlatılmaktadır. Bu süreçte Kazakistan Cumhurbaşkanı Kassym-Jomart Tokayev'in de anlamlı rolü değerlendirilmektedir. Üçüncü bölümde, Rusya-Türkiye krizi, nedenleri ve Nursultan Nazarbayev'in arabuluculuk rolü değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kazakistan, Nursultan Nazarbayev, Kassym-Jomart Tokayev, Kazakistan'ın Çok vektörlü Dış Politikası, Türkiye-Rusya Krizi.

Introduction

Many studies have been done about the First President of the Republic of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, inherently a founder and architect of independent Kazakhstan. All Kazakhstani achievements are considered inextricably and inevitably linked with his personality. His work for Kazakhstan and its people is inscribed in gold letters in the history of independent Kazakhstan. Nazarbayev's personality marks a whole epoch in the life of Kazakhstan. At the dawn of independence, it was to him that Kazakhstan's people entrusted their fate and the construction of a new Kazakhstan. The content and essence of his vast activities for Kazakhstan's benefit led to his recognition as Kazakhstan's founding father's modern statehood and the nation's real leader. Nazarbayev created the foundations of the country's sovereignty and independence, a market economy, foreign and domestic policy, effective civil society, and set priorities for the country's development until 2050. The phenomenon of Nursultan Nazarbayev is that he managed to consolidate Kazakhstan's people to develop the country. Successful systemic reforms in all spheres of society with strong popular support, carried out over 30 years under the leadership of Nazarbayev, ensured state-building and dynamic development of the country. Today, the model of social peace and harmony built in Kazakhstan is spoken worldwide, calling it the "Kazakhstani Way," "Kazakhstani development model." Kazakhstan's President's ideas and initiatives are the subjects of in-depth research, leading mass media to speak and write about them.

The formation of independent Kazakhstan for 30 years under the leadership of the First President of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, took place in parallel with the modernization and implementation of reforms. The first modernization began after independence in 1991 and lasted until the end of the 1990s. During this period, the transition from a planned economy to a market economy was carried out, government institutions and civil society were created, and Kazakhstan's Development Strategy until 2030 was approved. The second modernization of the country began from the late 1990s until 2010. During this period, a new capital, Astana, was created. Sustainable economic growth was ensured, state institutions and the middle class were formed, the quality of life and well-being of citizens improved, and the country's international prestige increased thanks to a balanced and responsible foreign policy. The third modernization began in 2017, which provides for the implementation of the following five priorities:

- accelerated technological modernization of the economy
- cardinal improvement and expansion of the business environment
- macroeconomic stability
- improvement of the quality of human capital
- institutional transformation, security, and the fight against corruption.

Kazakhstan is a leader in the global anti-nuclear process. By a strong-willed decision of the President of the Kazakh Soviet Socialist Republic, Nursultan Nazarbayev, in 1991, the Semipalatinsk nuclear test site on Kazakhstan's territory was closed. The success of Kazakhstan's diplomacy has enabled Kazakhstan to conduct a great deal of peacekeeping work. Units of the Kazakh Armed Forces participate in the actions of the United Nations peacekeeping forces. In 2010, Kazakhstan managed to initiate the OSCE Summit after the ten-period break in Kazakhstan's capital-Astana. Summit became an event of great political importance, further strengthening Kazakhstan and President Nazarbayev's authority in the international arena. The regular holding of Congresses of Leaders of World and Traditional Religions in Kazakhstan strengthen interreligious and interfaith dialogue.

The outstanding success of Kazakhstan and the First President of Kazakhstan is creating a new capital - Astana. For 23 years of its development, a modern city with metropolitan functions, modern buildings designed by the world's best architects has emerged from an ordinary regional center. The capital has become the hallmark of sovereign Kazakhstan. The transfer of the capital was an epochal event that determined the entire course of the country's development during independence.

Kazakhstan's outstanding achievement is its success in the international arena, including initiatives in Eurasian economic integration, regional economic and political leadership. Kazakhstan established diplomatic relations with 180 countries of the world, chaired such authoritative international organizations as the Organization of Islamic Cooperation (OIC), the Eurasian Economic Union (EEU), the Shanghai Cooperation Organization (SCO), the Commonwealth Independent States (CIS), the Collective Security Treaty Organization (CSTO), the Conference on Interaction and Confidence-Building Measures in Asia (CICA) and Cooperation Council of Turkic-Speaking States (CCTSS).

Kazakhstan has established positive and mutually beneficial relations with the meaningful players and associations in the world. With Russia - as one of the leading countries in the world and a neighboring country. With China - as one of the world's leading countries and a neighboring country. The United States of America and European Union (EU) countries are the world's leading and well-developed countries that determine the main processes in modern world politics and economy, having all the scientific and technical achievements and trade and economic partners.

Soviet Union's dissolution left a geopolitical vacuum in Central Asia and led to a sharp increase in the region's external powers' interest. It was facilitated by its advantageous geopolitical location, considerable natural resources, primarily oil and gas, perspectives of the establishment of the transport infrastructure, connecting West and East, and the ability to perform regional functions of a beachhead in the fight against international terrorism. The specificity of a geographical position, on the one hand, makes it a relatively easily accessible target for radical Islamist terrorist attacks from southern and south-western destinations. On the other hand, the region is a territorial "buffer," protecting countries such as Russia and China against these same extremists. Thus, the factors mentioned above eventually transformed Central Asia into one of the most beautiful objects of geopolitical claims for great powers. The United States, China, Russia, and the European Union are the key players in this region.

Therefore, the development of partnership and equal relations with all world countries was the newly independent State's priority. The country was faced with conducting a foreign policy to build stable, predictable relations with neighboring states, Russia, China, and Central Asian countries. A foreign policy course that would allow "correcting" natural geographical shortcomings and using certain advantages.

As an independent subject of international relations, Kazakhstan's first steps to develop relations were made with neighboring Russia, with which Kazakhstan has 7599 km of the longest continuous land border in the world. Kazakhstan has started to develop a long-term Agreement of friendship, cooperation, and mutual assistance with Russia, which will be signed on May 25, 1992. Even then, everyone understood its outstanding historical significance. After all, Kazakhstan, for the first time in its history, entered into equal contractual relations with the Russian State (Tokayev, 2003:141,142).

Further, relations with the countries of Central Asia, China, the United States, and the countries of Europe began to develop. Thus, the foreign policy of Kazakhstan was gradually formed and acquired the character of a multi-vector approach, which allowed creating in the future allied relations with Russia, relations of cooperation and good-neighborliness with China, strategic partnership with the United States of America, integration with the countries of Central Asia, mutually beneficial relations with the European Union and Asian states.

Unlike other Post-Soviet countries, Kazakhstan has managed to avoid major inter-ethnic and inter-religious conflicts. Multi-ethnicity and multi-religious reality-perceived Kazakhstani society is not a disadvantage, but an advantage, and as a critical element of internal policy, lies in a basis of the multi-vector foreign policy of Kazakhstan. The multi-vector approach means carrying out a balanced and well-thought-out foreign policy. It means an independent foreign policy, the distinctive feature of which is a balanced and even relationship with different vital centers of power and the leading world and regional players at the same time. It also means pursuing a delicate and balanced geopolitical course, skillfully playing on the contradictions between the most critical power centers in the modern world, to ensure the country's national interests and reduce dependence as much as possible. Thus, the multi-vector approach is precisely the tool that allows for correcting the natural shortcomings and using Kazakhstan's existing advantages. Multi-vector foreign policy for Kazakhstan is an objective necessity. This policy's result is that today Kazakhstan is a prosperous regional state, the initiator and locomotive of integration processes in the region, an active participant in regional and global structures. Based on its geographical location and strategic interests, Kazakhstan consistently develops equal and multifaceted relations with all world countries.

By developing a multi-vector foreign policy, Kazakhstan makes a significant contribution to ensuring regional and global security. Kazakhstan actively participates in settlement of international disputes, conflicts, and the

establishment of a peace process. Kazakhstan has provided a platform and has repeatedly been the organizer of peace talks on Syria and Iran's nuclear program. Therefore, when the Russian-Turkish conflict occurred in 2015, Kazakhstan could not stand aside and passively observe the deterioration of Moscow and Ankara's relations. President Nazarbayev's experiences over the incident prompted him to take decisive actions, the ultimate goal of which was the complete normalization of relations.

The article's main scope (research question) is to examine the crucial role of the First President of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, in providing regional and global security by making peacekeeping mission on solving the Russian-Turkish crisis roused in 2015, foundation and creating an independent Kazakhstan, and formation of the Kazakh multi-vector foreign policy. Another objective is to examine Nursultan Nazarbayev's personality as an influential political leader and his successful international activities as an experienced negotiator and mediator in resolving international conflicts and crises.

The article's hypothesis is without Nursultan Nazarbayev's intervention Russian-Turkish crisis would have lasted longer. As a methodology, the functional instrumental approach, which is a methodological basis for solving the determining research question using all the tools, will be used in the article. Due to the questions' specifics and complexity during the indirect work, systematic and corporative methods are used. The discourse analysis also is used.

The article's research is based on a wide range of American, European, Turkish, Kazakh, and Russian academic studies and the sources of negotiation and mediation issues in international relations, Kazakhstan's multi-vector foreign policy, and Kazakhstan's contribution to providing regional and global security. Simultaneously, the official announcements, statements, and sources concerning the Russian-Turkish crisis, the first sources, and data of Turkey, Russia, and Kazakhstan's organizations and agencies will be examined and researched. The books, articles, and other sources of Kazakhstan's history, foreign policy, culture, and social life since gaining independence in 1991 until the current days also will be used. Kazakh and Turkish academicians and politicians mainly write the literature on Kazakh multi-vector foreign policy and Russian-Turkish crisis: First President of the Republic of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev (Nazarbayev, 1991, 2017), President of the Republic of Kazakhstan Kassym-Jomart Tokayev (Tokayev, 1997, 2001, 2003), Kazakh politicians and diplomats M.Kassymbekov (Kassymbekov, 2010), N.Onzhanov (Onzhanov, 2017), Kazakh academicians M.Mukhamedov

(Mukhamedov, 1997), M.Laumulin (Laumulin, 2000), B.Sultanov (Sultanov, 2001, 2005), Turkish academician K.Zorlu (Zorlu, 2020).

In the first part of the article, the early life and political career of Nursultan Nazarbayev are examined. The second part is related to the post-Soviet period - the Independent Republic of Kazakhstan in the Central Asia region, its foreign policy, public diplomacy, and Kazakhstan's contribution to regional and global security. In the third part, the Russian-Turkish crisis, its reasons, and Nursultan Nazarbayev's mediation role are evaluated.

The settlement of the Russian-Turkish crisis and the resumption of strategic cooperation between the two countries reflects the success of Kazakhstan's multi-vector policy and its diplomacy under the leadership of the First Kazakhstani President Nazarbayev. This diplomatic victory reflects the high international prestige of Nursultan Nazarbayev and his recognition as a world leader and Kazakhstan's international authority.

1. Early Life and Political Career of Nursultan Nazarbayev

To know President Nazarbayev better as a politician, necessary to analyze his personality formation stages. The Leader of Kazakhstan was brought up in the best traditions of the Kazakh people. Since childhood, he has absorbed such qualities as the respect of elders, cares for the younger, responsiveness, tolerance. As the eldest child in the family, Nazarbayev was overweening attentive aware of the full degree of responsibility for relatives and friends in the unduly and uneasy post-world war period.

Having extraordinary mental, moral, and physical abilities from nature, a sense of magnanimity and responsibility developed his fortitude of spirit, strong will, and craving for knowledge to understand the new. While studying at school, Nursultan Nazarbayev became addicted to reading works not only Russian, Kazakh, and foreign classics in the school library but, as Nazarbayev himself says, "Everything that fell under the hand" (Nazarbayev, 1991:21).

During his high school studies, the national press reported a lot about the new Kazakhstani Metallurgical Plant construction. The announcement from the newspaper "Leninskaya Smena" about the recruitment of Komsomol (All-Union Leninist Young Communist League) members to study at the Temirtau factory school in the Karaganda Region of Kazakhstan became the starting point of Nazarbayev's glorious labor path. Despite the metallurgist's hard work, realizing the full gravity of this profession, he was overcome by responsibility and a desire to help the family. It was the hope that he could

help the family that convinced him of the right choice (Nazarbayev, 1991:28). It was these character traits that determined his profession.

His many years of work at the plant allowed him in the future not only to be a Head of State but successfully lead it for several decades and avoid undue difficulties and inauspicious situations that precluded the development of the country. His character hardened in the manufacturing process. He gained vast experience in the plant. It affords him to be a successful manager, and subsequently - the Head of State.

Therefore, Nazarbayev's will was "tempered" together with the steel he melted at the Karaganda Metallurgical Plant, working as a blast furnace." Nursultan Nazarbayev did not limit himself to knowledge only of this specialty. With a sense of self-improvement and a craving to learn a new one, he mastered the new professions for him as a cast-iron man of casting machines, a mining blast furnace, and a gas worker of a blast furnace shop.

His conscientious work, respect for colleagues, growing authority in the cohesive staff, and high organizational abilities in the plant's huge 30 000 people team did not remain overlooked. Nazarbayev was offered to switch to Komsomol and party work, which was considered the success of any Soviet citizen's career growth.

Nursultan Nazarbayev was appointed as a Secretary of the Party committee of his native Karaganda Metallurgical Plant in 1972. This position in the Soviet party-nomenclature system was considered the second after the plant's General Director. It was Nazarbayev who was entrusted with this responsible work. Only a strong and strong-willed person could deal with industrial and everyday issues of 30 thousand people with different fates, character, and views on life. Moreover, only someone, who knows all the workers' problems, not from theory but the inside, could solve it all. Nazarbayev himself encountered them as a worker, who survived all this and "missed" through himself. However, being one of them and "his" for a team of thousands was not enough. As mentioned above, this someone could organize work, avoid conflicts, justifiably defend their positions, offer rational solutions, find a compromise, act as a negotiator and mediator in controversial issues, and not be afraid to take responsibility. He also could have unquestionable authority and be a good speaker.

That is why, professional and life school at the plant allowed Nazarbayev to become: at 39 years old be a secretary of the Central Committee of the Communist Party of Kazakhstan, at 44 - the Chairman of the Council of

Ministers (Prime-Minister) of the Kazakh Soviet Socialist Republic, the youngest Head of the Government in the Union of Soviet Socialist Republics (USSR), in 1989 to be elected as a Kazakhstan Communist Party Central Committee's First Secretary, and in 1990 - the President of the Kazakh Soviet Socialist Republic and in 1991 - the President of the Republic of Kazakhstan. The qualities mentioned earlier, and the vast long experience of industrial, economic, party, ideological, and state work made it possible to form him as a wise and robust politician of a global scale, the creator of Kazakhstan's multi-vector foreign policy.

2. Post-Soviet Period - Independent Republic of Kazakhstan in Central Asia Region and its Foreign Policy

2.1. Transition Period

After the Cold War ending and the dissolution of the Soviet Union caused profound changes in the Post-Soviet geography, especially in Central Asia (CA) region. The emergence of five newly independent states - Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan, and Uzbekistan - marked a new international political region - Central Asia. Central Asia's importance is due to its geopolitical location between Russia, China, and Iran, its significant energy and natural resource potential, transport and transit opportunities are strongly affected international security. The particular interest of the world's leading countries, transnational corporations, and various financial and economic organizations in the region is due to its geopolitical position, communication capabilities, and the presence of significant reserves of natural resources. In this regard, the region will remain a sphere of the intersection of interests and strategies of Central Asia and external geopolitical players. The West is watching Central Asia's newly independent states, particularly Kazakhstan, with an eagle's eye (Laumulin, 2000).

After declaring independence, like other former republics in the Central Asia region, Kazakhstan started creating a new State. Under President Nazarbayev's leadership, the construction of a new independent state with its flag, coat of arms and anthem, geographical territory, border, people, domestic and foreign policy, economy, armed forces began overwhelmingly in uncertain and unfavorable conditions.

2.2. Nursultan Nazarbayev's Key Role on Building the Foreign Policy

Together with the State's foundation, the country's foreign policy began to form. After the Soviet Union's dissolution, Kazakhstan faced a dilemma: what foreign policy to pursue best to protect its interests (Tokayev, 2003:158).

At the first stage, the republic's foreign policy aimed to create favorable conditions for Kazakhstan's dignified debut as a new sovereign state in the world community and define its place in it (Sultanov, 2005:158). Strategically and tactically correctly set foreign policy priorities and rationally built foreign policy, taking into account the realities of that time, allowed to strengthen and firmly stand on the feet of a new independent state. Foreign policy played a crucial role in constructing and enhancing Kazakhstan's statehood (Tokayev, 2001:3). The republic was faced with strengthening its statehood and forming effective government institutions, achieving recognition in the world, and establishing partnerships with other countries, including by actively participating in various international organizations (Nazarbayev, 2017:35).

The newly independent State's main tasks were undoubted: recognition of Kazakhstan as a full-fledged subject of international law by the world community and independent Kazakhstan into the world political and economic space. They were to be decided by the diplomatic service, which was created parallel with Kazakhstan's other state bodies. "Kazakhstan's diplomacy has been built from scratch" (Tokayev, 2001:17). Multi-vector foreign policy was shaped during this period. Besides, it fully corresponds to the geopolitical position of Kazakhstan and its national interests.

At the first stage, the republic's foreign policy was focused on creating favorable conditions for Kazakhstan's worthy entry as a new sovereign state into the world community and determining its place in it. Furthermore, in shaping the foreign policy doctrines of the country became a major geopolitical factor: the vast territory, the lack of access to open seas, the proximity to Russia, China, the Islamic world, located in the heart of Eurasia (which under the appropriate conditions will allow Kazakhstan to be like a bridge between West and East Eurasian continent).

The formation of Kazakhstan's foreign policy was accompanied by considerable difficulties of an objective and subjective nature. On the one hand, the difficulty was that this process began practically from scratch. Kazakhstan did not have traditions of foreign policy activity during the Soviet period (Mukhamedov, 1997). On the other hand, uncertainty and instability caused by the USSR collapse created difficulties in adapting to a new geopolitical situation and determined Kazakhstan's place and role in the world community.

In this regard, Tokayev notes that the authors of the concept of Kazakhstan's foreign policy faced complex tasks of comprehending and generalizing processes that took place outside the country. First of all, it was

necessary to accurately determine Kazakhstan's place and role in modern international relations and to identify priorities in the foreign policy of the State (Tokayev, 1997:85). Important significance at the formation of Kazakhstan's foreign policy was the approval of Kazakhstan's positions in the United Nations. Kazakhstan declared its intention to render every possible assistance to strengthening the world organization's role and effectiveness in maintaining peace and security (renouncing the USSR's nuclear legacy), ensuring sustainable socio-economic development establishing democracy, and the rule of law.

On the principle of multi-vector foreign relations, Kazakhstan aspired to create a factual contractual basis in all areas of foreign policy. Relations with Asian and European countries, the USA were initially built based on objective needs for ensuring Kazakhstan's long-term national interests. The main goal was to achieve the approval of the country's political independence and security, the recognition of the irreversibility of turning Kazakhstan into a subject of international relations. Great importance was attached to the signing of bilateral and multilateral international treaties. It can be said with certainty that these documents played an essential role in strengthening Kazakhstan's statehood. Entering into relations with other states and international organizations, Kazakhstan has shown the desire to actively apply norms of behavior that are generally accepted in the modern world community. Kazakhstan successfully could build good relations with leading states in the world. During the first years after the collapse of the Soviet Union, US policy toward Kazakhstan can represent an example of an efficient, rapid, and propitious reaction to a potential challenge to its security (Laumulin, 2000).

2.3. Kazakhstan's Contribution to Providing and Enhancing Regional and Global Security

In the 90s, the collapse of the USSR and newly independent states became a prevalent topic in the scientific and expert community, academia. In political sciences, new otherwise theories and scientific hypotheses were put forward and proved. Ideas and concepts about the end of the era of bipolar peace and inevitably creating a multipolar world, a change in world order and geopolitics, the "balance of power," the possibility of changing the "offensive and defensive" theories in international relations were viral.

The topic's relevance is connected because Central Asia has an important geostrategic and geo-economic significance for the entire continent. At the same time, the Central Asian region has significant conflict potential. The study of political and economic cooperation problems is actually since the

analysis makes it possible to predict and correct relations' further development. Of particular importance is the issue of mechanisms to counter security threats, creating an effective system of integrated security capable of ensuring the region's real sovereignty.

No less popular was the topic of scientific research of the Central Asian region or its countries. In Soviet times, this region was inherently called Central Asia and Kazakhstan since Kazakhstan is geographically located in Asia and Europe. The scientific and expert community analyzed the problems of regional and global security of the region, energy and water resources, transit, and transport potential, taking into account Europe and Asia's geographical location. No one has ever contested the strategic importance of Central Asia under any circumstances. Kazakhstan, the biggest land-lock country globally, located in the Central Asian region. The new part of the world map with a geostrategic location between a huge world player Russia and China is geography with significant energy and natural resources, transport, and transit opportunities. Central Asia has become the beginning of the great geopolitical and geo-economical interest globally and globally and plays an important role politically and economically in world politics. The central Asian region has significant energy resources and transit transport potential and is trying to become a bridge between Europe and Asia (Peyrouse, 2009:543).

As a new independent state with the ninth largest territory on the world map and vast reserves of raw materials and mineral resources, Kazakhstan was of great geopolitical and geo-economical interest on a global and regional scale. As in the 90s of the last century, Kazakhstan still possesses significant reserves of rare and non-ferrous and precious metals, oil, gas, metal, and polymetallic ores, and is engaged in their processing. Kazakhstan has substantial energy resources. In the ninth place, in proven coal reserves country on gold reserves in 16th, on uranium reserves in 2nd, on uranium production in 1st, on copper reserves in 6, explored oil and gas reserves 12th place in the world. Kazakhstan is one of the three world leaders in chromium mining and the first place in the world in chromium ore reserves.

Therefore, in the early 90s, many politicians, political scientists, diplomats, economists, and experts were worried about the question, "What will be Kazakhstan's foreign policy?" Interest in Kazakhstan was fueled by the presence of large reserves of hydrocarbon raw materials and the fact that there were nuclear weapons suitable for use on our territory. In other words, by the time of independence, Kazakhstan was a de facto nuclear state. It became even more relevant when it came to the Soviet nuclear potential's fate that inherited

Kazakhstan, which possessed the fourth atomic weapons to stockpile globally, after Russia, Belarus, and Ukraine. The presence of atomic weapons on Kazakhstan's territory has enormously influenced the change in the "balance of power," the interstate and international order on Westphalia Treaty's principles (Kissinger, 2014:13). Even if the "balance of power" changes, it does not guarantee the emergence of conflicts between countries. The "balance of power" system does not imply the possibility of avoiding crisis or even wars (Kissinger, 1994:13, 14).

In this challenging situation, President Nazarbayev ineluctably made the most accurate and balanced decision about the renouncement of nuclear weapons by signing the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons of June 1, 1968, non-nuclear-weapon State. It affords inevitably run-off the potential threats, set up friendly and close relations with leading world states, and shore up Kazakhstan's development. Realizing the full responsibility to the world community, Kazakhstan voluntarily renounced nuclear weapons. It participated in the Non-Proliferation of Nuclear Weapons Treaty of June 1, 1968, as a non-nuclear-weapon State. It made the most accurate, balanced, and historical decision of Kazakhstan's Leader Nursultan Nazarbayev to relieve the tension in world politics. This decision led to setting up confidence in Kazakhstan by the world's leading countries and the world community and dispelled any inauspicious doubts concerning the country. It also allowed creating a favorable political and investment image of Kazakhstan and Kazakh leaders. It demonstrated to the whole world the openness and readiness of the newly independent State to develop relations with countries based on trust, mutual respect, equality, and mutually beneficial partnership. It showed vast Kazakhstan's contribution to providing regional and global security in the world. It also affords to set up a balanced multi-vector foreign policy.

Thus, Kazakhstan's multi-vector foreign policy affords to establish the nuclear-free zone in the Central Asia region, confidence-building measures in the Asian continent, and the development of dialogue between traditional religions, civilizations, and cultures. Kazakhstan initiated a setting up of a couple of bilateral foundations. CICA was established in 1992. It is possible to understand how important it is in terms of the Eurasian region's stability. About 3 billion people live; the overall land area reaches 40 million square kilometers (about 90% of the entire continent). This organization came to life entirely with the initiative of Nursultan Nazarbayev (Zorlu, 2020:83). The World and Traditional Religions Leaders Congress founded in 2003. Cooperation Council of Turkic Speaking States or Turkic Council was established in 2009. The Kazakhstan leader initiated some integrational bodies

on Eurasia, such as the Eurasian Economic Union, the Eurasian Economic Union's Customs Union, and Kazakhstan's Common Economic Space, Russia, and Belarus, and the Eurasian Economic Community.

Kazakhstan's foreign policy allowed it to develop the economy and attract direct foreign investments under pragmatism, multi-vector, and commitment to national interests, and successfully pass the overweening unfavorable and unduly economic crises. President of Kazakhstan Kassym-Jomart Tokayev made a massive contribution to setting up Kazakhstan's foreign policy and enhancing its international authority. As a statesman, professional and successful diplomat, he served as Prime Minister of Kazakhstan, Deputy Secretary-General of the UN, Head of the UN's European office in Geneva, Minister of Foreign Affairs Kazakhstan. Thus, currently, Kazakhstan is a prosperous, steadily developing state that occupies a worthy place globally.

Today, against the backdrop of the world pandemic of coronavirus, events are taking place related to the balance of power's changing, the emergence of new centers of economic development in the Asian region, and the redistribution of the political influence of a global and regional scale.

3. Russian-Turkish Crisis, Its Reasons, and Nursultan Nazarbayev's Mediation Role Based on "Eurasianism" Idea

Local and international conflicts on a religious and ethnic basis, ideological, trade "wars," and other events, unfortunately, periodically arise and continue with bringing the charging—the unstable emotional statements of negotiators setting up inauspicious conditions preclude the peaceful settlement and conflict resolution. The easy set of negotiators' qualities and skills in *tete-a-tete* format even back claimed in the 18th century (Callières, 1716:40, 41).

Negotiation, as a psychological process, is a frequently researched subject in the scientific community. There are many meanings of the "negotiation" concept and its types. William Mastenbrook considers negotiations are primarily a set of tactics and the ability to solve dilemmas (Mastenbrook, 1989:9). For Richard Walton and Robert McKersie, negotiations are complex of several activities. They divided them into distributive, integrative negotiations, positional structuring, and negotiations within an organization forward (Burchill, 1965:140,141). Mediation is an essential part of the negotiation process when the parties inevitably cannot agree, despite the running-off desire overweening acute issues. There are a lot

of persuasive examples of conflict settlement in the world. One of them is the First President of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev's mediation mission in resolving the Russian-Turkish crisis.

It should be noted that Kazakhstan has practical experience in hosting and organizing peaceful negotiations. Kazakhstan's diplomats participated in the negotiations between Azerbaijan and Armenia on the Nagorno Karabakh conflict and solving the civil war in Tajikistan in 1993. Kazakhstan's initiative formation of the Conference on Interaction and Confidence-building Measures in Asia in 1992 mitigated mutual distrust between Asian countries. The convocation of the Congress of Leaders of World and Traditional Religions in 2003 for interfaith dialogue between Islam leaders, Christians, the Jewish world, and others affords to increase mutual understanding between religious. Hosting a two-round of talks between Iran and the P5 + 1 group (Russia, USA, China, Great Britain, France, and Germany) on Iran's nuclear program in Almaty (Kazakhstan) in February and May 2013 and Astana process of negotiations on peaceful settlement in Syria promoted regional and global security.

The Russian-Turkish crisis arose on November 24, 2015, since the shutting down of the Russian military aircraft Su-24M by a Turkish fighter F-16 on the Turkish-Syrian border. Moscow's reaction was not long in coming. Russia imposed economic sanctions against Turkey, deployed "C-300" and "C-400" anti-aircraft missile systems in the Syrian Latakia, and made a warning that "all targets that pose a potential danger to Russian military aviation will be destroyed." The crisis gradually turned into a harsh long-term confrontation between the two countries (Onzhanov, 2017:66). Under this scenario, the situation's development further complicated the peaceful settlement of regional and local conflicts in the Middle East. It increased the risks of negative consequences for the entire region of Europe and Asia.

Russia took measures against Turkey. Moscow suspended a visa-free regime, froze the Turkish Stream gas pipeline project, banned Turkish companies' activities in Russia, and Russian tourists' visits to Turkey.

The crisis between the two countries inevitably intensified and evaluated by inauspicious perspectives. The chances of its quick resolution in the future melted before our eyes. Such a "prospect" caused extreme concern, sincere regret, chagrin, and Nursultan Nazarbayev's experience, who made tremendous efforts to develop and shoring up Russian-Turkish relations. The main reason he could not stay away from the conflict is his idea of "Eurasianism." For the first time, the idea of Eurasianism was voiced by

Nazarbayev in 1994, during his speech at Moscow State University. Nursultan Nazarbayev's "Eurasianism" means the geopolitical doctrine of the post-Soviet states' gradual political and economic integration through the Eurasian Union's creation. It is a union of equal independent states that recognize the established institutions in their countries, borders and territorial integrity, and the rejection of pressure and armed conflicts. Nazarbayev saw Eurasianism as a way out of the crisis for all post-Soviet states and a way for new states to join the world community as civilized nations. The idea of Eurasianism contains the desire of peoples and states for mutual understanding, cooperation, and integration. One of the arguments in favor of this idea, Nazarbayev saw in the global nature, in harmony and peaceful coexistence of many nations and nationalities living in Kazakhstan. In the idea of Eurasian integration, there are no goals to oppose any states or forces in other parts of the world. Voluntary and equal integration guarantees that the peoples of Eurasia will not be drawn into a disastrous confrontation, while no one, even the most peaceful empire, is immune from this (Tazhin, 1997). In his lecture at the L. Gumilyov Eurasian National University in Astana, Kazakhstan's capital, Nursultan Nazarbayev noted that "Eurasianism is the idea of the 21st century. This is the idea of the future" (Kasymbekov, 2010). Based on Eurasian integration, regional security organizations such as the Collective Security Treaty Organization, CICA, and SCO were created. These bodies play a critical role in the security of the Central Asian countries and neighboring States. One of the most successful projects of "Eurasianism" is creating the aforementioned EEU's Customs Union and the Eurasian Economic Community.

The Russian-Turkish once again proved the assumption that it is directly related to decision-making politicians' psychological conditions. It shows the interconnection between psychoanalysis, politics, and diplomacy. It also confirms a thesis that collaboration between psychoanalysis and politics or diplomacy remains limited (Volkan, 2014:6). The whole world was closely watching the situation, which was getting more and more heated every day. It seemed that every day the crisis was reaching a dead end, a "point of no return" (Onzhanov, 2017:73).

How President Nazarbayev could influence the situation when Russia is a strategic Allier and neighbor of Kazakhstan and Turkey is a strategic partner for Kazakhstan and a fraternal country with common historical, ethnic, cultural, and linguistic roots?

As aforementioned earlier, the crisis "opened" not entirely inherently "rainbow horizons" and zero-sum results for the development and security of

the region of Central Asia and the South Caucasus, and the Middle East. For years, under threat of destruction was built and developed constructively and rationally, including Kazakhstan's Leader, the geopolitical triangle Russia - Central Asia - Turkey.

Therefore, the President of Kazakhstan could not only stay away from this conflict and be a third-party observer sideline. As a strong and strong-willed person, he could not allow a further deterioration in relations and would be able to settle relations between the two states ineluctably. It shows his character's firmness, which François de Callières argued about the negotiator's necessary skills (Callières, 1716). The Kazakh Leader also knew that both parties respect him and will trust him. President Nazarbayev decided to conduct individual talks with each party (Bessemer, 1994:19, 21).

In November 2015, President Nazarbayev contacted Turkish President Erdogan. He also announced Kazakhstan's official position on the incident. It was the need for Russia and Turkey to create a joint commission to investigate the causes of the incident, identify and punish those responsible, compensate for damage, and restore relations.

The Russian-Turkish crisis settlement discussions continued during President Nazarbayev's contacts with Russian President Vladimir Putin in December 2015 and Turkish Prime Minister Ahmet Davutoglu in February 2016. Kazakhstan leader suggested the Turkish side a writing letter to President Vladimir Putin on behalf of the Turkish President.

President Nazarbayev's peacekeeping mission continued in April 2016 in telephone contact with Russian Leader, two meetings with President Erdogan, and three meetings with President Putin in May and June 2016.

The next talks between Kazakhstan and Russian leaders were held in Tashkent, Uzbekistan's capital, on June 23-24, 2016. Uzbekistan was a host country of Meeting of Heads of State of the Shanghai Cooperation Organization Head of states Meeting. President Putin claimed his readiness to accept his Turkish counterpart's letter after this Meeting President Nazarbayev talked with the Turkish President and said President Putin's readiness to accept the letter.

In the early morning of June 24, President Erdogan's assistant, Ambassador Ibrahim Kalin, took off from Istanbul to Tashkent with the President's letter's original because President Erdogan decided to send the original, not a copy. The flight concomitances with a problem obtaining

permission from Uzbekistan to land in Tashkent aroused, and the aircraft was running out of fuel. It was linked to the Uzbekistan side's security measures connected with the holding of the Meeting above. After the zero-sum negotiations at various levels, the problem has been solved only after Kazakhstan's President's talks with Uzbekistan leader Islam Karimov.

Upon the landing in Tashkent, during the Meeting with Ambassador Kalın, after carefully and attentively reading the letter, President Nazarbayev offered to have a meeting with Yuri Ushakov, Assistant to the President of Russia. One more talk between Turkey and Russia Presidents assistants held at the end of conversations of President Putin with his assistant. It meant that both countries were ineluctably ready to renew relations and undue run-off issues.

Relations improvement between the two countries began with Russian President's Spokesman Dmitry Peskov's official statement on June 27, 2016. During June-August 2016 the Turkish President Erdogan expressed gratitude to President Nazarbayev for his historical mission and invaluable contribution to the crisis resolution. Russian President Putin also conveys appreciation to Kazakhstan President for mediating in restoring relations with Turkey. Thus, the peacekeeping mission of President Nazarbayev was crowned with great success. His wisdom, mediator experience, and international authority afford to renew dialog between Moscow and Ankara (Onzhanov, 2017:99).

The mission's triumphant ending concludes in his professional qualities, vast political experience, talent, recognition, unquestionable authority, and respect in the post-Soviet, Turkic, and political world. In this context, Astana's multidimensional-directional foreign policy based on balance is also of great importance in terms of sensitive regional-international balances, and Aksakal Nazarbayev acts with this consciousness (Erol, 2018). Kazakhstan's President Nursultan Nazarbayev, who has earned a well-deserved reputation in the international arena with his balance policies, is the global actor who has led the revival of relations between Turkey and Russia have reached the point of rupture due to the aircraft crisis (Sallı, 2016). Therefore, without President Nazarbayev's intervention, the Russian-Turkish conflict would have lasted longer. The decisions, practices, and radical reforms he has made over the past 30 years have become a definitive resource for today's management and politicians, even students studying in this field (Zorlu, 2020:87). It affords to conclude that the Kazakhstan leader is a successful mediator in world politics and forms his psychological portrait of a robust global politician.

Conclusion

Providing regional and global security is one of the main issues in the international arena. Central Asia region plays a crucial role in the global order, political and economic cooperation, global trade, and energy security. The Soviet Union's dissolution left a geopolitical vacuum in CA and led to a sharp increase in the region's external powers' interest. It was facilitated by its advantageous geopolitical location, considerable natural resources, primarily oil and gas, perspectives of the establishment of the transport infrastructure, connecting West and East, and the ability to perform regional functions of a beachhead in the fight against international terrorism. These factors eventually transformed the Central Asia into one of the most attractive geopolitical claims for great powers. The USA, China, Russia, and the EU countries are the key players in this region.

Kazakhstan is an active initiator of ensuring regional and global security. Kazakhstan is a leader in the global anti-nuclear process, integrational issues in the post-Soviet and Central Asia geography, interreligious and interfaith dialogue. All Kazakhstani initiatives successfully implement multi-vector foreign policy, created by the First President of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev. His colossal role in the foundation of independent Kazakhstan in a post-Soviet period in the Central Asia region, his initiatives aimed to provide regional and global security, and his peacekeeping mission to solve the Russian-Turkish crisis roused in 2015 was examined.

Nursultan Nazarbayev's biography, his formation stages as a person and outstanding statesman, influential political Leader, efficient negotiator, and mediator in resolving international conflicts and crises were considered. A meaningful role of the Kassym-Jomart Tokayev, President of the Republic of Kazakhstan, in forming and establishing a multi-vector foreign policy of Kazakhstan, economy, and independent development of Kazakhstan were described too. The Russian-Turkish crisis, its reasons, and Nursultan Nazarbayev's mediation role were evaluated. The Russian- Turkish relations' normalization and the resumption of strategic cooperation between the two essential and not alien countries for Kazakhstan reflect the effectivity of Kazakh multi-vector policy and its diplomacy the leadership of the First Kazakhstani President Nazarbayev. This diplomatic victory shows the international authority of Kazakhstan and its Leader of the Nation. The high international prestige of Nursultan Nazarbayev, his recognition as a world leader, and his inflexible political will based on Eurasianism's idea, and his experience successfully resolve the Russian-Turkish crisis.

References

- Bessemer, H. (1994). "Mediation. Vermittlung in Konflikten. Russian translation from German of N.V. Malova". *Kaluga: Duhovnoye poznaniye*, 2004, pp. 19-21. Retrieved February 14, 2021, from https://www.twirpx.com/file/370993/grant/besemer_kh_mediatsiia_posrednic_hestvo_v_konfliktakh.
- Burchill, F. (1999). "Walton and McKersie. A Behavioral Theory of Labor Negotiations. (1965)". *Historical Studies in Industrial Relations. September 1999, pp. 140-141*. <https://doi.org/10.3828/hsir.1999.8.7>
- Callieres, F. (1716). "De la maniere de negocier avec les souverains, Russian translation from French of L. A. Sifurova, 2000, *Gendalf Publisher*, pp. 40-41,46. Retrieved February 15, 2021, from <https://fr-lib.ru/books/istoriia/ospodobakh-vedeniia-peregovorov-s-gosudariami-download979569>.
- Erol, M. (2018). Turk Dunyasinin Butunlesmesinde Kazakistan ve Aksakal Faktoru. *ANKASAM (Ankara Center for Crisis and Policy Research)*. Retrieved February 18, 2021, from <https://ankasam.org/turk-dunyasinin-butunlesmesinde-kazakistan-ve-aksakal-faktoru/>
- Kassymbekov, M. (2010). First President of the Republic of Kazakhstan. *The Chronicle of activity. 1994-1995. Delovoi Mir Astana*, p. 330.
- Kissinger, H. (1994). *Diplomacy*. Moscow: ACT Publishing. [2019], pp. 13-14.
- Kissinger, H. (2014). *World Order*. Moscow: ACT Publishing. [2019], p. 13.
- Laumulin, M. (2000). Kazakhstan and the West: Relations during the 1990s in Retrospect. *Central Asia and the Caucasus Journal* 2000 (2), *CA & C Press AB Publishing House (Sweden)*. Retrieved February 17, 2021, from https://www.ca-c.org/journal/2000/journal_eng/eng02_2000/05.laum.shtml
- Mastenbroek W. (1989). Negotiate. (Russian translation from English Y. Demytyeva). *Kaluga Sociology Institute*, 1993. Retrieved February 15, 2021, from <https://evolkov.net/conflict/Mastenbroek.W.Negotiations>
- Mukhamedov, M. (1997). Formirovanie Osnovnih Prioritetov Vneshnei Politiki Kazakhstana. *Almaty: Vestnik Kazguu*.
- Nazarbayev N. (1991). *Bez pravyyh I levyyh*. Molodaya Gvardia, pp. 21, 28.
- Nazarbayev, N. (2017). *Era Nezavisimosti*. Astana, p. 35.
- Onzhanov, N. (2017). *Peacemaker: The Syrian conundrum: Notes of a Diplomat*. London: Hertfordshire Press, pp. 66, 73, 99.
- Peyrouse, S. (2009). Is there any unity to the Trans-Caspian Region? The economic relations between Central Asia and the Caucasus. *Asia Europe Journal*, 7(3), 543-557. Retrieved February 17, 2021 from <https://doi.org/10.1007/s10308-009-0244-0>
- Salli, K. (2016, July 3). Teşekkurler Sayın Nazarbayerev. *Önce Vatan*. Retrieved February 18, 2021 from <https://www.oncevatan.com.tr/tesekkurler-sayin-nazarbayev-makale,36149.html>

Nursultan Nazarbayev's Role on Providing Regional and Global Security as an Influential Political Leader: A Case Study of His Mediation Role in Russian-Turkish Crisis in 2015

- Sultanov, B. (2001). Development Stages in Kazakhstan's Foreign Policy. *Central Asia and the Caucasus Journal* 2001, 12(6), CA & C Press AB Publishing House (Sweden). Retrieved February 17, 2021, from https://www.cac.org/journal/2001/journal_eng/cac-06/16.sulten.shtml
- Sultanov, B. (2005). *Stanovlenie Vneshnei Politiki Kazakhstana*. Almaty: Istoriya, p. 158.
- Tazhin, M. (1997, March 7). Politicheskaya realnost na poroge novogo stoletiya. *Kazakhstanskaya Pravda*.
- Tokayev, K. (1997). *Pod Styagom Nezavisimosti*. Almaty Bilim Publishing, p.85.
- Tokayev, K. (2001). *Diplomatiya Respubliki Kazakhstan*. Yelorda Publishing, pp. 3-17.
- Tokayev, K. (2003). Preodoleniye. Diplomaticheskiye Ocherki. *Atamura Publishing*, pp. 141-142, 158.
- Volkan, V. (2014). *Psychoanalysis, International Relations, and Diplomacy. A sourcebook on Large-Group Psychology*. Karnac Books Ltd., p. 6.
- Zorlu, K. (2020). Turcic World Leadership. Role of Nursultan Nazarbayev. *NN Journal*, 2(6), 83-87. Retrieved February 17, 2021, from https://drive.google.com/file/d/1JVqeVXRCJIX1O62nYf1_WgA131pEloV/view

TÜRKİYE'DE GENÇLİK VE SİYASET: GELECEK İÇİN NASIL BİR KATILIM?

Kaan AKMAN*

Öz

Toplumdaki farklı özelliklere sahip bireylerin siyasal alana katılımına yönelik tartışmalar genellikle temsil ile ilişkilendirilmekte, karar alma süreçlerine dâhil olmakla değerlendirilmektedir. Seçimler sonrasında milletvekilliğine veya belediye başkanlıklarına kaç kadının seçildiği veya hangi meslek grubundan bireylerin temsil edildiğine yönelik analiz yapılmaktadır. Bu durum karar alma süreçlerinde temsil edilmenin toplumun tüm gruplarını kapsamına yönelik farkındalığın arttığını göstermektedir. Türkçe alanyazında gençlik ile ilgili çalışmalar gençlerin eğitimi, istihdamı ve siyasal katılımına odaklanmaktadır. Bu çalışmalar gençliğin tanımlanması meselesi ile başlamakta, gençliğin karşılaştığı sorunların kökenlerini araştırmaktadır. Türkiye'de gençliğin siyasal katılımını etkileyen gelişmelerde 1980 askerî darbesi ve ekonomi politikalarındaki değişim sıklıkla vurgulanmaktadır. Son yıllarda ise özellikle teknolojinin sunduğu yeni katılım araçlarıyla birlikte siyasal katılım konusuna yönelik ilgi artmıştır. Bu makalenin araştırma sorusu, Türkiye'de gençliğin siyasal katılımını etkileyen faktörlerin neler olduğu ve özellikle dijitalleşme ile birlikte yaşanan değişimlerin gelecek için gençliğe nasıl bir siyasal katılım imkânı sunduğudur. Makalede ilk olarak gençliği inceleme nesnesi olarak ele alan çalışmaların gençliğe yönelik tespitleri incelenecektir. Daha sonra gençliğin siyasal katılımını etkileyen gelişmeler sınıflandırılarak açıklanacaktır. Makalede son olarak gençliğin siyasal katılımına ilişkin merkezi ve yerel düzeydeki gelişmelere yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Siyaset, Katılım, Temsil.

YOUTH AND POLITICS IN TURKEY: HOW TO PARTICIPATE FOR THE FUTURE?

Abstract

Discussions about the participation of individuals with different feature in society in the political sphere are often associated with representation and evaluated by participation in decision-making processes. After the elections an analysis is made

* Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Yönetim Bilimleri Ana Bilim Dalı, kakman@ankara.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9239-7866>.

on how many women were elected to parliament or mayorship or from which occupational group individuals were represented. This situation shows that the awareness that representation in decision-making processes includes all groups of the society has increased. Studies on youth in the Turkish literature focus on the education, employment and political participation of young people. These studies begin with the issue of defining the youth and explore the roots of the problems faced by the youth. In developments affecting the political participation of youth in Turkey it is often highlighted in the 1980 military coup and changes in economic policy. In recent years, interest in political participation has increased especially with the new participation tools offered by technology. The research question of this article, of which Turkey is a factor affecting what the political participation of youth in political participation and in particular is that how a future opportunity for the youth of the changes taking place in conjunction with the digitalization. In the article, first of all the determinations of the studies regarding youth as an object of investigation will be examined. Later, developments affecting the political participation of youth will be classified and explained. Finally, the article will focus on developments at central and local level regarding youth political participation.

Keywords: Youth, Politics, Participation, Representation.

Giriş

Birleşmiş Milletler, gençlerin farklı alanlara katılımını *ekonomik katılım*, *siyasi katılım*, *sosyal katılım* ve *kültürel katılım* olmak üzere dört düzeyde tanımlamaktadır (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, 2008: 77). Makalede bu katılım alanlarından siyasi katılım boyutu ele alınmıştır. Arapça kökenli bir sözcük olan siyaset, at eğitimi; İngilizce’de politics ise devlete ait işler anlamına karşılık gelmektedir (Yayla, 2003:1). Kışlalı (1997:17) siyaseti, “ülke, devlet ve insan yönetimi” şeklinde açıklamaktadır. Heywood’a (2006:24) göre ise siyaset, “insanların hayatlarını düzenleyen genel kuralları yapmak, korumak ve değiştirmek için gerçekleştirdiği faaliyetleri” içermektedir.

Siyaset aracılığıyla bireysel veya toplumsal talepler açıklanmakta ve bu talepler uygulamaya geçirilmektedir (Baykal, 1970: 154). Dolayısıyla siyaset, toplumsal yaşamı etkileyen her alanda yönetime ilişkin düşünceleri ve eylemleri içermektedir. Bireylerin karşılaştığı sorunların çözümü, karar alma mekanizmalarında o sorunları yaşayan kişilerin bulunması ile mümkündür. Bu nedenle gençliğin karar alma süreçlerinde aktif yer alması hem toplumun genel sorunlarının hem de genç bireylerin problemlerinin çözümde yeni yaklaşımların ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Gençliğin siyasal katılımını analiz etmeden önce gençliği tanımlama sorunu ile karşılaşmaktayız. Gençlik dönemi, zamana ve toplumsal koşullara

göre değişiklik gösterdiği için tek bir faktörle tanımlanamamaktadır (Okur, 2013:94). Çünkü gençliğin tanımının kapsamı ve sınırları tarihsel bir olgu olarak toplumsal düzlemde kurgulanmıştır (Yücel ve Lüküslü, 2005). Bayhan’a (2013:372) göre gençlik, çok boyutlu sorunların yaşandığı bir dönemdir. Bayhan, Türkiye’de gençlik kesimini dört ana kategoride toplamıştır: Bunlar eğitim sürecinde bulunan gençlik, örgün eğitim dışında bulunan gençlik, suçlu ve engelli gibi durumu özellik arz eden gençlik ve yurt dışı gençliğidir. Nüfus bilimi açısından gençlik 15-25 yaş grubuyla sınırlanmaktadır. Birleşmiş Milletler 12-25, Türkiye Resmî İstatistikleri 15-24 yaş grubunu gençlik olarak kabul etmektedir (Armağan, 2004:5). Siyasal söylemde ise gençlik, kendisini genç hissedendenler, ergenliğini yaşayanlara, üniversite öğrencilerinden, üretim sürecine doğrudan katılanlara, eğitimini tamamlamasına rağmen evlenmemişlere kadar uzanan birçok farklı biyolojik, demografik, psikolojik ve sosyolojik unsura göre açıklanmaktadır (İnanır, 2005).

Gençliğin tanımlanmasının ardından bu tanım içerisinde yer alan bireylerin karşılaştığı sorunların çözümü konusu gündeme gelmektedir. Bu sorunlar arasında siyasal katılım ve bu katılımın önündeki engeller ön plana çıkmaktadır. Gençliğin siyasal katılımının değerlendirilmesinde en önemli ölçütlerden biri temsil edilmek olsa da siyasal katılım yalnızca temsil edilmeyi içermemektedir. Makalede katılım, temsil boyutu ile de ilişkilendirilerek daha kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.

1. Siyasal Katılım ve Gençlik

Siyasal katılım, bireylerin toplumu ilgilendiren her konuda yönetime ilişkin basit bir meraktan doğrudan eyleme kadar uzanan faaliyet alanını kapsamaktadır. Toplum içerisinde yer alan bireyler siyasete karşı aynı ilgiyi göstermemektedir. Bireysel ilginin ötesinde aktif bir yurttaş olmayı gerektiren siyasal katılım hakkı için sosyal ve ekonomik yapıların gerekli koşulları sağlanması gerekmektedir.

Kalaycıoğlu (1983:131) siyasal katılmayı, “*bir ölçüde davranış kalıplarının küçük yaştan itibaren gelişip, istikrar kazanan siyasete yönelik değer alışkanlıkları oluşturduğu bir eylem bütünü*” şeklinde tanımlamaktadır. Kapani (1975:89) ise toplum üyesi kişilerin siyasal sistem karşısında durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını belirleyen bir kavram olarak açıklamaktadır. Baykal (1970:153) da siyasal katılımın hem bir olgu hem de bir değer olduğunu vurgulamaktadır. Siyasal katılım genellikle seçimler ve partiler aracılığıyla yasama ve yürütmeye, kamuoyu aracılığıyla da siyasetin oluşumuna dâhil olmak şeklinde düşünülmektedir (Eroğul, 1991:272). Ayrıca

katılma kavramı ile demokrasi arasında doğrudan ilişki kurulmakta; siyasal katılıma demokratik değerlerin işlerliğini sağlama gibi önemli bir işlev verilmektedir. Diğer yandan siyasal katılımın birçok farklı görünümü bulunmaktadır. Uysal (1987:1) katılma kavramının içeriğinde; oy vermek, siyasal güç ve çıkar elde etmek, yönetsel işlerin yürütülmesinde görev almak, karar verme sürecinde etkin olmak gibi çeşitli uygulamaların yer aldığını ifade etmiştir.

Uzun yıllar boyunca oy kullanmak siyasal katılımın en önemli parçası hatta bizzat yöntemi olarak algılanmıştır. Dolayısıyla siyasal katılımın ilk adımı oy kullanmak şeklinde kabul görmektedir. Her ne kadar oy vermek en yaygın siyasal katılım biçimi olsa da günümüzde siyasal katılım tek boyutlu bir eylem olmaktan çıkmıştır. Bu süreçte *konvansiyonel katılım*, *konvansiyonel olmayan katılım* ve *postmodern katılım* gibi farklı katılım türleri yaygınlaşmıştır (Erdoğan, 2013:29-30).

Konvansiyonel siyasal katılım, oy verme, siyasi partiler içerisinde yer alma ya da siyasi parti kampanyalarında rol oynama gibi faaliyetleri kapsamaktadır. Konvansiyonel olmayan siyasi katılım yasadışı grevler, boykotlar, işgaller, protesto yürüyüşleri gibi her türlü eylemi içermektedir. Özellikle 1980'den sonra gelişmiş demokrasilerde oy verme oranlarının düşmesine paralel olarak konvansiyonel olmayan katılımın araçları artmıştır. İnternet üzerinden protestolara katılmak, sivil toplum örgütüne üye olmak gibi yöntemleri bulunan postmodern katılım yolları ise son yıllarda sosyal medya vb. farklı araçlarla gelişmektedir (Erdoğan, 2013:30-35).

Siyasetin çözüm merkezi olma fonksiyonunu kaybettiğine yönelik algı, siyasete olan ilginin oy kullanmak ile kısıtlı kalmasına neden olmaktadır. Siyasal katılımın yönetilenlerle yönetenler arasındaki bir ilişki olduğu düşünüldüğünde, tarafların birinin bulunmadığı ya da bir tarafın ötekini etkilemesinin mümkün olmadığı ortamlarda bireyler siyasal katılım araçlarını kullanmamaktadır (Eroğul, 1991:228). Kalaycıoğlu (1983:40) siyasal etkinlik duygusu yoğunlaştıkça bireyin başvurabileceği eylem türlerinin çeşitlendiğini vurgulamaktadır. Çünkü bireyler kendisinin verdiği kararların etkili olduğuna inanırsa oy vermekten protesto eylemlerinde bulunmaya kadar çeşitli katılım araçlarını kullanacaktır. Netice itibarıyla siyasal katılıma ilişkin mekanizmaların belirleyiciliğine ve etkinliğine yönelik yurttaşların güveni siyasal katılımın artması için önemli bir faktördür.

Siyasal katılımı etkileyen bir diğer faktör yurttaşlık bilincidir. Çünkü siyasal katılım bir bilincin sonucunda gerçekleşen tercihlerden oluşmaktadır. Bu bilincin oluşmasında bireylerin yurttaşlığı özümsemesi büyük önem taşır.

Heywood (2006:554) tarafından “*siyasi toplumun ve devletin bir dizi hak ve bir dizi yükümlülük bahşedilmiş üyesi*” şeklinde tanımlanan yurttaşlık, siyasal katılımın öznesi olabilmek adına en önemli yetkinliktir. Günümüzde sorumluluk duygusunun azalması, hak bilincinden uzaklaşılması, piyasa işleyişi içerisinde her şeyin somut bir değer ile anlam kazanması yurttaş olma bilincini zedelemektedir. Bu bilincin kaybolması yaşanan toplumun meselelerine duyarsızlaşmaya ve siyasetten uzaklaşmaya neden olmaktadır.

Siyasal katılım düzeyi çeşitli göstergeler ile değerlendirilmektedir. Bunlardan ilki siyasal partilerde yer almaktır. Çok veya tek partili sistemler fark etmeksizin siyasetin ana gerçekleşme alanı partilerdir. Yayla’ya (2003:223) göre mevcut siyasal sistemi savunan veya bu sisteme karşı olan her yapı siyasal parti kurma yoluyla siyasette yer edinmeye çalışmaktadır. Siyasal partiler, yöneten ve yönetilen arasındaki boşluğu doldurarak, bireylerin siyasal katılım sürecinde önemli aktörler haline gelmesini sağlamaktadır. Böylece karşımıza yönetilenlerin temsil edilmesi konusu çıkmaktadır. Temsil, “*bir bireyin veya grubun daha geniş bir insan topluluğu adına hareket etmesinin sağlayan bir ilişki biçimi*” şeklinde tanımlanmaktadır (Heywood, 2006: 252)¹.

Parti üyeliği ile değerlendirilen siyasete katılım düzeyinin bir diğer göstergesi seçimlere katılma oranıdır. Çünkü doğrudan demokrasinin değişen toplumsal yapı karşısında olanaksız hale gelmesi seçimleri siyasal katılımın vazgeçilmez bir aracı haline getirmiştir (Kışlalı, 1997:263). Heywood tarafından da belirtildiği gibi siyasal katılıma yönelik araçlar her ne kadar tarihsel süreç içerisinde mücadeleler sonucunda elde edilse de günümüzde bu hakları kullanmaya yönelik ilgi giderek azalmaktadır. Heywood azalan bu ilgiyi seçimlerde oy kullanma oranları ile açıklayarak İngiltere’den örnekler vermiştir. Nitekim İngiltere’de 1950 yılında genel seçimlere katılma oranı %84 iken, bu oran 2001’de %59’a düşmüş, 2005 yılında %61, 2010 yılında ise %65 şekilde gerçekleşmiştir (Heywood, 2006:542)².

Siyasal katılımı etkileyen en önemli değişkenlerden biri de bireylerin yaşıdır. Bireylerin siyasal tercihlerinin tutarlılık kazanması siyasal deneyimlerinin sonucunda gerçekleşmekle birlikte siyasal yönelimler gençlik dönemlerinde değişkenlik göstermektedir. Yapılan birçok araştırmada genç yaşlarda bireylerin siyasal katılımının az olduğu, ilerleyen yaşlarda ise arttığı tespit edilmiştir. Nitekim Baykal tarafından gerçekleştirilen araştırmada aynı sonuca ulaşılmış, bu durum “*genç ve ileri derecede yaşlı kimselerin siyasal katılma oranları düşüktür. Gençlikten itibaren gittikçe yükselen siyasal ilgi 40-50 yaşları arasında zirveye çıkmakta sonra da tedricen azalmaktadır*” şeklinde açıklanmıştır (Baykal, 1970: 82)³.

Toplumun en devingen kümelerinden biri olan gençliğin siyaset dışı bırakılmasının en önemli yöntemlerinden biri seçme ve seçilme yaşı ile ilgilidir. Siyasal katılımda yaş sınırının alçak veya yüksek tutulması, gençliğin siyasal yaşama katılması veya dışlanması ile sonuçlanmaktadır (Eroğul, 1991:110). Diğer yandan gençlerin eğitim düzeyi, meslek statüsü gibi farklı değişkenlikler de katılımı etkilemektedir (Kalaycıoğlu, 1983:138). Kışlalı, gençlerin siyasal katılımı etkileyen aile yapısını ise şu şekilde açıklamıştır:

Bugün 20 yaşında bir gencin –hele öğrenci ise- toplumda söz sahibi olması söz konusu değildir. Üzerinde yalnızca babasının değil, hatta çoğunlukla dedesinin kuşağının ağırlığını duymaktadır. Kendisinden önceki kuşaklara oluşturulmuş kurumlara, konmuş kurallara, çoğunlukla yasal ve etkili bir itiraz hakkı bulunmadan uymak zorundadır (Kışlalı, 1997:148).

Sonuç olarak kişilerin siyasal sistem karşısındaki davranışlarının ve tutumlarının farklı olmasında birçok sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal faktör etkilidir (Kapani, 1975:99). Siyasal katılımın hangi şartlar altında ve nelere bağlı olduğuna yönelik birçok çalışma yapılmış, bu çalışmalarda farklı değişkenlerle konu ele alınmıştır. Baykal (1970) tarafından yapılan çalışmada siyasal katılımı etkileyen faktörlerde yerleşme biçimine, cinsiyete, eğitim seviyesine, meslek ve gelir durumuna değinilmiştir. Ayrıca Baykal, bireyin siyasal davranışları ile ilgili faktörleri sosyo-ekonomik, psikolojik ve siyasal olmak üzere üç grupta ele almıştır. Tosun ve Tepecikoğlu (2012:333) ise bireylerin siyasal katılım düzeylerini etkileyen faktörleri sosyo-ekonomik, psikolojik ve diğer etmenler olmak üzere üçe ayırmıştır.

Gençlik, mekânsal ve kimliksel olarak damgalanmaya en çok maruz kalan yaş grubudur. Bu damgalanma arasında özellikle gençliğin kaynak veya tehdit olarak görülmesi ön plana çıkmaktadır. Tehdit olarak gençlik yaklaşımı, gençlerin toplumda oluşturduğu sorunlara odaklanırken; kaynak olarak gençlik yaklaşımı gençlik gruplarının toplumsal pratiklerini önemseyen bir anlayışa sahiptir (Yücel ve Lüküslü, 2005:12). Gençliğe kaynak veya tehdit olarak yaklaşma eğilimin yoğun olarak görüldüğü alandan biri de siyasettir. Gençliğin siyasal katılımını etkileyen unsurlar her ülkenin kendine özgü koşullarının bir sonucu olmakla birlikte uluslararası kuruluşlar aracılığıyla da gençlik politikaları oluşturulmaktadır. Bu politikalar ülkelerin sosyal ve ekonomik gerçekliğiyle örtüştüğü seviyede başarılı olmakta; süregelen yapısal sorunların çözümü ülkelerin kendi dinamikleri ile çözüm bulunabileceği bir alanda kalmaktadır.

2. Türkiye’de Gençliğin Siyasete Katılımı ve Sorun Alanları

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 2019 yılı sonu itibarıyla Türkiye’nin 83 milyon 154 bin 997 kişilik nüfusu içerisinde 15-24 yaş grubundaki genç nüfus 12 milyon 955 bin 672’dir. Genç nüfus, toplam nüfusun %15,6’sıdır. Bu nüfusun %51,3’ünü erkek, %48,7’si kadındır (TÜİK, 2019). Nüfusun önemli bir bölümünü oluşturan gençliğin karşılaştığı sorunlara yönelik hem bilimsel çalışmalar yapılmakta hem de kamu politikası belgelerinde bu sorunların nedenleri açıklanmaktadır. Örneğin, 11. Kalkınma Planı’nda gençlerin iktisadi ve sosyal hayata ve karar alma mekanizmalarına aktif katılımlarının sağlanması temel hedef olarak yer almıştır. Planda özellikle gençlerin *okul-sınav-iş bulma* döngüsünden çıkartılması gerekliliğine dikkat çekilmesi mevcut durumun analiz edilmesi açısından önemlidir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019:156).

Türkiye’de gençliğin yaşadığı sorunların anlaşılması veya mevcut gençliğin özelliklerinin tanımlanmasına dair yıllar içerisinde birçok çalışma yapılmıştır. Gençliğin siyasal alana bakışını açıklama noktasında bu çalışmalar arasında en önemlisi Nermin Abadan Unat tarafından gerçekleştirilmiştir. Unat, 1961 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Hukuk Fakültesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde yaptığı çalışmada Türkiye özelinde üç “ideal tip” gençliğin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Birinci ideal tip Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerini, ikinci ideal tip Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencilerini ve üçüncü ideal tip ODTÜ öğrencilerini içermektedir (Şentürk, 2013: 40).

Abadan’ın sınıflandırmasında birinci gençlik tipi “müstakbel idareci önder” tiptir. Bu genç tipi ilerici, aydın ve Kemalist genç tipini temsil etmektedir. Bu tipe dâhil olan gençler kamu olaylarının siyasi yönleriyle büyük ölçüde ilgilidir. İkinci gençlik tipi “mesleğe bağlı gelenekçi” tiptir. Geleneksel özellikleri olan bu tiptekiler, yaşanan problemleri geleneksel değerler ve yaklaşımlarla çözüme eğilimindedirler. Üçüncü gençlik tipi ise “maddeci, başarı, manager” tiptir. Bu tipi temsil edenler bireysel yaşamlarında ekonomik ve teknik problemlere öncelik tanımaktadır. Orta tabakanın üst sınıfına ait olan bu tiptekiler siyasete ilgisizdir (Şentürk, 2013:40). Lüküslü, Abadan’ın bu sınıflandırmasından hareketle Türkiye’deki gençlik kuşaklarını sınıflandırmış; 1968 kuşağının birinci tipin, 1978 kuşağının ikinci tipin özelliklerine sahip olduğunu belirtmiştir. Üçüncü tip ise neoliberal politikaların önem kazandığı 1980 sonrası dönemde görülmektedir (Lüküslü, 2005:30-32). Abadan’ın bu çalışması, Türkiye’de gençlerin siyasal

katılımında içerisinde yer aldıkları toplumsal ve ekonomik koşulların etkili olduğunu vurgulaması açısından oldukça önemlidir.

Gençlerin yaşamış olduğu sorunların anlaşılmasına yönelik çalışmalarda bu sorunları sınıflandırma yöntemine başvurulmuştur. Örneğin, Armağan (2004:83) çalışmasında gençlerin sorunlarını ekonomi, eğitim, psikolojik ve sosyo-kültürel sorunlar olmak üzere dört kategoriye ayırmıştır. Bayhan ise gençlik sorunlarını beş nedenle açıklamıştır: (1) İç göç ve çarpık kentleşme sonucunda genç kuşakta travma ve şok yaratmakta bu durum *kimlik krizini* ortaya çıkarmaktadır. (2) Hem geleneksel hem modern kültürü bir arada yaşamaya çalışan bu nedenle de iki arada kalan gençlik *kültür krizi* yaşamaktadır. (3) Sosyal ve kültürel değişimin sonucu olarak genç birey, hem bir sosyal gruba üye hem de sosyal kurumlara bağlıdır. Bu bağlılık *kuşaklar arası anlaşmazlıkları* ortaya çıkarmaktadır (4). Uzun yıllar boyunca gençliğin karşı karşıya kaldığı en temel sorun ise *işsizliktir*. (5) Son olarak gençler *eğitim* hakkına erişim ve eğitim niteliğine ilişkin problemler ile mücadele etmektedir (Bayhan, 2013:373-375). Köksal da gençlerin tutum ve beklentilerinin üç katmandan oluştuğunu belirtmektedir. Bunlardan ilki temel kişilik yapısı, ikincisi gençlik çağına özgü psiko-sosyal özellikler ve üçüncüsü gencin yaşadığı çevrenin sosyal, kültürel ve ekonomik koşullarıdır (Köksal, 1981: 225).

Türkiye genelinde yapılan anketlerde en az güven duyulan kurumların siyaset bağlantılı olması araştırmaların adeta değişmeyen sonucudur. Kazgan tarafından yürütülen çalışmada da benzer sonuçlar yer almaktadır. İstanbul'da yapılan bu çalışmada gençlerin siyasete katılımına ilişkin ilk bulgu gençlerin siyaset içinde aktif bir rol almak istemedikleridir. Siyasal partilere katılımın yanında aile içindeki sohbetlerde de gençler siyasi konulara karışmamaktadır. Gençlerin örgütlenmesine iyi bakılmadığı çalışmanın ikinci bulgusudur. Üçüncü bulgu ise gençlerin siyasete katılımının az olduğunun bilincinde olmalarına rağmen siyasete katılımında gönülsüzlüğün devam etmesidir (Kazgan, 2006:146).

Türkiye'de gençlerin siyasete katılımına ilişkin çeşitli kurumlar tarafından raporlar yayımlanmaktadır. Bu raporlardan biri de Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanmıştır. Bu raporda gençlerin sosyal ve siyasi yaşama yaygın bir katkı sağlayacak şekilde katılmadığı tespit edilmiştir. Bu durumun nedenleri açıklanırken bireylerin ergenlik dönemindeki yaşantısı ile ilişki kurulmuştur. Raporda çocukluk döneminde sosyal yaşama aktif katılımı teşvik eden ve yurttaşlık haklarının sorumluluklarının belirlendiği bir çevrede yetişmenin önemi vurgulanmıştır. Siyasal katılıma ilişkin problemlerin ikinci alanı ileri demokrasiye açık, duyarlı, hesap verebilen kurumların

bulunmamasıdır. Rapordaki son tespit yeterli kamu kaynaklarının yokluğu ve eğitim sürecinde gerekli donanım erişememe sonucunda sosyalleşme koşullarının oluşmamasıdır (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, 2008:77- 78).

Gençlik üzerine yapılan tüm bu çalışmaların sonucundaki temel bulgu gençlik sorunlarının birçok nedene bağlı olarak ortaya çıktığı; eğitim ve işsizlik örneğindeki gibi bu nedenlerin birbirleriyle ilişkili olduğudur. Bu nedenle gençlik çalışmalarında çok boyutlu ve kapsayıcı analizlere ihtiyaç bulunmaktadır (Bayhan, 2013:369). Gençlerin siyasal katılımının geleceğinin tartışıldığı bu makalede Türkiye’nin yakın tarihindeki siyasal, sosyal ve ekonomik gelişmelerden hareketle Türkiye’de gençlerin siyasal katılımını etkileyen faktörler beş grupta sınıflandırılmıştır:

- 1. Ailenin Rolü ve Çocukluk Dönemi
- 2. 12 Eylül ve Gençlerin Siyasetten Uzaklaşması
- 3. İstihdam Arayışında Siyasette Güvensizlik
- 4. Piyasa Temelli Ekonomi Politikalarının Siyasal Aktörleri
- 5. Dijitalleşme Sonucunda Siyasetin Anlam ve Araçlarında Değişim

2.1. Ailenin Rolü ve Çocukluk Dönemi

Siyasal katılım ile amaçlanan, bireylerin demokratik değerleri benimsemesini sağlamaktır. Bu benimseme sürecinde toplumda var olan kurumların etkileri bulunmaktadır (Uysal, 1984:83). Bu kurumlardan biri ailedir. Demokrasiye inanma, bunu kişiliğin genel bir tutumu olarak kabullenme çocukluk ve gençlik çağının geçtiği çevrede oluşmaktadır (Köksal, 1981:167). Bu nedenle toplumun inanç ve değer sistemlerini kişi aile kanalıyla kazanır. Aile bireylerinin cinsiyet olgusuna bakışı, aile içindeki bireylerin tutum ve davranışları gibi birçok farklı değişken siyasal katılım düzeyini etkilemektedir (Özbudun, 1986:91-92).

Çocukluk döneminde ailenin çocuğun kişiliğinin ve kimliğinin oluşmasındaki rolünün ardından gençlik döneminde de ailenin sunduğu fırsatlar siyasal katılımın özümsemesinde etkilidir. Gençlerin siyasete girmesini kolaylaştıran faktörlerden biri aile bireylerinin siyasette yer alması, diğeri ise ailenin gencin siyasetle ilgilenmesini engellememesidir. Özellikle ikinci faktörde aile depolitizasyonu oldukça önemlidir. Gençlerin siyaset ile uğraşmasının sosyal yaşamda dışlanmaya veya maddi kayıplara yol açacağı düşüncesi ailelerin çocukları siyasetten uzak tutması ile sonuçlanmaktadır (Erdoğan, 2010: 86, 95). Türk aile yapısı içerisinde bu durumu değerlendirdiğimizde genel eğilimin çocuk yetiştirme sürecinde ailenin

oldukça belirleyici ve yol gösterici olduğudur. Bu durum zaman içerisinde gençlik döneminde çevresi değişen bireyin ruhsal çatışmalar yaşamasına neden olmaktadır (Köksal, 1981:141). Gençlerin siyasal alana katılımında ailenin etkisinin bir diğer yönü aileye olan maddi bağımlılıktır. Şahin'e göre günümüzde gençler daha önceki dönemlerde olmadığı kadar ailelerinin kültürel ve ekonomik sermayesine bağımlı hale gelmiştir. Bu durum sanayi toplumunda görülen sosyal hareketlilik yoluyla bağımsızlığını kazanma sürecinin günümüzde kaybolmasının bir sonucudur (Şahin, 2007:175).

Gençlerin siyasal katılımının gelişimde çocukluk döneminde farkındalığın oluşması konusu uluslararası ve ulusal belgelerde de yer almaktadır. Örneğin, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin 12. maddesinde çocukların görüşlerini serbestçe ifade etme hakkına özen gösterilmesine dikkat çekilmiştir (Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi, 1989). Ulusal düzenlemeler incelendiğinde 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda da benzer şekilde kararların alınmasında ve uygulanmasında çocuğun yaşına ve gelişimine uygun eğitimin ve öğretimin desteklenmesi önerilmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın *Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2013-2017*'de ise çocuk dernekleri ve meclisleri, katılımı sağlayan yapılar olarak görülmüş, çocukların hizmet aldıkları tüm kurumlarda karar alma süreçlerine katılım mekanizmalarının oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013: 45).

2.2. 12 Eylül ve Gençlerin Siyasetten Uzaklaşması

Türkiye'de gençliğin siyasal katılımını etkileyen bir diğer faktör özellikle 12 Eylül sonrası siyasal kurumların gençlik ve siyaset ilişkisini düzenleme çabasıdır. Kapani tarafından da belirtildiği gibi değişen dünya konjonktürü içerisinde sosyal sınıflar arasında çatışmaların arttığı dönemlerde siyasal partiler arasında ideolojik çizgiler keskinleşmektedir (Kapani, 1975:102). Bu dönemlerde yaşanan toplumsal hareketlerde en önemli itici gücü gençler oluşturmaktadır. Siyaset kurumu bu nedenle gençliğin siyasal alandaki eylemlerini sınırlandırmaktadır. Nitekim 1968'de tüm dünyada yaşanan gençlik ayaklanmaları, kuşaklararası siyasal tutum farklılıklarının önemli siyasal sonuçlara yol açtığını göstermiştir. Bu olayların ayırıcı yönü öğrenci hareketlerinin yetişkinlerin eylemlerinin bir uzantısı olmaktan çıkarak, onların önderliklerinden bağımsızlaşmasıdır (Kışlalı, 1997:150). 1968'deki gençlik eylemleri dikkati gençlik üzerine çekmiş, gençlik sorunları güncellik kazanmıştır. Fakat 1968'den bu yana kapitalist ülkelerde görülen öğrenci eylemleri çoğu kez kuşak çatışması olarak yorumlanmak istenmiştir (Armağan, 2004:12).

Tunaya, siyasal alanda gençliğin etkisini muhalefet gücü ile açıklamıştır. O’na göre çoğulcu demokrasinin bunalımı neticesinde parlamento dışında oluşan muhalefet güçleri arasında gençlik de vardır (Tunaya, 1980:339). Türkiye’de gençliğin bir siyasal kuvvet olarak değerlendirilmesi sürecini incelediğimizde ulus-devletin kuruluş aşamasında milli eğitim sistemi aracılığıyla gençler üzerinden geleceğin yurttaşlarının şekillendirilmeye çalışıldığı görülmektedir (Yücel ve Lüküslü, 2005:14-15). Bu şekillendirme sonucunda 1923-1950 döneminin öğrenci hareketleri gençlerin kendisine verilen devlet merkezli ve politik eksenli rolünü benimsemesini sağlamıştır. 1968 ve 1978 kuşakları ise siyasal sahnenin önemli aktörleri olmuş, özellikle 1970’lerde sağ ve sol kutuplaşması ortaya çıkmıştır (Bayhan, 2013:375).

1980 sonrası gençliğe ilişkin bu tespitler değişime uğramış, gençlik ve siyasetin birbirinden uzaklaştırılmasına yönelik uygulamalar hayata geçirilmiştir. İnanır’a göre 12 Eylül’e kadar toplumun gözünde gençlik muhalefetleri meşru ve gereklidir (İnanır, 2005). 12 Eylül döneminde başlayan yaklaşım ise gençliği eğitim ve çalışma hayatına kapatmaktır. Bu durum neticesinde 1960’lı ve 1970’li yıllarda siyasi sistemi eleştirerek parti dışı hareketlerle değişim talep eden ve muhalif bir duruş sergileyen gençlik 1980 sonrası kaybolmuştur (Caymaz, 2008:302). Bugün bu kuşağın etkisi ile başlayan değişim sonucunda gençlik, gençlik hareketleri oluşturma kabiliyetinden yoksun bir kuşak olmakla suçlanmaktadır. Gençler için ise siyasal alan, çıkar ilişkilerinin olduğu bozulmuş bir düzen, katı kuralları olan otoriter yönetim anlayışına sahip ortamlardır (Lüküslü, 2011:48-49).

12 Eylül sonrası gençlerin siyasal alana katılımına ilişkin önemli meselelerden biri de örgütlenme imkânlarına ilişkindir. Nitekim 12 Eylül’de gençlik, yaşanan olayların sebepleri arasında gösterilmiş bu nedenle de örgütlenme özgürlüğü kısıtlanmıştır (Armağan, 2004:77). Tunaya’ya göre gençlik örgütlediği takdirde tam bir baskı grubu, örgütlenmediği zaman ise bir menfaat ya da dolaylı bir baskı grubu olarak siyasal hayatta görülmektedir (Tunaya, 1980:336). 12 Eylül sonrası tasfiye edilen gençlik örgütlenmeleri sonucunda gençliğin tam bir baskı grubu olması özelliği kaybolmuş, sosyalleşme ortamı siyasal alanda kısıtlanmıştır (Boyraz, 2010:134). Bu gelişmelerin etkisi ile günümüzde artık örgütlü gençlerin desteklenmesi yerine gençlerin var olan kurumsal yapıların imkânlarından yararlanmalarına yönelik çalışmalar yapılmaktadır (Kurtaran, 2008:252).

2.3. İstihdam Arayışında Siyasete Güvensizlik

Gençlerin temel sorunları uzun yıllar boyunca eğitim hakkına erişim ve mezun olduktan sonra iş bulma zorluğu olarak görülmüştür. Günümüzde

üniversitelerin sayısının artması, öğrenim harçlarının kaldırılması gibi gelişmeler gençlerin bazı talepleri azalırken, yeni ihtiyaçlar beraberinde farklı istekleri de getirmiştir. Diğer yandan gençlerin eğitim sürecinde toplumsal hareketliliği yaşamaları sosyal ve ekonomik şartlar altında her zaman mümkün olmamaktadır. Nitekim bu durum üniversite eğitimini tamamlamış gençlerde de görülmektedir. Bu nedenle gençlerin karşı karşıya kaldığı işsizlik sorunu onların sosyal yaşamlarını doğrudan etkilemektedir (Yücel ve Lüküslü, 2005:11).

Türkiye’de gençliğe yönelik yapılan araştırmalarda gençlerin iki ana problem etrafında tepki geliştirdikleri görülmektedir. Bunlardan ilki gelecek endişesi diğeri kimlik arayışıdır. Gençlerin gelecek endişesi taşıması yaşadıkları toplumun kurumlarına olan güvensizliği artırmaktadır (Avcı, 2007:145). Kılıç da benzer şekilde 1203 genç ile anket görüşmesinde gençlerin siyasete mesafeli durduğunu, siyasi partileri büyük ölçüde yolsuzluk ve demokratik yönetime sahip olmayan kuruluşlar olarak algıladığı sonucuna ulaşmıştır (Kılıç, 2010: 65). Psikolojik gelişmelere ilişkin bir diğeri çalışmada, 120 bin lise öğrencisinin %86’sının anlamsızlık ve karamsarlık duygusunu yaşadığı tespit edilmiştir (Solak, 2018:195). Birleşmiş Milletler’in raporunda da benzer şekilde Türkiye’de gençliğin siyaset mekanizmalarına karşı olumsuz duygu ve güvensizlik beslediği vurgulanmıştır (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, 2008:79). Sonuç olarak gençlerin yaşadıkları işsizlik nedeniyle taşıdığı gelecek endişesi siyasal kurumlara olan güvenilirliği azaltmakta, bu durum gençlerin siyasal tutumlarında başlıca iki özellik ortaya çıkarmaktadır. Bunlardan ilki siyasal partiler aracılığıyla iş imkânlarına erişmek diğeri ise siyasete karşı tamamen yabancılaşmaktır (Bayhan, 2013:389).

2.4. Piyasa Temelli Ekonomi Politikalarının Değişen Siyasal Aktörleri

Türkiye’de 24 Ocak Kararları sonrası siyasal iktidarların ekonomi politikalarında piyasa temelli yaklaşımlar ağırlık kazanmıştır. Bu yaklaşımlar siyaset ve ticaret arasındaki ilişkiyi güçlendirmiş, siyasetin ana aktörleri bu ilişki neticesinde oluşmuştur. Bu dönem sonrası gençlik tanımı da piyasa beklentileriyle değişmiştir. Bayhan, bu dönemin gençliğini, tüketim seviyesi yüksek, piyasada karşılaştığı sorunları çözümleyebilecek kapasiteye sahip, umut ve özgüvenle piyasada hak ettiğine inandığı pozisyonu elde etmeye koşullanan kişiler olarak tanımlamıştır. Gençliğin değer dünyasındaki bu değişimin temel nedeni, 1980 sonrası neoliberal politikaların zirvede olduğu bir dönemde yetişmeleridir. Böylece Türkiye’de 1970’lerde toplumun en dinamik siyasal grubu olan gençlik, 1980 askerî darbesi sonrası siyasal partiler

ve sivil toplum kuruluşlarından uzaklaşmış, 1990’larda ise küreselleşme sürecinin de etkisi ile sadece piyasa ile kendilerini özdeşleştirmiştir (Bayhan, 2013:371-382).

Yentürk’e göre genç kuşakların siyasete aktif katılımını engelleyen nedenlerin başında piyasaya ilişkin koşullar gelmektedir. Çünkü bu koşullar gençlerin siyasetten beklentisini değiştirmiş, siyasal partilere katılan gençler partileri ekonomik açıdan kendilerine destek bulmak için bir araç olarak görmeye başlamıştır. Diğer yandan siyasal partiler gençlere sundukları alanlarda onların kendi özgün duruşlarını korumasına imkân tanımamaktadır. Ayrıca gençler parti içinde belirli bir yaşın ardından etkin pozisyonlara gelebileceğini düşünmektedir. Tüm bu nedenler, gençleri siyasal partilerin dışında siyasal katılım araçları aramaya itmektir (Yentürk, 2008:72-76).

Ekonominin yapısındaki bu değişim 80 ve 90’lı yılların gençliğini tanımlamada artık siyasallaşma düzeyinden ziyade tüketim alışkanlıklarını ön plana çıkarmıştır. Bu tanımlar arasında en yaygın olarak bilinen yuppie ve tiki nitelendirmesidir. 1980 sonrası paraya ve yükselmeye önem veren gençlik *yuppi*; 1990’larda ise marka giyinmeye meraklı genç kuşak için *tiki* tanımlaması yapılmıştır. Tüketim toplumunun gençliğin değerlerinde meydana getirdiği bu değişimi açıklamada iki kavram yaygın olarak kullanılır hale gelmiştir (Lüküslü, 2005: 33, 36).

Sonuç olarak neoliberal ekonomik düzende 1960’lı ve 1970’li yılların kapitalist meta ilişkilerine karşı direnen gençlik, 2000’li yıllarda kapitalizmin en önemli tüketici kitlesi haline gelmiştir. 1960’lı ve 1970’li yılların toplumcu ve dayanışmacı dünya görüşüne sahip genç kuşaklar artık piyasanın talep ettiği bir tüketici modeli çerçevesinde bireyci ve hazcı duygulara sahip olmuştur (Şahin, 2007:175).

2.5. Dijitalleşme Sonucunda Siyasetin Anlam ve Araçlarında Değişim

Gençlerin siyasal partiler dışında siyasete katılımının geleceği noktasında teknolojik gelişmeler yeni imkânlar sunmaktadır. Armağan’ın yaptığı çalışmanın temel bulgusu gençlerin değer sistemlerinin çok hızlı değiştiğidir (Armağan, 2004:311). Değer sistemi değişiminin bir boyutu da gençlerin siyasal alana yaklaşımdaki farklılaşmalarıdır. 1980’li yılların ardından toplumun tüketim alışkanlıklarının farklılaşması ve özel televizyon kanallarının artması gençlik üzerine çeşitli etkiler ortaya çıkarmıştır (Caymaz, 2008: 301). 2000 sonrası genç kuşak ise televizyonun yanında daha farklı

teknolojik araçların içinde doğmuş, bu nedenle kendi varoluşlarını bilişim teknolojisiyle özdeşleştirmiştir (Lüküslü, 2011:59).

Küreselleşme çağında sosyal paylaşım ağları, özellikle gençler arasında yoğun kullanılan önemli bir iletişim platformudur (Bayhan, 2013:65). İlk olarak 1997 yılında oluşturulan fakat 2000'li yıllarda sayıları gittikçe artan sosyal paylaşım sitelerinin özellikle gençler tarafından kullanılması, yeniliğe açık olma özelliklerinden kaynaklanmaktadır (Okur, 2013:104). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre internet kullanım oranı, 16-24 yaş grubundaki genç nüfusta 2019 yılında %92,4'tür (TÜİK, 2020). 52 milyon sosyal medya kullanıcısının en çok yararlandığı sosyal medya platformu Youtube, Instagram ve Twitter'dir (DataReportal, 2019). Facebook ve Twitter gibi sosyal medya kanallarıyla akranlarıyla sürekli iletişim kuran gençlik, sanal araçları hem bedeninin bir parçası hem de duygu ve düşüncelerinin temel biçimlendiricisi olarak görmüştür (Bayhan, 2013:63). Bu dönemde mekân ölçeğinde bir araya gelmek yerine sosyal araçlar yoluyla birbirleriyle kolaylıkla iletişim kuran gençlik, küresel yaşantı ve markalarla ilgili bir kültürü oluşturmuştur (Şentürk, 2013:46). Bu yeni kuşak, hem küreselleşen dünyanın küresel sorunlarının mağduru olmuş hem de imkânlarından faydalanan en etkin grubu haline gelmiştir (Yücel ve Lüküslü, 2005:22).

Dijitalleşmenin siyasal katılıma ilişkin etkisine bakıldığında geleneksel kitle iletişim araçlarının kitleye tek yönlü olarak kurduğu iletişim, sosyal medyada kullanımı ile birlikte değişmeye başlamıştır (Şentürk, 2013:29). Sosyal paylaşım siteleri, yeni toplumsal hareketler için alternatif bir medya oluşturmuştur. Bu noktada sosyal medyanın en avantajlı yönü özellikle zaman ve mekân sınırı tanımaması ve geleneksel hiyerarşik yapılar içerisinde yer almamasıdır. Bu durum gençliğin iletişime geçme, örgütlenme ve eylemlerini planlamaya yardımcı olmaktadır. Siyasal partiler de sosyal paylaşım sitelerini bu süreçte yaygın olarak kullanmaya başlamış, parti propagandalarının büyük çoğunluğu bu ortamlarda gerçekleştirilmeye başlamıştır (Okur, 2013:100-102). Netice itibarıyla dijitalleşmenin siyasete etkisi hem siyasal partilere hem de gençliğe yeni araçlar sağlamıştır.

3. Gençlerin Siyasete Katılımına İlişkin Uluslararası Düzenlemeler

Gençlerin siyasal katılımının önündeki engellerin kaldırmasına yönelik konferanslar düzenlenmekte ve çeşitli belgeler yayımlanmaktadır. Makale kapsamında gençlerin siyasete katılımına ilişkin ilkeleri içeren uluslararası iki belge incelenmiştir. Bu belgelerden ilki Gündem 21'dir. 1992 yılında Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı sonucunda ortaya çıkan

belgelerden biri olan Gündem 21; çevre üzerinde insan etkilerini yerel, ulusal ve küresel boyutlarıyla ele alan kapsamlı bir eylem planıdır. Sürdürülebilir kalkınma konusuna odaklanan Gündem 21’de yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının rollerinden bahsedilmiş, katılımcı bir yönetim anlayışı benimsenmiştir. Kadınlar ve gençlerin yönetim süreçlerine katılımına ilişkin düzenlemelerin yer aldığı bu belgenin 2. kısmında “*Temel Grupların Rollerinin Geliştirilmesi*” başlığı altında 25. bölümde “*Sürdürülebilir Gelişimde Çocuklar ve Gençlik*” konusuna değinilmiştir. Bu bölümde “*dünyanın her yerindeki gençlerin, kendilerini ilgilendiren alanlarda karar verme süreçlerine, bugünkü yaşamlarını etkilediği ve geleceği için de uzantıları olacağı için, her düzeyde katılmalarının sağlanması, zorunluluktur*” ifadesi yer almaktadır. Böylece gençliğin kendi geleceğini biçimlendiren kararların oluşturması gerektiğine vurgu yapılmıştır (Emrealp, 2005: 91).

Gündem 21’de gençlere yönelik kurulacak kurumsal yapılara da yer verilmiştir. Bunlardan biri gençlik meclisleridir. Kentlerde oluşturulan Yerel Gündem 21 Gençlik Meclisleri ile gençlerin her alanda karar alma mekanizmalarına katılımının sağlanması amaçlanmaktadır. Gençlik Meclisleri’nin amaç ve görevleri ise şu şekilde belirtilmiştir:

Gençlik Meclisi’nin çok-yönlü işlevleri arasında, gençliğin kent yönetimlerinde söz sahibi olması, planlama, karar alma ve uygulama süreçlerinde yer alması, gençlikle ilgili programların teşvik edilmesi ve yaşama geçirilmesinin kolaylaştırılması, gençlik örgütlenmelerinin güçlendirilmesi ve örgütlenme bilincinin geliştirilmesi, gençler arasında bilgi ve deneyim alışverişinin teşvik edilmesi, başka ülkelerdeki gençlerle dostluk köprülerinin ve kültürel alışverişin güçlendirilmesi, ulusal düzeyde bütüncül gençlik politikalarının ve Ulusal Gençlik Konseyi’nin oluşturulmasına katkıda bulunulması yer almaktadır (Emrealp, 2005:92).

Yerel Gündem 21’de Gençlik Meclisleri’nin yanında yer alan bir başka yapı *Ulusal Gençlik Parlamentosu*’dur. Gençlik Meclisleri’nin temsilcilerinin katılımıyla Yerel Gündem 21 Ulusal Gençlik Parlamentosu oluşturulmuştur (Emrealp, 2005:32). YG-21 Ulusal Gençlik Parlamentosu tarafından benimsenen ortak metinde Gençlik Meclisi’nin, “*15-25 yaş arasında, dil, din, ırk, kültür, etnik köken, sınıf, cinsiyet ve eğitim farkı gözetmeksizin, kentte yaşayan tüm gençleri kapsayacağı*” belirtilmektedir (Emrealp, 2005:93). YG-21 Programı kapsamında toplumda pasif konumda bulunan gençlerin kendi gereksinimlerini ve isteklerini belirleyip, bunların uygulanmasında sorumluluklar üstlenerek çalışmalar yürütmesi öngörülmektedir. Bu kapsam oluşturulan *Gençlik Evleri* ile gençlerin şikâyet eden konumdan uzaklaştırılıp,

alternatif çözümler üreten ve bunları uygulayan bir aşamaya gelecekleri ortak mekânların artırılması amaçlanmıştır (Emrealp, 2005:117).

Gençlerin siyasal katılımına ilişkin Gündem 21'nin yanında ikinci önemli uluslararası belge *Avrupa Yerel ve Bölgesel İdareler Meclisi*'nce 2003 yılında kabul edilen *Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımına İlişkin Yeniden Düzenlenmiş Avrupa Şartı*'dir. Bu şartın ön sözünde gençlerin siyasal katılımında yerel ve bölgesel idarelerin rolü şu şekilde açıklanmıştır:

Gençlere en yakın idareler olarak yerel ve bölgesel idareler gençlerin katılımını desteklemede çok önemli bir yere sahiptirler. Bu idareler bu desteği sağlarken gençlerin demokrasi ve yurttaşlığın ne olduğunu sadece duyup öğrenmelerini değil, bunu bizzat uygulama fırsatına sahip olmalarını da sağlayabilirler. Ancak gençliğin toplumsal yaşama katılımı sadece faal yurttaşlar yaratıp geleceğin demokrasisini yaratmaktan ibaret değildir. Katılımın gençler açısından anlamlı kılınması için gençlerin karar ve eylemleri daha ileri bir yaşta değil, gençken etkileyebilmeleri ve yön vermeleri hayati önem taşır (rm.coe.int/, 22.01.2020)

Üç bölümden oluşan şartın, birinci bölümde sektörel prensipler yer almaktadır. Bu kapsamda gençlerin katılım seviyesinin artması ile ekonomik durumları arasındaki bağlantıya değinilerek bu durum, "*gençlerin yaşadıkları ekonomik ve sosyal koşullar onların yerel topluma katılma arzu ve yeteneğini etkiler. Gençler işsizken veya yoksulluk içinde yaşıyorlarsa yerel ve bölgesel yaşama katılma konusunda daha isteksiz olma eğilimindedirler*" şeklinde ifade edilmiştir. Bölgesel ve yerel idarelere gençlere iş bulma imkânı sağlamaları gerektiği vurgulanmıştır. *Gençlerin Toplumsal Yaşama Katılımını Sağlayacak Vasıtalar* başlıklı ikinci bölümde ise gençliğin toplumsal yaşama katılım konusunda eğitilmesinin önemine dikkat çekilmiştir. Üçüncü bölümde gençlik konseyleri, gençlik parlamentoları ve gençlik forumlarından bahsedilmiştir. Bu şartta oluşturulacak kurumsal yapıların kaynak sorunu yaşadığı, bu nedenle yerel ve bölgesel yetkililerin gençlik merkezli kurumlara gerekli imkânı sağlaması önerilmiştir (Avrupa Yerel ve Bölgesel İdareler Meclisi, 2003).

Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımına İlişkin Yeniden Düzenlenmiş Avrupa Şartı'nda önemle üzerinde durulan bir diğer konu da sivil toplum kuruluşlarıdır. Yaşanılan ülkenin demokratik hayatına katılımında sivil toplum kuruluşlarına çeşitli roller düşmektedir. STK'lar aracılığıyla vatandaşlar kararlara ve eylemlere sürekli olarak katılabilmektedir. Bu nedenle gençler, istedikleri gençlik örgütüne katılma fırsatına sahip olmalıdır (Avrupa Yerel ve Bölgesel İdareler Meclisi, 2003). Bu şartta, gençler

toplumun diğer kesimlerinden ayrı bir grup olarak ele alınmak yerine toplumun diğer kesimlerinden farklılaşan ihtiyaçlara sahip fakat yine o toplumun parçası olan bir kesim olarak düşünülmüştür (Kurtaran, 2008:245).

İncelenen iki uluslararası belgede gençlerin katılım araçlarını çeşitlendirecek kurumsal yapıların oluşturulması amaçlanmıştır. Bu kurumsal yapılara tanınan görevlerin oldukça önemli olmasına rağmen bu yapıların etkinliği ve eylem gücü noktasında eksiklikler bulunmaktadır. Ayrıca düzenlemeler daha çok gençlerin temsil edileceği konsey, ev, parlamento gibi kurumsal yapılara odaklanmış, gençliğin siyasal katılımın önündeki engelleri nasıl kaldırılacağına yönelik kapsamlı bir perspektif sunmamıştır.

4. Gençlerin Siyasete Katılımına İlişkin Ulusal Düzenlemeler

Her siyasal rejim, siyasal faaliyetlerde bulunacak bireylerin kimler olacağını yasal ve siyasal sınırlamalar getirerek belirlemektedir. Bu kapsamda anayasalar siyasal katılımı ilişkin esasların düzenlendiği başlıca metinlerdir (Kalaycıoğlu, 1983:37). Türkiye’de ulusal düzeyde devlet yönetimine katılma hakkı ilk kez 1876 Anayasası ile kabul edilmiştir. Türkiye’de devlet yönetimine katılma bakımından seçme hakkı ve siyasal partilerde çalışma hakkı önemli bir değer taşımaktadır. Yurtaşın kamu hizmetine girme, dilekçe hakkına sahip olması diğer anayasal siyasal haklardır (Eroğul, 1991:55, 80).

Anayasalardaki siyasal katılım hakkının içeriği oldukça önemlidir. 1982 Anayasası’nın temel hak ve özgürlükleri düzenleyen ikinci kısmının dördüncü bölümde siyasal hak ve ödevlere yer verilmiştir. Bu kapsamda 67. maddede yer alan ifade “*vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir*” şeklindedir. Böylece vatandaşlık statüsüne sahip olan bireylerin siyasal katılım hakları düzenlenmiştir. 1924 Anayasası’nın ilk halinde sadece erkeklerin seçilme yaşı 18 olarak belirlenirken; 5 Aralık 1934’de yapılan değişiklikte birlikte kadınların ve erkeklerin seçilme yaşı 21’e çıkarılmıştır. 1987 yılında ise seçmen yaşı 20’ye düşürülmüştür (Eroğul, 1991:111-112). Genel seçimlerde seçilme yaşı 1876’dan 2006 yılına kadar 30 iken 2006’dan sonra 25’e çekilmiştir. 1982 tarihli Anayasa’da 2018 yılında yapılan değişiklikte milletvekilli seçilme yaşı 18’e indirilmiştir. Seçimlere ilişkin bir diğer düzenleme 2972 Sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun’da yapılmıştır. Anayasa değişikliği ile milletvekilli seçilme yaşının düşürülmesinin ardından mahalli idarelerde de seçilme yaşı 18’e indirilmiştir (2972 Sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun).

Milletvekili seçilme yaşının düzenlenmesinin yanında bir diğer önemli konu yerel yönetimler düzeyindeki gelişmelerdir. Türkiye’de kentlerin yönetiminde merkezi yönetimin taşra örgütlenmesi ve yerel yönetimler olmak üzere ikili bir yapı bulunmaktadır. İdari ve mali özerkliğe sahip, mahalli müşterek ihtiyaçları karşılamak amacıyla kurulan belediyeler kent yönetimlerinin ana aktörleridir. Belediyelere ilişkin en önemli kanuni düzenleme 5393 Sayılı Belediye Kanunu’dur. Bu kanun içerisinde genç ifadesi bulunan tek madde belediyenin görev ve sorumlulukları kısmındadır. Bu kısımda belediyenin görevleri arasında “...gerektiğinde, sporu teşvik etmek amacıyla gençlere spor malzemesi verir, amatör spor kulüplerine aynı ve nakdi yardım yapar ve gerekli desteği sağlar, her türlü amatör spor karşılaşmaları düzenler...” maddesi yer almaktadır (5393 Sayılı Belediye Kanunu). Dolayısıyla Belediye Kanunu’nda gençlere yönelik tespitler oldukça kısıtlı kalmıştır. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nda ise büyükşehir belediyelerinin görevlerinden birinin de gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek ve geliştirmek amacıyla çalışmalar yapmak olduğu belirtilmiştir. Ayrıca belediye bünyesinde en az beş, en çok dokuz kişiden oluşan ve kurulması zorunlu olan ihtisas komisyonları arasında *Gençlik ve Spor Komisyonu* da yer almaktadır (5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu). Belediye meclisleri ve komisyonların yanında katılım araçlarından biri de kent konseyleridir. Kent Konseyleri Yönetmeliği’nde konseylerin katılım, dayanışma ve hemşehrilik bilincinin hayata geçirilmesi amacıyla oluşturulan birimler olduğu belirtilmiştir. Bu yönetmelikte kent konseyinin görevleri arasında çocukların, gençlerin, kadınların ve engellilerin toplumsal yaşamdaki etkinliklerini arttırmak ve yerel karar alma mekanizmalarında aktif rol almalarını sağlamak yer almaktadır (Kent Konseyi Yönetmeliği, 2006).

2012 yılında Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından yapılan Gençlik Şurası’nda sunulan *Demokrasi ve Katılım Komisyon Raporu’nda* gençlerin siyasal katılım süreçlerine yönelik ulusal ve yerel düzeyde tespitlerde bulunulmuştur. Bu kapsamda belirlenen politika hedefleri arasında müzakereci demokrasi bilincinin yaygınlaştırılması için eğitim, öğretim politikalarına ilişkin düzenlemelerin yapılması, gençler arasında farkındalık oluşturacak kişisel gelişim programlarının düzenlenmesi, gençlerin ulusal ve yerel meclislerde temsilinin artırılması ve yerel yönetimler ile gençlik arasındaki iletişim kopukluğunun giderilmesi yer almaktadır (Gençlik ve Spor Bakanlığı, 2012:120-122). Gençlik Şurası’nda gençlerin siyasal katılımının sadece oy verme davranışı olarak algılandığı, bunun dışında siyasal partilere üyelik, sivil toplum örgütlerine katılım, yerel yönetim süreçleri hakkında bilgi sahibi olmak, politika yapım süreçlerinde yer almak gibi unsurları içermediği

tespit edilerek, gençlerin siyasal katılımını artırıcı birçok öneride bulunulmuştur. Bu önerileri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kent konseylerinde gençlik meclislerinin işlevselliğinin artırılması, ulusal ve yerel seçimlerde gençlerin belli bir oranda temsili için kontenjan uygulamasına geçilmesi,
- Gençlerin siyasete katılımlarının önündeki engellerden biri olan gelecek endişesinin ortadan kaldırılması, milletvekili seçilme durumunda askerlik görevinin tecil edilmesi, pozitif ayrımcılık yapılarak 30 yaş altı gençlerin siyasete katılımının teşvik edilmesi,
- Çoğulcu ve özgürlükçü demokrasinin Türkiye’de kalıcı bir şekilde yerleşmesi için genç nesillerin demokratik değerleri yaşam biçimi haline getirmeleri,
- Katılımcı ve yurttaşlık bilinci yüksek bir gençlik için öncelikle katılımın önündeki engeller tespit edilerek gençlerin toplumsal süreçlerde söz sahibi olmaları sağlanmalıdır (Gençlik ve Spor Bakanlığı, 2012:120-122).

Türkiye’de gençlerin siyasal katılımına ilişkin yapılan düzenlemeler uluslararası alandaki belgelerde olduğu gibi temsil ve kurumsal yapıların oluşumuna odaklıdır. Teşvik, farkındalık, bilinç gibi kavramlar ile öncelikle gençliğin siyasal katılımı özümsemesi amaçlanmış, daha sonra seçilme yaşının düşürülmesi ile temsile yönelik adım atılmıştır. Tüm bu düzenlemeler önemli olmakla birlikte siyasal katılımın önündeki engelleri kaldıracak yapısal değişiklik ihtiyacı halen devam etmektedir. 2012’de yapılan Gençlik Şurası’nın tespitleri ve önerileri bu ihtiyacı kabul etmektedir.

Sonuç

Toplumsal, siyasal ve ekonomik koşullar nedeniyle siyasal katılımın uzak kalmış gruplardan biri de gençlerdir. Makalede gençlerin siyasete katılımı, seçilen uluslararası belgeler ve ulusal mevzuat çerçevesinde ele alınmıştır. İncelenen bu belgelerde gençlerin siyasete katılımının önündeki engellerin tespit edilmesinden ziyade katılım araçlarının düzenlenmesine odaklanılmaktadır. Nitekim uzun yıllar boyunca seçilme yaşının yüksek olması, gençlerin siyasal katılımının önündeki en büyük engel olarak görülmüştür.

Türkiye açısından gençlerin siyasal katılımının önündeki engelleri kaldırmak seçilme yaşının düzenlenmesi ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda son yapılan anayasa değişikliği ile gençlerin temsil edilme yaşı düşürülmüştür. Değişiklik kamuoyunda farklı açılardan tartışılmış, teklifi

önerenler gençlerin siyasal katılımı için önemli bir adım olduğunu ileri sürmüştür. Fakat seçilme yaşının düşürülmesinin gençlerin siyasete olan ilgisini artırma noktasındaki faydasını gelecek dönemlerde görme imkânımız olacaktır. Ayrıca öncelikle yaşanan mahallenin daha sonra kentin ve ülkenin toplumsal, ekonomik ve sosyal sorunları üzerinde fikir üreten bir gençliğin oluşması için gençlerin yaşam koşullarına odaklanması gerekmektedir.

Gençlerin eğitimlerini tamamlama süresinin uzaması, iş piyasasına katılma aşamasındaki zorluklar gençlerin siyasete olan güvensizliğinin ve ilgisizliğinin temel nedenidir. Diğer yandan aile yapısı ve toplumsal sistemin gençlere yönelik kabulleri ve vereceği kararlara karşı tutumu bu ilgisizliğe katkı sağlamaktadır. Her ne kadar gençlerin katılımcı bireyler olmasında aile ve eğitim gibi kurumların önemi büyük olsa da bugün Türkiye’de gençlerin, siyasete katılımının gerçekleştiği en önemli kurum siyasal partilerdir. Gençler özellikle sosyal statü kazanmak ve iş bulabilmek amacıyla siyasal partiler ile ilişki kurmaktadır. Kısa vadeli ve ihtiyacı gidermeye yönelik bu ilişkiler gençlerin siyasetteki konumunu güçlendirmeye yönelik bir içeriğe sahip değildir. Türkiye’de siyasal partilerin en önemli destek birimleri olan gençlik kolları, gençlerin beceri, bilgi ve fikir gelişim süreçlerini içermesi bakımından yetersizdir. Gençlerin siyasal partilerde etkin konumda yer alamadığını fark etmesi siyasetten uzaklaşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle yapılacak düzenlemeler ile gençlerin partilerdeki konumunu güçlendirecek yapılar oluşturulmalıdır. Siyasal partilerin gençleri, fikir üreten, bu fikri uygulayan ve sorumluluk üstlenen bireyler haline getirebilecek bir farkındalığa ulaşması gerekmektedir.

Gençlerin siyasete katılımının artırılmasında siyasal partilerin yanında sivil toplum kuruluşları da önem taşımaktadır. Gençlerin yönetim tecrübesi kazanarak örgüt kültürünü benimsemeleri ve özgüvenlerini kazanmalarında sivil toplum kuruluşları fırsatlar sunmaktadır. Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının bünyesinde gençlerin aktif rol alması noktasında sorunlar bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşları özellikle belirli bir yaş ve meslek grubuna sahip olan kişiler tarafından yönetilmektedir. Bu süreçte gençler yönetimin bir paydaşı olarak kabul edilmemektedir.

Gençlerin siyasal katılım düzeyini etkileyen faktörler daha geniş kapsamda dünyada yaşanan sosyal, kültürel ve ekonomik değişimler ile de ilişkilidir. Çünkü günümüzde küreselleşme ve teknolojik değişimler gibi çeşitli faktörler ülkeler arasındaki sınırları belirsizleştirmekte, uluslararası göç hareketlerinin artması farklı kültürlerin karşılaşmasına yol açmaktadır. Yaşanılan bu kültürel karşılaşmaların tepkisel davranışlar ile sonuçlanmasında gençlerin tutum ve davranışları etkilidir. Bu konu daha

detaylı bir araştırma gerektirmesine rağmen gençlerin siyasal katılımını etkileyecek unsurların gelecekte daha da çeşitleneceğini vurgulamak amacıyla değinilme ihtiyacı duyulmuştur.

Makalede küresel ve ulusal belgelerden örnekler verilerek gençlerin siyasal katılımına ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Bu çalışmada, uluslararası ve ulusal belgelerin incelenmesinde tercih yapılırken yerel düzeydeki gelişmelerin önemli olduğu düşüncesinden hareket edilmiştir. Çünkü gençliğin siyasal katılımının artırılmasına yönelik yapılacak değişikliklerin yerel yönetimlerden sivil toplum kuruluşlarına kadar farklı düzeylerde birlikte ilerlemesi gerekmektedir. Hem uluslararası örgütler tarafından kabul edilen temel ilkelerde hem de Türkiye’de yapılan kanuni düzenlemelerde gençlerin siyasal katılımının teşvik edilmesi benimsenmiştir. Fakat incelenen belgelerde yer alan tavsiyelerin ne kadarının gerçekleştiği konusunda belirsizlik hâkimdir. Gençlerin siyasal alanda bir özne olabilmesi için anayasal düzenlemelerin seçme ve seçilme hakkından ileri bir bakış açısını benimsemesi gerekmektedir. Gençlerin örgütlenme, düşünceleri açıklama ve yayma konusunda sahip olacağı haklar genişletilmelidir. İlerleyen yaşlarla birlikte bireyin siyasal tercihlerinin netleşmesi her ne kadar siyasal katılımı artırsa da yapılacak düzenlemelerle birlikte bu ilgi daha genç yaşlara çekilebilecektir. Gençlerin siyasal katılımının artması için gençlerin hem özgüvenlerinin hem de mali güçlerinin desteklenmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Sonuç olarak gençliğin siyaset ile ilişkisi kopukluk değil, düzensizlik içermektedir. Gençler siyasal konulardan uzaklaşmamakta bunun yanında siyasetin sıkışmış zaman ve mekânlarından siyaseti kopartmaktadır. Artık siyasetin en temel mekânı sosyal medyadır. Toplumsal tepkileri yönetmenin bu kadar zor olduğu dönemde siyaset, gençleri mevcut ile yetinmek ve geçmiş ile teselli etmek anlayışından, gelecek için fırsatlar sunan bir yaklaşıma kavuşmalıdır. Bir başka önemli soru da siyasetin nasıl bir gençlik aradığıdır. Gençliğin dinamizmi ile yeniliklerin itici gücü olan bir gençlik mi? Yoksa geçmişin alışkanlıklarını devam ettirmesi gerekli bir kitle mi? Gençliğin siyasete katılımındaki engellerin ortadan kaldırılmasında ilk olarak bu soruların yanıtlanması gerekmektedir. Sosyal ve siyasal yapıda gençlik merkeze alındığında siyasetin belirli düşünce ve eylem biçimleri ile sınırlı kalması son bulacak, toplumsal ve yönetsel meselelerde farklı bir bakış açıları ortaya çıkacaktır. Gençlerin gelecekte siyasal katılımın daha etkin bir hale gelmesi için makale boyunca ele alınan gençliğin karşı karşıya kaldığı yapısal sorunlara odaklanmak gerekmektedir. Çalışmanın üçüncü ve dördüncü bölümünde incelenen gelişmeler bu yapısal dönüşümü gerçekleştirecek bir özellik taşımamaktadır.

Kaynakça

- 2972 Sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun. RG:18/1/1984 Sayı:18285.
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2972.pdf> (Erişim Tarihi: 02.04.2019).
- 5219 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu. RG:23/7/2004 Sayı:25531.
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf> (Erişim Tarihi: 04.04.2019).
- 5393 Sayılı Belediye Kanunu. RG: 13/7/2005 Sayı:25874.
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> (Erişim Tarihi: 02.04.2019).
- 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu. RG:15/7/2005 Sayı:25876.
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf> (Erişim Tarihi, 22.11.2020).
- 6771 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.
<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6771.html> (Erişim Tarihi: 22.03.2019).
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2013). Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2013 - 2017.
<https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yayinlar/ulusal-cocuk-haklari-strateji-belgesi-ve-eylem-planı.pdf> (Erişim Tarihi: 22.11.2020).
- Armağan, İ. (2004). *Gençlik Gözüyle Gençlik 21. Yüzyıl Eşiğinde Türkiye Gençliği*. İstanbul: USADEM Yayınları.
- Avcı, N. (2007). *Toplumsal Değerler ve Gençlik*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Avrupa Yerel ve Bölgesel İdareler Meclisi (2003). Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımına İlişkin Yeniden Düzenlenmiş Avrupa Şartı.
<https://rm.coe.int/1680703901> (Erişim Tarihi: 22.01.2020).
- Bayhan, V. (2003). Gençlik, Sosyal Medya ve İnternet Bağımlılığı, *Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi*, s. 61-81.
- Bayhan, V. (2013). Türkiye’de Gençlik: Sorunlar, Değerler ve Değişimler. M. Zencirkıran (Ed.) *Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı* (s. 367-405). Bursa: Dora Yayıncılık.
- Baykal, D. (1970), *Siyasal Katılma Bir Davranış İncelemesi*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:302.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi (1989).
<https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> (Erişim Tarihi: 4.12.2020).
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (2008). *Türkiye İnsani Gelişme Raporu 2008 Türkiye’de Gençlik*, Ankara: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Temsilciği.

- Boyraz, C. (2010). Siyasi Partilerin Gençlik Teşkilatlarında Siyasete ve Demokratik Katılım. Boyraz (der.) *Gençler Tartışıyor Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (s. 129-163). İstanbul: Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırma Vakfı.
- Caymaz, B. (2008). Siyasi Partilerin Gençlik Kolları. N. Yentürk, Y. Kurtaran. ve G. Nemutlu (Der.) *Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları* (s. 299-330). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- DataReportal (2019). Dijital Türkiye 2019. <https://datareportal.com/reports/digital-2019-turkey> (Erişim Tarihi: 05.12.2020).
- Emrealp, S. (2005). *Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler Elkitabı*. İstanbul: UCLG- MEWA Yayını.
- Erdoğan, E. (2010). Türk Gençliği ve Siyasal Partilere Katılım. C. Boyraz (der.) *Gençler Tartışıyor Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (s. 69-97). İstanbul: Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırma Vakfı.
- Erdoğan, E. (2013). *Türkiye’de Gençlerin Siyasal ve Sivil Katılımı*. Ankara: Sage Yayınevi.
- Eroğul, C. (1991). *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Esen, A. (2008). Kent Yönetimlerine Katılım. *Yerel Siyaset* (s.87-90) Ankara: Okutan Yayıncılık.
- Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımına İlişkin Yeniden Düzenlenmiş Avrupa Şartı. (2003). <https://rm.coe.int/168071b513> (Erişim Tarihi: 01. 04. 2019).
- Gençlik ve Spor Bakanlığı (2012), *Gençlik Şurası*, Ankara: Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları No: 1.
- Heywood, A. (2006). *Siyaset*. Ankara: Adres Yayınları.
- İnanır, S. (2005). Bildiğimiz Gençliğin Sonu, *Birikim*, 196, s. 37-51.
- Kalaycıoğlu, E. (1983). *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 3160.
- Kapani, M. (1975). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 371.
- Kazgan, G. (2006). *İstanbul Gençliği Gençlik Değerleri Araştırması*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kent Konseyi Yönetmeliği (2006). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/10/20061008-5.htm> (Erişim Tarihi: 02.04.2019).
- Kılıç, K. (2010). Kentsel Gençlik Araştırması Anketi Bağlamında: Gençlerin Siyasal Eğilimlerini Etkileyen Faktörler. C. Boyraz (Der.) *Gençler Tartışıyor Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (s. 29-69). İstanbul: Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırma Vakfı.
- Kışlalı, A. T. (1997). *Siyaset Bilimi*. Ankara: İmge Kitapevi.

- Köksal, Ö. (1981). *Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kurtaran, Y. (2008). Gençlik Çalışmaları ve İstanbul'daki Yerel Yönetimler. N. Yentürk, Y. Kurtaran. ve G. Nemutlu (Der.) *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları* (s. 243-256). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Lüksü, D. (2011). Bilişim Teknolojileriyle Örgütlenen Gençlik Hareketleri Ve Yeni Bir Siyaset Arayışı. A.T. Aydemir. (Der). Katılımın E-Hali Gençlerin Sanal Âlemi. (s. 48-68) Alternatif Bilişim Derneği.
- Lüksü, D. (2005). 1960'lardan 200'lere Gençlik Tipleri Maddeci Başarıcı Manager Tipten Yuppie ve Tiki'ye. *Birikim*, 196, 30-36.
- Okur, H.D (2003). Gençlik ve Sosyal Paylaşım Siteleri. *Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi*, 23, 93-107.
- Özbudun, E. (1986). Gençlik ve Demokrasi 2. Milli Gençlik Kongresi Bildiriler Kitabı (s. 89- 93). Selçuk Üniversitesi Yayınları No: 44, Konya.
- Şahin, M. C. (2007). Sanayi Toplumundan Sanayi Sonrası Topluma Farklılaşan Gençlik Hallerinin Sosyolojik Görünümü. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 157-177.
- Şentürk, Ü. (2003). Milenyum Gençliğinin Dijital Yaşamı: Küresel Gençlik Kültürünü Sosyal Medyada Okumak. *Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi*, 23, 29-47.
- Solak, A. (2018). *Gençliğin Anlam Arayışı, Hegem Vakfı 21. Yüzyılda Gençlik ve Şiddet Raporu*. Ankara: Hegem Yayınları.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019). 11. Kalkınma Planı. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/On-Birinci-Kalkinma-Plani.pdf> (Erişim Tarihi: 04.12.2020).
- T.C. Anayasaları. <https://www.anayasa.gov.tr>, 22.11.2020.
- Tosun, T. ve Tepecikoğlu, A. O. (2012). Siyasi Partiler, Siyasal Katılım ve Propaganda. H. Çetin (Ed.) *Siyaset Bilimi* (s.309-338). Ankara: Orion Kitapevi.
- TÜİK (2019). İstatistiklerle Gençlik, 2019. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Genclik-2019-33731> (Erişim Tarihi: 05.12.2020)
- TÜİK (2020). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2020. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679) (Erişim Tarihi: 05.12.2020).
- Uysal, B. (1984). *Siyasal Katılma ve Katılma Davranışına Ailenin Etkisi*. Ankara, Türkiye Ortadoğu ve Amme İdaresi Enstitüsü.
- Yayla, A. (2003). *Siyaset Teorisine Giriş*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Yeni Şafak (2017, 30 Mart). <https://www.yenisafak.com/infografik/yillara-gore-secimlere-katilim-orani-250> (Erişim Tarihi: 25.03. 2019).

- Yentürk, N. (2008.) Gençlerin Yaşamlarını Çevreleyen Alanlarda Gençlik Politikaları Önerileri. N. Yentürk, Y. Kurtaran. ve G. Nemetlu (Der.) *Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları* (s. 47-80). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yentürk, N., Kurtaran, Y. ve Nemetlu, G. (2008). Gençler Hakkında, Gençlik İçin, Gençlerle. N. Yentürk, Y. Kurtaran. ve G. Nemetlu (Der.) *Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları* (s. 3-20). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yentürk, N., Kurtaran, Y. ve Nemetlu, G. (der.) *Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yücel, H. ve Lüküslü, D. (2013). 2000’li Yılları Gençlik Üzerinden Okumak, D. Lüküslü ve H. Yücel (Der.) *Gençlik Halleri 200’li Yıllar Türkiye’sinde Genç Olmak* (s. 9-23). İstanbul: Efil Yayınevi.
- Yüksek Seçim Kurulu (2017). 16 Nisan 2017 Pazar günü yapılan Anayasa Değişikliği Halkoylaması kesin sonuçlarının ilânına ilişkin 663 sayılı karar. <https://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/5064/2017-663.pdf> (Erişim Tarihi: 25.03. 2019).
- Yüksek Seçim Kurulu (2018). Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçim İstatistikleri. <https://www.ysk.gov.tr/tr/2018-cumhurbaskani-ve-milletvekili-secim-i%CC%87statistikleri/78032> (Erişim Tarihi: 25.03.2019).

¹ Yüksek Seçim Kurulu’nun 24 Haziran 2018 seçim verilerine göre 18-29 yaş arası seçmen sayısı 13.970.568’dir. Bu sayı diğer yaş grupları arasında %24,8 oran ile en fazladır. Yapılan seçim sonucunda milletvekili dağılımına baktığımızda 18-29 yaş arasında bulunan 5 milletvekilli Adalet ve Kalkınma Partisi’nden, 1 milletvekilli ile Halkların Demokratik Partisi’nden, 2 milletvekilli ile Cumhuriyet Halk Partisi’nden seçilmiştir. Bu yaş grubunda İYİ Parti ve Milliyetçi Hareket Partisi’nin vekili bulunmamaktadır. 600 milletvekilli arasında 18-29 yaş grubunda 8 milletvekili yer almaktadır (YSK, 2018).

² Türkiye’de seçimlere katılma oranı 1983 yılından itibaren 2002 seçimleri hariç %80 üzerinde olmuştur (Yeni Şafak, 2017). Son yapılan halk oylanmasında ise katılma oranının %87,45’dir (YSK, 2017).

³ Kalaycıoğlu tarafından Kenya, Türkiye ve Kore’de karşılaştırmalı bir yöntem ile yapılan çalışmada siyasal yaşama katılımın gençken az, orta yaşta yoğun, ileri yaşlarda azalan bir seyir takip ettiği; Kenya ve Türkiye’de oy verme ile yaş arasında doğrudan bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kore’de ise yaşanan siyasal bunalımların etkisiyle böyle bir ilişki bulunmamaktadır. Kenya ve Türkiye de oy verme sıklığı açısından kuşaklar arasındaki uçurum Kore’de mevcut değildir (Kalaycıoğlu, 1983:137-144).

Röportaj / Interview

Röportaj

TÜRKİYE’NİN DENİZLERDEKİ POLİTİKASI NE OLMALI? - CİHAT YAYCI

Ranuna İklime Gün (TSBD): Sayın hocam, öncelikle hoş geldiniz, bu röportaja katıldığınız ve bize vakit ayırdığınız için Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi adına çok teşekkür ediyorum. İzninizle ilk sorumu sormak istiyorum.

Uluslararası ilişkiler disiplininde ekseriyetle yabancı düşünürlerin fikirlerine atıf yapıyoruz, fakat şimdi sizin ortaya koyduğunuz ve ilgi çeken doktrininizle başlayabiliriz. Türkiye’nin Denizlerdeki Politikası Ne Olmalı amacıyla şekillenen dokuz maddede özetlediğiniz bu doktrinden kısaca bahseder misiniz?

Cihat Yayı (Emekli Tümamiral, Doç. Dr.): Yayı Doktrini bir deniz doktrini aslında. Türkiye’nin denizlerdeki hak ve menfaatlerinin belirlenmesi, korunması ve geliştirilmesi olarak üç basamakta ortaya koyabiliriz. Birincisi, belirleyeceksin, bizim haklarımız ve menfaatlerimiz ne, sonra bunları koruyacaksınız, sonra da geliştireceksiniz. Türkiye’nin denizlerdeki hak ve menfaatlerini, uluslararası hukuktan, deniz hukukundan yapılageliş teamülünden kaynaklanan haklarımız ve çıkarlarımızı ortaya koymak. Bugüne kadar Türkiye maalesef denizlerdeki hak ve menfaatlerini çok fazla koruyamamış, çünkü bilememiş. Ortaya koyduğu politikalar da bu eksik bilgiler nedeniyle aslında eksik olmuş, tam olmamış. Şimdi tüm mücadele aslında Türkiye’nin deniz hak ve menfaatleri konusundaki eksik bilgiden kaynaklanan politikası nedeniyle bizim rakiplerimiz ya da muhataplarımızın bizim haklarımızı kendilerine devşirmiş olma eğilimden kaynaklanıyor. Şimdi biz haklarımızın farkına varınca onlar tarafından gasbedilen haklarımızı geri alma mücadelesi verdiğimiz için ve onlar da gasbettikleri haklardan vazgeçmek istemedikleri için ortaya çıkıyor bütün mesele aslında. Nerede bizim hakkımız var. İşte Yayı doktrinin özelliği şu: Nerede bizim hakkımız var? Nerede deniz hak ve menfaatlerimiz var? Bizim deniz yetki alanımız nereler, nasıl uluslararası hukuka uygun çizilir? İşte benim bütün yaptığım iş, Türkiye’nin deniz yetki alanı haritasını çıkarmak yani Mavi Vatan haritasını çıkarmak. Mavi Vatan haritasının çıkartılması süreci ve bu haritanın içerisinde kalan deniz alanlarından faydalanma süreci Yayı deniz doktrinin temel taşlarını oluşturmaktadır. Karadeniz, Marmara Denizi, Adalar Denizi’nde ve Doğu Akdeniz’deki deniz hak ve menfaatlerimizin oluşturulduğu, korunduğu ve geliştirilmesi gereken deniz yetki alanlarımız neresidir diye. Tabii bu çok

boyutlu bir konudur. Sadece güvenlik boyutu yok, ekonomi, sosyal, enerji ve çevre boyutu var. Bunların hepsiyle birlikte deniz hak ve menfaatlerimizi ortaya koyuyoruz. Bu nedenle bir millî doktrindir bu. Yaycı Doktrini millî bir doktrindir; devletin, milletin meselesi onun için her Türk vatandaşının büyük katkısı vardır ve yer alması gerekmektedir.

Gün: “Önce haritayı çizmeli, diplomasiyi yürütmeli diyerek yol haritasını çizdiğiniz, ülkeyi 462 bin km² deniz alanı +780 bin km²'nin bir bütün olarak ele alınması gerektiğini ifade ettiğiniz Mavi Vatan kavramında, her karış toprak ve her karış su vatan suyudur. Mavi Vatan haritası çok ince hesaplama gerektirmekte, çok ince hepimizin aklına aksetmelidir. Vatan toprakla birleşmiştir, vatan suyla da birleşmelidir. Nasıl verilecek bir parça toprağımız yoksa bir damla suyumuz da yoktur” ifadelerini kullandığınız kavram için 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne (BMDHS) göre Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) ilanı ile özdeşleşip özdeşleşmediği hususuyla ilgili, Mavi Vatan'ın ülkemiz kara suları gibi ifade edildiği yönünde eleştiriler yapılmaktadır. Konuyla ilgili düşünceleriniz nelerdir?

Yaycı: Bu eleştiriyle etimolojik bir tartışmaya sokarak aslında deniz hak ve menfaatlerimizin altını oymaya, zayıflatmaya çalışıyorlar. Etimolojik bir tartışma konusu yapılacak bir yer değil bu. İkincisi şu, hiç kimse kara suları MEB'dir demiyor. Zaten tarifimiz şu, deniz yetki alanları. Şimdi buna karşı çıkan iki tür insan var, birisi hainler diğeri cahiller. Ben hainden ziyade cahili tercih ediyorum. Bunu birtakım siyasi polemik konusu yapmaya çalışıyorlar, yok Osmanlılık yok İhvanlık diye. Böyle bir şey değildir, bu Türk milletinin siyaset üstü bir meselesidir yani bunun siyasetle hiç karıştırılmaması gerekmektedir. Bu devletler hukukunu da bilmemekten kaynaklanan bir durumdur. Vatan kavramı ülke kavramı demek değildir. Uluslararası Hukukta deniz ülkesi demiyorum, Mavi Vatan diyorum, deniz yetki alanı diyorum. Deniz ülkesi elbette kara sularıyla sınırlıdır. Çünkü kara sularında devletin karadaki yetkilerine hemen hemen yakın yetki kullanırız. Gerçi kara sularında zararsız geçiş, transit geçiş gibi bazı haklar vardır. Ama kara ülkesinden o geçişi yapamaz hiçbir unsur, ama deniz ülkesinden yapar. Dolayısıyla, kara sularındaki yetki de tam olarak karadaki yetki gibi değildir. Bu karadaki gibi yetkinin olduğu tek alan iç su rejimidir. Yani, o da nerede Marmara Denizinde, Boğazlarımızdadır, göllerimizde, körfezlerimizdedir, ağız genişliği 2x kara sularından daha dar olan deniz alanlarındadır. Devleti oluşturan üç unsur vardır; birincisi sınırları belli bir kara parçası olacak bunun adına ülke denir. İkincisi, bunun üstünde yaşayan halk niteliği kazanmış insan topluluğuna millet denir, üçüncüsü bunların üzerindeki otorite, kanun

uygulayıcı. İşte bunların hepsi devletler hukukuna göre devleti oluşturur. Mavi ülke değil, Mavi Vatan. O zaman bizim vatanımız Orta Asya dediğimizde, Orta Asya'da egemenlik mi tesis etmeye kalkıyoruz, öyle bir talebimiz mi var? Atalarımız Hazar Denizi çevresini Vatan kılmıştır kendilerine dediğimizde Hazar Denizi çevresinde hak mı ilan ediyoruz ama Türkiye Cumhuriyeti ülkesi dediğimizde hak iddia etmek olur bu. Aradaki fark bu, altını çiziyorum, ne derlerse desinler Türk deniz yetki alanlarıdır bizim ilgi alanımız, ilan edilmiş ya da ilan edilmesi öngörülen Mavi Vatan bu demektir. Türk Deniz Yetki alanları içerisinde iç suları, kara suları, bitişik bölge, balıkçılık bölgesi, kıta sahanlığı, MEB bunların hepsini kapsar. Çeşitli iddialarla bunun altını oymanın manası yoktur. Önceden de Mavi Vatan değil de Mavi Anadolu deniliyordu. Buna ne isim verilirse verilsin ilan edilmiş ya da ilan edilmesi öngörülen Türk Deniz Yetki alanlarıdır.

Gün: MEB nasıl ilan edilir? Tek başına da bir devlet MEB ilan edebilir mi? Önce ilan edenin mi MEB bölgesi geçerli olur? MEB bölgelerinin çakışması durumunda nasıl bir yol izlenir? Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), 2003'te Mısır'la, 2007'de Lübnan'la, 2010'da İsrail'le anlaşma imzalamıştır. Lübnan'la yürürlüğe konulmamışsa da Yunanistan'ın Mısır ve Libya ile anlaşma süreci devam etmektedir. Bu süreçte Türkiye hâlâ neden MEB ilan etmemektedir?

Yaycı: İki tür MEB var. Tercih edilen anlaşarak, sadece anlaşmak değil ilan etmek de bir yöntemdir. Biz MEB ilan edelim dediğimizde deniliyor ki biz anlaşmalıyız. Mısır, İsrail seninle anlaşmıyorsa, Lübnan, Suriye senle anlaşmıyorsa bu haklardan vazgeçmeyeceğiz. O zaman ilan edeceğiz, diyeceğiz ki burası benim MEB'dir. Böyle bir şey olmayacağını iddia edenler var. Türkiye böyle oldu bittiyle, emrivakiyle Uluslararası Hukuka aykırı hareket edebilir mi diyorlar? Bunu diyen bizim içimizdeki insanlar ve şuna bakmıyorlar. İki örnek verelim, birincisini kendi iç hukukumuzdan verelim. Karadeniz'de 1986'da MEB ilan ettik. 1982 BMDHS, onun yürürlüğe girişi 1985'i buluyor, 1986'da biz MEB ilan ediyoruz. 1994'e kadar ilgili kıyıdaş devletlerle sekiz sene boyunca anlaşma yapıyoruz. Önce ilan ediyoruz, sonra anlaşma yapıyoruz. Ancak buna karşın o Karadeniz'deydi, onu biz öyle yapmışız ama şimdi öyle değil. O zaman gel, bak bakalım, AB şu an GKRY arkasında duruyor. GKRY 2003 yılında şamil etmiş, Mısır'la anlaşma yapmış daha sonra, 2004 yılında MEB ilan etmiş, dört sene sonra Lübnan'la anlaşma yapmış, yedi sene sonra İsrail'le anlaşma yapmış, bir devletle anlaşma yapmış olmasına rağmen kendisi MEB ilan etmiş daha sonra anlaşmalar yapmış. Türkiye niye yapmasın, GKRY meşru da bizimki gayri meşru mu oluyor? Silahların eşit kullanımı ilkesi vardır hukukta, özel hukukta da böyledir.

Silahları eşitleyeceksin, eşitlemek için senin MEB ilan etmen lazım. Birisi MEB ilan etti, orası artık onun demek değil aslında, üst üste MEB ilan edildi, çakıştı o zaman şöyle olur. BMDHS'yi iki taraf da imzalamışsa, BMDH Mahkemesine gidilir. Biz imzalamadık, bizimle beraber ABD, İsrail de imzalamadı, bir sürü imzalamayan var. Uluslararası Hukuk'ta içtihat yoktur. Bu arenada sesi çok çıkan kazanır, eğer bizim son zamanlarda sesimiz çok çıkmasaydı kaybederdik, bırak kazanmayı en azından kaybetmedik son zamanlarda. Çok geç başladık buna. İki taraftan biri ya da ikisi imzalamamışsa o zaman anlaşacaksın, ya mahkemeye gideceksin. Mahkemeye gittin, mahkemeler içtihat mahkemesi değil ad hoc şeklinde toplanıyor. Bir tane sizin tarafınızdan bir tane karşı taraftan oluyor, bir kişiyi de onlar atıyorlar. Bu durum en az 10-15 yıllık bir kamuoyu, kampanya, lobcilik faaliyeti gerektirir mahkemeye gitmeden önce. Siyasi etki altındaki mahkemelerdir bunlar. Türkiye'nin siyasi lobi faaliyetinin ne kadar güçlü olduğunu takdirlerinize bırakıyorum. Biz Yunanlılar, Rumlarla karşı karşıya geldiğimizde düşün ki Rumlar ve Yunanlılar Türkiye'ye olan meselelerini AB-Türkiye, ABD-Türkiye meselesi haline dönüştürebilmiştir. Siyasi lobi faaliyetleri müthiş güçlü bu grupların. Güçlü durmamız lazım, anlayamıyoruz o zaman gidelim diye bir şey yok. Gittiğin zaman kaybetmeyi göze alacaksın. O nedenle öncelikle silahları eşitlememiz lazım, burası da benim dememiz lazım. Burası benim diyebilmek için önce sınırlarımızı iyi tespit etmemiz lazım. Yanlış bir MEB ilanı geri dönülemez bir hataya neden olur. 2019 yılına kadar bizim bürokratlar ve akademisyenler Türkiye'nin Mısır dışında karşılıklı kıyası olduğunu düşünmüyorlardı, kabul etmiyorlardı bile. Haritaya bile doğru bakamıyorduk, deniz hukukçumuz yok onun için. Akademisyenler, hukukçular Doğu Akdeniz'de çözüm ve harita nasıl olmalı diye bir sempozyumda toplanıyorlar. Onlara bir mesaj attım, hocalarım aranızdan bir kişi bir deniz haritasını önüne koyayım, bir enlem ve boylam vereceğim o noktayı haritada bana gösterin dedim. Denizde 36 42 Kuzey enlemi, 26 38 Doğu boylamını bana gösterin. Haritada daha tek bir noktayı gösteremeyen insanlar, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarını nasıl olmalıdır diye sempozyum yapıyor. Bizim deniz hukukçularımızın haritayı ezbere bilmesi lazım. Üzerinde koordinat, mevki koymayı, hat çizmeyi çok iyi bilmesi lazım. Bunları bilmeden bir hukukçu konuk olup konuşabiliyor. Deniz hukukçusu çok iyi bir haritacı olmalıdır. Avantajım şu, ben aynı zamanda bir deniz subayıyım.

Gün: İtalya ve Fransa, Libya konusunda anlaşmazlığa sahipler. Zira İtalya, Libya'da yaşanan istikrarsızlıktan göçmen sorunu ile karşı karşıya kalmakta, ekonomik anlamda olumsuz etkilenmektedir ve bu nokta da Fransa'yı sorumlu tutmaktadır. Fransa ve İtalya, Libya'da enerji

kaynaklarının geleceği konusunda farklı fikirlere sahiplerdir. Fransa aynı zamanda Libya'da yeniden inşa sürecinde etkin olmak istemektedir.

- i. Fransa ile Türkiye'nin Doğu Akdeniz ve Libya üzerinde yaşadığı anlaşmazlığı nasıl değerlendiriyorsunuz? (Her iki ülkenin NATO ülkesi olduğunu da belirterek)

Yaycı: Fransa'nın Doğu Akdeniz'de bir kıyısı yok, Türkiye'ye karşı bu bölgeye geliyor. Ortalığı kızıştırıyor aslında, Türkiye ile kendisi doğrudan dalaşmıyor, Yunanistan'ı öne sürüyor. Doğu Akdeniz'de Fransa'nın MEB alanı, kıta sahanlığı var. Diyor ki Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de birileriyle gerginleştirirsem Türkiye Libya'dan ve Afrika'dan uzaklaşır, enerjisini başka yere yönlendirir. Fransa'nın derdi Türkiye'yi Afrika'dan Libya'dan uzaklaştırmak o nedenle gerginlik olan yer Doğu Akdeniz. Bu bölgede Türkiye'nin karşısındaki rakipleri ne kadar desteklersem Türkiye'nin enerjisini oraya yönlendiririm. Burası olmayabilir, Karadeniz olabilirdi. Azerbaycan- Ermenistan Savaşının çıkma zamanlaması da çok enteresandır bu anlamda. Komplo teorisi üretmeyelim ama zamanlaması manidardır. Türkiye hem Karabağ'da Azerbaycanı destekledi, hem Libya da istikrarı destekledi hem Suriye, Irak ile uğraştı hem Doğu Akdeniz'de bir arada uğraştı. Fransa 500 milyar Euro Afrika'dan gelir elde ediyor her sene ve bunu Libya üzerinden alıyor. Libya onun için çok önemli, Türkiye Afrika'da son 14 senedir müthiş derecede varlık göstermeye başladı. Afrika'da karşılıklı eşitlik anlayışıyla ilişki geliştiriyor; ticaret, güvenlik, enerji bağlamında ilişkilerini efendi köle olarak değil her iki taraf da efendi efendi olarak yürütmektedir. Fransa'nın arka bahçesi olarak gördüğü Batı Afrika ülkeleriyle; Senegal, Cezayir, Tunus gibi bir yerde Türkiye ciddi varlık göstermektedir. Bu sebeple Fransa Türkiye'nin oraya girmesini kesinlikle istemiyor. Cibuti'de Fransız üssü var, kimse bunları söylemiyor. Japonya, Çin'de ABD'nin üssü var kimse bunlara bir şey söylemiyor ancak mevzu Türkiye olunca neden Libya'da olduğu sorgulanmakta. Türkiye Libya'dadır çünkü denizden komşusudur. Antlaşma yapmadık mı? Karadan komşu olmakla denizden komşu olmanın bir farkı yoktur. İtalya ile Fransa, Libya konusunda bir rekabet içerisindedirler ve biraraya gelmesini önlemekte bu rekabet. Libya'da İtalya'nın çok ciddi tarihi menfaatleri vardır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk de Libyalıların yanında İtalyanlara karşı savaştı. Ancak son zamanlarda görüyoruz, İtalyan gazetesi *La Repubblica*'da çıkan yazıda: "Biz eskiden Akdeniz'e Mare Nostrum (bizim denizimiz) derdik. Ancak şimdi Türkler kontrol altına aldı" deniyor. Fransa'ya karşı dengeleme unsuru var ama İtalyanlar da bu durumdan çok memnun değil, İtalya'nın esas amacı Libya'da kendisinin hâkim olması. Gazetede, Libya'da Türkiye ile Rusyayı karşılaştırılmıştır. Türklerin mantığı tavlâ

gibidir çünkü onlar tavlacıdır, Ruslar da iyi satranç oynarlar. Türkler kaleyi zaptederler, taşı alıp orayı kapatırlar. Ruslar da bir zincir oluştururlar ileriye doğru, Libya'dan başlayıp Afrika'nın batısına doğru bir zincir oluşturuyorlar. Türklere Libya'yı konsolide edip kendi kalelerini kuruyorlar, diyor. Bu, Türkiye'nin artık Doğu Akdeniz'de Afrika'da var olduğunun, sömürgeci anlayışa karşı yeni bir anlayış geliştirdiğinin ifadesidir, bu durumun sömürgeci devletleri çok rahatsız ettiğini görüyoruz.

- ii. İtalya, Türkiye'nin Suriye kaynaklı göç akımı benzerini Libya kaynaklı olarak yaşamaktadır. Fransa-İtalya anlaşmazlığına baktığımızda Türkiye'nin İtalya ile Libya ve Doğu Akdeniz'de askerî, ekonomik ve diplomatik bir işbirliği yürütmesi mümkün müdür?

Yaycı: Olabilir. Libya'da sahil güvenlikçilerin eğitimini İtalyanlar yapıyordu, son zamanlarda bu durum Türkiye'ye geçti, İtalyanlar da bu durumdan rahatsızlar ama oradaki göçmen kontrolünü merkezi istikrar bulmuş bir devlet otoritesi tarafından yapılmış olmasını İtalya da ister çünkü bundan en çok onlar muzdariptir. İtalya ile Türkiye bu konuda iş birliği yapabilirler. Ancak, göçmenlerle mücadele, çevre konularında hassasiyet büyük hedeflerin örtülü argümanlarıdır, menfaat birlikteliği. Devletler herkesle her konuda çatışmaz, ortak nokta bulur. Ortak noktalarda asgari müştereklerde birleşirsiniz ve beraber o menfaatleri geliştirirsiniz. Türkiye ile İtalya hatta Fransa dahi yapabilir. Ortak menfaat bulduktan sonra bir anlaşma noktasına gidilebilir, bu diplomasi işi, ideolojik bakılmamalı, devlet başkanı diğer devlet başkanına ne söylediğine bakılmamalı önemli olan devletlerin ortak menfaatini bulabilmeli. Ancak sen benim menfaatime, haklarıma saygı göstermiyorsan cevabını alırsın. Vererek değil, kazan kazan politikasıyla hareket edilmesi gerekmektedir. Diplomasiye sürekli şans tanımak lazım.

- iii. Libya üzerinde İtalya ile yapılacak bir ortak plan/işbirliği, İtalya aracılığı ile AB nezdinde destek arama ve kamuoyu oluşturma imkânı verebilir mi?

Yaycı: İtalya yaptırımlar konusunda hep bizim yanımızda yer almıştır. İtalyan gazetesi de onu yazıyor Libya önündeki firkateynlerimiz, akaryakıtı zaman zaman İtalyan limanlarından alıyorlar.

Gün: Libya ile yapılan Deniz Yetki Alanı Sınırlandırılması Mutabakatını korumanın tek yolu Libya'ya asker gönderme ve taraf tutarak çatışmalara

dâhil olmak mıdır? Türk askeri, uluslararası veya bölgesel bir işbirliği ile oluşturulan bir barış gücü/tarafsız olarak Libya'da var olabilir miydi?

Yaycı: Türkiye çocuk, kadın, yaşlı demeden herkesin birbirini öldürdüğü, bombaların yağdığı bir ortamda elini taşın altına sokmuştur. Bu ortamı durduran Türkiye'nin hem lojistik hem de danışmanlık desteğidir. Herkes insanların birbirini kıymasını seyrederken oraya müdahil olmuş ve düzeni sağlamıştır. Bugün bir devlet otoritesi varsa siviller ölmüyorsa, onda Türkiye'nin çok büyük bir katkısı vardır. Hiç elini taşın altına sokmamış devletler gelip burada barış gücüne dahil olayım ve seninle de eşit olayım, yok öyle bir şey. Türkiye'nin buna müsaade etmemesi lazım. Türkiye burada bu riski göze aldıysa söz sahibi olmalıdır. Her bakımdan göze alan Türkiye'ye Libya konusunda ambargo bile uygulandı. Kimse de bunu beklememeli asla da öyle bir şey yapılmamalı. Deniz Yetki Alanı Sınırlandırılması anlaşmasını korumak amacıyla asker bulundurma gereği var, askerimiz burada çatışma için değil, danışmanlık lojistik hususlarında. Burada elbette anlaşma yaptığımızı meşru hükümetin Libya'nın tümünde yetkin olabilmesi için destek sağlanmalıydı ve ancak bu şekilde sağlayabilirdik. Türkiye oraya davet edildi, kendisi ben gideyim demedi. Bugün nasıl Rusya'nın Suriye'deki varlığının meşru nedeni Esad yönetiminin çağrısı, ABD'nin Irak'taki varlığı Irak hükümetinin çağrısı olarak kabul ediliyorsa, Afganistan'da NATO güçlerinin daveti gibi Türkiye de Libya'ya davet edildi. Buradaki istikrar Türkiye için çok önemlidir.

Gün: Rusya'nın Libya ve bölgesel ölçekteki varlığı ve politikalarına yönelik değerlendirmeden yola çıkarak Rusya'yı öncelikle Libya'da nereye koyarsınız? Rusya niçin Libya'dadır? Rusya için Doğu Akdeniz'de varlık sebebi dediğiniz başlıklar nelerdir? Rusya için bölgede vazgeçilmez olan hususlar nelerdir? (Lazkiye Hmeymim hava üssü, Tartus deniz üssü, Rus enerji şirketlerinin pay alması vb.)

Yaycı: Rusya için Libya'nın önemi, Doğu Akdeniz ve Afrika ile ilişkilidir. Libya, Rus enerji şirketlerinin yatırım kayıplarının giderilmesi ve Afrika'da nüfuzunu genişletmesi açısından önemlidir. Libya meselesi üzerinden Mısır, Suudi Arabistan ile daha da yakın ortaklıklar elde etmiştir. Libya krizi ve krizin yarattığı göçmen sorunu vb. sorunların çözümü konusunda AB ülkelerinin muhatap almak zorunda kalacağı bir aktör olarak ortaya çıkmaktadır. Rusya büyük bir devlet, kara yeryüzünün 1/3'üne sahip ve kendi güvenliklerini sağlamak açısından da Rusya denizaşırı bölgelerde karaülkesi güvenliğini sağlamaya çalışan bir devlet. ABD Irak'ta niye varsa Rusya da Suriye'de, Libya'da bu yüzden var. Maalesef bu emperyal devletlerin eğilimi böyle. Yunanistan nasıl megali ideasından

vazgeçemiyorsa, Rusya da sıcak denizlere inmekten vazgeçemez. Rusya’da kışın buz tutmayan San Petersburg ve Karadeniz vardır. Kışın tek malzeme asırlar boyunca St Petersburg’tan gelmiştir. Asırlar boyunca kımal yollarının dört mevsim açık bulunmasını istedikleri için sıcak denizlere inme güdüsü vardır. Çünkü diğer denizler donuyor, Karadeniz de Boğazlar yoluyla kontrol ediliyor. Tartus limanını aldılar, üs kurdular, Hmeymım’da hava üssü kurdular. Rusya Ortadoğu ve Doğu Akdeniz’de ciddi bir levanten havzasında Süveyş Kanalı kontrol edecek yerde konuşlanmış, sabit bir yer temin etmiş durumda. Libya’da varlığı deniz açısından bakılınca ortak denizi kontrol eder, ortak denizi kontrol eden batıyı doğuyu da kontrol eder. Rusya Hafter ile pazarlığında iki deniz üssü almayı garantilemiştir, deniz hava üssü, petrolden pay almayı garantilemiş ve anlaşmıştır. *La Republica*’nın ifade ettiği gibi satranç taşlarının dizilişine benzer şekilde Afrika’nın içerisine doğru strateji izlemektedir. Rusya’nın Libya’da bulunması hakikaten stratejik bir hedefidir. Ortak denizi kontrol etmek, Afrika’ya girişi yapmak, eğer orada bir liman olursa her türlü malını, emtiayı, askerî malzemeyi, sevkiyatı rahatlıkla yapabilir ve akabinde Afrika’nın içerisine de rahatlıkla dağılabilir. Eğer Rusya Libya’da gerçekten bir yer edinirse, ciddi şekilde stratejik bir kırılma olur Batı açısından. Batı ne kadar müdahale eder bunu bilemem ancak burada yanlış şey şu önce birbirlerine kırdırılım sonra buraya hâkim beklentisi var. Fakat Rusya’nın politikasını iyi tanıyorum, Rusya tırnağını geçirdiği yerden kolay kolay çıkmaz ve Libya’ya tırnağını geçirmiştir. Batı, Libya’da iki etkin güç var diyor: Türkler ve Ruslar. Hafter, Pensilvanya’da 20 yıl yetiştirilmiş, sonra da Libya’ya bırakılmıştır. ABD’nin en büyük destekçisi Hafter. Bizim bu oyunları çok iyi görmemiz lazım. Ruslar ile Amerikalılar hiç bir araya gelmez diye bir şey yok bazı noktalarda bir araya gelir bazen ayrılırlar biz onu bilemeyiz. Bolivya’da, Venezuela’da ayrılıp Libya’da, Suriye’de birleşiyorlar. Nasıl Suriye’de PKK/PYD’yi her ikisi destekliyorsa, Hafter’i de Libya’da her ikisi destekliyor. Büyük devletlerde politikalar hızlı değişmez. Türkiye, Suriye’de Libya’da sıkı durmalıdır. Biz ABD tarafına geçsek nasıl olur diye bir şey yok, onlar orada anlaşmışlar öyle görünüyor. Ayrıca, Libya ve Suriye BMGK kararlarına muhtaç ve etkisinde olan ülkeler. Ayrıca BM’nin iki daimi ülkesinden bahsediyoruz. Masadaki görüntü bu ancak sahadaki Türkiye ve Rusya burada etkin o zaman yine diplomasiye müşterek menfaatleri bulma noktasına geliyoruz. Rusya ile Türkiye, Libya’da da müşterek menfaatler bulmak durumunda. Benzerlik açısından söyleyeyim, Karabağ’da Rusya savaşa girmedi ancak Azerbaycan, Ermenistan girdiler bu savaşa Rusya belirli bir noktada geldi, askerini koydu. En büyük kazanan Rusya oldu. ABD, Libya’da hiçbir şeye girmedi ancak şimdi giriyor, Karabağ gibi olmasın sonra buna dikkat etmek lazım.

Gün: GKRY'nin 2019'da Fransa ile imzalamış olduğu Savunma İşbirliği anlaşmasına göre GKRY'deki Mari bölgesinde bulunan Evangelos Florakis deniz üssünü kullanması ve üssün altyapısının geliştirilmesi konusunda Fransa'nın desteği olacağı belirtildi. Yine Fransa, Rum Millî Muhafız Ordusu'nun modernize edilmesine yardımcı olacak ve ortak eğitimlerde, tatbikatlar icra edilecek. Ayrıca Fransız enerji şirketlerinin Akdeniz'deki faaliyetlerinin korunacağı ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki faaliyetlerine karşı Rum yönetimi ile işbirliği yapılacağı belirtildi. Benzer bir anlaşmayı Fransa ve GKRY 2007'de imzalamış ve 2017'de kapsamını genişletmişti. Şubat 2020'de iki taraf ortak olarak üçüncü askerî tatbikatlarını gerçekleştirdiler. GKRY askerî ilişkilerini Fransa ile sınırlı tutmayıp 2014'ten bu yana ikili olarak farklı zamanlarda İsrail ile de ortak tatbikatlar yapmıştır. Ayrıca 2010 yılında ABD ve İsrail tarafından yapılan NOBLE DİNA tatbikatına Yunanistan 2011'de katılırken 2017 yılından itibaren GKRY'de dâhil oldu. Mısır ve Yunanistan arasında 2015'ten itibaren yapılan Medusa serisi tatbikata GKRY 2018'de dâhil olmuş ve sonucusu Medusa-10 tatbikatı Aralık 2020'de gerçekleştirilmiştir. Görüldüğü gibi GKRY bölgede bulunan her bir ülke ile diplomatik ilişkilerinin yanı sıra ikili ve çok taraflı askerî işbirliğine giderek Türkiye'ye karşı müttefik kazanma ve ittifak kurma politikası yürütmektedir. GKRY ve Yunanistan lobi faaliyetini etkin yürütmüştür ki GKRY-ABD ilişkisinde, 1987'den beri devam eden ve ABD tarafından Rum yönetimine karşı konan silah ambargosu kararının 2019 yılında kaldırılması önem arz etmektedir.

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz gelişmeleri göz önüne alırsak;

- i. Türkiye Doğu Akdeniz'de askerî ve diplomatik bakımdan yalnızlaşmıştır diyebilir miyiz?

Yaycı: GKRY ile Yunanistan bir aradaydı. Mısır'la şimdi Sisi var diye değil, Mursi döneminde dahi anlaşma yapamadık. İsrail'le bir yakınlaşma durumu söz konusu olabilir çünkü devlet adamlarının söylediklerinden bu algılanıyor. Çünkü devletler pragmatik olmalı, ideolojik, din esaslı olmamalı. O zaman İsrail'in Suudi Arabistan'la anlaşmaması lazımdı, Müslüman ve Hıristiyan nüfuslu devletlerin birbiriyle anlaşmaması, savaşmaması lazımdı. Hem anlaşabiliyor hem de savaşabiliyor. Geçenlerde İsrail'e saydırıyorlar, şimdi konuşuyorlar deniliyor. Diplomasiye sürekli fırsat verilmeli, karşı tarafa taviz değil. Türkiye Doğu Akdeniz'de haklarını müdafaa etmek zorundadır. Burada sorunun temeli GKRY'nin tek başına MEB ilanından kaynaklanmaktadır. Türkiye yalnızlaşmasın derseniz o zaman GKRY'nin ilan ettiği MEB'i mi kabul edeceğiz? Yalnızlaşmak ne demek? GKRY anlaşma yapmış yaparsa yapsın, GKRY dediğiniz nedir ki? Bizim bir vilayetimiz kadar

değil. GKRY'nin sahil güvenlik botu bile doğru dürüst yok MEB ilan ediyor ve bunu diplomasi yoluyla yapıyor. Bizim de diplomasiyi çok kuvvetli bir şekilde kullanmamız lazım. Askerî güç değil. GKRY'nin Yunanistan'ın bizim yanımızda lafı mı olur? Biz ölmekten korkmayan bir milletiz, ne olur en sonunda ölürüz. Asker bulamayan devletlerden, milletlerden bahsediyoruz, bizim yanımızda kıyas kabul edilemez. Önemli olan bizim diplomasi ve hukuku çok daha etkin kullanmamız. Türkiye yalnızlaşmamıştır. Hep gücüyle ayakta durmuş, parçalanmak istenen bir devlet. Türkiye'nin kimseden talebi yokken herkes Türkiye'den bir şey talep ediyor. Yunanistan adaların hepsini, Adalar Denizi'nin bütün kara sularını, anlaşmalara aykırı olarak adaları silahlandırıyor, yalnızlaşmamak için bunları mı yapmak lazım? Yine Yunanistan, Doğu Akdeniz'e kıyası olmadığı halde bölgenin yarısını istiyor. Irak'taki sözde yönetimler, Hakkari'yi, doğuyu istiyor. Ermenistan, Ağrı, Erzurum, Kars'ı istiyor. Biz kimseden bir şey istemiyoruz ama yalnızlaşıyoruz bu laf çok yanlış tedavülden kaldırmak lazım. Türkiye hiç kimseden bir şey talep etmeyen tek devlet olarak yalnızlaşıyor. Diğerlerinin hepsi Türkiye'den talep ediyorlar o yüzden hepsi Türkiye'nin karşısındalar.

- ii. Libya ile yapılan Askerî İşbirliği Anlaşmasının Türkiye için riskler barındırdığını düşünüyor musunuz? Örneğin Libya'daki iç savaşın bölgesel vekalet savaşına evrilme riski görüyor musunuz?

Yaycı: Askerî işbirliği anlaşması cephede savaşmak için değil, danışmanlık ve lojistik destek için. Zaten vekalet savaşına evrilmişti. BAE, Rusya, Yunanistan bile uçaklarla malzeme getiriyordu. Afrika'dan asker topluyorlar. Zaten evrilmişti, şu an durdu, inşallah durmaya devam eder.

- iii: Bugün Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin karşısında bir blok oluşmuş durumdadır. Bunun en önemli göstergesi, Türkiye'nin içerisinde yer almadığı Doğu Akdeniz Gaz Forumu'dur diyebiliriz. Dolayısıyla Türkiye karşısında oluşan bloğu lehine çevirmek için ne yapmalıdır?

Yaycı: Türkiye burada çok kuvvetli bir duruş sergilemelidir, illaki biz Gaz Forumuna girmeliyiz diye bir şey yok. Gaz Forumunu gazı çıkarıp, fiyat belirleyip satmak için kurdular. Türkiye'nin öngördüğü MEB'den gaz çıkartamayacak, boru hattı geçiremeyecek. Gaz Forumu kurmuşlar, Türkiye'yi almamışlar, almasınlar ne olacak yani. Bunları gözümüzde büyütüyoruz. Gaz Forumu dediğin şeyin binası, bütçesi yok. Teorik bir oluşum şu anda, ilk önce çıkar da dünya pazarına sat da görelim. Somut bir alt yapısı etkisi yok, Gaz Forumuna giremedik, karşımızda oluşturuldu diye

düşünmemek gerek, hiç muhatap almamak daha iyidir. Türkiye şartlarını yerine getirirse Gaz Forumuna alırmış. Kimi alıyorsun foruma, git Mozambik'i al demek lazım. Türkiye'nin bu Gaz Forumuna girme müracaatını bile kabul etmiyorum. Asla asla olmaması lazım. İçimizde de çok konuşulan konu bu. Türkiye karşıtı organizasyon değil mi bu, Filistin'in burada gruplaşmasına yazıklar olsun.

iv: Türkiye, Libya konusunda taraf tutmak yerine, tarafsız ve danışılan ülke konumunda hareket edebilir miydi? Ankara tarafların görüşmeye, danışmaya geldiği çözüm merkezi olabilir miydi? Bu, Mısır'la olan ilişkimize yansır mıydı? Ortadoğu ile olan ilişkilerimizi nasıl etkilerdi?

Yaycı: Meşruyet çok önemli bir kavramdır. Meşru yönetim, BM'nin kurduğu ve tanıdığı Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH). BM'nin tanımadığı bir hükümetin yanında durmak gayri meşru bir hareket olurdu. Libya hükümeti Türkiye'den destek talep etti. Destek vermeyip her iki tarafa da eşit yaklaşıyorum deseydik teorik olarak meşru ile gayrimeşruyu bir tutmuş olurduk. Devlet ile devlet karşı grubu bir tutmuş olurduk. Türkiye'ye yakışmaz bu durum. Haftere de dedi, onlara da meşru hükümete destek olun diye çağrıda bulundu. Biz iki tarafa eşit olsaydık herkes birbirini kıracaktı. Türkiye doğru yerde durdu, meşru hükümetin yanında durdu.

Gün: Rusya'nın Suriye krizi sürecinde Tartus ve Lazkiye'de deniz ve hava üssü kabiliyetlerini geliştirmesi ABD'nin Doğu Akdeniz ve Ege'de varlığını arttırmasına neden olmuş, Türkiye-Rusya yakınlaşması ve Türkiye'nin S-400 alımı nedeniyle bölge de Türkiye'ye alternatif olacak arayışlara yönelmiştir. Artan Rus etkisiyle beraber ABD, Yunanistan ile ikili askerî tatbikat ve askerî anlaşmalar yapmıştır. 2019'un sonunda Yunanistan ile ABD 1990 yılında imzalanan Karşılıklı Savunma İşbirliği Anlaşmasını güncelleyen bir protokol imzalamıştır ve anlaşma Yunanistan'ın Larissa, Stefanovikio ve Aleksandropolis'teki (Dedeoğaç) askerî üs ve tesislerinin ABD ve NATO ile ortak askerî kullanımının artırılmasını içermektedir. Ayrıca anlaşma çerçevesinde Girit Adası'nın Suda Körfezi'ndeki Amerikan deniz üssündeki altyapı ve diğer imkânlarının ortak kullanımı da geliştirilmesini ve özellikle İsrail ile birlikte Doğu Akdeniz'i kontrol edecek radar üssü haline getirilmesi planlanmaktadır. Ayrıca ABD Larissa'da bulunan üssü İHA'lar için kullanmaya devam etmektedir. Bu durumda;

ABD'nin Yunanistan'daki askerî varlığı, Doğu Akdeniz, Kuzey Ege'deki çıkarlarına yönelik artan tehdit algılaması ile yakından bağlantılı olmakla birlikte ABD-Türkiye gerginliği Yunanistan'ın uluslararası platformlarda

daha fazla destek bulmasına neden olduğu çıkarımında bulunabilir miyiz? Türkiye'nin Doğu Akdeniz'le beraber Ege konusunda uluslararası platformlarda yalnız kaldığını ifade etmek sizce ne kadar doğrudur?

Yaycı: Yunanistan her zaman Türkiye karşıtı platformlarda yer almıştır. Yunanistan'ın Türkiye'ye tarih boyunca en ufak bir faydası olmamıştır. Bahçeşehir Üniversitesi Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi -BAU DEGS'de de yayınladık, yeni bir fırkateyn yapıyorlar, ismini de Costantinopole koyuyorlar. Bunların hâlâ barışçı olduklarını kim düşünüp megalı ideanın geçerli olmadığını kim söyleyebilir? Yunanistan elbette ABD-Türkiye gerginliğinden ziyadesiyle yararlanıyor. Bazı devletler Türkiye karşıtlıklarından dolayı Yunanistan'ın yanında yer alıyorlar. Yunan politikalarını destekledikleri, Yunanistan'ı sevdiğileri için değil. 1919-22 yılları arasında Batı devletleri Yunanistan'ı destekledi. Büyük devletler ordusu olmayan yenilmiş Yunanistan'ın yanında yer alarak toprak kazandırdılar. ABD'nin, Türkiye'nin çevreleme politikası değil, Rusya'yı çevrelemek istiyorlar. Bu arada Türkiye Rusya yakınlaşması var deniliyor, bir taşla iki kuş vuruluyor. Yunan milletvekilleri açıklama yaptı, biz aslında bu diplomasi işini öğreniyoruz. Adaların silahlandırılması konusunu, EGAYDAAK (Egemenliği Antlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar) konusunu, çok dikkatli dile getirdik, 20 dilde yayınladık. “Biz Yunanlılar adalar konusunu dostlarımıza anlatmakta zayıf kaldık”, diyorlar Türkler çok aktifler bu konularda deniliyor. Türkiye artık Kamu Diplomasisi yaparak dünya kamuoyuna aktarma ihtiyacını iyice anlamış durumda. Onun için Türkiye yalnız değil. Türkiye haklılığını şu anda duyurabiliyor. Eskisinden daha iyiyiz.

Güne: Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki mevcut tavrının ve yürüttüğü politikanın giderek daha fazla kuvvet kullanmak zorunda kalmasına neden olduğu ve Türkiye'nin bu politika yerine oyun kurucu aktör, arabulucu, tarafsız bir politika uygulaması gerektiği ifade edilmektedir. Türkiye'nin bu anlamda herhangi bir gruptan yana politika belirlemeden, salt ulusal çıkarlarını ve uluslararası hukuk normlarını gözetken ve işbirliğine önem veren bir diplomasi dili geliştirmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu tespit ve önerileri göz önüne alarak;

- i. Türkiye'nin yumuşak gücünün Doğu Akdeniz ve Kuzey Afrika'da zarar gördüğünü söyleyebilir miyiz?

Yaycı: Hiç siyasete, iç politikaya girmem, siyaset üstü bakarım. Türkiye yumuşak gücünü de sert gücünü de (daha kullanmadı) birazcık sertleştirilmiş gücün en etkin şekilde kullanıldığını görüyoruz, Stratfor'un kurucusu George

Friedman'ın 2009 yılında yayınladığı kitapta 2050 yılındaki Türkiye'nin etki alanı haritası yer alıyor. Bazıları Türkiye burayı işgal mı ediyor diyor, ama "etki alanı" olarak belirtilmiş. Örneğin ABD'nin etki alanında Güney Kore var, değil mi? Türkiye'nin de Ortadoğu, Balkanlar Kuzey Afrika var. Türkiye yumuşak gücünü çok iyi kullanan bir devlet. Somali'de insani yardım, hastane, okul, devlet tesislerini inşa ediyor, Libya'da hastaneler inşa ediyor, halkı koruyor. 4,5 milyon sığınmacıya boğazından keserek ev sahipliği yapıyor, Arakan'daki Müslümanlara yardım ediyor. Irak'ta, Sudan'da, Yemen'de birçok yerde insanlara alt yapının oluşturulmasına, Bosna'da, Arnavutlukta, Makedonya'da Kosova'da yardımlar veriyor. Eskiden Türkiye'nin adını yerini bilen çok azdır, kim yönetir hiç bilmezlerdi. Ancak şu anda tüm dünya durdu. Bu 1923'ten bu yana bir Cumhuriyet birikimi sonucudur. Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşlarının kurduğu bu devletin şu anda ulaştığı noktayı gösterir. Türkiye'nin yumuşak gücünün ne kadar kuvvetli olduğunu görüyoruz ki Türkiye'yi baskılayıp yaptırım uygulamaya kalkıyorlar. Ülkemiz kendi kabuğuna çekilmiş olsaydı, böyle şeylerle hiç kimse ilgilenmezdi. Türkiye kimseyle savaşmadı ki, niçin yaptırım uygulayıp, ambargo koyuyorsunuz? Demek ki bu bölgede varlık gösterdiği için.

- ii:** Türkiye bir çözüm merkezi olabilir mi? Türkiye'nin oyun kurucu aktör olma imkân ve kabiliyeti şu an için zamanın ruhuna uygun olarak var mıdır?

Yaycı: Batıda bazıları Türkiye'yi bölgesel bir oyun bozucu olarak tarif ediyor. Bence Türkiye küresel bir oyun bozucu, bölgesel bir oyun kurucudur. Rusya, ABD ve Fransa'nın Libya'daki küresel oyununu bozup kendi oyununu kurmuştur. Katar'da küresel oyunu bozmuş, bölgesel oyun kurmuştur. Katar Emiri, Katar'ın başında olmasını sadece Türkiye'ye borçludur. Biz onlara uçak dolusu yiyecek gönderdik. Suudi Arabistan, Katar yarımadasının karayla bağlantısını kesmek için kanal açıyordu, ada yapıyordu. Karabağ'da, Suriye'de, Irak'ın kuzeyinde küresel oyunu Türkiye bozup oyununu kurmuştur.

Gün: Kasım 2019'da açık kaynaklara düşen haberlerde, Türk Deniz Kuvvetleri unsurlarının bakım, onarım ve ikmal desteğinin sağlanması için Gazimağusa'ya deniz üssü kurma çalışmalarının yapıldığı haberleri vardı. Bu deniz üssü ile ilgili olarak değerlendirmeniz nedir? Buradan Türkiye'nin Doğu Akdeniz ve Libya'daki askerî varlığı ve geleceği hakkında ne diyebiliriz? Türkiye'nin Doğu Akdeniz de atmış olduğu bu adımlar salt askerî olarak devam etmeli mi yoksa uluslararası ve bölgesel işbirliğini önceleyen, müttefik kazanmayı hedefleyen politikalar mı üretilmelidir?

Yaycı: Türkiye'nin genel politikası, bölgesel sahiplik politikasına (regional ownership) göre hareket etmek üstüne kuruludur. Yani bölgedeki devletlerin bölgeye sahip çıkmasını esas kılar, bölge dışı aktörlerin bölgeye müdahil olmasını istemez, istememelidir. Karadeniz'de de, Akdeniz'de de politikası budur. Fransa'nın Doğu Akdeniz'de ne işi var? Dolayısıyla Türkiye bölgesel işbirliğinden yanadır. Ancak Türkiye elini taşın altına sokmuş, hiçbir emek sarfetmeyenle eşit olmaz ki. Adalet, adil olmak ve eşit olmak ayrı şey. Biz adil olmaktan yanayız, eşit davranırsanız adil olmazsınız. Türkiye dolayısıyla bu bölgede bölgesel işbirliğinden ve sahiplik ilkesinden yanadır. Bölge dışı aktörlerin bölgeye dahil olması ve ortalığı karıştırmamasından rahatsızdır.

Gazimağusa'da bir deniz komutanlığı basit anlamda vardır. Türkiye deniz üssü geliştirme çalışması yürütüyor. KKTC'deki son seçimlerden sonra iki devlette çözüm ön plana çıkmış durumdadır. Yöneticilerin açıklamalarından bu ortaya çıkıyor. Bölgenin stratejik önemini dikkate aldığımızda, KKTC'nin varlığının desteklenmesi, güvenliğinin sağlanması açısından Türkiye'nin bu bölgede "egemen statülü bir deniz üssü" sahibi olması önemlidir.

Gün: Hocam, mevcut UMH, günün birinde bundan sonra yolumuzu biz çizeceğiz, teşekkür ederiz derse, Türkiye burada kalmaya devam edebilecek mi?

Yaycı: Bu bir diplomasi meselesi, görüşmelerle konuşulması lazım, askerî işbirliği anlaşmasında fesih durumunun ne olacağına bakmak lazım. Sanıyorum tek taraflı fesih yok bu anlaşmada, karşılıklı anlaşmayla olacağı için. Ama Türkiye barışçıl amaçlarla UMH'yi desteklemek için orada. Türkiye olmazsa UMH de olmaz.

Gün: Türkiye niçin 28 doğu boylamının batısına geçemiyor? TPAO'nın arama ruhsatına rağmen Türkiye neden orada NAVTEX ilan edemiyor?

Yaycı: 28 doğu boylamının batısı için ruhsat henüz ilan edilmedi. 30 Mayıs 2020'de ruhsat için ihaleye çıkıldı, 30 Ağustos 2020'de ihale sonuçlanmış olması lazım. TPAO'ya ruhsat verilmiş olması lazım ve ruhsat sahalının ilan edilmiş olması lazım. Türkiye neden ilan etmiyor, neden bu kadar geciktirdi ben de anlamış değilim. Çünkü deniz yetki alanına, MEB ya da kıta sahanlığına sahip olduğunuzu göstermeniz için oradaki yetkileri kullanmanız gerekir, orada askerî birlik bulundurmak kıta sahanlığının, MEB'in size ait olduğunu asla göstermez. Çin gemileri gelir, 28 doğu boylamının batısında eğitim yaparlar ancak burası Çin'in MEB'i olduğunu

göstermez. MEB, kıta sahanlığı olduğunu göstermek için sismik araştırma, sondaj faaliyeti ya da balıkçılık faaliyeti yapmak gerekir ya da rüzgar enerjisinden tesisleri kullanmak gerekir. Bunları kullanmadan oraların bize ait olduğunu gösteremeyiz. Bize ait olduğunu fiilen göstermek için burada ruhsat sahalarını ilan edip bilfiil çalışma yapmak gerekir. Bunun da bir an önce yapılmasında büyük fayda var diye düşünüyorum. Devlet yönetmek zor iş, çok boyutlu dengeleme gerekir, biz sadece deniz yetki alanı açısından bakıyoruz. Devleti yönetenler herhalde bunu hesaplıyorlar.

Gün: Montrö Boğazlar Sözleşmesinde Karadeniz'e kıyısı olmayan devletlerin Karadeniz'de kalış süreleri 21 gün ile sınırlıdır. Ancak zaman zaman ABD'nin buna uymadığı ve süre aşımına neden olduğu gündeme gelmektedir. Bu nedenle;

- i. ABD önümüzdeki süreçte Montrö konusunu tartışmaya açacak hamlelerde bulunur mu? Bu konuda öngörünüz / değerlendirmeniz nedir?

Yaycı: Süre aşımı ve tonaj sınırlandırılmasına dair şu ana kadar bir bilgi yok. Sadece Türkiye'nin değil, Montrö'yü imzalayan ülkelerin sorumluluğunda olur. Türkiye'nin sorumluluğu geniş geçişlere göz kulak olmak şeklindedir. Geçiş yapacak ülkeler kıyıdaş olup olmamaya göre deklarasyonda bulunurlar. Bu deklarasyonlar imzacı devletlere gönderilir. Şu ana kadar hiçbir imzacı devletin bu tonaj uygun değil diye bir itirazı yok. Bir defa sözlü bir uyarı yapıldı ancak gemi tonajının belirlenen sınırın altında olduğu ve Montrö'yü delmediği ortaya çıktı.

ABD ve Batılı devletlerin 21 gün süre ve tonaj sınırlamasını sıkı sıkıya kullandığı ve zorladığı bir imajı var. Fakat aslında durum öyle değil. Yıllık %20-25 kontenjan kullanıp %75-80 kullanmıyorlar. Onun için ABD veya başka devletlerin Montrö yüzünden Karadenizi kullanmıyoruz, kullanamıyoruz gibi ifadeleri çok mesnetsiz, art niyetli. Önce sen sonuna kadar kullan sonra gel dersiniz.

- ii: ABD, Romanya ve Bulgaristan'ı NATO'ya girmesi konusunda teşvik etmiş ve süreç her iki ülkenin de NATO üyesi olması ile sonuçlanmıştır. Dolayısıyla Romanya-Deveselu'da NATO füze savunma sisteminin kara konuşlu radar ve hava savunma füzelerinin aktif olarak bulunduğunu göz önüne alarak bu iki ülkenin, akademik çevrelerinde, askerî ve siyasi elitleri arasında, kamuoyunda Montrö'nün değiştirilmesi yönünde bir beyan veya çalışma/tartışma var mıdır? Eğer böyle bir ihtimal varsa Türkiye

nasıl bir yol haritası çizmeli, hangi askerî ve politik adımları atmalıdır?

Yaycı: Montrö kaldırılrsa ne olur, iki sene önce imzacı devletler müracaat edebilirler, şu ana kadar müracaat eden yok. Günümüzde Türkiye ne 1936'nın Türkiye'si ne de deniz hukuku 1936'nın deniz hukuku. Aslında Montrö sözleşmesiyle Türkiye diğer devletlere fedakârlık yapmakta, hükümdarlık haklarından fedakârlık yapmaktadır. Montrö Sözleşmesi'ne tabi olan yerler; Çanakkale Boğazı, İstanbul Boğazı ve Marmara Denizi'dir. Çanakkale ve İstanbul Boğazı ulusal boğazdır, uluslararası değil. Uluslararası boğaz olması için bir uluslararası suyu başka bir uluslararası suya bağlaması lazım. Ulusal boğaz ise uluslararası bir suyu ulusal bir suya ya da ulusal bir suyu ulusal bir suya bağlar. Çanakkale ve İstanbul Boğazı, Karadeniz ve Adalar Denizi'ni, iç su olan Marmara Denizi'ne bağlar. Montrö Boğazlar Sözleşmesi kalkarsa o zaman iç su rejimi uygulanır. İçsuyu da kara ülkesindeki yetkisi kadar tamamını kullanabilir. İstedğini istediği şartta geçirir, istemediğini geçirmez. O zaman Montrö Sözleşmesi'nin sağladığı haklardan kimse istifade edemez. Bedava geçiyorlar. Halbuki bir de altın frank meselesi var. Ücretlendirmenin altın franka göre yapılması durumunda Türkiye'nin en az 2,5-3 milyar dolar gelir elde etmesi lazım. Montrö Sözleşmesi Lahika 1 hükümlerine göre de altın frank alınması lazım.

Gün: Şu anda Ege Denizi olarak adlandırılan bölgenin aslında Adalar Denizi olarak adlandırılması gerektiğinden bahsettiniz. Anadolu Selçuklular ve Osmanlı Adalar Denizi demiş, Atatürk ise Adalar Denizi'ni Akdeniz'in parçası olarak nitelendirmiştir. Fakat 1942'de Ege Adaları olarak adlandırılmıştır. Adalar Denizi'nde bir sorun olmadığını Yunanistan'ın talepleri olduğunu ifade ettiniz aynı zamanda. "Lozan Antlaşması'nın 16. maddesine göre diğer adalar belirtilmemiş gözüküyor. 152 ada ve adacık grubunun aidiyeti belli değildir. Aidiyeti devredilmediyse halef biziz" ifadesini kullandınız. Fakat, Şükrü Bey'in 1936'da adalara tabela yerleştirilmesine kadar Türkiye Cumhuriyet'inde adalara dair yapılan politika olmamış, ilk girişim olarak da kayıtlara geçmiştir. 1996'da ilk kez hukuki ve akademik olarak Kardak Kayalıkları çalışılmalarına başlanmıştır. Bu kadar sahipsiz ada, adacık, kayalık varken diplomaside aktif bir yol izleyemeyip politika üretmediğimizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Yaycı: Lozan'ın 6, 12, 13, 15 ve 16. Maddeleri, 1947 Paris Barış Antlaşmasında 14. ve 43. Maddeleri çerçevesinde 152 grup Egemenliği Antlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar (EGAYDAAK) ile ilgili maddeler. En önemli sorunumuz deniz hukuku uzmanımızın olmaması, ikincisi biz sadece antlaşma metinlerini okuyoruz.

Halbuki antlaşma metinlerini anlamak için yazım sürecindeki antlaşma konferanslarının tutanaklarını da iyi okumak gerekmektedir. Kardak Kayalıkları değil, Kardak Adalıkları demek gerekir. Çünkü Çin'deki Spratly adaları Çin denizinde ayağımızı koyamayacağınız resiflerdir. Fakat ada olarak adlandırılıyor. Biz 40 dönümlük adaya kayalık diyoruz, bu anlayışı değiştirmemiz lazım. Türkiye'nin öncelikle 152 ada, adacık, kayalık grubu hangileridir resmi ağızdan açıklanması lazım ki müzakere gücü elde edilsin. Adaların ismini açıkladık, o zaman buraya çıkmamız gerekir diye bir şey yok. İsimleri açıklamamamızın bize faydası değil zararı var. Bize müzakere gücü kazandırır. Diplomatik ve hukuki açıdan o kadar çok yapılacak iş var ki; tartışmaya açılması, kaynaklarının gösterilmesi, antlaşmaların yapılması, incelenmesi var. Konu çözümlenmeden Adalar Denizi'nde hiçbir şey yapılamaz. Trakya'nın yarısı kadar kara suyu yüz ölçümü olan çok büyük yerlerden bahsediyoruz. Diplomatik ve hukuki açıdan isimlerinin açıklanması ve birtakım modellerin oluşturulması lazım. Gemilerin nasıl geçecekleri, demirleme yapıp yapmayacakları, hangi uçakların bu bölgenin üzerinden nasıl geçeceklerinin belirlenmesi gerekir.

Gün: Polonya envanterindeki S-200 stratejik SAM füze sistemleri ve Mig-29 savaş uçakları gibi Rusya yapımı savunma sistemlerine hâlâ sahiptir. GKRY'de konuşlandırmak üzere S-300'ler alınmıştır. Ancak Türkiye'nin itirazlarıyla belirli bir zamanda kullanılabilmek adına Girit'e konuşlandırıldı. Ayrıca Girit'te, Yunanistan'da NATO'ya ait NONFI hava sahası var. Hatta buradaki tatbikatlarda S-300'ler kullanılmıştır. Türkiye de bu örneklerden bahsedip Girit Modelini ortaya atmıştır. Türkiye için de Girit Modeli S-400'ler için mümkün müdür?

Yaycı: Her devletin hava savunmaya ihtiyacı olduğu gibi Türkiye'nin de hava savunma sistemine ihtiyacı vardır. Hava savunma sistemini mutlaka kullanmalıdır. Bu Türkiye'nin beka meselesidir, başkası tarafından pazarlık konusu yapılmasını anlamış değilim.

Gün: Önümüzdeki ay Türkiye'ye bir ekibin gelmesi bekleniyor, Türkiye'nin S-400 alımının devam etmesi durumunda CAATSA (ABD'nin Hasımlarıyla Yaptırımlar Yoluyla Mücadele Yasası) yaptırımlarına ek yaptırım gelebileceği konuşuluyor. CAATSA'nın doğrudan etkileri olduğu gibi dolaylı etkileri de olması beklenmektedir. Türkiye dışarıdan aldığı know-how tasarımı, danışmanlık, uzmanlıkla kendisini geliştirmeye devam etmektedir. Üçüncü taraflar, ABD'den uyarı gelsin ya da gelmesin Türkiye'ye karşı olumsuz bir tavır takınabilirler, örtülü ambargolar, bürokratik gecikmeler olabileceği tartışılmakta. Siz nasıl değerlendiriyorsunuz, ekstra CAATSA yaptırımları yahut üçüncü taraftan zımnî yaptırım gelebilir mi?

Yaycı: S-400'leri çöpe atmadığımız sürece yaptırım gelecek gibi gözüküyor. CAATSA yaptırımlarının etkili olmadıklarını düşündüklerini, test edileceklerini, mevcut yaptırımlar etkili değilse de diğer yaptırımları uygulamaya geçireceklerine dair bir basın açıklaması var daha hükümet kurulmadan. Bunu başından beri söylüyorum. Bu yaptırımlarla karşılaşabiliriz, reel olmak lazım CAATSA yaptırımları maalesef dünyada serseri devlet saydıkları devletlere yapılmakta çoğunlukla. Türkiye'nin de bu devletler içerisinde olması müttefik devlet anlayışıyla olamaz. Bunun üçüncü taraflara etkisi var. ABD bu yaptırımı uygulayınca, başkaları uygulamazsa onları da cezalandırıyor, bugüne kadar görüldü. İran mesela başımızda. BM kararı gibi ben yaptırım uyguluyorsam sen de uygulayacaksın diyor. Türkiye yaptırımlara karşı hazır olmalı. Yaptırımları ortadan kaldırmak için ne yapmak lazım. S-400'leri çöpe atmak lazım. Ne demek bu. Bu benim millî güvenliğim, iç işim ben bağımsız bir devletim. Diğer devletlerde Rus yapımı saydığımız malzeme varken onlara ses çıkarma Türkiye'ye gelince ses çıkar. S-300'ü olan ve Ruslarla bunları modernize eden Yunanistan bile Türkiye'ye S-400'ler için laf söyleyebiliyor düşünebiliyor musunuz? Ödün vererek, devlet olma niteliğini kaybederek bu yaptırımlardan kurtulmak Türkiye'ye yakışmaz. Bir de günlük hesaplarla asırlık geri kazanılamaz kayıplara neden olmamak lazım. Dik durmak lazım. Anne babalar çocukları için her türlü fedakârlığı yapıyorlar. Bu nesil de gelecek nesiller için bu fedakârlığa katlanmalı. İstiklâl Harbinde şehitlerimizi vermeseydik bu topraklarda oturamazdık, o zaman biz de şöyle mi diyelim: Biz savaşmayalım, bizim kanımız canımız gitmesin mi diyelim. O zaman şehit olan atalarımızın yüzüne nasıl bakacağız diğer dünyada. Bazı şeylerde boyun eğmemek lazımdır.

Gün: Türkiye Cumhuriyeti ve Türk halkı denizci bir devlet ve millet midir? Devlet denizci iken halk denizci değil midir ya da halk denizci iken devlet denizci değil midir? Bu soruyu karşılaştırmalı olarak cevaplayacak olursak İngiltere halk ve devlet bürokrasisi denizcidir diyebilir ama aynı tespiti Türkiye ve Rusya için yapabilir miyiz?

Yaycı: Ada devleti olan İngiltere'de yetiştirilme tarzı da denizle iç içedir. Küçük bir yüzölçümüne sahip olmasına rağmen denizci bir millet, denizciliği sayesinde dünyayı yönetebilmiş olan bir devlet. Denizci devletler halkıyla beraber denizci olurlar. Büyük devlet olmanın şartı denizci devlet olmaktan geçer. Denizci olmayan hiçbir devlet büyük devlet olamamıştır. Türkler de ne kadar denizci oldularsa o kadar büyümüşler, ne kadar denizlerden uzaklaştılsa o kadar küçülmüşlerdir. Osmanlı Devleti de Büyük Selçuklu da böyle olmuştur. Tarihi olarak köklerimizde denizcilik vardır. Bugün atalarımızı denizci olarak görmüyorsak çok büyük hata yaparız. Anadolu'ya

girdikten sonra tersaneler, donanmalar yapan anlayış varken, Osmanlı Devleti'nde Akdeniz donanması, Hint donanması, Süveyş donanması, Basra donanması, tersaneleri varken, nehirlerdeki ince donanmalar varken denizci olarak görmemek büyük bir hata olur. İskitler, Akalar, Prototürkler denizci değil dersek büyük bir hata olur. Yunanlılar Kuzey Okyanusu'na İskit Okyanusu diyor. Endülüs'ü kuranlar, Umman'ı fetheden Selçuklu sultanlarının denizci olmadığını ileri sürmek mümkün değildir. Akdeniz'e Karaman Denizi adını koyduran Karamanoğlu Beyliği'nin denizci olmadığını söylemek doğru değildir. Rodosu fetheden Kanuni Sultan Süleyman'ın denizci olmadığını söylemek mümkün değildir. Ne kadar denizlere yakın olursanız, devletiniz büyüyor, ne kadar uzaklaşırsanız küçülüyor. Çünkü deniz ekonomik ve güvenlik açısından çok önemli. Rusya da donanmasıyla büyüdüğü zaman, nasıl Karadeniz kıyılarından büyüyor. St Petersburg'tan gemilerini çıkarıyor, tüm Atlantik okyanusunu, Akdeniz'i geçerek Adalar Denizi'ne geliyor, Navarin'de, Çeşme'de Türk donanmasını yakarak Karadeniz'e giriş yapıp hâkimiyet oluşturuyor. ABD filmlerinde mutlaka bir sahneye uçak gemisi sıkıştırırlar. Çünkü bu bir güç göstergesidir. O nedenle Türkiye'nin bir uçak gemisine sahip olması, Türkiye'nin güçlü, denizci bir devlet olduğunun güç aktarım kabiliyetine sahip olmasının göstergesi olacaktır. Güç aktarım kabiliyetine sahip olması için, mazlum milletlere yardım edebilmesi için, dünya istikrar, barış ve güvenliğine etki edebilmesi, katkı sunabilmesi için uçak gemisine sahip olması elzemdir.

Gün: Sayın hocam, tüm bu gelişmelerle ilgili eklemek istediğiniz hususlar var mı?

Yaycı: Türkiye Cumhuriyeti devleti gerçekten büyük bir devlettir ve ciddi bir mücadele yapmakta, kabuklarını yırtmakta, zorluklarla karşılaşmaktadır. Biz kurudukça sulanan, uzadıkça budanan bir ağaç olmayı kabul edersek onların gözünde, ne bu yaptırımlarla karşı karşıya kalırız ne de başka bir şeyle karşı karşıya kalırız. ABD, Rusya, Fransa bugün sömürgecilik düzenleri bozulduğu için Türkiye'ye karşı çıkıyorlar, yayılma deniyor. Afrika'daki işlerine ise de "hak" deniliyor. Sabırla, fedakârlık yapmayı göze alınca bugünler geçecektir. 10 yıl sabredelim sonra bugünler geçecek ve Türkiye'yi kimse tutamayacak. Türkiye zaten millî güç unsurlarını kullanmaya çalışıyor. Hırvatistan'da Braç Adasında pansiyonda kaldım, dizilerden öğrendiği Türkçe ile konuşuyor. Norveç'te Türkiye aleyhine kampanyalar yapılıyor. Türkiye gerçekten büyüyor biz bunu içinde olduğumuz için görmüyoruz. Bu Cumhuriyetin birikimidir.

Gün: Hocam son sorum gençlerle ilgili olacak. Tecrübeniz ve engin bilgi birikiminizle gençlere tavsiyeleriniz nelerdir?

Yaycı: Türk gençliği damarlarında Türk kanı aktığını ve o asil kanın kendilerine güç verdiğini bilecek, kesinlikle umutsuzluğa kapılmayacak. Türkler, tarihin kadim milletlerindedir. Ancak Türk milleti anlayışımız ırkçı değil, Atatürkçüdür. Atatürk'ün tarif ettiği Türk milleti, Türkiye Cumhuriyetini kuran ahaliye Türk Milleti denir diyor; ırk, soy, din değil. Asil kan derken Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran ahalinin damarlarından akan asil kandan bahsediyoruz.

Ben yaptım diyebilecek kadar özgün eserler, fikirler üretmelerini bekliyorum, çok önemli bir şey, başkalarından alıntı değil. Senin de başta sorduğun gibi başkalarının fikirlerinden istifade ediyoruz, hâlbuki biz sürekli fikir üretmeli, özgün bakış açıları geliştirmeliyiz. Gerçekten mesnetli, bilimsel, hukuki, akademik dayanağı olan akılcı fikirler üretmeli, tezler geliştirmeliyiz. Türk milleti çok büyük bir millettir çok da büyük bir devlet olacaktır.

Ahlak, dürüstlük, iman, bayrak, devlet sevgisi, millet sevgisi eksik olmaması lazım. Bunlar çok önemlidir. İman gücü çok önemlidir. Her milletin mukaddesatı vardır, bu mukaddesat çok önemlidir, biz mukaddesatımıza saygılı olmalıyız.

Gün: Hocam verdiğiniz bilgiler, aktardığınız tecrübeler için Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi adına çok teşekkür ediyorum.

Kitap İncelemeleri / Book Reviews

Kitap İncelemesi

YUNUS YOLDAŞ – SİSTEM KURAMI

Eser, Yunus Yoldaş'ın önsözleri ile başlamakta olup 11 temel başlıktan oluşmaktadır. Kaynakça ve ekleri ile birlikte 191 sayfadır. Birinci başlıkta Ludwing von Bertalanffy'nin 'Genel Sistem Kuramı'na ilişkin temel teorik bilgiler yer almaktadır. İkinci başlıkta "Yapısal - İşlevsel Sistem Kuramı" Talcott Parsons'ın kavramsallaştırmaları ile açıklanmaktadır. Üçüncü başlıkta Humberto Maturana ve Francisco Varela'nın sistem yaklaşımları ele alınmakta ve çalışmanın seyri Niklas Luhmann'a evrilmektedir. Dördüncü başlıkta sistem kuramına ilişkin tezi ile kitabın temel hattını oluşturan Luhmann'ın, sosyal sistem yaklaşımı işlenmektedir. Beşinci başlıkta ise Luhmann'ın "Sistem Kuramının Temelleri" ile yapısal-işlevsel sistem kuramı detaylandırılmaktadır. Altıncı başlıkta "Sistem Oluşumunun Türleri" yer almakta ve sosyal sistem açıklanmaktadır. Yedinci başlık "Sonuç" olup, kurama ilişkin genel değerlendirme yapılmaktadır. Sekizinci başlıkta Niklas Luhmann'ın üstlendiği görevler ve çalıştığı kurumlara ilişkin bilgiler kronolojik sıra ile okuyucuya sunulmaktadır. Dokuzuncu başlık "Küçük Sözlük" ile eser içerisinde adı geçen anahtar kavramlara ilişkin, öz açıklamalar yer almaktadır. Onuncu başlık "Kaynakça"dan oluşmakta ve on birinci başlıkta ise Niklas Luhmann'ın yayınladığı kitaplara ve makalelere ilişkin kapsamlı liste yer almaktadır.

Yirminci yüzyıl biyologlarından olan Ludwing von Bertalanffy "Genel Sistem Kuramı Topluluğu" kurucuları arasında yer almaktadır. Bertalanffy'nin çalışmaları, modern dünyanın teknolojileri üzerine yoğunlaşmaktadır. Bertalanffy oluşturduğu kuramın sadece kendi disiplinde değil diğer bilim dalları için de uygulanabilir olmasını hedeflemiştir. Ona göre hangi konuda analiz söz konusu olursa olsun belirleyici olacak değerlerin, fikirlerin veyahut ideolojilerin her biri bir sistem mahiyeti taşımaktadır. Sistem kavramının anlamsal içeriği on dokuzuncu yüzyıl başlarına kadar felsefi olarak temellendirilmiş, yüzyılın sonunda görünür olan doğa felsefesi ile sistem kuramı yeni bir boyut kazanmıştır. Biyolojik sistem düşüncesi doğa felsefesi temel idelerine dayanmakta olup burada iki önemli kavram belirlemektedir; vitalizm (vitalismus) ve mekanizm (mechanismus). Vitalizmde canlı organizmalardaki yaşam süreçlerinde meydana gelen tüm fiziksel ve kimyasal tepkimelerin üstünde ayrı bir yaşamsal güç belirleyici olmakta ve onların devamlılığını sağlamaktadır. Dolayısıyla organizmalardan ayrı bir yaşamı öngören bir fizyolojik öğretilerdir. Mekanizm ise evrende süregelen her bir vakıanın, mekanik bir nedensellik ilkesine göre oluştuğunu ifade

etmektedir. Mekanizm, günün birinde bütün canlı oluşların fizik ve kimya yasaları ile açıklanabileceği inancındadır. Doğa felsefesinin disiplinler arası etkileşimde yoğunluk kazanması ile genel sistem teorisine varılmıştır. Bertalanffy'nin kuramı, sistem teorisinin açıklanmasında önem arz eden dört temel kavramı açıklamaktadır. Kapalı ve açık sistemler arasındaki farklılıklar, nedensel ve işlevsel karmaşıklık, genelleştirilmiş dağınıklık "entropie", emergenz mantığı ve izomorfizm kavramlarıdır. Bertalanffy genel sistem kuramını bir dünya görüşü olarak formüle etmektedir. Sistem kavramını klasik felsefi sistemlerden ayırt etmek suretiyle pozitif bilimlerle yapılan deneyler ve araştırmalar üzerine kurmuştur. Kuantum mekaniği ve termodinamik yasalardan yararlanmışır. Bu minvalde kuramını geliştirmesinde Newton'un düşünceleri etkili olmuştur. Doğa kanunlarının genel geçer olması ve her fenomen için kullanılabilir özelliği, fiziğin matematiksel olarak açıklama amacını kolaylaştırmış ve deneylerin doğa kanunlarına göre gözlemlenmesinin önünü açmıştır. Bu anlayış tarzı ile "tek fenomenen sisteme, tek fenomenlerin ağı" şeklinde paradigma değişimine neden olmuş ve bundan sonra tüm canlı organizmalar sistemi bir bütün olarak ele alınmaya başlanılmıştır. Bertalanffy kuramının esas objesini bu bağlamda organizasyon şeklinin tek ögeler arasındaki karmaşık etkileşimi oluşturmuştur. Bertalanffy sistem kavramını, karşılıklı etkileşim içinde olan ögelerin miktarı olarak tanımlamaktadır. Sistem kesin bir sınır içindedir. Bu bağlamda sistem, kendisi ve sistemin toplumsal çevresi arasında varlık göstermektedir. Genel Sistem Kuramı, metodolojik özellikleri bakımından sosyal bilimlere uygulanabilir olmakla birlikte, bilimsel anlamda farklı disiplinlere de uygulanabilir olması nedeni ile önem arz etmektedir (s.4-19).

Yapısal-İşlevsel Sistem Kuramı'nın kurucusu Talcott Parsons (1902-1979) kuramın ana sistematiğini oluştururken üç önemli ismin kuramlarından beslenmiştir. İlk düşünür, kültür antropoloğu Bronisław Malinowsky'nin (1884-1942) kurumlar öğretisinde insan ontolojik bakımdan eksik olması dolayısı ile kurumlara ihtiyaç duymaktadır. Kurumları ve örgütleri de birbirinden ayırmaktadır. Herbert Spencer'in (1820-1908) evrim öğretisi, toplumun gelişiminin canlı organizmalar gibi olduğu üzerinedir. Aile, devlet, işletme vb. yapılarla organize edilir. Doğadaki evrimi, toplum için de geçerli görmektedir. Spencer'e göre toplumun evriminde güç prensibi belirleyicidir. Sigmund Freud'un (1856-1939) motivasyon kuramı ise sistemde bütünleşmenin oluşması için motivasyon gerekliliği üzerinedir. Bu üç isimden etkilenerek Parsons tüm nesnelere ve daha geniş alanlara uyguladığı bir şema geliştirmiştir. Yoldaş, dört tablo ekseninde AGIL şemasına yer vermektedir. Uyum (Adaptation), Amaca Ulaşma (Goal-attainment), Bütünleşme (Integration), Yapı Koruma (Latent pattern maintenance) şemanın dört bileşenidir. Her sistem çevresel koşullar ekseninde optimal bir dengeyi

amaçlamaktadır. Her öge ve olay, genel eylem kuramının bir parçası durumundadır. Parsons sitemdeki ögeler arasındaki her bir pratiği “eylem” olarak tanımlamakla beraber eylemin de bir sistem olduğunu ifade etmektedir. Eylem sisteminin temel parametreleri; amaçlar, eylem durumu (şartlar ve araç), eylem ihtiyaçları, kurallara bağlı olarak düzenlenmesi, amaca bağlı olarak seçim kuralı, bireyin kendi ihtiyaçlarına ve vücut enerjisine bağımlılığıdır. Parsons’a göre bir eylemin oluşması için yukarıda ifade edilen dört unsur (AGIL) birbirine etki edebilmelidir. AGIL dört hücreli bir tablonun köşelerine yerleştirilmektedir. Yatay olarak değişen büyüklük araçsal (Instrumental) ve tüketimsel (Consummatory) boyut olarak ayrılmaktadır. Araçsal tüketimsel eksen, eylem sisteminin bir parçası durumundadır. Dikey eksen ise dış ve iç yönlendirme olarak ayrılmaktadır. Dış ekseninde, çevre koşulları geçerliken iç ekseninde kurallar geçerli olmaktadır. Sistemin dış ilişkileri ve iç yapıları ise şu şekildedir: Araçsal ve dış kombinasyon A (adaptation) işlevi ile ilişkilendirilmektedir. Sistemlerin çevrelerine uyum sağlama zorunluluğu bulunmaktadır. Bir sonraki kombinasyon G (goal attainment) zaman eksenine bağlı olan dış ilişkiler ve tüketimsel değer gerçekleşmesidir. Amaca ulaşmak için şartlar oluşmalı ve gerçekleşmesi için hazırlık yapılmalıdır. Tüketimsel ve iç kombinasyon I (Integration) işlevinde sosyal sistemler ele alınmaktadır. Son olarak araçsala karşı iç kombinasyon L (Latent pattern maintenance), yapılar amaca hizmet etmelidir ancak onların her zaman güncel olabilmesi zordur. Parsons bu kombinasyona, kültürü yerleştirir. Yapı koruma kültürel sistemin işleyişi ile mümkündür. Kültür hem eylem sisteminin entegrasyonunda hem de bireylerin davranışlarında önem arz etmektedir. Yapı korumada sistemin mühim inançlarını korumak ise toplumsal bir alt sistem olarak aile kurumu ile mümkün olmaktadır. Parsons oluşturduğu AGIL şeması bağlamında, kuramını detaylandırmaktadır. Tablolar “eylem sistemi, sosyal sistem ve insanın temel durum sistemi” olmak üzere üç tanedir. Parsons’un kuramı sosyolojik tartışmalara neden olmuş ve bilim insanları tarafından eleştirilmiştir. Eleştiriler, kuramın tek taraflı olarak değerlendirildiği vere muhafazakâr bir nitelik taşıdığı hususunda birleşmektedir (s.19- 36).

Humberto Maturana ve Francisco J. Varela geliştirdiği ‘öz üretim’ kavramı sistem kuramında paradigma değişiminin oluşumuna katkı sağlamıştır. Autopoiesis, Yunanca’da auto; kendinden, poiein; yapmak kelimelerinden meydana gelmektedir. Türkçe’de ise kendi kendine üretmek, oluşturmak anlamlarına tekabül etmektedir. Yaşayan sistemler dinamik sistemlerdir. Maturana ve Varela yaşayan sistemleri, öz üretimli sistemler; yaşayan sistemlerin organizasyonlarını, öz üretimli organizasyonlar olarak belirlemektedir. Onlara göre bu sistemler fiziksel bir mekânda var olurlar ve kendi kendilerini meydana getirebilirler. Öz üretimli sistemler otonomdur ve

bireyler öz üretimli birer makinedir. Öz üretimli sistemler girdi ve çıktılar sağlamakta ve olaylardan etkilenme ve etkileme yetileri bulunmaktadır. Maturana'ya göre her sistem kendi yapılarını kendi organizasyonları bağlamında anlam yüklemekte ve tanımlamaktadır. Maturana insanların birbiri ile kesişmeyen iki varlık sahasında yaşadığını iddia etmektedir. Birincisi *beden* ve diğeri de insanların ilişkileri bağlamında gerçekleşmekte olan *yaşam*'dır. Ona göre insanlar ilişkilerini bedenleri üzerinden kuruyor olmalarına karşın, beşerî varlıklarını beden alanında değil ilişkileri alanında kazanmaktadır. Öz üretim kavramı Luhmann'ın kuramında oldukça yer bulan bir referans alanıdır.

Luhmann işlevsel yapısal sistem kuramını inşa ederken Parsons'ın kuramından oldukça etkilenmiştir. Nitekim Parsons'ı ziyaret etmiş ve konuşmak istediği hususları yüz yüze istişare etmiştir. Parsons'ın Yapısal İşlevsel Sistem Kuramı'nda, sosyal sistemleri belirlemekte olan spesifik yapılar ön koşul olarak görülmektedir. Sosyal düzenin devamlılığını tesis eden işlevsel sorular yöneltilmektedir. Luhmann da sosyal sistemlerin devamlılığı sorununu, işlevsel metodun yardımıyla analiz etmektedir. Onu, Parsons'tan ayıran kesin çizgi ise toplum programı analizini, Marks'a dayanan eleştirel toplum kuramı ile birleştirmesi ve insan türünün ve toplumun kendini oluşturması düşüncesini Marks'a bağlamasıdır. Luhmann'a göre sosyal sistem iletişimden meydana gelmekte ve tek bir sosyal sistem değil çok sayıda sosyal sistem bulunmaktadır. Sistemleri anlayabilmek için, sosyal sistem kuramı ve genel sistem kuramı arasındaki ilişkinin anlaşılması önemlidir. Luhmann'ın kuramı salt analitik bir yöntemden oluşmakta ve sistem incelemesini üç katmanda gerçekleştirmektedir. Birinci düzlemde sosyal sistemleri diğer sistemden ayırt etmektedir. İkinci düzlemde anlam ve iletişim kavramlarını merkeze alarak bu ayrımı açıklamaktadır. Üçüncü düzlemde ise sosyal sistemleri üç başlıkta incelemektedir: Bunlar; etkileşim sistemleri, örgüt sistemleri ve toplum sistemleridir. Toplum sistemleri de alt başlıklardan müteşekkildir. (s.42-47).

Sistem Kuramı'nın temellerinin açıklandığı beşinci başlıkta yer alan ve öne çıkan kavramlara burada özet şekilleri ile yer vermeye çalışılacaktır. Öncelikli olarak elbette sistem kavramının kendisi ile başlanılmaktadır. Sistem, nispeten düzenlenmiş ögeler ve ilişkiler bütünüdür. Yaşamdan yola çıkarak sayısız parçaların bir bileşimi olarak meydana gelmekte ve birçok ögenin anlamını barındırmakla birlikte ögeler arasındaki bağları da kapsamaktadır. Çevre ise insanların psikolojik teknik, siyasal, ekonomik ve sosyal şartlarını belirleyen faktörler olarak tanımlanmaktadır. Her sistem kuramı analizinin işlevi, sistem ve çevre arasındaki farkın ortaya çıkarılacak olmasıdır. Sistem ve çevre arasındaki paradigmatik fark, nedenselliğin bir sonucu olarak görülmektedir. Sistemin toplumsal çevre ile kurduğu

nedensellik ile çevrenin sistemle kurduğu nedensellik ilişkileri değişmekte, her ikisinin de işleyişi farklılık arz etmektedir. Sistem-çevre ayrımından sonra en önemli ayırım öge ve ilişki arasındaki ayırmadır. Öge, sistemin en ufak birimidir. Rasyonel bağlantısı olmayan birçok öge vardır. Başka bir deyişle ögesiz ilişkiler de olabilmektedir. Öge ve ilişki arasındaki ayırım “sistem karmaşıklığı” ile ilgili görülmektedir. Sistem kuramı analizinde odak sorun “karmaşıklık”tır ve ögeler arasındaki seçilebilen ilişkiler sonucu meydana gelmektedir. Luhmann’a göre karmaşıklık seçim zorunluluğundan başka bir şey değildir. Toplumsal çevre, sistemden her zaman daha karmaşık bir yapıdadır. İşlevsel-Yapısal Sistem Kuramı açısından karmaşıklık, sistem içerisinde meydana geliyor ise sistem karmaşıklığı; sistemin çevresinde meydana gelmesi durumunda çevre karmaşıklığı; dünyadaki karmaşıklık ise dünya karmaşıklığı olarak adlandırılmaktadır. Burada önemli bir husus var ki o da sadece bir sistemin karmaşıklığının, organizeli bir karmaşıklık olduğudur. Dolayısı ile karmaşıklık, bir sistem kurma prensibi olarak kabul edilmektedir. Toplum sistemi, kendi öz üretim sistemini organize edebilmek için yapısal karmaşıklığı da inşa etmektedir. Öz referans kavramı; sistem kuramı ile ilgili olarak gelişen yeni paradigmalarda sistem araştırmalarında kullanılmaktadır. Luhmann’a göre kendi başına bir öge, bir süreç ve sistem’dir. Sistem ögelerden meydana geliyor ve kendi fonksiyon birimlerini oluşturmuş ise öz referanslı sistem olarak nitelendirilmektedir. Bu sistemler kapalı olup dış dünyaya açık değillerdir (s.47- 60).

Yapısal birleşim, kendi işlemlerini kendi yapıları üzerinden belirleyen bir sistemi ifade etmektedir. Yapısal birleşimin karmaşık bir kavram olduğunu ifade eden Yoldaş, bu kavramı iletişim bağlamında açıklamaktadır. Bütün öz üretimli sistemlerin, yapısal birleşimli sistemler olduğunu ifade etmektedir. Yapısal birleşim süreklilik arz eder ve sorgulanmasa dahi işlevini sürdürmeye devam eder. Yapısal birleşim sistem-çevre, sistem-sistem, sistem içi ve birey sistem ilişkilerinde de görülebilmektedir. Yapısal birleşim, çevre ilişkilerine bağlı olarak meydana gelmekte ve nitelik çevre ilişkilerinden bağımsız bir yapısal birleşim de öngörülmemektedir. Gözlem, sosyal sistem ve psikolojik sistemlerin bir işlem biçimidir. Bu bağlamda ayırım ve tanımlamadan meydana gelmektedir. Gözlemlenen sistemler reel sistemlerdir. Evrim, toplumun bir evrimin sonucu olması gibi evrimin kendisi de kendi anlam ve kural bütünlüğü bakımından bir evrimin sonucudur. Evrim, yapı belirleyici bir sistemin kendi yapı ve işlemlerini nasıl değişim gösterdiğini, sistem-çevre ilişkisi bağlamında açıklamaktadır. Kuramsal açıdan değerlendirildiğinde ise evrim yapı değişimidir. Yapısal evrimsel değişimler; seçim, tutulma ve yeniden stabilizasyon temelinde açıklanmaktadır. Evrim, toplum nezdinde pek çok karmaşıklığa neden olmuş ve kazanımlar sağlamıştır. Örneğin, tarım ekonomisi, yazı, telekomünikasyon gibi. Bu bağlamda evrimsel kazanımlar

sabitleşmiştir ve yapılarının geriye dönüşümü mümkün görülmemektedir (s.60- 77).

Anlam şekli ve sistemi, psikolojik ve sosyal sistem bağlamında izah edilmektedir. Psikolojik ve sosyal sistemler ortak-evrim süreçlerinde meydana gelmişlerdir. Luhmann, evrimsel kazancın “anlam” olduğunu ifade etmektedir. Anlam sistemlerin bir şartı ve sosyal-psikolojik sistemlerin seçim imkânlarıyla kurulan bir aracı mahiyetindedir. İletişim ve düşünce, anlam aracını gerçekleştirmektedir. Zorunsuzluk, karmaşık bir dünyada insanların seçimlerindeki, her seçimi temsil eden bir olgudur. Zorunsuzluk ikili bir yapıda formüle edilmektedir. İkili zorunsuzluk, her iki tarafın da birbirini etkileyebilmesidir. Luhmann için zorunsuzluk tecrübesi ise bireylerin beklentilerinde tehlike ve güvensizlik anlamlarına gelmektedir. İletişim sistemi ve eylem, Luhmann için sosyal sistemler kuramı eylemlerden değil iletişimden oluşmaktadır. Haber, anlama ve bilginin sentezi ile iletişim meydana gelmektedir. İletişim haber ve bilgi arasındaki farkın sonucu vuku bulmaktadır. İletişim dışında bilgi, haber ve anlama yoktur. İletişim süreçlerinin ayırt edilmesi sayesinde sosyal sistemler de ayırt edilebilecektir. Karşılıklı iç içe geçme, insan ve sosyal sistemler arasındaki bağıntıyı açıklamak için Luhmann bu ifadeyi kullanmaktadır. Bilinç, psikolojik bir sistem olması bakımından doğrudan doğruya insana aittir. Öz üretimli sistemler psikolojik sistemler olup bilincin temeline bağlıdır. Yapı, zaman, süreç: Luhmann yapı ve zaman kavramlarını birlikte değerlendirmektedir. Yapı kelimesi ya iletişim ya da davranışla ilgilidir. Yapılar arasında iletişim bilgi ile sağlanmaktadır. Süreç ifadesini çok sayıda seçilmiş olayların karşılıklı koordinasyonları ile seçici olarak birbirine bağlanması olarak açıklamaktadır. Luhmann yapı ve süreci, zaman ile olan ilişkisine göre değerlendirmektedir. Yapılar zamanı geri dönüşü olacak şekilde durdurur; süreçler ise zamanın geri dönüşsüzlüğünü simgelemektedir (s.77- 114).

Sistem oluşumunun türleri olarak etkileşim sistemleri, örgüt sistemleri ve toplum sistemleri bulunmaktadır. Bu üç sistem toplum sistemini açıklamak bağlamında değerlendirilmektedir. Etkileşim sistemleri var olan ve olmayanın ayırt edilmesi yolu ile çevre sistem farkı sonucunda meydana gelmektedir. Lisan, etkileşim sisteminde oldukça önemli bir yere tekabül etmektedir. Örgüt sistemleri ise diğer sosyal sistemlerden farklı değerlendirilmektedir. Luhmann, sosyal sistemlerin sonsuz karar ağları ile birbirine bağlı olmalarını ve öz üretimlerinin de bu bağlılıkla sürdürüyor olmalarını örgüt olarak tanımlamaktadır. Modern toplumlar çok çeşitli alt sistemlere ayrılmakta ve bu bağlamda toplumsal sistem kuramını “geniş sosyal sistemleri olan ve her şeyden önce diğer bütün alt sistemleri içine alan” bir sistem olarak tanımlamaktadır. Alt sistemler oluşum şartlarını birlikte taşımakta ve tüm sistemlerin oluşumu da iletişimle mümkün olmaktadır. Toplumun en önemli

fonksiyonu, evrimi kontrol etme gücüdür. Evrimin gerçekleşmesi ile toplumun sosyal sistemi meydana gelebilecektir. Luhmann, toplumun evrimsel değişimine neden olan toplumsal sistemlerin farklılaşma biçimlerini: parçalı farklılaşma (arkaik topluluklar), sosyal sınıflı dikey farklılaşma (sınıfsal farklılaşma, dikey kültürler), merkez-çevre farklılaşması, işlevsel farklılaşma (modern toplumlar) olmak üzere dört bağlamda açıklamaktadır. Sonuç olarak, sistem kuramının temel özelliği sunduğu analiz biçimi ile bütün sistemleri barındıran dünyayı algılamayı, anlamayı, sorunlara çözüm geliştirilmesini sağlayacak bir şekilde değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Luhmann'ın çalışmalarını kıymetli kılan en önemli faktör, toplumu alt sistemleri ile birlikte ele alarak olağanüstü bir çaba göstermiş olmasıdır. Diğer taraftan dikkat çekici özelliği, Luhmann'ın kuramında özne olarak insanın bulunmamasıdır. Ona göre sosyal sistemler insanlardan ve eylemlerinden değil "iletişimden" oluşmaktadır. İnsan bir öge olarak sisteme değil, çevreye aittir (s.114- 135).

Sistem kuramının iletişimi merkeze alması ve iletişim ekseninde inşa edilmiş olması Luhmann'ı farklılaştırmaktadır. Luhmann'ın düşünceleri üzerine bir okul kurulmamıştır. Ancak, bu eser Luhmann'ın Türkiye'de tanınması ve düşüncelerinin işlenmesi, toplum bilimi alanında yeni tartışmalara kapı açması bakımından önem az etmemektedir. Eser, yalın bir dil ile kaleme alınmıştır. Birincil kaynaklardan istifade edilerek hazırlanmış olan eserin sonunda Luhmann'ın akademik çalışmalarını içeren oldukça geniş bir liste de yer almaktadır. Eser, Luhmann'ın zengin fikrî müktesebatı ile ilgili olarak çalışmalar yapacak araştırmacılar için başvuru kaynağı özelliği taşımaktadır.

Demet CEYHAN*

* Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, demetcyhn@gmail.com.

Bu Sayıya Katkıda Bulunanlar

Kaan Akman

1994 yılında Samsun'da doğmuştur. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimleri Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünden (2016) mezun olmuştur. Yüksek lisansını 2019 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalında tamamlamıştır. Ankara Üniversitesi Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı'nda doktora eğitimine devam etmektedir. PTT. A.Ş Genel Müdürlüğü'nde Uzman Yardımcısı olarak görev yapmaktadır.

İlgi Alanları: Siyasi Partiler ve Seçimler, Göç Yönetim Politikaları, Kamu Yönetimi.

E-posta: kakman@ankara.edu.tr

Murat Aslan

1991 yılında Kara Harp Okulu'nun Yönetim Bölümünden mezun olmuştur. TSK bünyesinde muhtelif görevler almış, aynı dönem içinde, ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümünde; 2006-2010 yılları arasında yüksek lisans, 2011-2017 yılları arasında doktora eğitimini tamamlamıştır. Başkent ve Hasan Kalyoncu Üniversitesinde siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanlarında muhtelif dersler vermeyi müteakip, Hasan Kalyoncu Üniversitesinde Öğretim Üyesi olmuştur. İlgi alanı savunma ve güvenlik çalışmaları kapsamında; güç, istihbarat ve propaganda kavram ve uygulamaları üzerinde yoğunlaşmıştır. Bölgesel ilgi alanı Ortadoğu olmasına rağmen Afganistan, Balkanlar, ABD ve Çin'de yapmış olduğu saha çalışmaları nedeniyle farklı bölgelerin etkileşimi ve küresel politikada konumlanması üzerine çalışmıştır.

İlgi Alanları: Güvenlik, Savunma, İstihbarat, Propaganda, Ortadoğu Çalışmaları.

E-posta: murat.aslan@hku.edu.tr

Demet Ceyhan

1993 yılında Kayseri'de doğmuştur. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (2016) Bölümünden mezun olmuştur. Yüksek lisansını 2020 yılında Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında tamamlamıştır. Doktora öğrenimine Erciyes Üniversitesi Siyaset Bilimi ve

Kamu Yönetimi Anabilim Dalında (2020) başlamış ve halen devam etmektedir.

İlgi Alanları: Siyaset Bilimi, Türk Siyasal Hayatı, Kentleşme.

E-posta: demetcyhn@gmail.com

Zeynep Ceyhan

1997 yılında Ankara’da doğmuştur. TED Ankara Kolejinde ilköğretimini ve Hisar Okullarında orta ve lise öğretimini tamamlamıştır. Wellesley Üniversitesi’den Psikoloji anadal ve Felsefe yandal programından mezun olmuştur (2019). Boğaziçi Üniversitesi’nden dersler almıştır (2016). Akademik kariyerine 2020’de Bahçeşehir Üniversitesi Denizcilik ve Global Strajiler Merkezinde (BAUDEGS) Araştırma Uzmanı olarak başlamıştır ve halihazırda BAU DEGS’te çalışmaya devam etmektedir.

İlgi Alanları: Doğu Akdeniz, Türk Deniz Yetki Alanları, Türkiye Cumhuriyeti Dış Politikası, Çatışma Çözümü, Müzakere, Uluslararası ilişkiler.

E-posta: zceyhan@wellesley.edu

Eren Çetin

1996 yılında İstanbul’da doğmuştur. Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünden (2020) mezun olmuştur. 2020’de Kocaeli Üniversitesi Tarih Anabilim Dalında başladığı Tarih (Tezli) Yüksek Lisans Programına devam etmektedir. 2021 Şubat ayından itibaren Bahçeşehir Üniversitesi Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezinde Uzman Yardımcısı olarak çalışmaktadır.

İlgi Alanları: Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Siyasi Tarih, Orta Doğu, Doğu Akdeniz, NATO, ABD Dış Politikası

E-posta: erençetin41@gmail.com

Emete Gözügüzelli

1978 yılında Lefkoşa’da doğmuştur. 1999 yılında Yakın Doğu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimleri Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde lisansını tamamlamıştır. Yüksek Lisansını 2012 yılında Yakın Doğu Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında tamamlamıştır.

Doktora derecesini 2017 yılında Girne Amerikan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında almıştır. Yakın Doğu Üniversitesinde Hukuk Fakültesi eğitimini sürdürmektedir. Akademik kariyerine Girne Amerikan Üniversitesinde (2017-2018) başlamıştır. Akdeniz Üniversitesi (2018-2019) ve Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesinde (2019-2020) Öğretim Üyesi olarak görev yapmıştır. 2021 yılından itibaren Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Kıbrıs Akademik Birimi, Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Milletlerarası Hukuk Ana Bilim Dalında Öğretim Üyesi olarak çalışmaktadır.

İlgi Alanları: Uluslararası Hukuk, Deniz Hukuku, Türk Yunan İlişkileri ve Kıbrıs.

E-posta: emete.gozuguzelli@asbu.edu.tr

Mustafa Çıraklı

1986 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde doğmuştur. Manchester Metropolitan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimleri Fakültesi Siyaset Bilimi (2007) Bölümünden mezun olmuştur. Yüksek Lisansını 2009 yılında yine aynı fakültede Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında tamamlamıştır. Doktora derecesini 2017 yılında Lancaster Üniversitesi Siyaset Bilimi Anabilim Dalında almıştır. Akademik kariyerine Yakın Doğu Üniversitesi'nde (2017) başlamıştır. 2018 yılından itibaren Yakın Doğu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde Dr. Öğretim Üyesi olarak çalışmakta ve 2020 yılından itibaren Yakın Doğu Enstitüsü Müdürü olarak görev yapmaktadır.

İlgi Alanları: Güvenlik, Kimlik, Avrupa Çalışmaları, AB Dış Politikası ve Kıbrıs.

E-posta: mustafa.cirakli@neu.edu.tr

Ranuna İklim Güneş

1993 yılında İstanbul'da doğmuştur. Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (2017) mezunudur. 2015-2016'da Erasmus Öğrenci Değişimi (Lisans) ile Stockholm Üniversite'nde okumuştur. 2016'da Hollanda'da Türkiye Cumhuriyeti Lahey Büyükelçiliği'nde stajını yapmıştır. 2016'da Yunanistan'da "Refugee Story" adlı Erasmus Plus Projesine katılmıştır. 2017'de Almanya'da IstKon Türk-Alman Akademik ve Kültürel Zirve değişim programına katılmıştır. Halen Milli Savunma Üniversitesi'nde Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler alanında yüksek lisansına devam etmektedir. Kasım

2020'den itibaren Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak akademik çalışmalarına devam etmektedir.

İlgi Alanları: Sahra Altı Afrika, Terörizm, Barış Çalışmaları, Uluslararası Göç.

E-posta: r.iklime.gun@bozok.edu.tr

Bekir Yüksel Hoş

1977 İstanbul doğumlu ve İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü mezunudur. 26 yıldır Balkan yarımadası ile çevresindeki 12 ülkede kırsal-kentsel 3 bini aşkın yerleşmeyi ziyaret etmiş ve etmektedir. 1999 İstanbul AGİT zirvesinde başladığı uluslararası deneyimine, ilerleyen yıllarda İsviçre'de UNHCR'de de devam etmiş; göçmen ve mülteci meseleleri ile alakalı toplantılarda Balkan ülkelerine yönelik aktif katılım ve saha analizleri ile BM Cenevre merkezinde rapor ve gözlemlerini dile getirmiş ve kayıtlara geçirmiştir. Kuzey Kafkasya, İsrail, Güney ve Güneydoğu Asya'da ve Afrika'da arazi çalışmaları ve analizler yapmıştır. Kısa süreliğine de Coğrafya Öğretmenliği yapmıştır. 2013 yılında Tiran Şehri hakkındaki Doktora tezini savunarak Doktorasını tamamlamıştır. İyi derecede İngilizce, Arnavutça, Sırp-Hırvat-Boşnak dilleri yanında, Orta düzeyde İsveç dili ve temel düzeyde Rusça, Latince ve Arapça bilmektedir. Çalıştığı alanlar; Balkan Ülkelerinin Etno-kültürel coğrafyası, Siyasi Coğrafyası ve Beşerî Ekonomik Coğrafyasıdır. Balkanlar ve çevresinde çoğu telif 250 binin üzerinde fotoğrafa sahiptir. Profesyonel dağcıdır. 2011 yılında Fırat Üniversitesi Coğrafya Bölümünde başladığı akademik hayatına, 2015 yılından beri Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsünde devam etmektedir.

İlgi Alanları: Beşerî ve İktisadi Coğrafya, Siyasi Coğrafya, Etno-Kültürel Coğrafya, Balkanlar, Sınır ve Sınır Uzlaşmazlıkları, Etnik Problemler.

E-posta: yukselhos@gmail.com, yukselhos@trakya.edu.tr

Umut Koldaş

1974 yılında doğmuştur. Orta Doğu Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimleri Fakültesi Uluslararası İlişkiler (1997) Bölümünden mezun olmuştur. İlk Yüksek Lisansını 2000 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında, ikinci yüksek lisansını 2001 yılında London School of Economics Medya ve İletişim Çalışmaları Anabilim Dalında

tamamlamıştır. Doktora derecesini 2008 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında almıştır. Akademik kariyerine Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak (1998-2005) başlamıştır. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesinde (2011-2012) Yardımcı Doçent; Yakın Doğu Üniversitesi'nde (2014-2019) Doçent ve Yakın Doğu Enstitüsü Müdürü olarak çalışmıştır. Konuk akademisyen olarak Tel Aviv Üniversitesi- Moshe Dayan Orta Doğu ve Kuzey Afrika Çalışmaları Merkezi; Washington Üniversitesi Henry Jackson Uluslararası Çalışmalar Okulu ve Flensburg Üniversitesi Sosyoloji Enstitüsü kurumlarında akademik çalışmalarda bulunmuştur. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Kosova (2001) ve Bosna Hersek (1998) Misyollarında görev yapmıştır.

İlgi Alanları: Çok boyutlu ve disiplinlerarası güvenlik çalışmaları, Ortadoğu Çalışmaları, İsrail Kıbrıs ve Türkiye özelinde Akdeniz Çalışmaları.

E-posta: umut.koldas@neu.edu.tr

Murat Özdemir

Murat Özdemir 2016 yılında Çukurova Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Bilimleri Bölümünden mezun olmuştur. 2016-2019 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi İletişim Bilimleri Bölümünde “Çağdaş Kapitalizm ve Sınıf: Sosyal Paylaşım Ağlarında Maddi Olmayan Emek ve Biyo-iktidarı Yeniden Düşünmek” tez başlığı ile yüksek lisans yapmış, 2019 yılında Hacettepe Üniversitesi İletişim Bilimleri Doktora programına başlamıştır. Doktora süreci devam etmektedir. 2018-2020 yılları arasında Nişantaşı Üniversitesi Yeni Medya ve İletişim Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalışmıştır. 2020 Haziran ayı itibariyle Ankara Bilim Üniversitesi Yeni Medya ve İletişim Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır.

İlgi Alanları: Dijital İletişim, İletişim Araştırmaları, İletişim Kuramları, Emek Sosyolojisi.

E-posta: murat.ozdemir@ankarabilim.edu.tr

Yerkebulan Sapiyev

1975 yılında Moskova'da doğmuştur. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Bölümünden 1998 yılında mezun olmuştur. Yüksek lisansını 2017 yılında İstanbul Aydın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde tamamlamıştır. 2017 yılından itibaren İstanbul Aydın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde doktora öğrencisidir.

İş hayatına 1999 yılında Kazakistan Maliye Bakanlığı Makroekonomi ve Finansal İstatistik Genel Müdürlüğü Uzmanı olarak başlamıştır. 2003 yılına kadar Maliye Bakanlığı'nda Baş Uzman, Bölüm Başkanı, Daire Başkanı görevinde bulunmuştur. 2003-2004 yılları arasında KOBİ Destekleme Kurumu Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı ve Başkan Vekili görevleri üstlenmiştir. 2004-2006 yılları arasında Kazakistan Devlet Başkanlığı Genel Sekreterliği Sosyal ve Ekonomi Analiz Bölümünün Baş Uzmanı, Bölüm Başkanı olarak çalışmıştır. 2006-2011 yılları arasında Kazakistan Ankara Büyükelçiliği Müsteşarı, Elçi- Müsteşarı görevlerde bulunmuştur. 2011-2014 yılları arasında Kazakistan Dışişleri Bakanlığı'nda Orta Asya, Güney Kafkasya ve Türkiye, Genel Asya İşbirliği Genel Müdür Yardımcılığı görevinde bulunmuştur. 2014-2018 yılları arasında Kazakistan İstanbul Baş Konsolosu görevini yapmıştır. 2018-2019 yıllarında Kazakistan Türkistan bölgesi Vali Danışmanı ve Kazakistan Dışişleri Bakanlığında Büyükelçi olarak bulunmuştur. Ağustos 2019'dan itibaren Kazakistan Aşkabat (Türkmenistan) Büyükelçisi görevini sürdürmektedir.

İlgi Alanları: Siyasi Tarih, Karşılaştırmalı Siyaset, Önleyici Diplomasi Çalışmaları.

E-posta: yerkebulansapiyev@stu.aydin.edu.tr

Erdi Şafak

1988 yılında Ankara'da doğmuştur. Lisans eğitimini Yakın Doğu Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde tamamladıktan sonra (2013) yine Yakın Doğu Üniversitesinde Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı çerçevesinde Kamu Hukuku – Uluslararası Hukuk alanında yüksek lisans yapmıştır (2015). Lisans ve yüksek lisans eğitimi boyunca birçok araştırma merkezi ve enstitüde staj yapıp çeşitli seminer ve kongrelere katılmıştır (2007-2015). Daha sonra Yakın Doğu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku – Uluslararası Hukuk Bölümünde Silahlı Çatışmalar Hukuku konusunda dokorasını tamamlayan (2020) Şafak, Yakın Doğu Enstitüsü Müdür Yardımcılığı ve aynı zamanda Yakın Doğu Üniversitesi'nde Dr. Öğretim Üyesi görevlerine devam etmektedir.

İlgi alanları: Uluslararası Hukuk, Uluslararası Silahlı Çatışmalar, Siber Çatışmalar ve Terörizm

E-posta: erdi.safak@neu.edu.tr

Yunus Turhan

1985 yılında Aksaray’da doğmuş, ilkokul, ortaokul ve liseyi Kırşehir’de tamamlamıştır. Lisans eğitimini Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde (2009), yüksek lisans eğitimini Hacettepe Üniversitesi Uluslararası İlişkiler (İngilizce, 2013) Bölümünde ve doktorayı Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTU) Uluslararası İlişkiler Bölümünde (2019) dereceyle tamamlamıştır. Doktora eğitimi sırasında 2017-2018 yılları arasında TÜBİTAK bursu ile Oxford Üniversitesinde misafir araştırmacı olarak akademik çalışmalarda bulunmuştur. Daha öncesinde ise; 2006-2007 yılları arasında Güney Afrika’nın Johannesburg şehrinde yabancı dil eğitimi kapsamında bir yıl eğitim almıştır. Ayrıca, 2008-2009 yılları arasında Litvanya’nın Mykolas Romeris Üniversitesinde Erasmus değişimi kapsamında bir yıl yurt dışı eğitimi almıştır. Mozambik, Tanzania, Zanzibar, Güney Afrika gibi sahra-altı Afrika ülkelerinde dış yardım projelerinde yer almıştır. 2019 yılından itibaren Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde görev yapan Turhan’ın uluslararası indekslerde taranan prestijli dergilerde yayınları bulunmaktadır.

İlgi Alanları: Türkiye-Afrika İlişkileri, Kalkınma ve Dış Yardımlar, İnanç Temelli STK’lar, Barış ve Çatışma Çözümü.

E-posta: yunusturhan68@gmail.com

Cihat Yayıcı

1966 yılında Elazığ’da doğmuştur. 1984 yılında Deniz Lisesinden, 1988 yılında Deniz Harp Okulundan mezun olmuştur. Deniz Kuvvetleri Komutanlığının çeşitli gemilerinde branş subaylığı, bölüm amirliği ve komutanlık yapmıştır. Bu süre zarfında 2000 yılında Deniz Harp Akademisinden, 2003 yılında ise Silahlı Kuvvetler Akademisi’nden mezun olmuş, Donanma Komutanlığı karargâhında şube müdürlüğü, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı karargâhında şube müdürlüğü ve daire başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. Marmara Üniversitesi İngilizce İşletme İnsan Kaynakları Yönetimi Ana Bilim Dalında yüksek lisans, Naval Postgraduate School (NPS) California/ABD’de Fizik Mühendisliği ile Elektronik Mühendisliği dallarında yüksek lisans, İstanbul Üniversitesi’nde Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalında doktora eğitimini tamamlamıştır. 2012’de Tuğamiralliğe terfi etmiş, 2012-2014 yılları arasında Moskova Silahlı Kuvvetler Ataşesi, 2014-2015 yılları arasında Güney Görev Grup Komutanı ve Çok Uluslu Deniz Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi Direktörü, 2015-2016 yılları arasında Çok Uluslu Müşterek Harp Merkezi Komutanı görevlerini deruhte etmiştir. 2016’da Tümamiralliğe terfi etmiş ve 19 Mayıs 2020 tarihinde Deniz Kuvvetleri Komutanlığındaki görevinden emekli olarak

ayrılmıştır. 2019 ve 2020 yıllarında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde yüksek lisans ve doktora öğrencilerine “Deniz Hukuku Alanında” ders vermiş olup, 2020 yılında “Uluslararası İlişkiler” alanında Doçent unvanı almıştır. Bahçeşehir Üniversitesi Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi'ni (BAU MAGS) kurmuştur. Yayıncı, aynı zamanda Ankara Üniversitesi'nde Misafir Öğretim Üyesidir.

Görevde bulunduğu süre zarfında akademik çalışmalarını sürdüren (E) Tümamiral Yayıncı'nın “Deniz Güvenliği”, “Denizlerde Yürütülen Uluslararası Faaliyetler”, “Deniz Yetki Alanları”, “Deniz Hukuku”, “Türk Boğazları” ve “Doğu Akdeniz” konularında ulusal ve uluslararası makaleleri ve bildirileri bulunmaktadır. “Deniz Subayları İçin Temel Deniz Hukuku”, “Sorular ve Cevaplar ile Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Kavramı”, “Maritime Exclusive Economic Zone (EEZ) in Eastern Mediterranean”, “Orta Doğu'nun Önemi ve Irak'ta Yaşanan Savaşlar (1990-2003)”, “Libya Türkiye'nin Denizden Komşusudur: Doğu Akdeniz'de Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya'nın Rolü”, “Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye”, “Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla” isimli kitapları yayınlanmıştır. Evli ve bir çocuk babası olan (E) Tümamiral Yayıncı. İngilizce ve Rusça bilmektedir.

İlgi Alanları: Deniz Güvenliği, Deniz Yetki Alanları, Deniz Hukuku, Türk Boğazları, Doğu Akdeniz.

E-posta: cihat.yayci@mags.bau.edu.tr

Kürşad Zorlu

1977'de Yozgat'ın Yerköy ilçesinde doğmuştur. İlk, orta ve lise öğrenimini Yerköy'de tamamlamıştır. 1998 yılında Selçuk Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü'nden mezun olmuş ve aynı dalda yüksek lisans yapmıştır. 2009 yılında “Örgütlerin Demokratik Yönetim Sürecinde Karşılaştığı Sorunlar ve Bir Uygulama” adlı tezi ile doktora derecesi almıştır. Akademik görevlerinden önce Sağlık Bakanlığında Basın ve Halkla İlişkiler Bölümü Müşavirliği, PTT Genel Müdürlüğünde Uzman ve Genel Müdür Danışmanlığı, Ulaştırma Bakanlığında Bakan Danışmanlığı, Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesinde Basın ve Halkla İlişkiler Bölümü Müşavirliği, Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığında Başkan Danışmanlığı görevlerini yürütmüştür.

2010 yılında Ahi Evran Üniversitesi İşletme Bölümünde Yardımcı Doçent olarak göreve başlamıştır. 2013 yılında ABD'de South Carolina

Üniversitesinde Misafir Öğretim Üyesi olarak bulunmuştur. Yönetim ve strateji alanında doçent unvanı almıştır. Yapay zekâ yöntemlerinin (yapay sinir ağları, bulanık mantık ve karar ağaçları) yönetim bilimine uygulanmasına yönelik ampirik çalışmaları gerçekleştirmiştir. Liderlik konusunda akademik çalışmalar yapmıştır. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde profesör ve Yönetim Bilimleri Ana Bilim Dalı Başkanı olmuştur. 2011-2013 yılları arasında Ahilik Araştırma Merkezi, İl İstihdam Kurulu ve KOBİ Proje Yönetim Kurulu üyeliklerinde bulunan Zorlu, halen Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü Öğretim Üyesi, Kasım 2019'dan itibaren Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanı olarak görev yapmaktadır.

Türk coğrafyası ve Türk milleti üzerine yapmış olduğu çalışmalardan dolayı almış olduğu ödüller; Kazakistan-Türkiye Üstün Hizmet Madalyası (2016), Ahmet Zeki Velidi Togan Hizmet Ödülü (2010), İsmail Gaspıralı Türk Dünyası Ödülü (2015), Kanal Avrupa Dış Türkler Medya Hizmet Ödülü (2011), Yankı Dergisi 45. Yıl Onur Ödülü (2017), 2017-Uluslararası Yabancı Medya Gözüyle Kazakistan yarışmasında (54 ülke arasında) Birincilik Ödülü, Uluslararası Türksoy Medya Ödülü (2017) ve Uluslararası Türk Akademisi Madalyası (2018), Kazakistan Halklar Asamblesi Madalyası (2019). Ayrıca Almanya merkezli Für Die Welt Der Türken-Türklerin Dünyası Enstitüsünden Türk Dünyası Hizmet Ödülü (2020), Türk Dünyası Yazarlar ve Sanatçılar Vakfı (TÜRKSAY) 'dan Türk Dünyası Hizmet Ödülü (2020) ve Wilhem Thomsen Madalyası (2021) almıştır.

İlgi Alanları: Yönetim ve Strateji, Stratejik Yönetim, Yönetim Psikolojisi, Örgütsel Davranış.

E- posta: kursad.zorlu@bozok.edu.tr

Contributors to the Current Issue

Kaan Akman

Kaan Akman was born in 1994, in Samsun. He graduated from Ondokuz Mayıs University Faculty of Economics and Administrative Science, Public Administration and Political Science (BA) in 2016. In 2019, he received his MA degree in Public Administration from Ondokuz Mayıs University. He is currently a Ph.D. student at Ankara University Department of Administration. He works as an Assistant Specialist in PTT. A.Ş.

Research Interests: Political Parties and Elections, Immigration Administration Policies, Public Administration.

E-mail: kakman@ankara.edu.tr

Murat Aslan

He graduated from War College on the field of Management in 1991. He assumed varying tasks and appointments in Turkish Armed Forces (TAF). He graduated from Master's (2010) and Ph.D. programs (2017) in the International Relations Department of the Middle East Technical University. His studies are largely on the security and defence studies, the conceptualization of power, intelligence and propaganda practices. He had been commissioned to Iraq, Afghanistan and Bosnia that had facilitated the comparison of theory and practice when he was in Service. The major region he has been interested is the Middle East though; he had monitored wider Afghanistan, Balkans, the USA and China as the secondary academic effort. He prioritizes area studies be integrated to portray how they interact which other and relevance to global politics. He is currently a faculty member of Hasan Kalyoncu University.

Research Interests: Security, Defense, Intelligence, Propaganda, Middle East Studies.

E-mail: murat.aslan@hku.edu.tr

Demet Ceyhan

Demet Ceyhan was born in 1993 in Kayseri. She graduated from Erciyes University Faculty of Economics and Administrative Science, Department of Political Science and Public Administration (2016). In 2020, she received her MA degree in Political Science and Public Administration from Kırşehir Ahi Evran University. She has been Ph.D. student in Department of Political Science and Public Administration at Erciyes University since 2020.

Research Interests: Political Science, Turkish Political Life, Urbanization.

E-mail: demetcyhn@gmail.com

Zeynep Ceyhan

She was born in 1997. She has finished her elementary school in TED Ankara, and has finished her middle and high school in Hisar Schools. She graduated from the Wellesley College with a major in Psychology and a minor in Philosophy (2019). She took courses at the Bogazici University (2016). In 2020 she began her academic career working as a research expert at the Bahçeşehir University Maritime and Global Strategies Center (BAU MAGS), where she is still working.

Research Interests: Eastern Mediterranean, Turkish Maritime Jurisdiction Areas, Foreign Policy of the Republic of Turkey, Conflict Resolution, Negotiation, International Relations

E-mail: zceyhan@wellesley.edu

Eren Çetin

He was born in 1996, in Istanbul. He graduated from Kocaeli University Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Relations (BA) in 2020. He has been proceeding Master's Programme in History (with Thesis) which he started in Department of History of Kocaeli University in 2020. He has been working as assistant of expert at Bahçeşehir University Maritime and Global Strategies Center since February 2021.

Research Interests: History of the Republic of Turkey, Political History, Middle East, Eastern Mediterranean, NATO, US Foreign Policy

E-mail: erençetin41@gmail.com

Mustafa Çıraklı

Mustafa Çıraklı was born in 1986, in the Turkish Republic of Northern Cyprus. He graduated from Manchester Metropolitan University's Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Politics (BA) in 2007. In 2009, he received his MA degree in International Relations from the

same faculty. He concluded his Ph.D. in Lancaster University Department of Politics in 2017. He started his academic career at Near East University (2017) and works as an assistant professor at Near East University Faculty of Economics and Administrative Sciences, International Relations Department since 2018. He is also the Director of the Near East Institute, based at Near East University, since 2020.

Research Interests: Security, Identity, European Studies, EU Foreign policy and Cyprus.

E-mail: mustafa.cirakli@neu.edu.tr

Emete Gözügüzelli

She was born in 1978, in Nicosia. She graduated from Near East University Faculty of Economics and Administrative Science, Department of International Relations (BA) in 2009. In 2012, she received her MA degree in International Relations from Near East University She concluded his Ph.D. in Girne American University Department of International Relations in 2017. She started academic career in Girne American University (2017-2018), worked at Akdeniz University (2018-2019) and Cyprus Social Sciences University (2019-2020) as an assistant professor. She has been working at Ankara Social Sciences University Northern Cyprus Unit, Faculty of Law, Public Law Department since April 2021.

Research Interests: International Law, Law of the Sea, Turkish and Greek Relations, Cyprus.

E-mail: emete.gozuguzelli@asbu.edu.tr

Ranuna İklim Güneş

She was born in 1993 in İstanbul. She graduated from Marmara University Faculty of Political Science, Department of International Relations (BA) in 2017. She studied at Stockholm Universitet with Erasmus Exchange Programme (Undergraduate) in 2015-2016. She made an internship at Embassy of the Republic of Turkey in Netherlands in 2016. She also involved in some Erasmus+ projects named “Refugee Story”. She attended ISTKON Student Exchange Turkish German Economic and Cultural Summit in 2017. She is studying for a master’s degree at National Defence University, Atatürk Institute of Strategic Studies, Department of International Relations. She has been working as a research assistant at Yozgat Bozok University Faculty of

Economics and Administrative Sciences, International Relations Department since November 2020.

Research Interests: Sub Saharan Africa, Terrorism, Peace Studies, International Migration.

E-mail: r.iklime.gun@bozok.edu.tr

Bekir Yüksel Hoş

Graduated from Istanbul University (1999). During the course of 26 years, more than 3 thousand rural-urban settlements have been visited throughout the Balkan peninsula, particularly in 12 specific countries. Gained much international experience with the 1999 Istanbul OSCE summit and the UNHCR in Switzerland (2007). Following this he recorded his experiences at the UN Center in Geneva, actively participating in the meetings related to immigration / refugee issues and field analyzes around the Balkans. Conducted field studies and analysis of the North Caucasus, Israel, South / Southeast Asia and Africa. Also worked as a Geography Teacher for a short period of time. In 2013, completed PhD thesis on the City of Tirana. He is fluent in English, Albanian, Serbo-Croatian-Bosnian languages, Swedish, intermediate Russian, Latin and basic Arabic. An expert in Geography, he specializes on; Ethno-cultural geography, Political Geography and Human Economic Geography of the Balkan Countries. Has approximately 250 thousand photographs taken in the Balkans. Academic work experience began at the Geography Department of Fırat University, 2011. Academic studies continued at the Balkan Research Institute, Trakya University, 2015. A professional climber who frequently participates in international expeditions around the Balkan Peninsula.

Research Interests: Human and Economic Geography, Political Geography, Ethno-Cultural Geography, Balkans, Border and Border Conflicts, Ethnic Problems.

E-mail: yukselhos@gmail.com, yukselhos@trakya.edu.tr

Umut Koldaş

Umut Koldaş was born in 1974. He graduated from Middle Technical University Faculty of Economics and Administrative Science, Department of International Relations (BSc). In 2000, he received his first MSc degree in International Relations from Middle East Technical University, he received

his second MSc degree from the London School of Economics on Media and Communications. He concluded his Ph.D. in Middle East Technical University Department of International Relations in 2008. He started his academic career as a research assistant at Middle East Technical University (1998-2005), worked at Cyprus International University (2006-2014) and Near East University (2014-2019) respectively. He also worked as Director of Near East Institute; Lecturer at the Department of International Relations of the Near East University; Director of the Social and Strategic Policies Research Center (International Cyprus University), Visiting Scholar (Tel Aviv University Moshe Dayan Center for Middle Eastern and North African Studies and University of Washington Henry Jackson School of International Studies), DAAD Fellow (University of Flensburg, Institute of Sociology), Elections Supervisor OSCE Missions in Kosovo and Bosnia Herzegovina.

Research Interests: Multi-Dimensional and Inter-Disciplinary Security Studies, Middle East Studies, Mediterranean Studies (with particular emphasis on Israel-Palestine, Cyprus and Turkey)

E-mail: umut.koldas@neu.edu.tr

Murat Özdemir

Murat Özdemir got bachelor degree from Çukurova University, Faculty of Communication, Department of Communication Sciences in 2016. Between the years of 2016-2019, he graduated from Hacettepe University, Department of Communication Sciences with the title "Contemporary Capitalism and Class: Rethinking Immaterial Labor and Biopower in Social Networks". He started Hacettepe University Communication Sciences Ph.D. program in 2019. The doctorate process continues. Between 2018-2020, he worked as a research assistant at Nişantaşı University New Media and Communication Department. As of June 2020, he has been working as a research assistant at Ankara Bilim University New Media and Communication Department.

Research Interests: Digital Communication, Communication Studies, Communication Theories, Labor Sociology.

E-mail: murat.ozdemir@ankarabilim.edu.tr

Erdi Şafak

Erdi Şafak was born in 1988, in Ankara, Turkey. He graduated from Near East University Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Politics and International Relations (BA) in 2013. In 2015, he

received his MA degree in Public and International Law from the same institution through the Teaching Staff Training Program. During his graduate and postgraduate studies, Şafak held several traineeships at prestigious research centres and think tanks, and participated actively in various national and international seminars and conferences (2007-2015). He concluded his Ph.D. in Near East University's Faculty of Law at the Department of Public and International Law in 2020, specializing in the law of armed conflicts. He works as an assistant professor at Near East University Faculty of Law and serves as the Deputy Director of the Near East Institute since 2020.

Research Interests: International Law, International Armed Conflicts, Cyber Warfare and Terrorism

E-mail: erdi.safak@neu.edu.tr

Yerkebulan Sapiyev

Yerkebulan Sapiyev was born in 1975 in Moscow. He graduated from Ankara University Faculty of Political Sciences, Department of Economy in 1998. In 2017, he received his MA degree in the Faculty of Economic and Administrative Sciences, Department of Political Sciences and International Relations at Istanbul Aydın University. He has been PhD student in the Faculty of Economic and Administrative Sciences, Department of Political Sciences and International Relations at Istanbul Aydın University since 2017.

His professional career started in the Ministry of Finance of Kazakhstan with a specialist position in 1999. He worked at the Ministry of Finance as a chief specialist, head of the section, head of department until 2003. He worked as a deputy CEO and acting CEO of Small and Medium Entrepreneurship Foundation in the period between 2003-2004. He worked as a chief expert and Head of Section in Administration of the President of Kazakhstan between 2004-2006. He worked as Counselor and Minister-Counselor of Kazakhstan's Embassy to Turkey between 2006-2011. In 2011-2014, he worked as a Deputy Director Department of Central Asia, South Caucasus, and Turkey and pan-Asian Cooperation Departments in the Ministry of Foreign Affairs of Kazakhstan. He worked as Consul General of Kazakhstan in Istanbul between 2014-2018. He was in the Kazakhstan Turkistan region Governor's Advisor and Ambassador-at-Large in the Ministry of Foreign Affairs of Kazakhstan in 2018-2019. Since August 2019, he has been working as the Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Republic of Kazakhstan to Ashgabat Turkmenistan.

Research Interests: Political History, Comparative Politics, Preventive Diplomacy Studies.

E-mail: yerkebulansapiyev@stu.aydin.edu.tr

Yunus Turhan

Yunus Turhan was born in 1985 in Aksaray. After completing his undergraduate education at Karadeniz Teknik University, he obtained his master's degree from Hacettepe University in the Department of International Relations (2013). Following that, he successfully completed his doctorate with honours in the Department of International Relations at the Middle East Technical University (METU) in 2019. During his Ph.D. studies at METU, he was also affiliated to Oxford University Department of International Development, as visiting research fellow from 2017 to 2018 with a TUBİTAK scholarship, where he was involved in "Changing Structures of Islamic Authority and Consequences for Social Change: A Transnational Review (CSIA)", a five-year research project (1.6 million Euro) funded by the European Research Council (ERC). Between 2006 and 2007, Dr. Turhan lived and studied in South Africa and has taken part in humanitarian projects in Sub-Saharan Africa such as in Mozambique, Tanzania, and Zanzibar. From 2008 to 2009, he studied one year at Mykolas Romeris University, Lithuania, under the scholarship of the Erasmus Mundus Student exchange programme. He has publications in prestigious academic journals scanned in international indexes. Since 2019, Dr. Yunus Turhan is an International Relations lecturer at Osmaniye Korkut Ata University, Turkey.

Research Interests: Turkey-Africa Relations, Politics of Non-State Actors, Development Studies, Politics of Foreign Aid, Faith-Based and Secular NGOs, Peace and Conflict Studies.

E-mail: yunusturhan68@gmail.com

Cihat Yaycı

He was born in Elazığ in 1966. He graduated from the Naval High School in 1984 and the Naval Academy in 1988. He worked as a branch officer, division chief and commander on board, in various ships of the Naval Forces Command. During this period, he graduated from the Naval War College in 2000 and the Armed Forces Academy in 2003. He worked as a branch manager at the Fleet Command Headquarters, as a branch manager and head of department at the Naval Forces Headquarters. He completed his master's degree at Marmara University, Business Human Resources Management Department in English, and later his second master's degree in Physics Engineering and Electronics Engineering at Naval Postgraduate School (NPS) California / USA, and his Ph.D. in International Relations Department at Istanbul University. He was promoted to Rear Admiral (LH) in 2012,

undertook the duties of Moscow Armed Forces Attaché between 2012-2014, Southern Task Group Commander and Director of the Multinational Maritime Security Centre of Excellence between 2014-2015, and Commander of the Multinational Joint Warfare Center between 2015-2016. He was promoted to Rear Admiral (UH) in 2016 and retired from his position in the Naval Forces Headquarters on May 19, 2020. In 2019 and 2020, he gave lectures in the field of "Maritime Law" to graduate and doctorate students in Ankara University Faculty of Law, and in 2020 he received the title of Associate Professor in the field of "International Relations". He founded Bahçeşehir University's Maritime and Global Strategies Center (BAU MAGS). He is also a visiting professor at Ankara University.

Rear Admiral Yaycı's national and international studies on "Maritime Security", "International Activities Conducted in the Seas", "Maritime Jurisdiction", "Turkish Straits" and "Eastern Mediterranean" He has articles and notifications. "Foundational Maritime Law for Navy Officers (During PeaceTime And WarTime)", "Exclusive Economic Zone with Questions and Answers", "Maritime Exclusive Economic Zone (EEZ) in Eastern Mediterranean", "The Importance of the Middle East and the Wars in Iraq (1990-2003)", "Libya is Turkey's neighbor to the sea: The role of Libya in the Limitation of Marine Areas in the Eastern Mediterranean", "Eastern Mediterranean Sharing Terror and Turkey", "Greece Demands (Aegean Problems) Question and the Answer" are his books have been published. (F) Rear Admiral Yaycı, who is married and has one child, he speaks English and Russian.

Research Interests: Maritime Security, Maritime Jurisdictions, Law of the Sea, Turkish Straits, Eastern Mediterranean.

E-mail: cihat.yayci@mags.bau.edu.tr

Kürşad Zorlu

He was born in Yerköy-Yozgat in 1977. He completed his primary, secondary and high school education in Yerköy. He graduated from Selçuk University, Department of Public Administration in 1998. He completed his master's degree in the same department. He received his Ph.D. degree in 2009 with his thesis titled as "The Problems Companies Met During the Democratic Management Process and an Appliance". Prior to his academic duties, he worked as Press and Public Relations Counsellor at the Ministry of Health, as a specialist and general manager consultant at the PTT General Directorate, as advisor to the minister at the Ministry of Transport, as a consultant to the

Press and Public Relations Department at Ahmet Yesevi International Turkish-Kazakh University, and as an advisor to the president at Turkish Cooperation and Coordination Agency.

In 2010, he started to work as an assistant professor at Ahi Evran University, Department of Business Administration. He was a visiting professor at the University of South Carolina in the USA in 2013. He received the title of associate professor of management and strategy. He conducted empirical studies on the application of artificial intelligence methods (artificial neural networks, fuzzy logic and decision trees) in the field of management science. He focused on leadership studies as an academic field. He became a professor in the Department of Political Science and Public Administration and the head of the Management Sciences Department. Between 2011-2013, he was a member of the Ahi Culture Research Center, Provincial Employment Board and SME Project Management Board. Zorlu is currently a faculty member at Ankara Hacı Bayram Veli University, Department of Management Information Systems. Since November 2019, he has been working as the Dean of the Faculty of Economics and Administrative Sciences at Yozgat Bozok University.

The awards he received for his work on Turkish World: Kazakhstan-Turkey Distinguished Service Medal (2016), Ahmet Zeki Velidi Togan Service Award (2010), Ismail Gaspıralı Turkish World Award (2015), Kanal Avrupa Foreign Turks Media Service Award (2011), Yankı Magazine 45th Anniversary Honorary Award (2017), first prize (among 54 countries) in the competition '2017-Kazakhstan through the eyes of International Foreign Media', International Türksoy Media Award (2017) and International Turkish Academy Medal (2018) and Kazakhstan Peoples Assembly Medal (2019), Turkish World Service Award (2020) from Germany-based Für Die Welt Der Türken (Turkish World Institute), Turkish World Service Awards (2020) from Turkish World Writers and Artists Foundation (TÜRKSAY) and Wilhem Thomsen Medal (2021).

Research Interests: Management and Strategy, Strategic Management, Psychology of Management, Organizational Behavior.

E-mail: kursad.zorlu@bozok.edu.tr

Makale Çağrısı

Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi 2021/2

Kamu ve Özel Sektörde Stratejik Yönetimin Önemi

Sayı Editörü: Dr. Öğr. Üyesi Fatma KORKMAZ

Yayın Kurulumuz dergimizin “Kamu ve Özel Sektörde Stratejik Yönetimin Önemi” ana temalı 2021/2 sayısı için “Yönetim ve Strateji” temel alanında, kamu yönetiminde çağdaş yaklaşımlar ve reformlar, yeni kamu işletmeciliği ve özel sektör yönetimi yaklaşımları, stratejik yönetimin kamu ve özel sektörde uygulanabilirliği, stratejik liderlik vb. alt konulara yoğunlaşan, literatüre katkı sağlayacak bilimsel çalışmalarını beklemektedir.

Değerlendirmeye alınacak yazıların DergiPark aracılığıyla en geç 1 Temmuz 2021 tarihine kadar teslim edilmesi gerekmektedir. Başvuru sahipleri yayın kararı ile ilgili en geç 2021 Ağustos ayı içerisinde bilgilendirilecektir. Dergimiz ana tema dışında da siyaset bilimi, kamu yönetimi ve uluslararası ilişkilerin temel alanlarındaki yayınları “*diğer konular*” başlığı altında değerlendirmeye almaktadır.

Makalelerinizi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsbder> bağlantısından gönderebilirsiniz.

Call for Article

Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi (Turkish Journal of Political Science) 2021/2

The Importance of Strategic Management in Public and Private Sector

Issue Editor: Assist. Prof. Fatma KORKMAZ

Our Editorial Board is looking for scientific studies that will contribute to the literature in the field of “Management and Strategy” for the 2021/2 issue of our journal with the main theme “The Importance of Strategic Management in the Public and Private Sector” that focuses on sub-topics such as contemporary approaches and reforms in public administration, new public management and private sector management approaches, the applicability of strategic management in the public and private sectors, and strategic leadership.

Articles to be evaluated must be submitted via DergiPark by 1 July 2021 at the latest. Applicants will be informed of the publication decision no later than August 2021. Apart from the main theme, our journal evaluates publications in the main fields of political science, public administration and international relations under the heading of “other topics”.

You may submit your articles via this link:

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsbder>

ISSN: 2587-2346 E-ISSN:2667-775X
siyasetdergisi@yobu.edu.tr